

2019

TARİH ABD

GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

FATMA ÇEBİŞ

T.C.
GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANA BİLİM DALI

GAZİANTEP’TE BEYDİLİ AŞİRETİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

FATMA ÇEBİŞ

GAZİANTEP
AĞUSTOS 2019

T.C.
GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANA BİLİM DALI

GAZİANTEP’TE BEYDİLİ AŞİRETİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

FATMA ÇEBİŞ

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Fatma ÇAPAN

GAZİANTEP
AĞUSTOS 2019

T.C.
GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANA BİLİM DALI

GAZİANTEP'TE BEYDILI AŞİRETİ

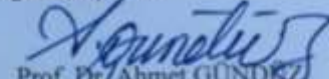
FATMA ÇEBİŞ

Tez Savunma Tarihi: 29.08.2019

Sosyal Bilimler Enstitüsü Onayı

Doç. Dr. Erol ERKAN
SBE Müdürü

Bu tezin Yüksek Lisans/Doktora tezi olarak gerekli şartları sağladığını onaylarım.

Prof. Dr. Ahmet GÜNDEZ
Enstitü ABD Başkanı

Bu tez tarafımda (tarafımızca) okunmuş, kapsamı ve niteliği açısından bir Yüksek Lisans/Doktora tezi olarak kabul edilmiştir.

Dr. Öğr. Üyesi Fatma ÇAPAN

Tez Danışmanı

Bu tez tarafımızca okunmuş, kapsam ve niteliği açısından bir Yüksek Lisans/Doktora tezi olarak oybirliği/ oyçokluğu ile kabul edilmiştir.

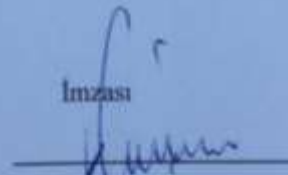
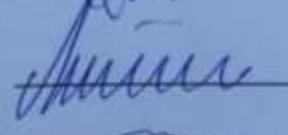
Jüri Üyeleri:

Dr. Öğr. Üyesi Fatma ÇAPAN

Dr. Öğr. Üyesi Süleyman ÜNÜVAR

Dr. Öğr. Üyesi Sezgin GÜÇLÜAY

İmzası

ETİK BEYAN

Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel, etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu,

bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Fatma ÇEBİŞ

2019

ÖZ

GAZİANTEP’TE BEYDİLİ AŞİRETİ

ÇEBİŞ, Fatma

Yüksek Lisans Tezi, Tarih ABD

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Fatma ÇAPAN

Ağustos 2019, 155 Sayfa

Oğuzlar, Türk tarihinin en eski devirlerinden beri var olan Türklerin en eski atalarıdır. Oğuzlar, tarihe ilk çıktıkları Orta Asya sahasından dünyaya açılmışlar ve birçok devletler kurmuşlardır. Ancak Oğuzlar iç ve dış sebeplere bağlı olarak dağılmışlar, bulundukları yerleri terk etmişler ya da terk etmek zorunda kalmışlardır. Bu şekilde göç eden Oğuz kavimleri tarihin akışını değiştirmişlerdir. Göç yolları üzerinde ve göç ettikleri yerlerdeki tezimize konu olan Oğuzların Beydili kolu ise 24 Oğuz boyundan biridir. Bunların çoğunluğu ise bugün Gaziantep ve Suriye dolaylarında yaşamaktadır. Beydili boyu geçmişte olduğu gibi bugün hâlâ sosyo-kültürel yaşamlarını geleneksel olarak devam ettirmektedir. Aynı zamanda tarih boyunca yaşadıkları bu coğrafyaya hem kültürel anlamda etkide bulunurken hem de bölgedeki diğer kültürlerden etkilenmiştir. Bu çalışmada Oğuzların göçleri, Beydililer ve etnik menşeleri incelenmiştir. Gaziantep Beydili aşireti çoğunlukla Gaziantep’in Araban ilçesi köylerinde yaşamaktadır. Yaptığımız alan araştırmalarında ve aşirete mensup bazı kişilerle konuştuğumuzda, aşiretin bazı geleneklerinin kaybolmasına rağmen birçok geleneklerini devam ettirdikleri görülmüştür. Bunların başında evlenme törenleri gelmektedir. Benzer gelenek (evlenme geleneği) Suriye’deki Beydili aşiretinde de devam etmektedir. Aşiret olarak tarihsel geçmişlerinin aynı olması, coğrafi bölgelerinin yakınlığı Gaziantep Beydilileri ile Suriye Beydililerinin ortak gelenek ve göreneklere bağlı olduklarını göstermektedir. Gaziantep çevresinde yaşayan Beydili aşireti uzun bir zamandan beri yerleşik hayata geçmiş olup tarım ve ticaretle uğraşmaktadır. İncelediğimiz Beydili aşireti, bölgede sosyo-kültürel hayatını canlı bir şekilde devam ettirmektedir.

Anahtar Kelimeler: Göç, Oğuz Göçleri, Aşiret, Beydili Aşireti, Kültür, Gelenek

ABSTRACT

THE BEYDİLİ TRIBE IN GAZİANTEP

ÇEBİŞ, Fatma

M. A. Thesis, Department of Department of History

Supervisor: Assistant Professor Dr. Fatma ÇAPAN

August 2019, 155 Pages

The Oghuzes are the oldest ancestors of the Turks that have existed since the oldest periods of Turkish history. Oghuzes were opened to the world from the Central Asia area where they first came to history and established many states. However, the Oghuzes were dispersed due to internal and external reasons, they had left their places or they had to leave. The Oghuz tribes who migrated in this way changed the course of history. The Beydili tribe which is one of the 24 Oghuz tribes is the subject of our thesis on migration routes and where they migrate. Most of them live in Gaziantep and Syria today. As in the past, Beydili still maintains traditional socio-cultural life today. In addition, they have effected culturally the region and also they have been influenced by other cultures in the region. In this study, migration of the Oghuz and ethnic origins was investigated. Gaziantep Beydili tribe mostly live in the villages of Gaziantep Araban in the town. We researched in the field and we talked with some people who belong to the tribe. Although some of the traditions of the tribe lost, it has been observed that many traditions have maintained. At the begining of this, there are wedding ceremonies similar tradition (wedding tradition) continves. Beydili tribe in Syria too. As tribal, Beydili of Gaziantep and Syria indicates that they are attached to common customs and traditions. Because of the history and it is close the same geographical area. Beydili tribe who live around the Gaziantep have got through residential life for along time. They deal with agriculture and trade. We examined the Beydili tribe continves vividly socio-cultural life in the region.

Key Words: Migration, Migrations of the Oghuz, Tribe, Beydili Tribe, Culture, Tradition

ÖN SÖZ

Bu çalışmanın başlığı “Gaziantep’te Beydili Aşireti” olarak belirlenmiştir. Çalışmada Beydili Aşireti’nin tarihte ve bugün sosyo-kültürel durumu ortaya konulmaya çalışılmıştır. Çalışma kapsamında Oğuz Göçleri ve Beydili Aşireti hakkında genel bilgiler aktararak, Gaziantep ve çevresinde yaşayan Beydililerin hayat tarzları, kültürleri ve geçmişten itibaren taşıdıkları tarihsel mirasın günümüze yansımaları üzerinde durulmuştur. Çalışmanın giriş yani birinci bölümünde Gaziantep tarihine dair bilgiler verildikten sonra ikinci bölümde Oğuz Boylarının tarihsel süreci ve bu boyların göçlerinin sebep ve sonuçları üzerinde durulmuştur. Üçüncü bölümde 24 Oğuz boyundan biri olan Beydililerin etnik kökeni, aşiret yapıları, Osmanlı’da ve günümüzdeki yayılış sahaları hakkında ayrıntılı bilgiler vermeye çalışılmıştır. Dördüncü bölümde ise sözlü tarih kaynakları üzerinde durulmuş ve buna mukabil Beydili Aşireti’ne mensup kişilerle röportajlar yapılmıştır. Röportaj yapılan kişiler Beydili Aşireti’nin tarihsel ve kültürel geçmişlerini anlatırken yöresel ağızlarını da kullanmıştır. Ayrıca bu bölümde bazı yerler ve sözlerin, kültür ve tarihin canlı tutulması adına söylenildiği şekilde yazılması uygun bulunmuştur.

Çalışmada öncelikle bu konunun seçilmesi noktasında önayak olan ve yardımlarını hiçbir zaman esirgemeyen tez danışmanım değerli Dr. Öğr. Üyesi Fatma ÇAPAN’a, ekler bölümündeki Suriye Beydili Türkmenleri’ne ait fotoğraflar için kendisi de bir Beydili Türkmeni olan, şair, sanatçı, yazar Adil ŞAN’a, ekler bölümündeki süreli yazılı kaynaklardan olan gazete için Sabri DİNÇ’e, Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmeni Fikret ÇELİK’e, kendilerine ait bilgilerini içtenlikle paylaşan, bilgilerinin belgelenmesinde bizlere yardımcı olan değerli Beydili Aşireti mensuplarına ve yine çalışma sırasındaki yardımlarından dolayı Zübeyde ERKMEN’e, Bahar CANDAN’a ve her zaman yanımda olan kıymetli aileme sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

2019

Fatma ÇEBİŞ

İÇİNDEKİLER

ÖZ	i
ABSTRACT	ii
ÖN SÖZ.....	iii
İÇİNDEKİLER	iv
TABLolar LİSTESİ	vii
KISALTMALAR	viii
BİRİNCİ BÖLÜM	1
GİRİŞ	1
I. Gaziantep Adının Menşei	1
II. Gaziantep'in Tarihçesi	5
III. Coğrafi Konum.....	7
İKİNCİ BÖLÜM.....	10
TARİHTE TÜRKLER	10
I. TÜRK ADININ ANLAMI ve MENŞEİ	11
II. OĞUZ GÖÇLERİNİN SEBEPLERİ	15
A. İklim Değişikliği	15
B. Doğal Afetler ve Meydana Gelen Salgın Hastalıklar	15
C. Nüfusun Artması ve Otlakların Azlığı.....	16
D. Siyasi Kavgalar	17
E. İç ve Dış Baskıların Artması	17
F. Fetih Politikası ve Yeni Yurtlar Kurma İsteği.....	18
III. OĞUZLAR.....	18
A. Oğuz Adının Anlamı ve Menşei	18
B. Oğuzların Ana Yurdu	20
C. Oğuzların Göçleri	23
1. Göç Kavramı	23
2. Göçebelik Meselesi	24
IV. OĞUZ TÜRKLERİNİN MACERASI.....	26
V. OĞUZ GÖÇLERİNİN SONUÇLARI	27
A. Oğuz Türklerinin Göç Ettikleri Coğrafyalar.....	28

VI. SELÇUKLULAR DÖNEMİNDE TÜRKLERİN ANADOLU'YA GELMESİ.....	33
A. Anadolu'ya İlk Türkmen Akınları	33
B. Oğuz Boyları	35
1. Bozoklar	38
2. Üçoklar	39
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	42
BEYDİLİLER; ADI, MENŞEİ VE YERLEŞİM ALANLARI.....	42
I. BEYDİLİLERİN ADI ve MENŞEİ	42
II. BEYDİLİLERİN YERLEŞİM YERLERİ	46
III. GAZİANTEP BEYDİLİ AŞİRETİ.....	52
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM.....	56
GAZİANTEP BEYDİLİLERİ'NDE SOSYAL VE KÜLTÜREL HAYAT	56
I. TARİHÇE	56
II. NÜFUS VE YAŞADIKLARI BÖLGELER	58
III. EKONOMİK DURUMLARI	61
IV. AİLE	63
V. EVLENME	67
A. Kız İsteme	67
B. Nişan	71
C. Düğün Âdetleri ve Evlenme.....	73
D. Kına	74
E. Kız Kaçırma	86
VI. DOĞUM ÂDETLERİ.....	87
VII. SÜNNET	89
VIII. ASKER UĞURLAMA.....	90
IX. İNANIŞLAR VE BATIL İNANIŞLAR	91
X. DEYİŞLER, DEYİMLER VE ATASÖZLERİ	96
XI. TÜRKÜLER VE HİKÂYELER	99
XII. ŞİİRLER	100
XIII. MANİLER.....	104
XIV. NİNNİLER.....	59
XV. FIKRALAR	105
XVI. LAKAPLAR.....	105

XVII. DUALAR, BEDDUALAR ve YEMİNLER.....	106
XVIII. OYUNLARI.....	108
A. Çocuk Oyunları.....	108
B. Düğün Oyunları.....	112
XIX. CENAZE	113
XX. MUTFAK	116
XXI. BEYDİLİLER'DE EV	125
XXII. GİYİM	128
XXIII. VERGİ ve EKONOMİK HAYAT	130
SONUÇ	133
KAYNAKÇA	135
I. KİTAPLAR.....	135
II. TEZLER	137
III. MAKALELER	138
IV. ANSİKLOPEDİLER	139
V. ELEKTRONİK KAYNAKLAR.....	140
EKLER	141
EK A.1. ÇEŞİTLİ KAYNAKLARDA OĞUZ BOYLARINI GÖSTERİR TABLO..	142
EK A.2. OĞUZ BOYUNA MENSUP CEMÂATLERİN YAŞADIKLARI YERLERİ GÖSTERİR TABLO	144
EK A.3. ANADOLU'DAKİ CEMAATLARIN BAĞLI BULUNDUKLARI OĞUZ BOYLARINI GÖSTERİR TABLO	145
EK A. 4. ÇEŞİTLİ KAYNAKLARDA OĞUZ BOYLARININ SIRALAMALARI .	146
EK A.5. BEYDİLİ TÜRKMENLERİNE AİT RESİMLER	147
EK B.1. KAYNAK KİŞİLER LİSTESİ	154
ÖZGEÇMİŞ	ix
VİTAE	ix

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. Gün Han Oğulları	38
Tablo 2. Ay Han Oğulları	38
Tablo 3. Yıldız Han Oğulları	38
Tablo 4. Gök Han Oğulları	39
Tablo 5. Dağ Han Oğulları	39
Tablo 6. Deniz Han Oğulları	39
Tablo 7. Türkiye'de Beydili Oğuz Adını Taşıyan Köyler	54

KISALTMALAR

ad	: a.
bileşik	: b.
bakınız	: bkz.
Cilt	: C.
Çeviren	: Çev.
Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi	: DTCFD
Editör	: Ed.
eskimiştir	: esk.
eşanlamlı, anlamdaş	: eş.
Hicri	: H.
Hazırlayan	: Haz.
Milâttan önce	: M.Ö.
Milâttan sonra	: M.S.
Miladî	: M.
örneğin, örnek	: ör.
sayfa	: s.
Sayı	: S.
Türkiye Cumhuriyeti	: T.C.
yazın terimi	: yaz.
Yüzyıl	: yy.
ve benzeri	: vb.
ve diğerleri	: vd.

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

I. Gaziantep Adının Menşei

Kaynaklarda Gaziantep şehrinin eski adı “Dülük” ve “Ayıntab” adı altında iki farklı şekilde geçmektedir. “Dülük” isminin kullanımı “Ayıntab” adından çok daha önceki tarihlere kadar rastlamaktadır. İlk çağlarda ise bu şehrin adının değişik şekillerde olduğu da bilinmektedir. Gaziantep kentinin adını tarihin derinliklerinde aramak mümkün olup, unvanını ise Kurtuluş Muharebesi sırasında almıştır. Cumhuriyetin ilk yıllarında Ayıntap adıyla anılan kent, geniş halk kesimi tarafından “Antep, Antap, Entap” olarak da anılmıştır.

Dülük adının geçmişine bakılırsa:

İlk olarak Arap coğrafyacılarının eserlerinde Dülük adı kullanılmış lakin Antep (Ayıntab) adı Araplar tarafından buraya verilmiştir. XIII. yüzyılda Yakut el Hamevi; “Aynütab”ın sağlam bir kale olduğundan, Dülük adıyla da anıldığından bahsetmiştir. Bu isim Haçlı seferlerinden önce yaygın olarak kullanılmıştır. Haçlı seferleri hakkındaki kaynaklarda “Hamtap”, Ermeni vakay-ı nâmelerinde Anthaph, diğer eserlerde ise Hantab, Entab, Hatab gibi isimlerle anılmıştır. Şehrin ad geçmişi hakkındaki bazı söylenceler şu şekildedir¹:

- 1) Tarih öncesi devirde “Kalsintanon”,
- 2) Asurlular zamanında: Dabigu, Dabigut, Dehlek, Doluk, Babığü, Bilabhi,
- 3) Yunanca belgelerde: Doliche, Dolicha, Dolica, Dolicum, Dolicenus, Doliche-nius, Tulup, Tulupa, Dolichen, Diba, Diva,
- 4) Selekiler döneminde: Antiohya, Taurum, Ad Torum, Torum Antakyası,

¹ CEYHAN, Erdal, *Gaziantep Tarihi (Gaziantep'in Siyasi, Toplumsal, Eğitim Tarihi)*, Gaziyurt Matbaası, Gaziantep 1999, s. 129.

5) Romalılar zamanında: Dolihe, Dolichenus, Dolicheniyüs, Doulichia, Kepperd, Debet, Okranjia, Fıratia,

6) Bizans(Doğu Roma) kaynaklarında: Teluk, Tulupa, Dolihayun, Debet, Tolonbh, Hamtab,

7) Ermeni kaynaklarında: Anthaph,

8) Abbasiler zamanında: Avasım, Serhat, Üç Şehir,

9) Türk-İslam döneminde genel olarak Dülük, Daluk, Dulük, Dalük adını almıştır ve şimdi de bu adı kullanmaktadır.²

“Ayıntab” ismi ilk olarak Urfalı Mateous’un M.Ö. 952-1136 ve Papaz Grigor’un 1136-1162 yıllarına ait “Vekayi-Nâme” ve Zeylinde geçmiştir. Mateous 1124 ve Grigor 1155 yıllarına tekâmül eden olaylarda bu adı kullanmışlardır. Daha sonraları 1229’da vefat eden Yakut Amevi’nin “Mucem-Elbüldan” isimli coğrafya lügatında görülmüştür.

“Ayıntab” adının nereden geldiğine dair görüşler incelenecek olursa:

“Ayıntab” adını, daha önce burada hükmü geçen, “Ayni” isimli bir kadıdan almıştır. Söylentiye göre; Gaziantep’in önceden adı “Kala-i Füsüs” olup, görevini kötüye kullanan Ayni’nin bir gün yaptıklarından pişman olması ve bu durumun halk arasında “Ayni tövbe etti” -Ayni Tövbe- şeklinde yayılması neticesinde “Ayıntab” olarak anılmıştır.

“Ayıntab” sözcüğünün “Hantap”tan geldiği söylentisine göre; “Han” sözü hükümdar, “Tab” sözü Hititçe’de “toprak” demektir. “Han Toprağı” anlamına gelen “Ayıntab” sözcüğünün, “Tap” toprak, arazi, ok anlamlarına gelen “Tapkır”la ilgili olduğu yönündedir.

Bir diğer söylentiye göre; eski ismi “Hantap” olan kentteki “Tap” sözcüğü Geldanice’de “güzel” demektir. “Güzel” olarak ifade edilmesi şehrin suyundan kaynaklanmaktadır. Suyunun güzel olmasından dolayı “Ayıntap” adı verilen kentteki “Ayn” sözcüğü “güzel” demek olup, halk tarafından “Ayıntap”, “Güzel Kaynak” veya “İyi

² CEYHAN, Gaziantep Tarihi... , s. 129.

Pınar” olarak nitelendirilmiştir. “Ayıntap” isminin suyunun bolluğundan geldiği öne sürülmekte olup, “tap” sözü Farsça’da “güç”, “kudret” manasındadır.

Kendine özgü beyaz taşları olan kentte güneş ışıklarının fazla yansımaları, diğer bölgelerden daha fazla oranda burada güneşin parladığını göstermektedir. Bu yüzden “Işık ve ısı veren, güneş gibi parlayan kent” anlamına gelen “Ayıntab” denilmiştir.

Başka bir görüş ise; şehrin kalesinin olduğu bölgede eskiden “An Theba” olarak adlandırılan bir antik kentin bulunmasıyla şehrin adına “Antep” isminin konulduğu yönündedir.³

Erdal Ceyhan çalışmasında, XIII. yüzyılda yaşayan bilgin Yâkût el-Hamavî’nin anlatımıyla Antep’in uzun bir dönem “Dülük” adı ile anıldığını ifade etmiştir. Ayrıca Müslüman Araplar, ikinci halife Hz. Ömer döneminde 638’de fethettikleri Antep’i, Hititlerden kalma ad olan “Hantap” adı ile anmışlardır. Araplar çevresindeki sulara bakarak buraya “Ayntab” demiştir. Türkler ise dillerine daha kolay geldiği için “Ayntab” yerine “Antep” adını kullanmayı tercih etmişlerdir.

“Ayıntab olarak bilinen eski kent, bugünkü Gaziantep’in kuzeybatısında Dülük köyü ile Karahöyük arasında idi, onun için Ayıntab adından önce Dülük adı da bu kentin adını belirtmek üzere tarihte kullanılmıştır. Gaziantep ve çevresinde yaşanan olaylar bu yerlerin tarihî önemi konusunda bizlere ışık tutmaktadır. İslamiyet’in buralardan Anadolu’ya yayılmış olması Hz. Muhammet’in Peygamberlik mührünü görüp öpen ve O’nun vahiy kâtiplerinden olan Hz. Ökkeşiye’nin türbesinin Nurdağ ilçesinin Durmuşlar köyü yakınlarındaki bir tepenin üzerinde bulunması Gaziantep için ayrı bir önem taşımaktadır.”⁴

Tarihin her döneminde bazı şehirlerde olan, yer değiştirmelerin (Malatya, Harput, Arapkir gibi...) Ayıntab’da da çok eski zamanlarda olduğu görülmüştür. Bu duruma Halep şehri salnamesinde yer verilmiştir. Ayrıca Ayıntab’ın yerel mahkeme şeriyeye sicillerinde Dülük’ün 1397’ye doğru terk edilmesi ve merkezin oradan alınıp Ayıntab’a aktarılmasıyla ilgili kayıtlar mevcuttur.

Antep’in, Abbasi halifelerinden Harun Reşit döneminde Halep’ten alınıp günümüz Nizip ilçesine bağlandığı bilinmektedir. Abbasiler zayıflayınca ise bölgeye 944-1013 arasında Hamdanoğulları hâkim olmuştur. Bölge, Hamdanoğulları sonrası 1022’de

³ CEYHAN, Gaziantep Tarihi ... , s. 130-131.

⁴ CEYHAN, Gaziantep Tarihi ..., s. 50.

Fatmaoğulları, sonrasında ise Mirdasoğulları idaresinde kalmıştır. Bahsi geçen bu yer değiştirmelerin Ayıntab'ın Selçuklular dönemi de dâhil sürekli olduğu yönündedir.

Selçuklu komutanlarından Afşin Bey döneminde, Dülük (Gaziantep'in kuzeybatısı) ve Raban (günümüz Araban) ele geçirilmiştir (1067). Avasım eyaletlerini geçip İran'a geri dönen Türkler, Anadolu'nun kendileri için iyi bir yurt olacağını düşünmüş ve ileriki zamanlarda bu durum kurulan Türk beyliklerini etkilemiştir.

Öyle ki Beylikler Döneminde Gaziantep yöresinde Türklere ait ilk görülmeler XI. yüzyılın ikinci yarısındadır. Sultan Alparslan'ın komutanlarından Afşin Bey, Dülük ve yöresinde ordu için karargâh kurmuştur. Selçuklu Türkleri Anadolu'yu fethettikten sonra ve Haçlı Seferleri durunca Antep ve çevresi Türkleşmiştir. Bu zamana kadar geçen sürede Antep birkaç kez el değiştirmiştir.

1071'de Anadolu'nun kapıları Türklere açılmış ve bunu takip eden yıllarda Anadolu'nun Türkleşmesi hızlanmıştır. Süleyman Şah komutanlarından Gümüştekin 1077'de Antep ve yöresini Bizans'ın elinden almıştır. Bu fetihlerin amacı bilindiği üzere; Anadolu'nun fethini tamamlamak ve Türkleşmesini sağlamaktır. Önemli Hristiyan şehirlerinden olan Antakya'yı 1084'te ele geçiren Süleyman Şah, Antakya'nın fethinden sonra Antep ve çevresini de ülke topraklarına katmıştır. Yine Süleyman Şah'ın komutanlarından Buldacı Bey, 1085 yılı başlarında Maraş, Elbistan, Göksun, Besni kalelerini ele geçirmiş olup, bu yörenin hâkimiyeti tamamen Türklere geçmiştir. Başta Antep olmak üzere bu yöre ve çevresine Türk nüfusu yerleştirilmeye başlanmıştır. Antep, 1418'li yıllarda Akkoyunlular ve Karakoyunlular arasında cereyan eden savaflara da sahne olmuştur.

XVI. ve XVII. yüzyıllarda Antep'te sanayi ve ticaret çok hızlı bir şekilde gelişmiştir. Esnaf birlikleri, çeşitli kurum ve kuruluşlar ile halkın yararına olan vakıflar birlik ve beraberlik içerisinde çalışarak XVII. yüzyılda kentin önemli bir bilim ve kültür merkezi olmasını sağlamışlardır. Böylece şehre doğru göç artmış ve halk arasında kültürel etkileşim meydana gelmiştir. Tüm bu olumlu gelişmelerin aksine XVI. yüzyılın sonu XVII. yüzyılın başında ülke genelinde görülen Celali İsyanları'ndan olumsuz yönde etkilenen şehirlerden biri de hiç şüphesiz Antep olmuştur. XVII. yüzyıl başında merkez Kilis'te çıkan Canpolatoğlu İsyanı, Antep'i de olumsuz yönde etkilemiştir. Antep'te yaşayan Türkler, isyan zamanında Anadolu Türklerini temsil eden Osmanlı Devleti yanında olmuştur.

Rivayetlere göre Sultan IV. Murat, Bağdat Seferi'ne giderken Antep'i ziyaret etmiştir. XIX. yüzyılda Antep, Halep dışında Osmanlı Devleti'nin bölgedeki en gelişmiş şehri haline gelmiştir. Bu sebeple o dönemde Antep'ten söz ederken “Antep Mahmiyesi” terimi kullanılmıştır. Antep, Osmanlı idari yapılanması kapsamında 1818’li yıllarda Maraş’a bağlı bir livaya haline dönüştürülmüştür.⁵

Osmanlı Devleti'nin Birinci Dünya Savaşı'ndan mağlubiyetle ayrılması ve ardından 30 Ekim 1918’de Osmanlı Bahriye Nazırı Rauf Bey tarafından Mondros Ateşkes Antlaşması'nın imzalanması Osmanlı coğrafyasında büyük bir üzüntü ve endişeyle karşılanmıştır. Mondros Ateşkes Antlaşması'nın yedinci maddesi gereğince Osmanlı Devleti'nin toprakları yer yer işgal edilmiştir. Antep, Urfa ve Maraş'ı İtilaf devletlerinden ilk olarak İngilizler işgal etmiştir. Daha sonra İngilizler işgal ettikleri bu toprakları Musul karşılığında Fransızlarla takas yaparak Paris Barış Konferansı'nda Fransız yönetimine devretmişlerdir (18 Ocak 1919). Mustafa Kemal Paşa önderliğinde başlayan Kurtuluş Savaşı'na Antep ve diğer bölge halkı da tüm varlığı ile destek vermiştir. Bölgesel Kurtuluş Savaşı kapsamında Antep ve çevresinde düşmana karşı Kuvâ-yi Milliye birlikleri kurulmuştur. Halkın vatan topraklarını kahramanca savunması karşısında çaresiz kalan Fransız birlikleri, Antep'i 25 Aralık 1921’de terk etmek zorunda kalmışlardır. Bilindiği üzere Kurtuluş Savaşı devam ederken, Ankara’da yeni bir meclis kurulmuştur. TBMM tarafından şehri kahramanca savunan Antep’e “Gazi” unvanı verilmiştir (8 Şubat 1921). Fransızlar ile yapılan Ankara Antlaşması sonrası Fransız birlikleri tamamen şehri boşaltmışlardır.

Geçmişten günümüze Gaziantep, sanayi ve ticaret şehri olarak Güneydoğu Anadolu bölgesinin önemli bir sermaye ve yatırım merkezi olmuştur. Tarihsel ve kültürel mirasın korunup günümüze özenle aktarıldığı bu şehir maddi ve manevi değerlerini hâlen korumaktadır.

II. Gaziantep’in Tarihçesi

En eski çağlardan itibaren Gaziantep tarihi, birçok araştırmacının ilgisini çekmiştir. Geçmişten günümüze Gaziantep ve yöresinin tarihine dair kaynaklar tarandığında konuyla ilgili çeşitli verilere ulaşılmıştır. Bu verilere aşağıda yer verilmiştir.

⁵ CEYHAN, Gaziantep Tarihi ..., ss. 50-97.

Eğitim Bilimci Ceyhan, “Gaziantep’in Tarihi(Gaziantep’in Siyasi, Toplumsal ve Eğitim Tarihi)” adlı çalışmasında Gaziantep’in Paleolitik döneme ait kaynaklar bakımından çok gelişmiş olduğuna yer vermiştir. Öyle ki Fırat, Nizip ya da Sacır ırmakları çok eski çağlardan beri ilk insan yerleşimlerinin izlerini taşımaktadır. Ayrıca Gaziantep yöresinin toprak türü, bahsedilen Paleolitik dönemde oluşturulan bazı eşyaların korunmasını sağlamıştır.

Özellikle Gaziantep çevresindeki Sakçagözü civarında yapılan arkeolojik kazılarda M.Ö.6600-6200 yılları arasındaki Neolitik dönem kalıntıları üzerinde yapılan araştırmalar, Gaziantep şehir yerleşkesinin eski çağlara kadar dayandığını kanıtlamaktadır.

Bahsedilen Sakçagözü adlı yerleşke Kalkolitik dönemi temsil etmektedir. Sakçagözü Kalkolitik eserlerinde Kuzey Mezopotamya’nın etkisi görülmektedir. Mezopotamya önemli bir stratejik noktada bulunmasından mütevellit birçok kavme ev sahipliği yapmış, önemli ticaret yollarının ve önemli nehirlerin etrafında bulunmasından dolayı da yüzyıllar boyunca birçok kavmi etkilemiş ve civarındaki diğer kavimlerden etkilenmiştir.

Özellikle M.Ö. 4600’lü yıllarda Geldani adlı kavmin Mezopotamya bölgesine yerleşen ilk kavim olduğu bilinmektedir. Babilliler’de “Bilabhi” günümüz Dülük’ün eski adıdır. Öyle ki M.Ö. 1800-1200’lü tarihlere kadar Mezopotamya’da hüküm süren Hitit Devleti de bu medeniyetler arasındadır. Birçok araştırmaya konu olan Dülük (eski Gaziantep) Hitit Devleti sınırları içerisinde yer almıştır. Ayrıca I. Hattuşili döneminde Hititlerin elinde bulunan Dülük, Suriye’nin fethedilmesi noktasında stratejik bir üst görevi görmüştür. Hititler burayı askerî anlamda bir yığınak üssü hâline getirerek Mısırlılar ile yaptıkları savaşlarda merkez olarak kullanmışlardır. Mezopotamya’daki diğer medeniyetlerden Mitanniler döneminde ise Dülük doğunun bir parçası olarak kabul edilmiştir. Ayrıca, Roma İmparatoru Pompeus döneminde Dülük, Roma İmparatorluğu’na dâhil edilmiştir. İmparator fethedilen bölgeye karışılmamasını ve buradaki kültürün muhafazasını sağlamıştır. Sonraki dönemlerde Helen-Latin kültürü bölgede gelişim göstermiştir. Böylelikle Antep ticaret ve geçiş yolları üzerinde olduğu için her zaman önemini korumuştur.

Dülük’ün bu konumu çeşitli medeniyetlerin kaynaşması açısından önemli olmasına rağmen yer yer medeniyetlerin çatışma bölgesi hâline de gelmiştir. Bahsedilen çatışmalara

örnek olarak Bizans İmparatorluğu ile Araplar arasındaki huzursuzluklar gösterilebilir. Ayrıca M.Ö. 499 yılında yaşanan zelzelede(depremde) Dülük Kalesinin ve kasabasının tahrip olması nedeniyle Bizans İmparatorluğu'nun Arap sınırına yakın kısmına bir kale yapması icap etmiş olup bu kale, Bizans İmparatoru I. Jüstinyanus tarafından (527-565) yapılan günümüz Antep kalesidir.⁶

Yukarıdaki bilgilerden hareketle Antep'in Dülük olarak anıldığı ve çeşitli medeniyetlere ev sahipliği yaptığı söylenebilir.

III. Coğrafi Konum

Gaziantep, coğrafi konum olarak 36 derece -37 derece kuzey enlemleri ile 36 derece -38 derece doğu boylamları arasında⁷; Akdeniz ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinin kesişim noktasında bulunmaktadır. İlin doğusunda kalan büyük kısım Güneydoğu Anadolu'nun Orta Fırat bölümündedir. Türkiye-Suriye arasında sınır komşuluğu olan il, Ortadoğu'nun merkezi olan önemli bir konumdadır. Özellikle tarihin en eski izlerinin Türkiye'de görüldüğü yerlerden olan Gaziantep, Doğu ile Batı'yı birbirine bağlayan kavşak durumundadır. Beraberinde ilde Hitit, Mısır, Mitanni(Hurri), Asur(Asurya), Urartu, İskender, Roma, Akad, Ahmenit, Bizans, Arap, Selçuk, Osmanlı gibi orta, yeni, yakın olmak üzere üç çağın etkisi görülmektedir. Bu özelliğinden dolayı ülke sınırları dışında da ulaşım ağları gelişmiş bir şehir olma niteliğine sahiptir. Bahsedilen ulaşım yollarına demir ve kara yolları örnek gösterilebilir.⁸

Enlem ve boylam özelliklerine ek olarak Gaziantep, etrafındaki coğrafi oluşumlar ve yerleşim yerleri açısından civarındaki yerleşimlere göre farklılık göstermektedir. İlin çevresindeki coğrafi oluşumlara Fırat nehri örnek gösterilebilir. Ayrıca Aynleben (Allaben) deresinin üzerinde Halep'in kuzeyinden itibaren gittikçe yükselen bir yaylanın (Antep yaylası) merkezî bir mevkiinde, ortalama yüksekliği deniz seviyesinden 900 m olan engebeli bir arazide tepeler üzerine kurulmuş olması da Gaziantep'in civarındaki yerleşimlere göre topografik açıdan farklılık gösterdiğinin kanıtıdır.

⁶ CEYHAN, Gaziantep Tarihi... , ss. 2-43.

⁷ BOZGEYİK, Burhan, *Her Yönüyle Gaziantep Tarih/ Kültür/ Folklor*, Şehit Kamil Belediyesi Yayınları, Gaziantep 1996, s. 19.

⁸ GÖĞÜŞ, M. Oğuz, *İlk İnsanlardan Bugüne Çeşitli Yönleriyle Gaziantep*, Cihan Ofset, Tarihsiz, s. 13.

Sözü edilen topografik yapılarıyla Güneydoğu Anadolu'nun en büyük il merkezlerinden biri olan Gaziantep, geçmişten günümüze uygun iklim, yüzölçümü ve yeryüzü şekilleri ile yerleşim için gayet elverişli bir saha olmuştur.⁹

Yaz aylarında ve ilkbahar mevsiminde Gaziantep yağış almaktadır. Halk, ilkbaharda düşen yağışa “Hat Sürer” adını vermektedir. Kışın ise Arabistan kökenli yüksek basınç etkisi ile Akdeniz'den gelen nemli hava bölgeye yağış bırakmaktadır. Yağışlarda Akdeniz ikliminin etkisi söz konusudur. Gaziantep'in suları az olup, genelde akarsuların kış ve ilkbahar mevsimlerinde arttığı, yazların ise sıcak ve kurak geçtiği bilinmektedir. Gaziantep, bulunduğu bölgede komşu olanlara göre daha yüksek yaylalık bir alan ve enlemsel açıdan kuzeydedir. Ortalama yıllık sıcaklık 14.5° C olup, yayla niteliği taşımaktadır. Temmuz 27.1° C ile en sıcak, Ocak 2.6° C ile en soğuk aydır. Meteorolojik bilgilere göre Gaziantep'te 151 yaz günü, 101 tropik gün yaşanmaktadır. İlin yıllık aldığı yağış miktarının ise ortalama 600 mm/m² olduğu söylenebilmektedir.¹⁰

Gaziantep'in kapladığı alan 7642 km'dir. Merkez ilçe Gaziantep, 2105 km'dir ve Gaziantep yaylasını (Rakım: 849 m) içine almaktadır. Rakım, farklı bir kaynağa göre 855 m'dir.

Gaziantep'in Suriye hududunca, doğuda alüvyonlu ovalar bulunur. Gaziantep'in belli başlı dağları: Sof, Sakal Tutan, Kızıl, Kara, Dülük, Keferdiz, Musabeyli dağlarıdır. İlin, yüksekliği 2240 m olan Mıgır Dağı, bölgenin en büyük dağıdır. Ayrıca il civarında Amanos dağlarının uzantısı yer almaktadır. Şehrin başlıca tepeleri ise Çıksorut tepesi, Salavat yokuşu, Büyük Azizler tepesi, Düztepe, Şihin dağı, Kurban baba, Aydın baba, Türk tepe, Kale, Kargasekmez, Teke dağı (2 âdet), Dülük baba, Hacı baba'dır. Basra'ya dökülen Fırat nehrinin sınır uzunluğu 180 km'dir. Fırat nehri üzerine inşa edilen köprü, şehri doğuya ve batıya bağlamış olup, ilin ekonomik yönden gelişimine önemli ölçüde katkı sağlamıştır. Fırat yolunu izleyerek Basra Körfezi'ne dökülen sular: Karasu, Merzimen suyu, Keret suyu, Nizip çayı, Orul suyu ve Sacır suyu'dur.

İlin matematiksel ve özel konumuna ek olarak tektonik özellikleri de önem oluşturmaktadır. Gaziantep şehri Güneydoğu Anadolu bölgesindeki deprem alanlarından biridir. Şehrin Amik gölü, Maraş çukurluğu ve Ceyhan kırık çizgisine yakınlığı, kentte

⁹ ÇAM, Nusret, “Gaziantep”, *Türk Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 13, İstanbul 1996, s. 466.

¹⁰ GÖĞÜŞ, İlk İnsanlardan ..., ss. 15-16.

zararsız depremlere sebebiyet vermektedir. Ayrıca il, deprem haritasında tehlikesiz bölge olarak konumlansa da birinci derece deprem bölgesine yakınlığından dolayı depremden etkilenmektedir.¹¹

¹¹ GÖĞÜŞ, İlk İnsanlardan ..., ss. 13-16.

İKİNCİ BÖLÜM

TARİHTE TÜRKLER

Tarihte Türklük meselesine geçmeden önce esasen çalışmanın ana iskeletini kurma noktasında sürekli faydalanılan eserleri zikretmekte fayda vardır. Bu eserler genelde Türk tarihi ve özelde Oğuz ve Beydili tarihi açısından son derece önemli bilgiler ihtiva etmektedir. Bu sebeple ismi zikredilen eserlerden çalışma boyunca mümkün mertebe faydalanılmaya özen gösterilmiştir. Bu eserlerin en başlıcaları şunlardır.

Sergey Grigoreviç Agacanov, Oğuzlar hakkında derin araştırmalar yapan bir bilim insanıdır. Tarihi araştırmalar sonucu yazdığı “Oğuzlar” adlı eseri, geçmişten günümüze birçok araştırmacı için başvuru kaynağı olmuştur. Bu çalışmada da bu eserden azami derecede faydalanılmaya çalışılmıştır.

Burada ismi zikredilmesi gereken bir diğer kişi ise Yusuf HALAÇOĞLU’dur. Anadolu’da yer alan aşiretler üzerine yaptığı çalışmaları, 6 ciltte “Anadolu’da Aşiretler, Cemaatler, Oymaklar (1453-1650)” adıyla toplamıştır. Aşiret, cemâat ve oymakları ayrı ayrı kollara ayıran ve bu konuda geniş bilgiler veren tarihçi, bu alanın araştırılmasını ve incelenmesini böylelikle kolaylaştırmış ve tarih alanına önemli katkılarda bulunmuştur.

Prof. Dr. Faruk SÜMER’in Oğuzlar hakkında yapılmış en geniş kapsamlı araştırmalardan biri olarak anılan “Oğuzlar (Türkmenler) Tarihleri-Boy Teşkilâtı-Destanları” adlı eseri, aynı zamanda çalışmanın temel aldığı ana kaynaklardan birini teşkil etmektedir. Oğuzlar hakkında geniş ve önemli bilgiler veren tarihçi, bu eserinde Oğuzların kolları, yaşayışları ve kültürleriyle ilgili konular hakkında detaylı bilgiler vermiştir.

Cevdet TÜRKAY’ın “Başbakanlık Arşiv Belgelerine Göre Osmanlı İmparatorluğu’nda Oymak, Aşiret ve Cemâatler” adlı çalışması yine üzerinde dikkatle durulması gereken önemli eserlerden biridir. 1960 yılında Başbakanlık Osmanlı Arşiv Genel Müdürlüğü’ne uzman olarak atanmış ve 15 yıl burada çalıştıktan sonra emekliye ayrılmıştır. Bu eser de araştırma için çok önemli bir kaynak niteliği taşımaktadır.

Ali Rıza YALMAN (YILGIN)’ın “Cenup’ta Türkmen Oymakları I-II” adlı iki ciltlik çalışması ise hem halkbilimi ve hemde tarih açısından son derece kıymetli bir

eserdir. Yalğın'nın o dönem bizzat Türkmenler arasında gezerek ve mülakatlar yaparak kaleme aldığı bu çalışma Anadolu ve Suriye sahasında yerleşmiş veya o dönem göçebe olarak yaşayan Türkmenler hakkında sosyo-ekonomik ve kültürel açıdan son derece kıymetli bilgiler içermektedir. Bu eserden de, diğerleri gibi, çalışma boyunca azami derecede istifade edilmeye çalışılmıştır.

I. TÜRK ADININ ANLAMI ve MENŞEİ

Türklerin tarihi çok eskilere dayanmaktadır. Türklerin ataları kabul edilen Tölesler, Çin kayıtlarında Tu-kiu olarak geçmektedir. VI. yüzyılın ilk yarısındaki Töles-Avar mücadelesini Tölesler kazanmışlar ve tarihte ilk kez “Türk” adıyla anılan Göktürk(Köktürk) devletini kurmuşlardır. Töles adının kökeninde tekil olan Türk yahut eski ve çoğul olan türük (ad olarak daha çok türküt) mevcuttur. “Güçlü” veya “güçlüler” anlamına gelen bu ad, ilk başta etnik bir kökeni belirtmek için değil de siyasal anlamda kullanılmıştır. Müslüman Araplar, Tu-kiu dilini konuşan bütün kavimlere “Türk” demişlerdir. Ancak Tu-kiular sadece kendilerine bu adı vermişlerdir. Kendilerini yüksek ve kutsal olarak görmüşlerdir.

Jean Paul Roux'a göre ise Tu-kiu'lar Hiong-nu'ların özel bir koludur. Asena(Ashina) soyadlarıdır. Efsaneye göre; Tu-kiu'lar göçebe bir topluluk olup komşu bir devlet ile yapılan savaş sonrasında yenilmişlerdir. Bu topluluktan sadece bir erkek çocuk hayatta kalmış, düşman askerler bu çocuğu öldürmeyip sadece elini ve ayağını kesmiştir. Bir dişi kurt bu çocuğu alıp beslemiştir. Efsaneye göre, kurt ile çocuğun birleşmesi sonucu Tu-kiuların soyu devam etmiştir.¹²

Faruk Sümer'e göre, tarihte en eski Türk kavmi Çinlilerin Hiong-nu adını verdikleri kavimdir. Bu Türk kavmi M.Ö. III. yüzyıl ile M.S. II. yüzyıl arasında Çin Seddi'nden Batı Türkistan'a kadar uzanan yerlere hâkim olmuştur.¹³

¹² ROUX, Jean Paul, *Orta Asya Tarih ve Uygarlık*, Çev. Lale ARSLAN, Kabalcı Yayınevi, 1. Baskı, İstanbul 2006, ss. 128-129.

¹³ Bu kavmin mükemmel olan askerî yapısı Osmanlı İmparatorluğu da dâhil olmak üzere birçok Türk devleti tarafından geliştirilerek kendi bünyelerinde oluşturmuşlardır. Hatta eski Türklerde olan sağ kol ve sol kol nizamı mülki idarede de kullanılmış olup örnek olarak Rumeli'nin sağ kol ve sol kol kadıları sayılabilir. Çinliler Türkler'e karşı koyabilmek için kendi savaş arabalarını kaldırarak yerlerine Türklerinkinin aynı olan atlı sınıf oluşturmuşlar ve Türk asker kıyafetlerini de kabul etmişlerdir. SÜMER, Faruk, “Türk Kültür Tarihine Umumi Bir Bakış”, *A.Ü.DTCFD*, C. XX, S.3-4, Ankara 1962,s.1.

Türklerin kadîm bir millet oluşu, araştırmacıları Türk adını en eski tarih kaynaklarında aramaya yönlendirmiştir. Geçen yüzyıldan beri öne atılan görüşlere göre, Heredotos (M.Ö. V. yüzyılın) Doğu kavimleri arasında zikrettiği Targita'lar, “İskit” topraklarında oturdukları söylenen “Tyrkae” (Yurkae)ler, kutsal kitap Tevrat'ta adı geçen Yafes'in torunu Togharma, eski Türk kaynaklarında rastlanan Turukha (veya Turuşka)'lar, Thrak'lar, eski Ön Asya çivi yazılı metinlerde görülen Turukku'lar, Çin kaynaklarında M.Ö. I. binin içinde Tik (veya Di)'ler ve hattâ Troia'lılar vb. bizzat Türk adını taşıyan Türk kavimleri olarak düşünülmüştür. İslam kaynaklarında İran menşeli, Tevrat rivayetlerinde de “Türk” adı aranmıştır. Nuh'un torunu (Yafes'in oğlu) Türk de (Taberî, Mes'ûdî, İbn'ül-Esir, İbn Hurdâdbih, Gerdîzî, Kâşgarlı Mahmûd vb.) veya İran rivayetlerindeki hükümdar Feridun (Thraetona)'un oğlu Tûrac veya Tûr (Tûran, buradan geliyor) da “Türk” adını taşıyan ilk kavim olarak gösterilmeye çalışılmıştır. Türkler uzun bir tarihî geçmişe sahip olup “İran-Tûran” savaşlarında geçen Afrâsyâb (Tunga Alp Er veya Alp Er Tunga) aslında bir Türk başbuğu olmakla beraber, son arkeolojik araştırmalar ve kültür tarihi tetkikleri sonuçlarına göre yukarıdaki fikirlerin gerçekliği “linguistique” bakımından da isbat edilememiştir. Kelimenin tek heceli kullanımının gerçekleşmesi Göktürk çağında (M.S. VI-VIII. yüzyıllar) geçtiği Orhun Kitabeleri'nde gösterilmektedir. Kitabelerde ad “Türk” fakat daha çok “Türük” olarak kaydedilmiştir. Adın Çince transkripsiyonu da iki heceli olup: T'u-küe (Çince'de “r” sesi bulunmamaktadır). Son araştırmalar Türk kelimesinin VI.-VIII ve VIII. yüzyıllardan önce sadece çift heceli söylendiği daha önceden ise “Törük” şeklinde olabileceğini vurgulamıştır. Buna mukabil, adları Türk'e benzediği ileri sürülen bütün topluluklarla Türk kavmi arasında herhangi bir bağ tespit edilememiştir.¹⁴

Orhun Kitabeleri'nde Türk adı, Türk veya Türük şekillerinde yazılmıştır. Hangisinden diğerine geçişin olduğu tam olarak bilinemese de bugün şayet tek heceli hâli yaşıyorsa iki heceliden tek heceliye dönüştüğü söylenmektedir.

Türk sözcüğünün etimolojik kökenine bakacak olursak bu sözcük; miğfer, terk edilmiş (ırk), olgunluk çağı, deniz kıyısında oturan adam, cezbetmek, vb. gibi anlamlara gelmektedir. Bununla birlikte bu sözcük “türemek, töreli, güçlü-kuvvetli” anlamlarına da gelmektedir.¹⁵

¹⁴ KAFESOĞLU, İbrahim, *Türk Milli Kültürü*, Ötüken Yayınları, Ankara 2014, ss. 43-44.

¹⁵ GÖMEÇ, Saadettin, *Türk Kültürünün Ana Hatları*, Akçağ Yayınları, Ankara 2006, ss. 9-11.

A. Vambéry'nin fikrine göre "Türk" kelimesi türemekten gelmektedir. J. Deny de onunla aynı fikirdedir. Ziya Gökalp, "Türk" kelimesini "türelî" (kanun ve nizam sahibi) olarak açıklamış olup W. Barthold'un düşüncesi de buna yakındır. G. Doerfer ise "Türk" kelimesinin anlamının "devletin esas halkını teşkil eden millet" olduğunu söylemiştir. Türkçe bir vesikadan da, cins isim olarak "Türk" sözünün "güç, kuvvet" manasında olduğu anlaşılmaktadır. Burada geçen "Türk" kelimesinin millet adı "Türk" ile aynı olduğu A. V. Le Cog tarafından ortaya atılmış ve Göktürk Abidesi'nin çözücüsü V. Thomsen tarafından da kabul edilen bu görüş, Gy. Nemeth'in araştırmaları sonucunda da kesinlik kazanmıştır. "Türkmen" adının da "Türk" adından geldiği bir gerçektir.¹⁶

W. Thomsen ve G. Nemeth, Uygurca kuvvetli manasına gelen türk veya türük sıfatının isimleşmiş hâlinin Türk olduğunu savunmuşlardır. Bu ad, ilk kez VI. yüzyılda Göktürk Devleti zamanında ortaya çıkmıştır. Göktürkler ise Türk adının başına gök (kök) sıfatını getirerek onu semavileştirmişlerdir. Böylelikle kendi kimliklerinin ön plana çıkmasını sağlamışlardır. İran ve Arap edebiyatında Türk güzellere dair şiirler çok sayıdadır. Farsça'da "Türk" adı bu sebeple "güzel" ve "sevgili" manasındadır.¹⁷

Faruk Sümer'e göre; VI. yüzyılın ikinci yarısının başında Orta Asya'daki siyasi hâkimiyetin Göktürklerin eline geçmesi sonucunda Çin Seddi'nden Hazar denizine kadar uzanan büyük bir imparatorluk kurulmuş olup buradaki Türkçe konuşan kavimlerin birleşmesi sonucu halka genel bir ad olarak "Türk" adı verilmiştir.¹⁸

Arapça'da ise "Türk" kelimesi Cahiliye Devri'nden itibaren kullanılmaya başlanmıştır. Türklerin ve Arapların, İslam dini öncesinde de ticari ve siyasi ilişkileri olmuştur. Bunu Arap şairlerin Türklerin askerî yönünü ve kahramanlıklarını şiirlerinde işlemelerinden anlıyoruz. Bu şairler: Nabiga ez- Zübeyrî, Hassan b. Hanzala, Evs b. Hacer, A'sa b. Ekber ve Şemmah b. Zirâr'dır. Bu bilgilere VI. yüzyıldan itibaren ulaşılmıştır. Arap dili, "Türk" kelimesini kullanan dillerin en başında gelir ve bu ismi 540 yılı dolaylarında Göktürkler için kullanmıştır. Hz. Muhammed'in Hendek Savaşı (627) hazırlıkları sırasında Kubbetü Türkiye denilen Türk Çadırı'nda kalması ve Müslim'in nakline göre bir Türk çadırında itikâfa çekilmesi, Türk çadırlarının Medâin'de olduğu gibi Arap coğrafyasında da

¹⁶BOSTANCI, Işıl Işık, *Halep Türkmenleri (Boy ve Oymaklar)*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ, 1998, s. 1.

¹⁷TURAN, Osman, *Türk Cihân Hâkimiyeti Mefkûresi Tarihi*, Boğaziçi Yayınları, İstanbul 1998, ss. 22-33.

¹⁸SÜMER, "Türk Kültür ...", s. 214.

kullanıldığını ve Türklerle ilgili bilgilerin Peygamber döneminde de olduğunu göstermektedir. Türk ve Arap arasında yakın ilişkinin noksan olması dolayısıyla bilgiler oldukça müphem olsa da Türkler hakkında bilinen askerî kabiliyet, cesaret ve onların kahramanlıkları konusundaki bilgiler kesinlik arz etmektedir.¹⁹

Türük (Türk) Budun: Göktürk Devleti’ni kuran kağanların ait olduğu budundur. Kağanların bu buduna mensup olduklarını göstermek için; bazen bu ad ile onlar şu şekillerde ifade edilir: Türük Yamı Kağan, Türk Bilge Kağan, vb. Türk kelimesinin birçok anlamı olduğu yukarıda da görüldüğü gibi türü (yahut törü) fiilinden “-k” eki ile yapılmış bir isim olduğu kanısına varılmıştır. “Kuvvetli” anlamındaki Türk sözü, Göktürkler’den çok sonra X.-XIII. yüzyıllara ait Uygurların metinlerinde de geçmektedir. Türk kelimesinin Uygurlarda “kuvvetli” ve “kudretli” anlamında kullanılması, Göktürkler’in tarihte bıraktıkları izden gelmiş olabilir. Bu yüzden Türük(Türk) sözcüğünün kavim adı olarak bir tür fiilden geldiği görüşü ilk kez A. Vambéry tarafından öne sürülmüş olup ve görüşün gerçekliği kesinlik taşımaktadır.²⁰

VIII. yüzyılın ortalarında Göktürklerin yerini alan Uygurlar Çin Seddi’nden Balkaş’a kadar olan geniş yerlerde hâkimiyet kurmuşlardır.²¹

1071 Malazgirt Savaşı’ndan sonra Türkler akın akın Anadolu’ya göç etmeye başlamışlardır. Anadolu’ya doğru yapılan ilk göç hareketinde Oğuzlar ilk başlarda Azerbaycan’da ve Anadolu’nun doğu uç kısmında sıkışmışlardır. Sonraları Anadolu Selçuklu Devleti ile birlikte Batı Anadolu’ya doğru yayılma başlamıştır. 1221-1260 yılları arasındaki süreçte Moğol istilasına ile Türkistan’dan birçok Türk kavmi Anadolu’ya göç etmiştir. İlk gelenler arasında Karluk, Halaç ve Kıpçaklar vardır. Bu göçler ile birlikte Anadolu’nun etnik yapısı Türkler lehine hızlıca değişmiştir. Türkmenler için Anadolu ilk başlarda bilinmeyen bir bölge olarak görülse de burada yerleşik hayata geçmişler ve Anadolu’yu yapılandırmışlardır. Kutalmışoğlu Süleyman Şah Anadolu’da ilk Türk devletini kurmuştur. Orta ve Doğu Anadolu’da kurulan ve Anadolu’nun Türkleşmesini

¹⁹ YAZICI, Nesimi, *İlk Türk- İslam Devletleri Tarihi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2013, s. 31.

²⁰ SÜMER, Faruk, *Oğuzlar (Türkmenler) Tarihleri-Boy Teşkilatı-Destanları*, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, V. Baskı, İstanbul 1999, s. 22-23.

²¹ SÜMER, “Türk Kültür ...”, s. 214.

sağlayan diğer Türk devlet ve beylikleri ise Danişmentliler, Mengücekliler, Artuklular, Ahlatşahlar, Saltuklular ve Türkiye Selçukluları'dır.²²

Tarihte “Türk” adını devlet adı olarak kullanan ilk devlet Göktürk, ikincisi ise Türkiye Cumhuriyeti'dir. “Türk” sözcüğü Göktürk Kağanlığı'nda olduğu gibi birçok Türk topluluğunu birleştirici ad olarak kullanılmıştır. Mustafa Kemal Atatürk, bu adı “Türkmen Cumhuriyeti” şeklinde devlete isim olarak da verebilirdi ancak böyle yapmamıştır. Zamanla bu ad Türklere aid bütün soyları ifade etmek için millî bir ad olarak kullanılmıştır.²³

II. OĞUZ GÖÇLERİNİN SEBEPLERİ

A. İklim Değişikliği

Ana yurt olan Orta Asya, Orta Avrasya kıtasına ait olup batıda Macar Ovası'ndan doğuda Moğolistan'a ve Çin'e kadar uzanmaktadır. İklim şartlarının steplerin yetişmesine uygun olması burada güçlü devletlerin de kurulmasını sağlamıştır. Hun, Moğol ve Uygur devletleri bunlara örnektir.

II. ve III. yüzyıl, X. ve XVI. yüzyıllar olmak üzere son iki bin yıllık zaman sürecinde Orta Asya'da üç defa şiddetli kuraklık yaşanmıştır. Bunun sonucunda bozkırların boşaldığı, göç edilmek zorunda kalındığı ya da insanların öldüğü söylenmektedir.

B. Doğal Afetler ve Meydana Gelen Salgın Hastalıklar

Orta Asya'da görülen sert karasal iklime bağlı olarak yaşam şartları zorlaşmıştır. İklim değişikliklerinin meydana gelmesi doğal afetlere de sebep olmuştur. Şiddetli kuraklıklar, hayvan hastalıkları, sel baskınları, çekirge sürülerinin otlaklıkları istilaları, aşırı sıcaklığın ve kuraklığın etkisinde kalan otlaklıkların kuruması ve suların çekilmesi Orta Asya'yı yaşanılması zor bir alan hâline getirmiştir. Bu gibi sebepler ana yurttan göçü bir nevi zorunlu hâle getirmiştir.

“Aşırı soğukların sebep olduğu salgın hastalıklara ‘yut’ (yutmak) adı veriliyordu. Sık sık meydana gelen ‘yut’larla başlıca ekonomik varlıklarını yitiren Türkler, perişan oluyorlar

²² ŞAHİN, İlhan, “Anadolu’da Oğuzlar”, (Ed. Hasan Celâl GÜZEL-Ali BİRİNCİ), *Genel Türk Tarihi Ansiklopedisi*, C. 4, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s. 43.

²³ GÖMEÇ, Türk Kültürünün..., ss. 11-12.

ve güç durumlara düşüyorlardı. İşte böyle durumlarda Türk toplulukları için yeni ekonomik sahalar aramak bir zaruret hâlini alıyordu.”²⁴

C. Nüfusun Artması ve Otlakların Azlığı

Orta Asya Türklerinin asıl göç sebeplerinin bir diğeri de otlakların azalmasının yanında aşırı nüfus artışı da önemli bir etken olmuştur. Türkler yaşayışları gereği her zaman dinamik bir toplum yapısı özelliğine sahiptirler. Genç nüfusun sürekli olarak artması ve toprakların halka yetecek düzeyde olmaması zorunlu göçü de beraberinde getirmiştir. Türklerin temel geçim kaynaklarının hayvancılık olması verimli bir bozkır sahasına da hâkim olmayı gerektirmiştir. Boylar ve aileler arasında, otlaklar sebebiyle çıkan mücadeleyi kaybeden taraf, kendisine yeni bir yurt arama mecburiyetinde kalmıştır. Bu yurt arayışı bozkır ve hayvancılık kültürünün temel kanunlarındanı.²⁵ Göçebeler kışlarını geçirdikleri kışlakların kışın karın az yağın yerini ve yazlarını geçirdikleri yazlakların ise sıcak bozkır olan yerlerini tercih etmişlerdir. Bu durum bize gösterir ki; Oğuzlar arasında yarı göçebelik ve gütme hayvancılık ile uğraşın Oğuz boy ve toplulukları çoğunluktadır.²⁶ Göç şeklinde olan bu arayışlar sonucu göç eden boy veya topluluklar kendileri için yeni yurtlar keşfetmişlerdir. Otlakların azalması, Türk topluluklarını zorunlu göçe tabi tutan en önemli nedenlerin başında gelmektedir. Nüfusun artması ile birlikte kişi başına düşen otlak sayısının azalması konargöçerliliğin bir gereği olarak göçerliliği zorunlu kılmıştır.²⁷ Türkleri göçebelige zorlayan sebeplerin başında, onların hayvancılığa dayalı sosyo-ekonomik yaşantıları gelmektedir. Bu yapıda olmaları onların kışlak hayatı yaşamalarına da neden olmuştur. Denilebilir ki; Türkler tam anlamı ile göçebe bir hayat yaşamamışlar, yarı yerleşik yarı göçebe bir hayat tarzı yaşamışlardır. Yüzyıllar boyunca Asya’da hüküm süren Türk hanedanları bir boy etrafında toplanarak konfederasyonlar oluşturmuşlardır.

Geçmişten günümüze sürekli göç hâlinde olan Türkler için göç kavramı onların yaşayışlarının en önemli parçası olmuştur. Günümüzde eskiden kalma konargöçerliliğin en yakın örneği Anadolu’da konargöçer hayat yaşayan Türk boylarıdır.²⁸

²⁴ ŞALBAYEV, Aydos, *Oğuzların Göçleri ve Yayılmaları (Başlangıçtan (VII. Yüzyıl) XIII. Yüzyıla Kadar)*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2005, ss. 7-8.

²⁵ ŞALBAYEV, *Oğuzların Göçleri ve Yayılmaları...* s. 8.

²⁶ AGACANOV, Sergey Grigoreviç, *Oğuzlar*, Rusçadan Çevirenler: Ekber N. NECEF-Ahmet ANNABER-DİYEY, Selenge Yayınları, İstanbul 2010, s. 131.

²⁷ ŞALBAYEV, *Oğuzların Göçleri ve Yayılmaları...*, s. 9.

²⁸ ÇAY, Abdülhalûk M. vd., *Doğu ve Güneydoğu Anadolu Üzerine Araştırmalar III*, Boğaziçi Yayınları, İstanbul 1992, s. 25.

D. Siyasi Kavgalar

Siyasi anlaşmazlıkların sebep olduğu siyasi savaşlar sonucu halk, yer değiştirmek mecburiyetinde kalmıştır. Türklerde görülen sürekli taht değişikliği, taht kavgalarının yaşanmasına ve devletin kısa sürede bölünmesine yol açmıştır. Tarihte mücadeleyi kaybeden mağlup tarafın bağımsızlığını kaybetmektense kendi tarafından olanları da alıp başka coğrafyalara göç ettiği görülmüştür.²⁹

Kuraklık ve siyasi nedenlerden kaynaklı meydana gelen dış baskılar sonucu ortaya çıkan göç, Türklerin göç etme sebeplerinin başında gelmektedir.³⁰

Göçlerin boylar arasında üstünlük kurma mücadelesi sonucunda meydana geldiği de söylenmektedir. Devlet kurabilecek olan boyun siyasi varlığını tanımak istemeyen diğer boy veya kabileler göçü tercih edip bağımsızlıklarından ödün vermemeye çalışmışlardır. Bu durum bizlere gösterir ki: Türklerin bağımsızlık düşünceleri ilk yaşadıkları yer olan Orta Asya'dan beri süregelmektedir.

E. İç ve Dış Baskıların Artması

Türk topluluklarının maruz kaldığı dış baskıların fazla olması onların göç sebeplerinin başında gelmektedir. Orta Asya'daki devletlerinin yıkılması sonucu hâkimiyet altına alınmak istenilmeleri onları göçe yönlendirmiştir. Türklerin başka devletlerin hâkimiyeti altına girmek istememesi ve başlarında güçlü bir hükümdarın bulunmadığı zamanlarda daha çok göçü seçmesi onların istiklâllerini değil, yurtlarını istiklâlleri uğruna feda ettiklerini göstermektedir. Ayrıca Türkler, dış baskılardan çok iç baskılar sonucu da yer değiştirmişlerdir. Türklerden bir kavmin göç ederek yurt tutmuş olan diğer Türk kavmini şiddetli baskılar sonucu yerinden çıkardığı çok sık görülen olaylardandır. Karadeniz'in kuzey kısmı, Orta Avrupa coğrafyası ve Balkan bölgesine yapılan göçlerde Türkler âdeta birbirlerini iteleyerek birbirlerinin yurtlarını ele geçirmişlerdir. Böylelikle yeni yurtlar edinmişler; arkadan gelen kavimler öndekilerin göç etmesini sağlamışlar ve göç dalgasının dünya coğrafyasına dağılımına sebep olmuşlardır.

²⁹ ŞALBAYEV, *Oğuzların Göçleri ve Yayılmaları...* , s. 9.

³⁰ ŞALBAYEV, *Oğuzların Göçleri ve Yayılmaları...* , s. 98.

F. Fetih Politikası ve Yeni Yurtlar Kurma İsteği

Fetihçi bir anlayışa sahip olan Türkler, yeni ülkeler kurarak varlıklarını devam ettirme düşüncesinde olmuşlardır. Daha önceden de bahsedildiği üzere sürekli bir dinamik yapıya sahip olan Türk birlikleri atlı bir topluluk olmaları dolayısıyla da bu özellikleri onların yeni yurtlar tutmalarında kolaylık sağlamıştır. At kullanımının onlara kazandırdığı sürat, geniş fetih ve çabuk göç kabiliyetine de yansımıştır. Bu bakımdan Anadolu'ya gelen Oğuz Türklerinin başlıca gayesi fethetme ve yurt tutma olmuştur.³¹

Osman Turan, “Moğol İstilasına Kadar Türkistan” adlı eserinde, Orta Asya tarihi üzerine derin araştırmalar yapan W. Barthold'un bile Türklerin bu coğrafyadan muhaceretlerinin(göçlerinin) sebebinin kesin olarak izah edemediğini, ortaya atılan iddiaların müphem kaldığını belirtmiştir.³²

III. OĞUZLAR

A. Oğuz Adının Anlamı ve Menşei

Oğuz: Oğuz adının menşei hakkında pek çok iddiada bulunulmuştur. Ünlü Macar bilgin J. Nemeth, Oğuz sözcüğünü ok+uz şeklinde ayırarak tahlil etmiş ve bizlere sunmuştur. Buna göre, ok, boy (kabile), “z” ise cemi edatı(çoğul eki)dır. Böylece Oğuz, “boylar” anlamına gelmiş bulunmaktadır. Eski zamanlarda ok, boy anlamına geliyordu. Batı Göktürk Devleti on boya dayanmakta olup, bu on boya “on-ok” denilmekteydi.

“Okun boy anlamına geldiğinin izi Oğuz elinin boy teşkilâtında da görülmektedir. Oğuz Eli, bilindiği gibi, iki kola ayrılmakta, bunlardan birine Boz-Ok, ötekisine de Üç-Ok adı verilmektedir. İkinci adın üçok'dan meydana geldiği muhakkaktır. Ancak başta W. Bang olmak üzere, bazı âlimler Oğuz'da “ğ” sesinin olması dolayısı ile Nemeth'in bu fikrine itiraz etmişlerdir. Son yıllarda ise Oğuz adının aslı hakkında başka izah tarzları ortaya atılmıştır. Biz J. Nemeth'in fikrini kabul etmeye mütemayiliz.

Bilindiği üzere, Orta-Asya'da ilk defa olarak teşkilâtlı ve büyük bir imparatorluğu, Çinliler'in Hiung-nu adını verdikleri kavim kurmuştur. Bu kavim ilim âleminde “Türk” asıllı kabul edilmiştir. Çin kaynaklarında Gök Türkler'in, Uygurlar'ın ve Kırgızlar'ın Hiung-nular'ın soyundan gösterilmeleri şüphesiz bu hususta en mühim delillerden biridir. Türk devlet teşkilâtının gerçek kurucuları olan Hiung-nular, Milâdtan önce III. yüzyılın sonlarında komşularının çekindiği kudretli bir kavim hâline geldiler. M.Ö. 209 yılında bu kavmin başına

³¹ ŞALBAYEV, *Oğuzların Göçleri ve Yayılmaları ...*, s. 10.

³² TURAN, Osman, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, Turan Neşriyat Yurdu, İstanbul 1971, s. 3.

Çinliler'in Mao-Tun (yahut Me-Te) dedikleri bir hükümdar geçti. Mao-Tun, faaliyetlerinden anlaşıldığı üzere, Türkler'in tarihçe bilinen ilk büyük hükümdarıdır."³³

Oğuzlar, Tula (Tugla) boylarında, ırmağın kuzeye doğru kıvrım yaptığı yerlerde yaşamışlar; kitabelerde Oğuzlar, kuzeyde yaşayan bir budun olarak gösterilmişlerdir. Oğuzların doğu komşuları Tatarlar'dır ve onlara bazen dokuz budundan meydana geldikleri için Dokuz Oğuz Budunu da denilmiştir. Günümüzde bu dokuz budundan sadece ikisi bilinmektedir: Kunı ve Tońra boyları.

İl Tiriş Kağan, Göktürk Devleti'ni yeniden kurmak için uğraşırken karşısında bulunan en güçlü budun Oğuzlardır.³⁴ Göçebe anlamındaki “yörük” sözcüğü de XIV. ve XV. yüzyılda Anadolu'da yörü eyleminden gelmiş bulunmaktadır.

Oğuzların kavmî ve siyasi anlamda il(el) kelimesini kullandıkları bilinmektedir. Örneğin; Oğuz eli, Ak-Koyunlu eli, Dulkadir eli. Oğuzlar diğer Türk kavimlerinin söyledikleri aynı anlamdaki “budun” kelimesini unutmuşlardır. “Ulus” sözü ile aynı anlama gelen “budun” kelimesi, İlhanlılar'ın etkisi ile ancak Doğu Anadolu'daki Türkmenlerce “el” sözcüğü ile beraber kullanılmıştır: Kara-Koyunlu ulusu, Boz-Ulus, Kara-Ulus. Oğuz-eli'nin yöneticisi olan hükümdara “yabgu” unvanı verilmiştir. Türkmen ellerinin başında bulunan yönetici ise Türkçe olarak yalnızca beğ unvanını taşımıştır. Elin, boyun, obanın ve ailenin sahibi olarak oturduğu yere “yurd” adı verilmiştir.

Oğuz ili'ni oluşturan her bir yapıya “boy” denilmekte olup Kâşgarlı Mahmûd bu sözün Oğuzca olduğunu ifade etmiştir. Orhun Yazıtları'nda kullanılan “bod” sözü, söylendiği gibi, muhtemelen bu sözcüğün en eski şeklidir. Türkiye'de boyların başında bulunan kişiye “boy beği” denilmiştir. Oğuz ve Türkmen soylularını bu boy beğleri oluşturmuşlardır. Yabguların ve sultanların da yine bu boy beğleri arasından çıktığı söylenmiştir.

Boylar da kendi içinde obalara ayrılmış olup, Kâşgarlı Mahmûd oba kelimesinin de Oğuzca'dan geldiğini beyan etmektedir. Obalardan sonra gelen kelime muhtemelen ailelerdir lâkin bu kelimenin ne tür bir kelime ile ifade edildiği bilinmemektedir. Kısaca

³³ SÜMER, Oğuzlar (Türkmenler) Tarihleri... , ss. 1-2.

³⁴ SÜMER, Oğuzlar (Türkmenler) Tarihleri... , s. 23.

ailelerden (soylardan) obalar, obalardan boylar ve boylardan da Oğuz eli meydana gelmiştir. Oğuz elinde boy, asıl oymak birliğini teşkil etmiştir.

Oğuzlarda çok istisnâî bir kısım da olsa tek başına siyasi harekette bulunmuş olup Oğuzların çoğu Araplar ve diğer kavimler gibi ayrı ayrı şekillerde yaşamamışlar aksine el hâlinde (üç-dört oymak birlikte) yaşamışlar ve bu yaşayış tarzları onların siyasi anlamda başarı kazanmalarında etkin rol oynamıştır.

Boz-Ok ve Üç-Ok ikili birliğini en son taşıyan Oğuz-Türkmen kümesi, İlhanlı baskısı sebebiyle XIII. yüzyılın ikinci yarısında Anadolu'dan Suriye'ye göç eden oldukça kalabalık bir fütuhâttır. Oğuz boylarından pek çoğunun obaları ve kolları Anadolu'ya farklı zamanlarda gelmişler; gelenler de siyasi ve iktisadi bir takım anlaşmazlıklar yüzünden yeni ayrılımlar yaşamışlardır. XVI. yüzyılda Osmanlı soyunun yurdu olan Sultan-Önü sancağındaki Karaca-Şehir kazasında Tokuz-Oğuz adını taşıyan bir köyün bulunması söz konusu olup bu köyün adının nereden geldiği bilinmemektedir. Kaynaklara göre bu köyün adı Oğuzlara dayanmaktadır. Oğuzların tarihsel süreçteki yerleri yadsınamaz. Çeşitli boylardan oluşan Seyhun Oğuzları'nın XI. yüzyılda 24 boydan müteşekkil olduğu Kâşgarlı Mahmûd tarafından belirtilmektedir. Kâşgarlı 22 Oğuz boyunun isim listesini de vermiştir. Selçuklu Oğuzlarının fethini konu alan bir Ermeni tarihçi de yine Oğuzlar'ın 24 boydan oluştuğunu kaydetmiştir. Oğuzların boy teşkilatının tam listesini XIV. yüzyılın başlarında bizlere veren müverrih Reşideddin³⁵ dir.³⁶

B. Oğuzların Ana Yurdu

Türk adının anlamının araştırmacılar tarafından bir kesinliğe ulaşamadığı gibi Türk yurdu için de bu durum söz konusudur. Araştırmacılara göre Türklerin ana yurdu Altay Dağları, Tanrı Dağları-Kuzeybatı Asya sahası, İrtiş-Ural arası, Altaylar-Kırgız bozkırları bölgesi veya Baykal Gölü'nün Güneybatısı, Altayların doğusu ve Kingan sıradağları hatta Hazar Denizi'nin Kuzeydoğu sınırlarını oluşturan bozkırlar da sayılmaktadır.

Asya kıtasında bulunan çeşitli arkeolojik kazılarında Afanasyevo kültürü (M.Ö.2500-1700) ve Andronova kültüründe (M.Ö.1700-1200) Türklerin ilk atalarının izlerine (proto-tiplerine), "brekisefal beyaz ırka" rastlanmıştır. Arkeolojik kazılara göre

³⁵ Müverrihin isminin kullanımı kaynaklarda daha çok "Reşidüddin" şeklinde olsa da bilgilerin akademik olması açısından kaynaklarda yazıldığı şekliyle alınması uygun bulunulmuştur.

³⁶ SÜMER, Oğuzlar (Türkmenler) Tarihleri... , ss. 221-223.

proto Türkler düz burun, çıkık elmacık kemikli, orta boylu ve kusursuz bir vücut hattına sahiptiler. Türk ırkının taş devrinin ilk çağlarından bu yana Altay-Sayan Dağları civarında yaşadıkları anlaşılmaktadır. Göktürk Kitabeleri'nde ve Çin kaynaklarında Türklerin ana yurdu Baykal Gölü'nün güneybatısındaki Yenisey-Orkun bölgesi, yani Türkler için kutsal olan Kutlu Ötüken toprakları olarak gösterilmiştir.³⁷

Tarihî ve lisanî belgelere göre Türklerin ana yurdu Altay bölgesidir. Burada yaşayan Türk, Moğol ve Mançu kavimlerine bundan dolayı "Altay" ismi verilmiştir. Bu görüşü savunan Wiedeman, Fin âlimi A. Castren ve Alman mongolisti Schott olmuş; Macar A. Vambéry ve Rus bilgin N. Aristov gibi bilim adamları bu teorilerini ispat etmeye çalışmışlardır. Viyanalı W. Tomaschek, Türklerin ana yurdunu Baykal gölünün doğusunda aramış, Çiniyatçı İngiliz âlimi E. Parker ile Finlandiyalı mongolist ve Türkolog G. J. Ramstedt bu araştırmaların Kingan dağları çevresi ve Mançurya'da aramış, Ramstedt Mançurya ile Moğolistan'ın cenubî(güney) kısımlarında aramak gerektiğinin önemle altını çizmiştir.

Bu görüşlere zıt olarak Macar Türkolog G. Nemeth, Türk ana yurdunu Altay-Sayan dağlarının kuzeybatı kısımları ile Ural Dağları arasında aramış, ayrıca Aral Gölü mıntıkasında aranması lüzumunu bir takım delillere dayandırarak, böyle bir iddiada bulunmuştur. Macar âlimlerinden olan bir diğer kişi G. Almasy, menkıbe ile destanlara ve Aryanî toplulukların ilk vatani hakkındaki araştırmalara dayanarak, Türk ana yurdunun Tiyanşan civarında bulunduğunu, bu meseleye dair ayrı bir yazısında yer vermiştir:

İlk defa Türklerin ve Moğolların tarihini yazıya döken De Guignes'in ve bu meseleye katkıda bulunan Necip Üçok'un tasdikledikleri fikre A. Zeki Velidî Togan da taraftar olup; ona göre Türk'ün ana vatani, Tiyanşan'ın garp(batı) ve şimal(kuzey) kısımları ile Aral gölü çevresidir. Viyanalı tarihî etnografya profesörü W. Koppers de bu fikrin savunucuları arasındadır.³⁸

Altay, Sayan(Köğmen) dağları ve çevresi ile bu dağların kuzeybatı kısmı Türklerin ilk vatani. M.Ö. 2000'li yılların ortasından sonra Altay dağlarından Ural dağlarına ve

³⁷ GÖMEÇ, Türk Kültürünün..., ss. 13-14.

³⁸ TOGAN, A. Zeki Velidî, *Umumî Türk Tarihi'ne Giriş*, Enderun Kitabevi, İstanbul 1981, s. 9- 10.

Yayık adlı nehre kadar geniş bozkır sahayı da Türkler kendilerine kalıcı yurt edinmişlerdir.³⁹

Türklerin atası Yâfes'in oğlu Türk, Issık Göl civarında yaşamıştır. Mukaddes kitaplarda geçen rivayetlere göre, Nuh, son oğlu olan Yâfes'e Issık Göl ve civarını yani Türkistan'ı vermiştir.⁴⁰

Türklerin ilk yurdunun Asya olduğu bilindiğine göre Asya için denilebilir ki; Ege Denizi'nden Yapan(Japon) Denizi'ne; Hint Denizi'nden Şimal Buz Denizi'ne kadar önemli bir kara parçasıdır. Doğuda Büyük Deniz kenarında Kore ve onun güney kısmında yarım daire şekli ile denizin içine girmiş olan bir Çin kıtası bulunmaktadır.

Güney kısmında denize doğru olan çıkıntı Büyük Hint Yarımadası'nı teşkil eder. Hint Yarımadası'nın doğusunda Sumatra, Cava, Borneo, Filipin adaları içine doğru Hindo-Çin Yarımadası uzanmakta olup, Hint garbında karşımıza Arap Yarımadası çıkmaktadır.

Avrupa beş kıtadan biri değil, aslında Asya'nın batıya doğru uzanan bir çıkıntısıdır. Şarktan garba doğru inen yaylalar, Asya kıtasının bel kemiğini oluşturmaktadır. Dünyanın en yüksek ve en geniş yaylarının Kore, Himalaya çevresinde, Hazar Denizi ve Baykal Gölü arasında olduğu bilinmektedir. Denilebilir ki, Orta Asya yaylası için; Büyük Kadırgan (Kingan) Dağları'ndan Baykal havzasına, oradan Altay Dağları'ndan İtil havzasına ulaşarak, Hazar Denizi havzası, Hindikuş, Pamir, Karakurum, Karanlık dağlar yolu ile Sarı Irmak'la tekrar Kingan Dağları'na ulaşan çizgiyi kapsayan alandır. Türk'ün ana vatanı, konargöçer nüfusu besleyen bu yayladır.

Tarihî devirlerden günümüze geldiğimizde Türklerin ilk ana yurdunun yerini şimdilerde çöller, kurak topraklar, bozkırlar, bataklıklar ve küçük sığ göller almıştır. İlk medeniyetler bu denizlerin ve ırmakların kıyı kesimlerinde bereketli vadilerde doğmuştur.⁴¹

Akdes Nimet Kurat'a göre ise Türklere dair en eski izler hâlâ layığı ile bilinmemektedir. Bunun nedeni; Türklerin Akdeniz kültür sahasına uzaklığı, Türklerin kendi sahalarında Mezopotamya, Mısır ve Ege havzalarında yaşayan medeniyetlerin

³⁹ŞALBAYEV, *Oğuzların Göçleri ve Yayılmaları...*, s. 2.

⁴⁰TURAN, *Türk Cihân...*, s. 20.

⁴¹İNAN, Afet vd., *Türk Tarihinin Ana Hatları*, Türk Tarih Kurumu Yayınları IV / A- 1., 1. Dizi, S. 19, Ankara 2014, s. 33-34.

kalıntılarının günümüze ulaşamaması ve Avrupalı araştırmacıların dikkatini geç çekmesidir. Biz de ise tarih araştırmacılığının yeni yeni kendini gösteriyor olması yani başlangıç aşamasında olması bunun en önemli nedenlerinden biridir.⁴²

X. yüzyılda Oğuz boyları Harezm'den, Mâverâünnehir'e ve Horasan'a kadar olan bölgede yaşamışlardır. İstahrî, Oğuz topraklarının Taraz sınırına kadar ulaştığını belirtmiştir. Ona göre: *“Oğuz sınırları, buradan Ferava, Biskent, Semerkand Sogdu, Horezm ve Buhara'yı içine alan bir kavis çizerek ta Aral Gölü'ne kadar uzanmaktaydı”*.⁴³

C. Oğuzların Göçleri

1. Göç Kavramı

Toplulukların ya da topluluğu oluşturan bireylerin başta ekonomik olmak üzere doğal, toplumsal ve siyasi birtakım zorunluluklar sonucu yaşadığı yerini ve yurdunu terk edip başka bir yere gitmesi olayına “göç” denir.

Başka bir yere gitme olarak değinilen göçü diğer göçlerden ayıran âmil, göç eden insanların eskiden var olan toplumsal ilişkilerini değiştirip yeni yurt edindiği yerlerdeki kişilerle toplumsal ilişkilerde bulunmasıdır. Bu olayın anlamsal olarak gerçekleşmesi için sürenin yerleşme açısından en az bir yıl olması gerekmektedir.

Göç, iç göç ve dış göç olarak ikiye ayrılır: “İç göç” terimi eğer göç ülke sınırları içinde yapılıyorsa kullanılır; “dış göç” terimi ise göçün ülke sınırları dışına doğru gerçekleştiğini belirtmek için kullanılır.⁴⁴

Tarihte göçlerin insanlık tarihi kadar eskiye götürülebilineceği yadsınamaz bir gerçektir. İlk insanlar avcılık ve toplayıcılıkla geçimlerini sürdürmüşler ve bunun için de bir yerden bir yere sürekli olarak göç etmek mecburiyetinde kalmışlardır.

Genel anlamda “göç olayı” insan ve insan topluluklarının yaşamlarını sürdürdükleri bölgelerden, geçici veya kalıcı olmak üzere başka bölgelere gitmeleri ve yerleşmeleri

⁴² KURAT, Akdes Nimet, “Türk Tarihinin Karanlık Devri”, *Tarih İncelemeleri Dergisi*, 2013, XXVIII/2, s. 418.

⁴³ AGACANOV, Oğuzlar, s. 111.

⁴⁴ ŞALBAYEV, *Oğuzların Göçleri ve Yayılmaları ...*, s. 1.

amacıyla yaptıkları hareketlerdir. Göçün gerçekleşmesi hayatî ve ciddi sebeplere dayanmaktadır.

Türklerin tarihte yaptığı göçler genellikle “ana yurt içine yapılan göçler” ve “ana yurt dışına gerçekleşen göçler” şeklinde iki kısma ayrılmaktadır.

İç göçlerin başlıca özelliği, dış göçlere zorlayıcı sebeplerden kaynaklanmış olması bakımından benzemesidir. İç göçlerin dönüşü vardır. Türklerin göçleri de yüzyıllar boyunca daha çok bu yönde olmuş, “mevsimlik göç” adı ile de anılan konargöçer yaşamı anlatması bakımından iç göçler, Türklerin hayatında önemli bir yer tutmuştur.⁴⁵

Türklerin yayılış yönlerinin batıya doğru olmasında Orta Asya coğrafyasının etkisi çok büyüktür. Ana yurtlarını terk ederek batıya doğru ilerleyen Türkler, Altay ve Tanrı dağlarının arasındaki batı kısma doğru açılan düz bir coğrafyada karşılaşmışlardır. Coğrafyacıların Cungarya, Türk kavimlerinin Yarış Ovası adını verdikleri bu saha, giriş çıkışların yapıldığı bir kapı olarak nitelendirilebilir. Tarbagatay adlı dağlık arazi ise Türklerin önüne bir nevi set çekmiştir. Dağlık araziye hızlı bir şekilde aşan Türk kavimleri Kırgızların yaşam sahası olan bozkırları aşarak Turan Ovası adlı günümüz Kazak bozkırlarına tam anlamı ile yayılmışlardır. Bu olaya dayanarak, Türklerin ikinci ana yurdu olarak Cungarya bölgesi ve Hazar denizi arasındaki geniş bozkır alan gösterilmiştir. Kavimlerin göç esnasında karşılarına çıkan doğal engeller onların düz ve yayılması kolay alanlara yerleşip hayat sürmelerinde etkin rol oynamıştır. Büyük engellerin oluşturduğu en önemli tehlike bu kavimlerin ilerlemesini zorlaştırmış hatta bazı durumlarda ilerlemenin imkânsızlaşmasına sebep olmuştur.⁴⁶

2. Göçebelik Meselesi

Türklerin göçebe bir kavim olduğu ilim dünyasınca kanıtlanan ve kabul edilen bir gerçekliktir. Göçebeliliğin Türkler açısından ekonomik faaliyetler dışında da yapılabileceği göz ardı edilmekte, bilim adamları tarafından bu olgu sadece ekonomik nedene indirgenmektedir. Proto-Türklerin asıl özelliklerinden olan bu durumu, onlara nispetle yerleşik yaşam sürdüren Selçuklular ve Osmanlı Devleti ile bağdaştırdıkları da

⁴⁵ ŞALBAYEV, *Oğuzların Göçleri ve Yayılmaları ...*, ss. 2-3.

⁴⁶ KOCA, Salim, “Türklerin Göçleri ve Yayılmaları”, *Türkler Ansiklopedisi*, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, C. I, ss. 651-652.

bilinmektedir. Türklerin tarihi üzerinde derin araştırmalarda bulunan W. Radloff'un görüşleri de bu anlayışla aynı doğrultudadır.

Göçebelik konusu hakkında yapılan yorumlar Eski Yunan filozoflarından olan Eflâtun'a kadar dayanmakta; o bu kavramı "*vahşi âile grupları*" olarak adlandırdığı göçebe çobanların ilkel topluluklardan olduğunu ve "medeniyet" in yerleşik hayata geçmekle birlikte başladığını savunmuştur. Köylülük anlayışını kendilerine atfeden Batılı bir takım araştırmacılar "göçebelik" e Türklerin doğuştan sahip olduğu tezini öne sürmüşler hatta bunun bir tür kabiliyetsizlik olduğunu söyleyecek kadar da ileri gitmişlerdir. Kafesoğlu'na göre denilebilir ki; coğrafi şartlar bakımından kültürler değerlendirilmeli, edinilen tutumlarda gerçekliğe ters düşülmemelidir. Kısaca tarıma elverişsiz doğa koşullarında yapılması beklenen hayvancılık ve buna bağlı olarak gerçekleştirilen göçebelik barbarlık veya medeniyetsizlik olarak addedilmemelidir. Her kültür kendi içinde bir bütün teşkil eder ve kültürler arasında değer bakımından bir farkın olduğu söylenemez.

Bilimsel açıdan bilim adamları önemli tespitlerde bulunmuşlardır. İslam tarihçilerinin ve tarih felsefecilerinin önde gelen temsilcilerinden İbn Haldun (ölm. 1406), göçebeliği medenilik kavramıyla kıyaslayarak "sosyolojik" fikirler öne süren bilim adamlarının başta gelen temsilcilerinden olmuştur. Onun görüşüne göre, insanlar I. Bedevî(Göçebe), II. Hazerî(Medeni) olarak ikiye ayrılır. Reis unvanlı kişinin başında bulunduğu Bedevî teşkilatına karşılık; şehirde oturan ve devlet teşkilatına sahip olan kişilere Hazerîler denir. Çölde yaşayan halk, iklim özelliklerinin ve coğrafi faktörlerin olumsuz etkilerinden dolayı medenileşme olanağına sahip değildir.

Kafesoğlu'na göre; Türk milletinin tarihsiz olduğu söylenilemez aksine Türklerin uzun bir tarihî geçmişi ve zenginliği vardır. Türkler kanunsuz değil, aksine kültürlerinin ayrılmaz bir parçası olan teşkilatçı yapısıyla tarih boyunca çok sayıda devlet kuran ve hukuki özellikleri ile ön plana çıkan bir millet olmuştur. Buna bağlı olarak Türkler için tamamen zıt anlam teşkil eden ve nomad (göçebe) diye ortaya atılan tezlerin kabul edilmesi tamamen yanlıştır.

Göçebe hayatı yaşayan toplulukların aşiret hayatı yaşadıkdan sonra şehir hayatına geçerek devlet kurduklarını söyleyen Ziya Gökalp Türk kültürü açısından "medîne"(cité) terimini "teşkilâtî anlamda 'şehir'e yerleşmek yerine dağınık kabilelerin bir devlet

oluşturmasının teşekkülüdür” diye yorumlamıştır. Gökalp’e göre Göktürk “ili” belirtildiği gibi bir devlet kuruluşu iken çağdaşları konumunda olan “Tatar”lar aşiret hayatının hüküm sürdüğü “bedevî” toplulukları durumundadır. Ziya Gökalp’in yorumuna göre; burada eski Türklerin mevcut sosyal yapısının kısmî anlamda da olsa yabancıların sosyal yapılarının paralelinde olduğu vurgulanmak istenmiştir.⁴⁷

Ahmet Taşağıl’a göre; “Türklerin varlıklarını kaybetmeden günümüze kadar koruyabilmeleri nasıl mümkün olmuştur?” sorusunun cevabı: Birbirleri arasında kilometrelerce mesafe bulunan boylar genelde bağımsız yaşıyorlardı; şayet büyük bir devlet kurulursa ona bağlı olarak yaşamışlardır. Bağlandıktan sonra kendi benliklerini koruyabilen Türk boyları, dünya tarihini derinden etkileyen iki büyük göçe sebep olmuştur. Bunlar Avrupa Hunları’nın ve Oğuzlar’ın gerçekleştirdiği göçlerdir.⁴⁸

IV. OĞUZ TÜRKLERİNİN MACERASI

Karadeniz’in kuzeyi tarih boyunca birçok Türk kavmi için yurt olmuştur. Karadeniz’in kuzey kısmına M.S. IV. yüzyıllardan itibaren XVIII. yüzyıla kadar Türkler tarafından akınlarda bulunulmuştur. Bu bölgelere göç eden Türk ırkına mensup kavimler; Hazar, Bulgar, Altın Ordu, Kırım, Kazan ve Astrahan adıyla kurulan altı hanlıktır. Bu hanlıkların uzun yıllar boyunca buralarda yaşaması buraların Türk yurdu olduğu tezini doğrulamaktadır.⁴⁹

Türklerin tarihini ilmi açıdan inceleyen ilk kişi olan İsveçli Strahlenberg, 1713-1722 yıllarındaki savında, Türklerin Asya’dan Avrupa’ya göç ettiklerini ve Herodot dönemine kadar orada yaşadıklarını hatta onların İskitlerin çocukları olduğunu savunmaktadır.

Türklerin etnik kökenleri hakkındaki resmî görüş ise onların atalarının milattan itibaren son yüzyıllara değin, çoğunlukla III. yüzyıl kabul edilir, doğuda Altay ve Baykal bölgelerinin arasında kalan sahada yaşadıkları yönündedir.⁵⁰

⁴⁷KAFESOĞLU ayrıca; Türk kültürünün iki aslî unsurundan olan at ve demir’in göçebe kültüründe mevcut olmadığını savunur. KAFESOĞLU, *Türk Milli...*, ss. 32-35.

⁴⁸TAŞAĞIL, Ahmet, *Çin Kaynaklarına Göre Eski Türk Boyları (M. Ö. III – M. S. X. Asır)*, TTK Yayınları, VII. Dizi, S. : 206, Ankara 2013, s. 1.

⁴⁹ŞALBAYEV, *Oğuzların Göçleri ve Yayılmaları...*, ss. 83-84.

⁵⁰LAYPANOV, Kazi T. , MİZİYOV, İsmail M., *Türk Halklarının Kökeni*, Selenge Yayınları, İstanbul 2010, ss. 32-36.

X. yüzyılda Barthold ve bazı coğrafyacılar Türklerin ve Harzemlilerin benzer olduğunu söylemişlerdir. Üç yüzyıl sonra ise Harzemlilerin Türk olduklarını söylemişlerdir. Harzem bölgesinin Türkleşmesi X. ve XIII. yüzyıllardadır.

Türklerin göç hareketi Alman şarkiyatçı, Nödelke tarafından “tarihteki en büyük felaket” olarak nitelendirilmiştir.⁵¹

XI. asrın ortalarına gelindiğinde Uzlar Karadeniz’in kuzey kısmında görülmüşlerdir. Rus tarihçiler gelen Türk kavmine Tork, Bizans tarihçileri ise Uz demişlerdir. Rus kaynaklarında onlardan ve sarışın yani Polovtsi diye adlandırdıkları Kıpçaklar’dan ilk defa, on birinci yüzyılın ikinci yarısında, 1054’lü yıllarda bahsedilmiştir. Rusların sadece Uzlar’a Tork (Türk) dediği bilinmekte diğer gelen kavimler için bu adlandırmanın kullanılamama sebebi hâlâ bilinmemektedir. Uzlar’ın Karadeniz’in kuzeyine kadar gelmesine sebep olan topluluk Kıpçaklar’dır. Karadeniz’in kuzeyine yerleşen Uz’lar Tuna boylarına, oradan da Balkanlar’a inmişlerdir. 1064-1065 yılında Tuna Nehri’ni geçmiş olan Oğuzlar kendi aralarında birçok kollara ayrılmış olup, Balkanlarda istila girişimlerinde bulunmuşlardır. Bizans’ın elinde bulunan Trakya, Makedonya ve Selânik bölgelerini de yağmalamışlardır. İklim şartlarına bağlı olarak kışın gelmesiyle birlikte baş gösteren salgın hastalık dağınık hâlde yaşayan Oğuzlar’ın, eski düşmanları olan Peçeneklerin ve diğer düşmanlarının karşısında güç kaybetmelerine ve zayıflamalarına neden olmuştur. Uzlardan sağ kalanları Bizans kendi emri altına alarak Balkanlar’a ve özellikle Makedonya’ya konuşlandırmıştır. Bizans’ın ordusunda asker olarak kullanılan Uzlar’ın bir kısmı 1071 yılında yapılan Malazgirt Savaşı’nda kardeşleri olduğunu anladıkları Selçuklu Oğuzları’nın yanına geçerek saf değiştirmişler ve Malazgirt Savaşı’nın soydaşları olan Selçuklu Türklerinin galibiyetiyle sonuçlanmasında etkin rol oynamışlardır.⁵²

V. OĞUZ GÖÇLERİNİN SONUÇLARI

Oğuzlar göçler sonucunda dünyanın birçok noktasına yayılmışlardır. Oğuzlar göç ettikleri coğrafyada yaşayan yerel halkları sosyal ve kültürel açıdan etkilemişler aynı zamanda bu yerel halklardan da etkilenmişlerdir.

⁵¹ROUX, Orta Asya Tarih... , s. 265.

⁵² SÜMER, Faruk, “ Oğuzlar (Türkmenler) Tarihleri- Boy Teşkilâtı- Destanları”, *Ankara Üniversitesi DTCTF Yayınları*, Ankara 1972, 170, s. 60.

A. Oğuz Türklerinin Göç Ettikleri Coğrafyalar

Türklerin göçleri uzun yüzyıllar boyunca süregelen bir yer değiştirme hareketidir. İlk Türk akınlarının M. Ö. I. bin başlarında İndus-Pencâb⁵³'a doğru Hindistan tarafına yapıldığı bilinmektedir. Bu göç hareketinin önce, ilk medeni kavimlerden olan Sümerlerin yaşadığı yerlere kadar yani İran yaylası üzerinden geçerek Mezopotamya'ya kadar dayandığı hatta medeni olarak kabul edilen ilk halk olan Sümer halkının atalarının Türkler dahi olabileceği varsayılmaktadır lâkin görüşler bu konuda kesinleşmiş değildir.

M.S. ki yüzyıllarda cereyan eden Türk göçlerine iştirak eden boylar ve kronolojik zaman çizelgeleri hakkındaki bilgiler tarihsel geçerlilik açısından daha objektiftir.

Hunlar Orhun bölgesinden güney Kazakistan bozkırlarına, Türkistan'a (I. yüzyıl sonları ve II. yüzyıl ortaları) ve Avrupa'ya (375 ve müteakip yıllarda); 350'lerde Hun'lar Afganistan ve kuzey Hindistan'a (Ak-Hun-Eftalitler); Ogurlar güney-batı Sibirya'dan güney Rusya'ya (461-465 yılları); Oğuzlar Orhun bölgesinden Seyhun nehri kenarlarına (X. yüzyıl) ve sonra, Mâverâünnehir üzerinden İran'la Anadolu'ya (XI. yüzyıl); Avarlar Batı Türkistan'dan Orta Avrupa'ya (VI. yüzyıl ortası); Bulgarlar, Karadeniz kuzeyinden Balkanlar'a ve Volga nehri kıyılarına (668'den sonraki yıllarda), Macarlarla birlikte bazı Türk boyları, Kafkaslar'a (V. yüzyılın ikinci yarısı); Peçenek, Kuman(Kıpçak) ve Uzlar(Oğuzlardan bir kol) Hazar denizi kuzeyinden Doğu Avrupa ve Balkanlar'a (IX-XI. yüzyıl), Uygurlar, Orhun nehri bölgesinden İç Asya'ya (840'ı tâkip eden yıllarda) göç etmişlerdir.

Önemli tarihî sonuçlar doğurması ve çok uzak coğrafyalara yapılması açısından Oğuz ve Hun göçleri oldukça dikkat çekici olmuştur. Yurt edinmek amaçlı yapılan bu Türk göçlerinin başında bulunan hükümdar ve hükümdar ailesi mensuplarının sıkı disiplini sayesinde göçler maceraperestlikten çıkar ve göçlerin bir hedef doğrultusunda yapıldığı anlaşılır. Göç edenlerin başında bulunan hükümdar ve ailesine halkının bağlılığı, göçlerin kalıcılık sağlaması bakımından önemlidir.

⁵³İndus- Pencâb: İndus nehrinin içinden geçtiği ve onun dört kolundan birini oluşturduğu için “beş su” anlamında “penç âb” denilmiştir. Nehir, Pakistan ve Hindistan sınırları arasındadır ve siyasi nedenlerden dolayı 1947'de iki ülke arasında paylaştırılmıştır. Tarihi, günümüzden 9000 yıl öncesine kadar dayanır. Türkler, İranlılar, Makedonyalılar, Afganlar ve Araplar gibi değişik unsurların yerleşkesi olmasından dolayı çeşitli etnik, dini ve kültürel olaylara sahne olmuş bir mekândır. Daha geniş bilgi için bkz. ÖZCAN, Azmi, “Pencabî (Pencap)”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, C. 34, İstanbul 2007, ss. 224-225.

Türklerin göç şekillerinden biri de “sızma” şeklinde olmuş olup; egemenlikleri altına girdikleri devletlerde bir süre sonradan kendi aralarında birleşip sivrilerik varlıklarını tasdik ettirmişlerdir. Bazılarının da devlet kurma boyutuna kadar gittikleri bilinir. Mısır ve Hindistan’da kurulan devletler bunlara örnektir.

Türklerin göçlerinin sebepleri arasında; iktisadi sebepler, otlakların yetersizliği, hızlı nüfus artışı, vb. nedenler gösterilmektedir. Türklerin elinde bulunmayan ya da kısıtlı miktarda bulunan ekonomik kaynaklar göçün temel sebebini teşkil etmektedir. Türk liderler ve onun emrinde bulunan akıncılar diğer kavimleri güç kullanarak yerlerinden etmişler ya da onlar üzerinde baskı kurarak onlara hükmetmişlerdir. Türklerin genel özelliklerinin başında gelen bağımsızlık (oksızlık) onların başka kavimlere tabi olmaları yerine göç etmelerinin ana nedeni olmuştur. Yerleşik olarak yaşayan kavimler için göç yapmalarının zorluğuna mukabil bu durum konargöçer kavimler için zor olmamıştır. Türklerin cihan hâkimiyeti düşünceleri, onların göç etmelerinde ve askerî zaferler kazanmalarında başlıca âmillerden olmuştur.⁵⁴

Türklerde göçler planlı bir şekilde yapılmakta ve lider konumundaki kişi göçün yönünü tayin etmektedir. Türklerin manevi yapılarının da güçlü olması göçlerin kolayca yapılmasında ve Türklerin yurt edinmelerinde kolaylık sağlamıştır. Cihan hâkimiyeti mefkûresi Türklerin göç hedefleri doğrultusunda başarı sağlamalarında önemli bir manevi güç olmuştur.

Mete Han zamanında devlet toprakları fetih hareketleri sonucunda oldukça genişlemiştir. Mete Han’ın oğlu Ki-ok (Gökhan) zamanında devlet içerisinde sarsıntılar başlamış olsa da asıl sarsıntılar Ki-ok’un oğlu Kün-çin zamanında başlamıştır. Babası ve dedesi kadar devlet otoritesinde söz sahibi olamayan Kün-çin’in askerî alanda da başarısız olması devletin yapısını olumsuz şekilde etkilemiştir.

Çin’de M.Ö. III. yüzyılın sonunda feodal hükümetlerin birleşmesiyle kurulan Han Hanedanı dönemi ile birlikte Hunlara karşı ortak bir güç birliği oluşmuştur. Çinliler Kün-çin döneminde Hun toprak sınırlarına doğru akınlar yapmaya başlamışlardır. Han Hanedanı hükümdarı Wu-ti (M.Ö. 141-87) Çin ordusunu Türk birlikleri gibi düzenleyerek kuzeye doğru akınlar yapmaya başlamıştır. Hunların yıkılmasına yönelik planları ile Hunlarla uzun

⁵⁴ KAFESOĞLU, Türk Millî... , ss. 53- 55.

sürekli savaflara girişmiştir. M.S. I. yüzyılın son zamanlarında İpek yoluna hâkim olma düşüncesi iki devlet arasındaki yapılan savaşların temel nedeni olmuştur. Han Hanedanı İmparatoru Wu-ti döneminin önemli askerleri karakterlerinden birisi Çang-k'ien (Chang-ch'ien)'dir. Çang-k'ien (Chang-ch'ien), Wu-ti'nin isteği üzerine İpek yolu üzerindeki kavimleri, ülkeleri tanımak ve onlarla Hunlar'a karşı askerî iş birliği yapmak istemiştir. M.Ö. 138-126 tarihleri arasında edindiği bilgileri, hükümdara olan tavsiyelerini raporlaştırıp göndermiş; hükümdar bu durumdan hoşnut olmuş; onu Çin siyaseti için rehber edinmiştir. Çinlilerin Hun ordusuna benzer bir askerî yapı oluşturmaları ve Hun silahlarını teçhiz etmeleri onların askerî anlamda güçlenmelerini de sağlamıştır.⁵⁵

M.Ö.127-117 yılları arasında Çinliler Hunlara karşı büyük zaferler ka-zanmışlardır. Ordos bölgesindeki Hun kuvvetlerine karşı kazanılan bu zaferler onların ağırlık merkezi olan Gobi'den kuzeye, Orhun nehri mntikasına kaymasına sebebiyet vermiştir.

M.S. II. yüzyılda Hunlarda Çi-Çi ve Ho-han-yeh arasında ortaya çıkan siyasi anlaşmazlık sonucu Hunlar doğu-batı olarak olarak ikiye ayrılmıştır. Ho-han-yeh'in Çi-Çi'ye sunduğu Çin hâkimiyetine girme düşüncesi "gülünç ve utanç verici" bulunmuş; atalarından devraldıkları ülkelerine karşı bir çeşit hürmetsizlik sayıp bu durum Çi-Çi ve taraftarları tarafından yok sayılmıştır. Ho-han-yeh kendi safındakilerle birlikte devletin kuzey-batısına çekilmiş; Çi-Çi ise M.Ö. 51'de devleti ekonomik anlamda güçlendirmek için batıya doğru hareket etmiştir.⁵⁶

Hun Devleti'nin Çi-Çi ve Ho-han-yeh'ten itibaren parçalanması üzerine devlet kendini bir daha kolay kolay toparlayamamıştır. Çin coğrafyasında Türklerin siyasi hayatları siyasi kavgalar ve birtakım Çin entrikaları sonucu tarihe karışmıştır. M.S. II. yüzyılda Çi-Çi'den artakalan Hun kavimleri Seyhun-ötesi'nin doğu kısmında yaşamışlardır. Hunlar, iklim değişimi ve doğudan gelen Uar-hun baskısı sonucu batıya göç ederek Avrupa Hun devletini kurmuşlardır.⁵⁷ M.S. batıya doğru başlayan Türk göçleri ilk aşamada İndus-Pencap bölgesine gerçekleşmiş olup daha sonraları İran üzerinden Anadolu ve Mezopotamya'ya yapılmıştır.⁵⁸ Diğer bir göç yolu ise Orta Asya'dan Avrupaya doğru olmuştur. Hun kavimleri, Roma İmparatoru I. Theodosios'un 395 yılında gerçekleşen

⁵⁵ KAFESOĞLU, Türk Millî... , s. 63.

⁵⁶ KAFESOĞLU, Türk Millî... , s. 64.

⁵⁷ KAFESOĞLU, Türk Millî... , s. 68.

⁵⁸ AHMETBEYOĞLU, Ali, *Sorularla Eski Türk Tarihi*, Yeditepe Yayınevi, İstanbul 2015, ss. 24-25.

ölümünden sonra, Balkanlar üzerinden Trakya'ya Kafkaslar üzerinden de Anadolu'ya göç etme imkânı bulmuşlardır. Hunların hem batıdan hem doğudan Doğu Roma İmparatorluğu'nu sıkıştırması 395-398 yıllarını kapsamaktadır ve tarihte Anadolu'ya ilk Türk girişinin bu şekilde olduğu kabul edilmektedir.

Anadolu'ya ikinci Türk akınları ise Sabarlar(Sibirler) tarafından Kafkaslar üzerinden gerçekleştirilmiştir. Sabarlar(Sibirler) bu göç hareketlerini Anadolu'da Ankara, Kayseri, Konya şehirleri ve çevre kesimlerine yapmışlardır. Böylelikle Bizans'a ağır bir darbe girişiminde bulunan Sabarlar, Kafkaslar üzerinden yurtlarına geri dönmüşlerdir.

Türklerin tarihte Anadolu'ya üçüncü akınları İslam'ı kabullerinden sonra olmuştur. VIII. yüzyıldan itibaren gerçekleştirilen bu akınlar, Abbasilerin Türkleri askerî amaçlı kullanması ile ilgilidir. Gönüllü olarak savaşa katılmak isteyen Türk gaziler için Avasım adlı eyaletlerin kurulması, Türklerin savaşlarda başarılarını göstermesi bakımından önemlidir.

Ordu içerisindeki Türklerin sayısı Abbasi halifesi Harun Reşid, Memun ve Mutasım devirlerinde oldukça artmış; halife Mütevekkil döneminde ise orduda Türklerin sayısının ordunun yarısından fazlasını oluşturduğu görülmüştür.

Makedonya sülalesinin Doğu Roma tahtına geçmesi ile X. yüzyılın ikinci yarısından sonra Abbasilerle yapılan savaşlarda kısmi başarılar kazanılmış ve İslam kuvvetleri Doğu Roma uçlarından çekilmek zorunda kalmışlardır. Böylelikle Müslüman Türklerin akınları bir süre de olsa durmuştur.⁵⁹

Karahanlılar, 999 yılında Sâ mânî Devleti'ne son vermiştir. XI. yüzyılın başlarından itibaren İslamlaşma ve göç Müslüman Oğuzların güney kesimlere ve İslam ülkelerine doğru göçlerini hızlandırmıştır. Türk kavimlerinin birbirlerini sıkıştırmaları o kadar fazlalaşınca Müslüman Oğuzlar, Sır Derya boylarından kitleler hâlinde Mâverâünnehir'e doğru göç etmişlerdir. 934 yılında başlayan göçler XI. yüzyılın ilk yarısında bir nevi sel hâlini almıştır ve bu göçlerin oluşumunda Kıtaylar da etkili olmuştur.⁶⁰

⁵⁹ SEVİM, Ali, *Anadolu'nun Fethi Selçuklular Dönemi*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2014, ss. 27-30.

⁶⁰ TURAN, Selçuklular Zamanında... , ss. 6-7.

Bilindiği üzere Anadolu'ya Selçuklu akınları, Tuğrul Bey döneminde başlamıştır. Selçuklular, fethettikleri Güneydoğu Anadolu ve Şam(Suriye) yöresini üs olarak kullanmışlardır.

Göktürkler içinde bulunan Oğuzlar, devlet yıkıldıktan sonra Uygurların kurulmasına öncülük etmişlerdir. Oğuz Yabgu Devleti yıkılınca, devletin büyük çoğunluğunu oluşturan Oğuzlar Horasan, Karadeniz'in kuzeyinden batıya doğru ve Anadolu'ya göç etmişlerdir.

Mâverâünnehir Müslümanlarının Müslim olan Oğuzları gayrimüslim Oğuzlardan ayırmak için onlara "Türkmen" dedikleri, el-Biruni'nin de onlar hakkında böyle bir tespitle bulunduğu bilinmektedir.⁶¹

Faruk Sümer'e göre Oğuzlar'ın Azerbaycan'a gelmelerinin tek faydası onların Azerbaycan'a geldiğini duyan Gürcü (Ahbaz) melikinin çok sıkı bir şekilde kuşattıkları Tiflis'ten çekilmeleri olmuştur. Oğuzlar aynı zamanda Azerbaycan'da iken Ermenilere de darbe indirmişlerdir.

Mangışlak, X. yüzyıldan itibaren Oğuzların en tanınmış yurtlarından birisidir⁶² ve Yengikent civarında kurulan Oğuz birliğinin oluşumu IX. yüzyıl sonu ile X. yüzyıl başlarına rastlar.

Oğuz beyleri adamları ile bir yerlere göç edip orada birlik oluşturmuşlardır. M. Said Polat'a göre "il tutmak" ifadesi buradan gelmektedir. İl tutan, il dağıtan ve bozan anlamında kullanılan kelimeler; İltutmuş, İltutmuş Alp Külüg, İlaldı, İltüzmiş Hatun, İlurmuş, İlbasmış, İlbasmış Tigin, İlbasan, İlbozan, İlitmiş gibi pek çok beg ve hatun ismi de yine buradan gelmektedir.

Göçebelikte yer olarak merkez her zaman uç noktadır. Yerleşiklerde ise merkez içerisi sayılmıştır.⁶³ Göç eden kavimler belli bir kitle şeklinde hareket ettiklerinden dolayı göç sırasında çevrelerinde yaşayan devlet ve toplulukları da etkilemişlerdir.

⁶¹BAYDİL, Emin, *Tunalı'dan Beydili'ye*, Berikan Yayınevi, Ankara 2010, ss.1-3.

⁶²SÜMER, Oğuzlar (Türkmenler) Tarihleri..., ss. 83-101.

⁶³POLAT, M. Said, *Selçuklu Göçerlerinin Dünyası*, Kitabevi Yayınları, İstanbul 2004, ss. 37-43.

VI. SELÇUKLULAR DÖNEMİNDE TÜRKLERİN ANADOLU'YA GELMESİ

A. Anadolu'ya İlk Türkmen Akınları

Anadolu'ya ilk büyük Selçuklu akını Tuğrul Bey'in kardeşi Çağrı Bey tarafından gerçekleştirilmiştir. Türkmen birlikleri Selçuklu Sultanı Tuğrul Bey'in emri üzerine sultana bağlı emirlerle birlikte Bizans'a karşı akınlarda bulunmuşlardır. Türkmenler, Hakkâri, Erzen, Batman ırmağının bulunduğu dağlık yerlere akınlar yapmışlardır. Sultan Tuğrul, 1044 yılında Türkmenlerin, Selçuklu egemenliğinde olmalarına rağmen başına buyruk hareketleri ve bulundukları federal yapıdan dolayı kontrol ve denetimleri sağlayamamıştır.⁶⁴

Türk akınlarının Anadolu ve çevresine olmasının sebebi şüphesiz bölgenin coğrafi ve stratejik açıdan öneminden kaynaklanmaktadır. Bu bölgeleri sadece Türkler değil tarih boyunca pek çok kavimler de istila etmişlerdir.

Sadi b. Ebû Şavk yönetimindeki Kürt reislerinin bazıları Türkmen Beyi İbrahim İnal'a katılmıştır. İnal komutasındaki Selçuklu ordusu, Şadincan Kürtleri'nin destekleri ile oldukça güçlenmiştir.

Bağdat seferine hazırlanan İbrahim İnal ve ordusu 1048'de Bizans'a karşı harekete geçerek Kafkasya ötesi ve Anadolu'ya giriş yapmıştır. Kafkasya ötesine giren Türk ordusu Ermeni ve Gürcü birlikleri ile yaptıkları savaşları kazanarak büyük miktarda ganimet elde etmişlerdir. Agacanov kitabında Arisdagues de Lasdiverd, Selçuklu reisleri için ““aç kurtlar” gibi Vaspurakan bölgesi⁶⁵ne girmişlerdir” demiştir.⁶⁶

1044'ten sonra ise Büyük Selçuklu hükümdarı Tuğrul Bey, Türkmenlere:

“İslam ülkelerine akınlarda bulunmamalarını, Azerbaycan' a dönüp buralardaki yaylak ve kışlaklara yerleşmelerini, kâfir Bizans ülkelerine akınlar yapacak olan Selçuklu kumandanlarına katılmalarını”

⁶⁴ SEVİM, Ali, MERÇİL, Erdoğan, *Selçuklu Devletleri Tarihi Siyaset, Teşkilât ve Kültür*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, XXIV. Dizi, S.: 19, 2. Baskı, Ankara 2014, ss. 39-43.

⁶⁵ Vaspurakan bölgesi: Günümüz Van Gölü Havzası olup, bir zamanlar Ermeni Krallığı'nın yaşadığı bölgedir. Orta Çağ döneminde Doğu Roma ve Selçuklular arasında el değiştirmiştir. Daha geniş bilgi için bkz. SAĞIR, Güner, “Bizans İmparatorluğu Döneminde Anadolu'da Ermeni Yerleşimleri”, *Tarihte Türkler ve Ermeniler, İlkçağ ve Ortaçağ*, Ankara 2014, s. 183-205..

⁶⁶ AGACANOV, Oğuzlar, ss. 318-319.

bildirdi. Tuğrul Bey'in Bağdat seferinden sonra İslamın koruyuculuğunu üstlenmesi üzerine komutanlarından Kutalmış'ı Müslüman Şeddadoğullarını koruması için görevlendirmiştir. Kutalmış ve askerleri bugünkü Azerbaycan'da bulunan Gence önlerinde Doğu Roma ordusunu ağır bir yenilgiye uğratmıştır. Bu zafer, Doğu Roma'ya karşı Türklerin kazandığı ilk başarı olması bakımından önemlidir. Bizans İmparatoru Romanos Diogenes'in Anadolu'ya bitmez tükenmez akınlarda bulunan Selçuklulara karşı askerî müdahalelerde bulunduğu bilinmektedir. İmparator bu akınları durdurmaya çalışmış, 1070 yılında sefer kararı almış ancak saray ve çevresinde bu karar tepki ile karşılanmıştır. İmparator Anadolu'ya sefer için Manuel Komnenos'u görevlendirmiştir. Bilindiği üzere Doğu Roma'nın Türkleri Anadolu'dan atma girişimleri sonuçsuz kalmıştır. 26 Ağustos 1071'de Doğu Roma'nın bütün ordusunu toplayarak Selçuklulara karşı yaptığı Malazgirt Savaşı Türklerin galibiyeti ile neticelenmiş, Bizans ordusu perişan bir vaziyette bırakılmış ve darmadağın edilmiştir. Sultan Tuğrul ve Alparslan zamanlarında Doğu Roma'nın Anadolu'daki ve Anadolu'yu yeniden yapılandırması için uygun ortam hazırlanmıştır.⁶⁷ Tarihte Doğu Roma İmparatorluğu'nun Selçuklu Türklerine karşı çıkardığı son ve en güçlü ordusu Malazgirt Savaşı'nda kullandığı ordudur. Malazgirt Ovası'nda yapılan savaşı Türkler kazanmıştır ve Bizans'ın savunma gücü kırılmıştır. Sultan Alparslan'ın Doğu Roma'ya karşı kazanmış olduğu Malazgirt Zaferi hem Batı hem de İslam dünyasında büyük yankı uyandırmıştır. Malazgirt Zaferi ile Türk yurdu olacak olan Anadolu'nun yazgısı tâyin edilmiştir.⁶⁸

1071 Malazgirt Zaferi öncesinde pek çok saldırıya maruz kalan Anadolu toprakları bu tarihten sonra Türklerin yurdu hâline gelmiştir.

XIII. yüzyılın ilk yarısında günümüz Anadolu'nun doğu ve güneyinde ciddi bir kargaşa hâkimdir. Böyle bir ortamın oluşmasının sebebi Moğol istilasından kaçan Türk boylarının Doğu Anadolu ve Anadolu-Suriye sınırlarında yerleşik düzene geçmeleridir. Sınırdaki Müslüman olan Türkmenler, Hristiyanlar ve Pavlakiler bulunmaktadır. Bu toprakları aynı zamanda I. Alaü'd-din Keykubad'ın yerleştirdiği Harzemşahlar da kullanmışlardır.⁶⁹

⁶⁷ SEVİM, Ali, *Suriye ve Filistin Selçukluları Tarihi*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2000, ss.17-23.

⁶⁸ KAFESOĞLU, İbrahim, *Selçuklu Tarihi*, Başbakanlık Kültür Müsteşarlığı Yayınları (Millî Eğitim Basımevi), İstanbul 1972, s. 61.

⁶⁹ TURAN, Şakir, *XIII. Yüzyılda Orta ve Doğu Anadolu'dan Batı Anadolu'ya Göçler*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 2009, s. 41.

Müslüman Türklerin ve Hristiyan âleminin birbirleri ile çarpışmaları, cihan hâkimiyeti için Anadolu'nun bir üs vazifesi görmesine neden olmuştur. Anadolu'nun iklim yapısının elverişliliği ve Türklerin göç ettikleri eski yurtlarına benzemesi burayı Türkler açısından çekici kılmıştır. Bu durum iskân eden Türklerin göç ettikleri Anadolu topraklarının vazgeçilmezliğinin kanıtı olmuştur.⁷⁰

Gaziantep'in Osmanlı hâkimiyetine girişi ise 1516 tarihi ile olmuştur. Osmanlı padişahı Yavuz Sultan Selim'in Mercidabık seferine hazırlıkları sırasında Antep yakınlarında Merzban suyunun kenarına gelerek burada ordugâh kurduklarında o dönem Memlûklerin elinde bulunan Antep'in naibi Yunus Bey ordunun bulunduğu alana gelerek Osmanlı hizmetine girmiştir. Sultan Selim, 20 Ağustos 1516'da Antep'e gelerek burada üç gün konaklamış ve böylece Antep Şehri Osmanlı'ya ilhak olunmuştur. Mercidabık ve Ridaniye zaferleri ile Memlûk yenilgisini müteakiben Osmanlı'nın 13 Nisan 1517'de Memlûklere son vermesinin ardından bütün toprakları da Osmanlı'nın kontrolüne geçmiştir. 1519 tarihli Antep'e ait ilk tahrir defterinden anlaşılmaktadır ki; Osmanlı'nın bölge asayişini düzenli bir hâle getirmesi üç yıl gibi kısa bir sürede gerçekleşmiştir.⁷¹

B. Oğuz Boyları

Oğuzlar, Türk kavmi olup Türkmen'dirler. Oğuzlar yirmi iki kavimden oluşmaktadır. Her kavmin bir damgası vardır ve her kavim hayvanlarını bu damga sayesinde tanımaktadır. Kâşgarlı Mahmûd Türklerin alt kavimlerinin adlarını onların kurucularından aldığını savunmaktadır. Bu durum, Arapların kökenlerini söylerken; Benî Sâlim (Salimoğulları), Benû Hafaca (Hafacaoğulları) şeklinde kendilerini tanıtmaları gibidir.⁷²

Oğuzlar ilk başta Boz-Oklar ve Üç-Oklar olarak iki ayrı kola ayrılmıştır. Bu kollar 6 boy hâlinde yaşamışlardır. Bu boyların Oğuz'un altı oğlundan geldiği öne sürülmüştür. Bunlar: Gün, Ay, Yıldız, Gök, Dağ ve Deniz şeklindedir. VII. yüzyılın ikinci yarısında Altı Oğuz ve Üç Oğuz'dan oluşmuş Tokuz Oğuz'dan bahsedilmektedir. Hatta Ana yurttan göç

⁷⁰ KÜRKÇÜOĞLU, Erol, "Anadolu'nun Parlayan Yüzü: Kayılar", *Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Erzurum 2013, S. 51, s. 136.

⁷¹ ŞIVGIN, Hale, "XIX. Yüzyılın İlk Yarısında Ayıntap", *Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, Ankara 2000, S. 11., s. 516.

⁷² Kâşgarlı Mahmûd, *Dîvânü Lugâti't-Türk* (Çeviri, Uyarlama, Düzenleme: Seçkin ERDİ; Serap Tuğba YURTESER), Kabalcı Yayınevi, İstanbul 2005, ss. 353- 355.

edip gelen Oğuzların XVI. yüzyılda Sultanönü Sancağı (Karacaşehir) nahiyesinde Tokuz Oğuz adlı köyün bulunması da bu birleşmiş olan Oğuz topluluklarına işarettir.

Reşid al-Din'e göre İslam dini yayılmadan önce siyasi üstünlük Boz- Oklar'dadır. Oğuzların hükümdarları Kayı, Yazır, Beydili ve Üç-Oklar'dan ise sadece Eymür boyundan çıkmıştır. Boz-Oklar hâkim kol oldukları için sembol olarak ok'u, Üç-Oklar ise yay'ı kullanmışlardır. Boz-Oklar ordunun sağ kolunu oluştururken, Üç-Oklar ordunun sol kolunu oluşturmaktadır. Dede Korkut Hikâyeleri'nde ise tam tersi bir durum görülmüştür. Boz- Oklar ordunun sol kolunu oluştururken, Üç-Oklar sağ kolunu oluşturmaktadır.

24 boy şeklinde teşekkül olan Oğuzlar, Kâşgarlı Mahmûd'a göre 22 boydan oluşmaktadır. Kâşgarlı eserinde bu 22 boyun ismi ile birlikte şekillerini de vermiştir. Reşid al-Din ise eserinde Oğuzları 24'e ayırmıştır ve bunları isimleri, damgaları, ungunları ile birlikte cetvel şeklinde vermiştir. Yazıcıoğlu Ali ve Ebu'l-Gazi Bahadır Han Reşid al-Din'in bu listesini kaynak olarak kullanmışlardır. Oğuz Han'ın on iki çadırda oturan yirmi dört torunundan Beydililerin adının yazımı, kaçınıcı sırada olduğu ve kuşunun adı şu şekildedir: On dördüncü boy: Beydilli (Biğdili- Beğdili), "hürmetli" manasına gelir. Kuşu: Karga (Bihri)'dir.⁷³

Oğuzlar, Yabgu Devleti zamanında ikili bir teşkilattan oluşmuştur. Üç-ok ve Boz-ok şeklinden oluşan bu kollar Kâşgarlı Mahmûd'un Dîvânü Lugâti't-Türk adlı eserinde ve İlhanlı veziri Reşi düd din'in Camiü't-Tevarih adlı eserlerinde listelenmiştir. Kâşgarlı, Oğuzlar'ı 22 kabileye; Reşidüddin ise 24 kabileye ayırmıştır. Reşidüddin, Oğuzları Üç-ok ve Boz-ok olarak ikiye ayırmış, her kabilenin tamga ve ongonlarını da belirtmiştir.⁷⁴

Ayrıca A. Zeki Velidî Togan'ın kitabına göre, Oğuz Kağan evlatlarından yaşça büyük olan üç oğluna Bozok adını vermiştir. Oğuz devlet adamı İrkıl Hoca adlı bir zât onların oğullarına ayrı ayrı isimler ve lakaplar vermiştir. Oğuzlarda hayvanların kime ait olduğunu belirtmek ve onların kolayca bulunması için onlara birer damga tesbit etmiştir.⁷⁵

⁷³ BAYAR, Muharrem, *Karakeçili Yörük Aşireti'nin Eskişehir'e İskânı*, Lider Ajans Matbaacılık, İstanbul 2004, ss. 38-43.

⁷⁴ KAFESOĞLU, İbrahim, *Türk Millî Kültürü*, Ötüken Neşriyat, Ankara 1997, s. 148.

⁷⁵ TOGAN, A. Zeki Velidî, *Oğuz Destanı Reşideddin Oğuznâmesi*, Tercüme ve Tahlili, Enderun Kitabevi, İstanbul 1982, s. 50.

Bozoklar ve Üçoklar şeklinde ikiye ayrılan Oğuzlar'da: Bozok'ların kolları; Günhan, Ayhan, Yıldızhan; Üçok'ların kolları ise Gökhan, Dağhan, Denizhan'dır.⁷⁶

Oğuzlar'ın ikiye ayrımı şu şekildedir:

Boz-ok'lar: Kayı, Bayat, Alka-evli (Alka-bölük), Kara-evli (Kara-bölük), Yazır, Döğer, Dodurga, Yaparlı (Dîvânü Lugâti't-Türk (DLT)'de yok), Afşar, Kızık (DLT'de yok), Beydili, Karkın (DLT'de yok. Bu ad yerine Çaruklu).

Üç-ok'lar: Bayındır, Peçenek, Çavuldur, Çepni, Salur, Eymür, Alayuntlu, Yüreğir, İğdir, Büğdüz, Yıva (Iva), Kınık.

Anadolu'da pek çok köy yerleşim yerlerinin de bu boyların adını taşıdığı bilinmektedir.⁷⁷ Bu durum, bizlere çok eski zamanlardan beri Türklerin kendi tarihlerine ve ananelerine sahip çıktıklarını göstermektedir. Konargöçer hayat yaşayan Beydililer günümüzde Anadolu coğrafyasının çeşitli bölgelerine yayılmışlardır. Bunu yaşadıkları yerlere verdikleri boy isimlerinden ve kendi taşıdıkları soyisimlerinden anlamaktayız.

Oğuz boylarının isimlerini, bu isimlerin anlamlarını ve onların geçmişlerine dair bilgileri Kâşgarlı Mahmûd ve Reşidüddin'den öğrenmekteyiz. Reşidüddin'e göre, Oğuzlara ait 24 boyun listesi ve boy adlarının manaları aşağıda verilmiştir:⁷⁸

⁷⁶ TÜRKAY, Cevdet, *Başbakanlık Arşivi Belgelerine Göre Osmanlı İmparatorluğu'nda Oymak Aşîret ve Cemâatlar*, İşaret Yayınları, İstanbul 2012, ss. 15-16.

⁷⁷ KAFESOĞLU, Türk Millî... , ss. 148-149.

⁷⁸ BAYDİL, Tunalı'dan Beydili'ye, s. 9.

1. Bozoklar

Boyun Adı	Manası
1.Kayı	Sağlam
2.Bayat	Mutlu, yiyeceği bol
3.Alkaevli (Alkabölük)	Nereye varsa başarı gösterir
4.Karaevli (Karabölük)	Kara otağlı yani evleri kara

Tablo 1. Gün Han Oğulları

Boyun Adı	Manası
1.Yazır	Çok ülkeye sahip
2.Döger	Toplanma için
3.Dodurga	Ülke almak ve yönetmek
4.Yaparlu	Bilinmiyor

Tablo 2. Ay Han Oğulları

Boyun Adı	Manası
1Avşar	Çevik ve avı seven
2.Kızık	Güçlü, düzene sokmada ciddi
3.Beğ-dili	Uluların sözleri gibi değerli
4.Karkın	Çok ve doyuran aş

Tablo 3. Yıldız Han Oğulları

2. Üçoklar

Boyun Adı	Manası
1.Bayındır	Daima yiyecek dolu olan
2.Beçene(Beçenek)	İyi çalışır
3.Çavuldur (Çavındır)	Şerefli, ünü yaygın
4.Çepni	Nerede düşman görürse hemen savaşır

Tablo 4. Gök Han Oğulları

Boyun Adı	Manası
1.Salur	Nereye varsa kılıç ve çomak iş görür
2.Eymir	Son derece iyi ve zengin
3.Ala-Yundlu (Ula Yundluğ)	Hayvanları iyi
4.Üregir	Daima iyi ve düzen kurucu

Tablo 5. Dağ Han Oğulları

Boyun Adı	Manası
1.Yigdir (İğdir)	İyilik, büyüklük, yiğitlik
2.Bügdüz	Herkese tevazu gösterir ve hizmet eder
3.Yıva	Derecesi hepsinden üstün
4.Kınık	Nerede olsa değerlidir

Tablo 6. Deniz Han Oğulları⁷⁹

⁷⁹ BAYDİL, Tunalı'dan Beydili'ye, ss. 10-11.

Türk, DLT'e göre Türk, Allah'ın verdiği bir addır. Peygambere kadar dayanan bir hadis-i şerife göre Allah: “Benim bir ordum vardır. Ona Türk adını verdim. Onları doğuya yerleştirdim. Bir halka kızsam, Türkleri o halk üzerine musallat kılarım.”Türklerin üstünlüğü şuradan anlaşılıyor ki: Allah onlara ad vermeyi kendi üzerine almıştır.⁸⁰

Sır-Derya Oğuzları, XI. yüzyılda, yukarıda da değinildiği üzere 24 boy tarafından teşkil edilmiştir. Kâşgarlı Mahmûd, 24 Oğuz boyundan 22'sinin listesini şu şekilde sıralamıştır: Kayığ, Bayundur, İwa, Salgur, Afşar, Beg-Tili, Bayat, Yazgır, Eymür, Kara-Bölük, Alka-Bölük, İğdir, Üreğir, Toturka, Ula-Yuntluğ, Töker, Peçenek, Çuvaldar, Çepni ve Çarukluğ.⁸¹

1071'den sonra Anadolu'nun kapıları Türklere açılmıştır. Yurt edinmek amaçlı Anadolu'ya gelen Türk boyları iskân edilmiştir. Önceden de değindiğimiz üzere, Anadolu'da kurulan ilk beylikler; Saltuklular, Artuklular, Danişmentliler ve Mengücekliler'dir. Göç dalgasının sürekli oluşu Anadolu'nun Türkleşmesini hızlandırmıştır. Anadolu'ya göç eden Türk ve Oğuz boyları; Kayı, Bayat, Karaevli, Yazır, Döğër, Dodurga, Avşar, Kızık, Beğdili, Karkın, Bayındır, Peçenek, Çavuldur, Çepni, Salur, Eymür, Alayundlu, Yüreğir, İğdir, Büğdüz, Yıva ve Kınık'tır.

Türkler zengin bir kültür ile Anadolu'ya gelmişler ve Anadolu'daki kültür ile Türklerin kültürü birbirleriyle yoğrulmuştur.⁸²

Mâverâünnehir ve İran coğrafyasına gelen Oğuzların kısmen de olsa Acemlere(Taciklere) benzediği, tam anlamı ile Tacik olmadıkları için “Türk-mânend” (Türk'e benzer) adını aldıkları bilinmektedir. Türkmen ismi buradan gelmiştir. Bu iddia bir halk etimolojisidir. İskender'in istilasında Oğuzların uzun saçlı olması ve onlarda Türk kimliğine ilişkin benzerlikler olması Türkmen adını almalarını sağlamıştır.

Türk-İman (iman etmiş) Türk anlamına gelen ve önceleri Oğuzlara verilen bu ad sonradan Karluklar için de kullanılmıştır.⁸³ Oğuzlar'ın İslam'ı kabulü X. yüzyıl başlarıdır ve bilindiği üzere İslam'ı kabul eden ilk Türk topluluğu Karluklar'dır. Oğuzlar İslam'ı

⁸⁰ Kâşgarlı Mahmûd, *Dîvânü Lugâti't...*, s.606.

⁸¹ ŞALBAYEV, Aydos, *IX-XI Yüzyıllarda Sır Derya Oğuzları*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2000, s. 89.

⁸² HALAÇOĞLU, Yusuf, *Türkiye'nin Derin Kökleri Osmanlı Kimliği ve Aşiretler*, Babıali Kültür Yayıncılığı, İstanbul 2012, s.109.

⁸³ TURAN, Selçuklular Zamanında... , ss. 29-30.

kabul ettikten sonra kitleler hâlinde İslam coğrafyasına yerleşmişlerdir. Müslüman olan Türklere “Müslüman Türk” anlamına gelen “Türkmen” adı verilmiştir.⁸⁴

⁸⁴ BAYAR, Karakeçili Yörük Aşireti'nin... , s. 38.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BEYDİLİLER; ADI, MENŞEİ VE YERLEŞİM ALANLARI

I. BEYDİLİLERİN ADI ve MENŞEİ

Boy: Aşiretten daha büyük olan topluluğun genel adı, klan. Her boyun içinde 3-4 aşiret olabilir. Bilindiği üzere Oğuzlar 24 boydan oluşmaktadır.

Aşiret: Arapça kökenli bir sözcük olup, El-Aşîre kelimesinin dilimize “Aşîret” şeklinde geçmesi ile oluşmuştur. İlk ve en küçük cemâat anlamına gelmektedir. Dilimizde göçebe ve yarı göçebe hayat sürdüren oymak veya boylar için kullanılmıştır. Günümüzde, Anadolu’da yaşayan göçebe veya yarı göçebe cemâatlere aşiret denildiği gibi, yerleşik hayata geçmiş kalabalık cemâatlere de aşiret denilmektedir.⁸⁵

Oğuz ili içerisinde bulunan her aşirete “Öz” denilmiştir. Her aşiretin yaşadığı belli bir alan olmuştur. Türkler en eski tarihlerden beri “il” teşkilatı şeklinde varlıklarını devam ettirmişlerdir. Boy büyüyerek il’i oluşturmuş, il’in zümrelerinin her birine “oymak” denilmiştir. “Boy” reisine “bey”, “oymak” reisine ise “Ağa” lakabı kullanılmıştır. Oymakların her biri “obalara” ayrılmıştır.⁸⁶

Eski Oğuz dilinde “ongun”, “totem” anlamına gelmektedir. Beydili⁸⁷ aşiretinin bağlı bulunduğu Yıldız Han kolunun Özü’nün ongunu sungurdur. Oğuzlarda her Öz’ün ongunu kendilerine göre mukaddestir. Özler, ongunlara ok atamazlar ve öldüremezler.

Sünükler: Şölenler (milli ziyafette) her boyun beyi kesilen kurbanların belli yerlerini yiyebilmiş, diğer yerlerini yiyememişlerdir. Bunlara sünük (söğüş) denilmiştir.

⁸⁵ TÜRKAY, ... Oymak Aşiret ve Cemaatler, s. 23.

⁸⁶ Ziya Gökalp, *Türk Medeniyeti Tarihi*, (Haz.: Kâzım Yaşar KOPRAMAN, Afşar İsmail AKA), Kültür Bakanlığı I., Seri: 8, Ziya Gökalp Yayınları, İstanbul 1976, ss. 170-175.

⁸⁷ Edinilen bilgiler ışığında 24 Oğuz boyundan biri olan Beydili boyunun adında ses değişimleri olmasından dolayı, boy adının yazımı kaynaklarda farklı şekillerde karşımıza çıkmaktadır. Biz daha çok kullanılan şekli olan “Beydili” ile tezimizde, bu isme yer vermeye karar kıldık.

Yıldız Han kolunun sünüğü; üyegü (üyece) dir. Dîvânü Lugât'a göre üyegü, kesilen kurbanın kaburga tarafıdır.⁸⁸

Beydili: Beydili boyu Bozoklar'ın Yıldızhan koluna mensup olup; “sözü değerli” anlamına gelmektedir.⁸⁹

Beydili, Reşideddin'in Oğuznâmesi'nde; “büyüklerin sözleri gibi aziz”, Yazıcıoğlu'na göre; “beğler sözü azizdir”; Ebu'l-Gazi'ye göre ise “sözü hürmetli” anlamına gelmektedir.

Uçakçı, Beydili'nin “hürmetli”, “devletli” anlamlarına geldiğini, sembolünün eskiden “bahri” adı verilen günümüz nehir ve deniz doğanları olduğunu belirtmektedir.

Bali, Badıllı, Bedil, Şadili, Dili, Tili adıyla anılmış olan boy mensupları, tarihte Anadolu'da 42.738 hanede yaygın olarak yaşamışlardır.⁹⁰ Ayrıca araştırmacı-yazar Uçakçı da Beydili adının ses bozulmasına uğrayarak bu tür şekiller aldığını belirtmektedir.⁹¹

Beğdili “Ulular gibi aziz” anlamına gelmektedir. Harzemşahlar, Bozok-Yozgat, Rakka ve Halep çevresindeki Beğdililer, Kirmanç Badılları bu boydandır.⁹²

Beydililerin tamgasına tezimizin ekler kısmında yer verilmiştir.

Ongun olarak kullandıkları ifade Yazıcıoğlu'na göre tavşancıl, Ebu'l-Gazi'ye göre behrî-kuzgun; ülüşü⁹³ Yazıcıoğlu'na göre sağ umaca ve adlu; Ebu'l-Gazi'ye göre ise; sağ yağrın'dır.⁹⁴

⁸⁸ Ziya Gökalp, Türk Medeniyeti... , ss. 63-64.

⁸⁹ TÜRKAY, ... Oymak Aşiret ve Cemaatler, s. 15.

⁹⁰ UÇAKÇI, İsmail, “Sivas, Kayseri, Niğde, Aksaray, Nevşehir, Kırşehir, Yozgat, Çorum, Kırıkkale, Çankırı Yöresi” Oğuz Boyları Aşiret, Oymak, Cemaatler - I - Bozoklar, Bilge Oğuz Yayınları, İstanbul 2015, s. 260.

⁹¹ UÇAKÇI, İsmail, “Çorum, Kırşehir, Kırıkkale, Çankırı Yöresi'nde” Oğuz Boyları -I- Aşiret, Oymak, Cemaatler, Bilge Oğuz Yayınları, Ankara 2013, s. 182.

⁹² Yeni Rehber Ansiklopedisi, C. 15, Türkiye Gazetesi, İstanbul 1994, s. 307.

⁹³ Ülüş: Kökleri çok eskilere dayanan bir Türk geleneğidir. Kurbanlarda veya özel bir merasimde topluluk içerisine dışarıdan misafir olarak gelen saygın kişiye, kesilen hayvanın en makbul yeri ikram edilmiştir. Kurbanın başı (kellesi) en saygın kişiye sunulmuştur. Alevilerin dini ritüeline göre kurbanın en önemli olan baş kısmı Alevilerin dini lideri “dede” ye ikram edilmiştir. Bu gelenek günümüzde unutulmaya yüz tutmuştur. bkz. ÖNDER, Ali Tayyar, *Türkiye'nin Etnik Yapısı*, Fark Yayınları, Ankara 2007, s. 145.

⁹⁴ TOGAN, Oğuz Destanı... , s.51.

Beydililerin içinde bulunduğu Oğuzların Bozok kolunun Yıldızhan boyu, Tavşanlı Boyları arasındadır ve totemi; tavşancıdır.

Totem olarak kendileri için avcı kuşları seçmişlerdir. Her dört boyun bir ortak ongunu vardır. Han ve Hatun'un kutsal olan kurbandan yediği sünükler kaburga kısmıdır. Han, Hatun'dan farklı olarak hayvanın sırt etinden de yemiştir.

Oğuzlarda damgacılık oldukça önemlidir. Oğuzlar, damgaları; sürülerini bulmak, hazinelerini korumak ve birbirlerini tanımak amaçlı kullanmıştır. Oğuz boylarında damgaların kullanılması onların birbirleri arasında ortaklaşa bir yaşam alanı olduğunun kanıtı olmuştur.⁹⁵

“Orun” ve “Ülüş” kabile ve oymakların diğer kabile ve oymaklar karşısındaki itibarını göstermektedir. Yayla, av, harp ganimetleri boylar arasında bölüştürülürken her kabilenin orun ve ülüşü esas alınarak pay edilmiştir. Orun ve ülüşünü bir kere kaybeden kabile yahut oymak yayla, mer'a, av vesair şeyler üzerindeki etkisini de kaybetme durumu ile karşı karşıya kalmıştır. Bu yüzden her kabile, “orun” ve “ülüş” hakkına önem vermiştir.⁹⁶

Reşidüddin, Beydililerin Oğuz teşkilatı içinde hükümdar çıkaran boylardan biri olduğunu belirtmiştir. Beydililer Safevî Devleti'nin kuruluşunda da etkin rol oynamışlardır. Beydililerden bir kol İran'a göç etmiştir. XVI. yüzyılda Boz-Ulus ve Yeni-İl arasında Kuzey Suriye kısmında ana koldan ayrılmış Beydili kolları olduğu gibi İç-İl bölgesinde de bulunan bir Beydili kolu vardır. Kısaca Beydili Türkmenlerinin yerleşim yerlerinden bazıları: Halep, Yeni İl, Bozulus, İçel ve Tarsus'tur.⁹⁷

Osmanlı Devleti'nin yerleşik düzen yapısına sahip olması Orta Asya'dan beri konargöçer olan Oğuz boylarının yerleşik yaşama geçmesini zorunlu kılmıştır. Yerleşik yaşama geçmek konargöçer birçok aşiret için elbette ki kolay olmamıştır.

⁹⁵ Ziya Gökalp, Türk Medeniyeti... , ss. 190-193.

⁹⁶ İNAN, Abdülkadir, “ “Orun” ve “Ülüş” Meselesi”, *Türkler Ansiklopedisi*, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, C. III, s. 42.

⁹⁷ GÜNDÜZ, Tufan , “Oğuzlar / Türkmenler”, *Türkler Ansiklopedisi*, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, C. II, s. 274; SÜMER, Faruk, “Oğuzlar (Türkmenler) Tarihleri, Boy Tekilâtı, Destanları”, *A.Ü. DTCTF Yayınları*, Ankara 1972, 170, s. 297.

Sümer'e göre, Beydililer, Reşid ud-din Oğuz-nâmesinde hükümdar çıkaran beş boydan biridir. XVI. yüzyıl tahrir defterlerinde 23 yer adı Beydililere ait olup, bu boy 16. sırada zikr olunmuştur. Günümüzde bu boyun yer adı olarak kullanılması ancak yarısı ile mümkündür.⁹⁸

“1525-1530 tarihinde 43, 1536 tarihinde 39 âdet cemâati bulunan Beğdili taifesinin 1552 yılında cemâat sayısı 66 olup isimleri şunlardır:

1. Cemâat-i Taşbaş, 2. Cemâat-i Bozkoyunlu, 3. Cemâat-i Selâhaddinli 4. Cemâat-i Begmeşlü, 5. Cemâat-i Begmeşlü diğer, 6. Cemâat-i Hacı Güzel, 7. Cemâat-i Kuzucaklu, 8. Cemâat-i Karacıklu el mâruf Başbüyük, 9. Cemâat-i Süllü, 10. Cemâat-i Şeyhlü-yi İnbeneklü, 11. Cemâat-i Otamışlu, 12. Cemâat-i Mihmad Hacılu, 13. Cemâat-i Dimleklü, 14. Cemâat-i Kıyas, 15. Cemâat-i Sipahiyan, 16. Cemâat-i Alagözlü, 17. Cemâat-i Ulaşlu, 18. Cemâat-i Arablar, 19. Cemâat-i Bozlu, 20. Cemâat-i Şeyhler, 21. Cemâat-i Bozgeyikli, 22. Cemâat-i Kotanlı, 23. Cemâat-i Budaklar, 24. Cemâat-i Bozlu müteferrik, 25. Cemâat-i Çakırlı müteferrik, 26. Cemâat-i Karaşeyhlü müteferrik, 27. Cemâat-i Kazlu müteferrik, 28. Cemâat-i Bozkoyunlu, 29. Cemâat-i Döğürlü, 30. Cemâat-i Gedikler, 31. Cemâat-i Taşbaş, 32. Cemâat-i Selâhaddinli, 33. Cemâat-i Karabegmeşlü, 34. Cemâat-i Güneç, 35. Cemâat-i Tatalu, 36. Cemâat-i Eminleklü Döğeri, 37. Cemâat-i Tatlu, 38. Cemâat-i Eminleklü, 39. Cemâat-i Eminleklü, 40. Cemâat-i Eminleklü, 41. Cemâat-i Halilcelü, 42. Cemâat-i Cumalu, 43. Cemâat-i Kazlu, 44. Cemâat-i Begillü, 45. Cemâat-i Topaklu, 46. Cemâat-i Mahmudlu, 47. Cemâat-i Büyük Karacalu, 48. Cemâat-i Yağrıncı, 49. Cemâat-i Necmeddinli, 50. Cemâat-i Güvan, 51. Cemâat-i Kürdilu, 52. Cemâat-i Çakırlı, 53. Cemâat-i Başbüyükli, 54. Cemâat-i Sülayi, 55. Cemâat-i Saçlu, 56. Cemâat-i Otamışlu, 57. Cemâat-i Begmeşlü, 58. Cemâat-i Güneç, 59. Cemâat-i Kara Hasanlu, 60. Cemâat-i Büyük Karacalu, 61. Cemâat-i Eminleklü, 62. Cemâat-i Hatib Hacılu, 63. Cemâat-i Cumalu, 64. Cemâat-i Begillü ve Dimleklü ve Bayanlı ve Baranlar ve Kürdler, 65. Cemâat-i Mahmudlu, 66. Cemâat-i Bozlu, Bozkoyunlu ve Yalvaç ve Halilcelü ve Kuzucaklu ve Beydili.”⁹⁹

Beydili boyu içerisinde en büyük cemâati Bozkoyunlu Cemâati teşkil etmektedir. Beydili boyu incelenen Başbakanlık Araştırma Tapu Tahrir Defteri'ne göre üç koldan meydana gelmektedir. Bunlardan ilkinin 238 hâne, 36 bennâk¹⁰⁰, 121 mücerred¹⁰¹ vergi nüfusu, ikinci kolu 9 hâne 33 bennak, 36 mücerred vergi nüfusu oluşturmaktadır. Üçüncü kol ise Bozlu, Yalvaç, Halilcelü, Kuzucaklu ve Beydili kolu ile birlikte zikredilmiştir. Bozkoyunlu Cemâati, Beydili kolunun merkezi ve bey-obası konumundadır. Görüldüğü üzere adlandırmaların hepsi öz Türkçe'dir. Beydililer Halep'le Diyarbakır arasında uzanan en güzel yaylaklarda yaşayışlarını sürdürmüşlerdir. XVI. yüzyılda çoğu boy ve teşkilat

⁹⁸SÜMER, Oğuzlar (Türkmenler) Tarihleri... , s. 297.

⁹⁹ Cemâat-i Eminleklü 38, 39, 40 ve 61. sıralarda tekrar edilmiştir. BOSTANCI, *Halep Türkmenleri*... , ss. 48-50.

¹⁰⁰ Bennâk: “Osmanlılar'da evli aile reislerinden alınan şahıs vergisi.” “Toprağı belleyen, toprakla uğraşan” anlamına gelmekte olup Osmanlılar'da toprağı sürüp işleyebilecek erkeklerden alınan bir tür vergi olması bakımından önemlidir. EMECEN, Feridun, “Bennâk”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, İstanbul 1992, C.V, ss. 458-459.

¹⁰¹ Reayanın yetişkin, bekâr ve erkeklerinden olanlarının, tarım yapacak herhangi bir yere sahip olmadıkları takdirde onlardan alınan verginin adına “mücerred” denir.

dağılmışken Beydili ve onun cemâatleri birliğini devam ettirmiş ve varlığını korumayı başarmıştır.¹⁰²

Uçakçı'ya göre, Beydili Boyuna Bağlı Aşiretler: Babı-Altun, Bali, Ali Şarlı, Elvan Bey, Ballı Yörükleri, Harbendeli, Balabanlı, Şadili, Badılı, Şerefli, Hasan Dede, Ali Beyli, Alagözlü, Gökçeli, Maraşlı, Melcik, Naibli, Otluklu, Harzem, Karapapak, Kara Kocalı, Kaska, Örgülü, Beğdonlu, Tabanlı, Eminli, Beğceğizli, Çağıranlı, Ahi Ramazan, Sudulu, Şeyhli, Kılıçlı, Keseceli, Cumali, Eğri'k, Yevmül Hayr, Akkaşoğlu, Seçen, Kahyalı, Türkmen, Dağdere, Kasımoğlu, Dimlekli, Divane Karaoğulları, Gördülü, Beğmüşlü, Baymış, Topaklı, Armudevli, Bozkoyunlu, Bozlu, Buzlu, Abalı, Göçeri Kethüda, İlmişlü, İlderli, İsalı, Kafir İshaklı, Kanan, Kara Süleyman, Kara Burçlu, Karacalı, Kayalı, Obradınlı, Alpağud, Köse Yusuf, Paşalı, Hüseyin Beğli, Yadiğarlı, Ağaçtan, Suçan-Sıçan, Kerimüddin Aşiretleridir.¹⁰³

II. BEYDİLİLERİN YERLEŞİM YERLERİ

Aşiretler, akarsu kenarlarını kendilerine yurt edinmişlerdi. Aşiretin mesken adı “yer” olup “yer-yurt” anlayışı buradan gelmiştir.

Türklerde ilkbahar, “yaz” olarak isimlendirilmiş, yaz ise “ yay” ismi şeklinde kullanılmıştır. Türklerde; yazlak (ilkbahardaki mesken), yaylak (yazın barınılan mesken), güzlek (güze mahsus mesken) ve kışlak (kışa mahsus mesken) olmak üzere kullanılan dört çeşit mesken türü vardır. Anadolu’da konargöçerler için yaylak ve kışlaklar önemli bir yer tutmuştur. Aşiretlerin bazıları yarı göçebe hayat yaşamışlardır. Yani mevsimlere göre yaylaktan kışlağa yahut kışlaktan yaylağa doğru, yıl içinde belirli aralıklarla iki defaya mahsus olmak üzere yer değiştirmişlerdir. Hatta bazı göçebe Türk aşiretlerinin bazen senenin dört mevsimini de dört farklı coğrafyada geçirdiği bilinmektedir.¹⁰⁴

Beydililer; Anadolu, İran ve Suriye’nin çeşitli bölgelerine yerleşmişlerdir. Beydililer yerleşik hayata geçerken oldukça zorlanmışlardır. Beydililerin Osmanlı döneminde eşkıyalık olaylarına karıştıkları hatta taşkınlık çıkardıkları bile görülmektedir. Çünkü göçebe Türk kavimlerinden biri olan Beydililerin yerleşik hayata uyum sağlama süreçleri oldukça uzun bir sürede gerçekleşmiş olup günümüz Beydililerinin hâlen yaylak

¹⁰² BOSTANCI, *Halep Türkmenleri...*, ss. 48-51.

¹⁰³ UÇAKÇI, ... Aşiret, Oymak, Cemaatler, ss. 261- 262.

¹⁰⁴ Ziya Gökalp, *Türk Medeniyeti...*, s. 176.

ve kışlak hayatı geçirmek için yer değişikliği yaptıkları bilinmektedir. Beydililer başta Anadolu coğrafyası olmak üzere civarındaki tüm coğrafyalara yayılmışlardır. Diyarbakır'dan Carablus'a kadar olan sahada "Beğendili" boyu mensupları yaşamıştır.¹⁰⁵

Yalman(Yılgin)'a göre Beydililerin yerleşim yerleri; Sirkenli, Çakşırılı, Kesik, Çukurkamış, İncirli (Burada Karakoyunlular çoktur.), Adalı, Topraklı, Kırhasan, İshacılı (Bu köyde halkın çoğu Malatyalı'dır.) Kırmıtlı köyleridir.¹⁰⁶

Tarih boyunca çeşitli alanlara yayılan Beydililer; Badilli adı ile Ağrı, Beyazıt, Eleşkirt'te yaşayan 24 Oğuz boyundan biri olmuştur.¹⁰⁷

*"Belih nehri kıyılarına yerleştirilen Beydili obaları XIX. yüzyılda dağılmış ve Karaşihli, Araplı, Torun, Bekmişli Güneş (Güneş obası), Hacı Ali, Kazlı, Kadirli, Bayındırlı ve Ceritli oymakları Gaziantep, Urfa, Nizip, Karkamış, Oğuzeli ve Kilis yöresine yerleşmiştir. Günümüzde birçok Beydili yerleşim yerleri Suriye sınırları içerisinde kalmıştır. Adil Şan'a göre; Suriye'deki Türkmenlerin %80'ini Beydililer oluşturmaktadır."*¹⁰⁸

Beydili'den Araplı obasının Çörtlen höyüğü, Teleyli ve Ağdaş köyleriyle Bekmişli, Kazlı, Güneş Bayraktar, Kadirli, Hacı-Mahlı, Haydarlı ve Çelebi obaları bunlar arasındadır. Bu Türk köyleri hem Kurtuluş Savaşı'nda hem de Hatay'ın ana vatana katılmasında büyük katkılarda bulunmuşlardır.¹⁰⁹

Beydililerin yaşadığı yerler, Cevdet Türkay'ın "Osmanlı İmparatorluğu'nda Oymak, Aşiret ve Cemaatler" adlı eserinde çeşitli bölümlerde şu şekilde geçmektedir:

Beydili aşiretine bağlı cemâat ve oymaklar:

*Akdöğer (Türkmân Tâifesinden): Rakka Eyâleti.*¹¹⁰

Beğdili (Beğdilü),

*Beğdilli (Beğdillü) (Türkmân Tâifesinden) : Sivas, Rakka, Kangal (Sivas), Adana, Haleb, Kaş Kazası (Teke Sancağı), Tarsus Sancağı, Sis Sancağı (Adana Eyâleti), Ruha (Urfa), Trablus-u Şam Sancağı, Hama Sancağı.*¹¹¹

*Uğurlu Şeyh Oğulları nâm-ı diger Şeyhlü Aşireti (Türkmân Taifesinden) : Ankara Sancağı, Kengiri Sancağı.*¹¹²

¹⁰⁵ GÖKALP, Türk Medeniyeti... , s.174.

¹⁰⁶ YALMAN (YILGIN), Ali Rıza, *Cenup'ta Türkmen Oymakları II*, (Haz. : Sabahat EMİR), Kültür Bakanlığı Yayınları/ Yayınlar Dairesi Başkanlığı Başvuru Kitapları Dizisi / 12, Yazır Matbaacılık, Ankara Kültür Bakanlığı Yayınları, 1993, s. 132.

¹⁰⁷ ÖNDER, Türkiye'nin Etnik... , s. 375.

¹⁰⁸ Adil ŞAN, 1980, *Kalkın Köyü/Çobanbey/Halep/Suriye, Şair, Sanatçı ve Yazar, Ortaokul, 19 Haziran 2019*

¹⁰⁹ HALAÇOĞLU, Yusuf, "Beydili", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, İstanbul 1992, C. VI. s. 57.

¹¹⁰ TÜRKAY, ... Oymak Aşiret ve Cemaatler, s. 29.

¹¹¹ TÜRKAY, ... Oymak Aşiret ve Cemaatler, s. 58

¹¹² TÜRKAY, ... Oymak Aşiret ve Cemaatler, s. 142.

*Akkaş Cemâatı (Türkmân Taifesinden) : Hamîd Sancağı, Aksaray Sancağı, Nevşehir Kazâsı.*¹¹³

Arab, Arablar, Arablı (Arablu) (Konar- Göçer Türkmân, Yörükân Taifesinden) : Sivas, Meraş, Diyarbekir Eyâletleri, Menteşe Sancağı, Rakka Eyâleti, Anamur Kazâsı (İçel Sancağı), Adana, Edirne, Selânik Sancağı, Çorum Sancağı, Koçhisâr Sancağı (Aksaray Sancağı), Mardin Kazâsı (Diyarbekir Eyâleti), Zülkadriye Kazâsı(Maraş), Bozok, İçel Sancağı, Alâiye Sancağı, Düşenbe Kazâsı (Alâiye Sancağı), Mağnisa Kazâsı (Saruhan Sancağı), Alaşehir Kazâsı (Aydın Sancağı), Erzurum, Adana havâlisi, Saruhan Sancağı, Hezargrad Kazâsı (Niğbolu Sancağı), Antalya, Kütahya, Hama, Hums Sancakları, Çıldır Eyâleti, Gelibolu Sancağı, Şehirköy Kazâsı (Paşa Sancağı), Siverek Sancağı, Karaman, Uzuncaâbâd Hasköy Kazâsı (Çirmen Sancağı), Nevşehir Kazâsı (Niğde Sancağı), Aydın Sancağı, Adala Ovası (Saruhan Sancağı), Yeni İl Kazâsı (Sivas), Göynük Kazâsı (Hudâvendigâr Sancağı), Hısn-ı Mansur Kazâsı (Malatya Sancağı), Malatya Sancağı, Arabgir Sancağı (Sivas Eyâleti), Divriği Sancağı (Sivas Eyâleti), Kars Eyâleti, Uluborlu ve Gönân Kazâsı (Hamîd Sancağı), Ürgüç Kazâsı (Niğde Sancağı). (Beğdilli Aşîretinden, İçel Sancağında iskân olunmuşlardır.)¹¹⁴.

Arablubrâhîm (Arablubrâhîm) Cemâatı (Türkmân Taifesinden): Niğde, Halep, Ankara, Kengiri, Rakka Sancakları (Beğdilü Aşîretindendir).

*Arablumersin (Arablumersin) (Türkmân Taifesinden): Niğde Sancağı.*¹¹⁵

*Beğdili (Beğdilü), (Beğdilli, Beğdillü) (Konar-Göçer Türkmân Taifesinden): Halep Eyâleti, Yeni İl Kazâsı, Rakka Eyâleti, Gülnar Kazâsı (İçel), Adana, Kırşehir, Canik, Karaman Sancakları, Danişmendli Kazâsı (Bolu Sancağı), Sivas, Çıldır, Kars Eyâletleri.*¹¹⁶

*Beğmişli (Beğmişlü) (Türkmân Taifesinden): Sivas, Rakka, Karahisâr-ı Şarkî Sancakları, Behisni Kazâsı (Malatya Sancağı), Deyr-i ruhye ve Selemîye Sancakları (Rakka Eyâleti), Hama Sancağı (Trablus-u Şam Eyâleti), Yeni İl Kazâsı (Sivas Sancağı)*¹¹⁷.

*Burak, Buraklı (Buraklu, Burak maa Çağırdak), (Türkmân Yörükânı Taifesinden): Kars-ı Meraş Sancağı (Meraş Eyâleti), Yeni İl Kazâsı (Sivas Sancağı), Menbüc Kazâsı (Rakka Eyâleti), Haran Nâhiyesi (Rakka), Sivas, Halep, Rakka Eyâletleri, Tokad Kazâsı (Sivas Sancağı), Kete Kazâsı (Hudâvendigâr Sancağı), Adana, Tarsus, Sis, Karahisâr-ı Şarkî Sancakları, Timurhisârî Kazâsı (Siroz Sancağı), Yüreğir ve Sarıçam Kazâları (Adana Sancağı), Zülkadriye Kazâsı (Merâş Eyâleti).*¹¹⁸

*Cece, Ceceli (Cecelü), Çeçeli, Çeçelü) (Konar-Göçer Türkmân Taifesinden): Çorum, Rakka, Aksaray Sancakları, Yeni İl Kazâsı (Sivas Sancağı), Adana, Halep Eyâletleri, Gülnar Kazâsı (İçel Sancağı), Kengiri, Niğde, Aksaray Sancakları, Katar Kazâsı(Çorum Sancağı), Nevşehir Kazâsı (Niğde Sancağı), Eyübeli Kazâsı (Aksaray Sancağı).*¹¹⁹

Cihanbeğli (Cihanbeğlü), (Canbeğli, Canbeğlü) nâm-ı diger Yedi Boy (Konar-Göçer Türkmân Ekrâdı Taifesinden): Haymana Kazâsı (Ankara Sancağı), Harput (Harput) Kazâsı (Diyarbekir Eyâleti), Kengiri, Çorum, Kütahya, Arabgir Sancakları, Diyarbekir, Rakka, Meraş Eyâletleri, Ankara Sancağı, Bozok Eyâleti, Tokad Kazâsı (Sivas Sancağı), Eğin Kazâsı (Arabgir Sancağı), Koçkirli Sancağı (Bozok Eyâleti), Hısn-ı Mansur Kazâsı (Malatya Sancağı), Kırşehir Sancağı, Kars, Çıldır, Sivas Eyâletleri, Çerkeş Sancağı (Kengiri Sancağı), Malatya Sancağı, Erzurum Eyâleti, Kâhta Kazâsı (Malatya Sancağı), Çermik Sancağı (Diyarbekir Eyâleti). “Cihanbeğli (Canbeğli) Cemâatı, Beğdili Aşîretindendir. Cihanbeğlü Cemâatı, Kütahya Sancağında vâki Sarısu ve Karaçam nam mahallerde iskân etdirilmiştir. Nâm-ı diger Yediboy Cemâatıdır.”¹²⁰

¹¹³ TÜRKAY, ... Oymak Aşîret ve Cemaatler, s. 164.

¹¹⁴ TÜRKAY, ... Oymak Aşîret ve Cemaatler, s. 176.

¹¹⁵ TÜRKAY, ... Oymak Aşîret ve Cemaatler, s. 177.

¹¹⁶ TÜRKAY, ... Oymak Aşîret ve Cemaatler, s. 203.

¹¹⁷ TÜRKAY, ... Oymak Aşîret ve Cemaatler, s. 204.

¹¹⁸ TÜRKAY, ... Oymak Aşîret ve Cemaatler, ss. 223-224.

¹¹⁹ TÜRKAY, ... Oymak Aşîret ve Cemaatler, s. 232.

¹²⁰ TÜRKAY, ... Oymak Aşîret ve Cemaatler, ss. 236-237.

Cihanbeğli (Canbeğli) Cemâatı, Beğdili Aşiretindendir. Cihanbeğlü Cemâatı, Kütahya Sancağında bulunan Sarısu ve Karaçam adlı yerlerde iskân ettirilmiştir. Öteki adı(takma adı) Yediboy Cemâatidir.

*Cırı, Cırıklı (Cırıklı) (Türkmân Tâifesinden): Rakka Eyâleti, Selmanlu-i Kebîr Kazâsı (Bozok Sancağı), Anamur Kazâsı (İçel Sancağı), Düşünbe Kazâsı (Alâiye Sancağı), Adana Sancağı, Kars-ı Meraş ve Alâiye Sancakları.*¹²¹

*Dengiz, Dengizli (Dengizlü), Dengüz, Dengüzlü, Dangizler (Denizli, Denizlü nâm- ı diğer Kara Koğa), Denizler (Yörükân Tâifesinden): Budaközü Kazâsı (Bozok Sancağı), Kütahya, Adana, Meraş, Sivas, Arabgir, Selânik, Haleb ve Rakka Sancakları, Zülkadriye Kazâsı, Denizli, Baklan Kazâları (Kütahya Sancağı), Mangalya Kazâsı (Silistre Sancağı), Gümülcine, Yenice-i Karasu Kazâları (Paşa Sancağı).*¹²²

*Diger Döğer (Türkmân Tâifesinden): Rakka Eyâleti, Siverek ve Çemişgezek Sancakları, Adana, Sis ve Karahisâr-ı Sâhib Sancakları.*¹²³

*Dimlek, Dimlekli (Dimleklü, Dimekli, Dimeklü) (Türkmân Tâifesinden): Rakka, Erzurum, Kars, Ahıska, Sivas, Malatya, Arabgir, Divriği, Diyarbekir, Bozok, Karaman, Kütahya, Aydın, Saruhan, Haleb, Hama ve Hums Sancakları.*¹²⁴

Elbeğli (Elbeğlü), (İlbeğli, İlbeğlü) , Meraş İlbeğlüsü (Türkmân Tâifesinden): Birecik Kazâsı (Bîret- ül Fırat Sancağı), Haleb, Sivas, Rakka, Kilis, Meraş, Ayıntab, Adana Sancakları, Merzifon Kazâsı (Amasya Sancağı), Zile, Yüzde Pâre, Tokad Kazâları (Sivas Sancağı), Rumkal'al Kazâsı (Rakka Sancağı), Manboc Râvendân Nâhiyesi (Haleb Sancağı).

Beğdili Aşiretine tâbi' olan Elbeğlü(İlbeğlü) Cemâatı, göçebe tâifesinden olmayub, zer' ve hars ile meşgul olurlardı. Tokad Voyvodalığı aklâmından Sivas'da sâkin İlbeğli Kabîlesi 39 aded ma'mur kışlak ve 14 aded hâli kışlakda sâkin idiler.^{125*}

Beğdili Aşiretine bağlı olan Elbeğlü(İlbeğlü) Cemâatı, göçebe guruhundan olmayıp, tarla sürme ve ekim işleri ile meşgul olurlardı. Tokad Voyvodalığı'nda memur olarak çalışan bu cemâat, Sivas'da yaşayan İlbeğli Kabîlesi'dir ve 39 âded ma'mur (bayındır) kışlak ve 14 hâli kışlakda sâkin idiler(oturuyorlardı).

*“Göndüşlü (Gündüşlü), (Konar-Göçer Türkmân Yörükânı Tâifesinden): Aydın, Saruhan, Kengiri, Menteşe, Meraş, Rakka, Erzurum, Kars, Çıldır Sancakları, Akhisâr Kazâsı (Saruhan Sancağı), Sındırgı Kazâsı (Karasi Sancağı), İbsala, Malkara ve Keşan Kazâları (Gelibolu Sancağı), Marmara-i Aydın Kazâsı (Saruhan Sancağı), Yeni İl Kazâsı (Sivas Sancağı).*¹²⁶

*Beğdili Aşiretine tabi olan Göndüşlü (Gündüşlü) Cemâatı, konargöçer makulesinden olmağla, tekâlif-i örfiye ve şâkka'dan muaf ve müsellemdir.*¹²⁷

¹²¹ TÜRKAY, ... Oymak Aşiret ve Cemaatler, s. 239.

¹²² TÜRKAY, ... Oymak Aşiret ve Cemaatler, s. 273.

¹²³ TÜRKAY, ... Oymak Aşiret ve Cemaatler, s. 278.

¹²⁴ TÜRKAY, ... Oymak Aşiret ve Cemaatler, s. 282.

¹²⁵ TÜRKAY, ... Oymak Aşiret ve Cemaatler, s.297.

¹²⁶ TÜRKAY, ... Oymak Aşiret ve Cemaatler, s. 325.

¹²⁷ TÜRKAY, ... Oymak Aşiret ve Cemaatler, s. 329.

Yukarıdaki bilgilerin açıklaması: Beğdili Aşiretine bağlı olan Gündüşlü (Gündüşlü) Cemâatı, konargöçer takımından olup uygunsuz alınmak istenen, köy halkına yüklenen ve halktan alınan akçe vergisinden muaftır ve muaf olduklarının gerçekliği herkesçe kabul edilmiştir.

Gündeş, Gündeşli (Gündeşlü, Gündeşli, Gündeşlü) (Konar-Göçer TürkmânYörükânı Tâifesinden): Aydın, Saruhan, Kengiri, Menteşe, Meraş, Haleb, Rakka, Erzurum, Kars, Ahıska, Çıldır, Sivas, Kırşehir, Teke Sancakları, Akhisâr Kazâsı (Saruhan Sancağı), Sındırgı Kazâsı (Karesi Sancağı), İbsala, Malkara ve Keşan Kazâları (Gelibolu Sancağı), Kula Kazâsı (Kütahya Sancağı), Marmara-i Aydın Kazâsı (Saruhan Sancağı), Yeni İl Kazâsı (Sivas Sancağı), Evreşe Kazâsı (Gelibolu Sancağı), Alaşehir Kazâsı (Aydın Sancağı), Kavak Kazâsı (Canik Sancağı), Güzelhisâr, Mağnisa Kazâları (Saruhan Sancağı), Eşme Kazâsı (Kütahya Sancağı).

Beğdili Aşiretine tâbi olan Gündeşli (Gündüşlü) Cemâatı, konar-göçer makulesinden olmağla, tekâlif-i örfiye ve şâkka'dan muâf ve müsellemdir.

Beğdili Aşiretine bağlı olan Gündeşli (Gündüşlü) Cemâatı, konargöçer takımından olup uygunsuz alınmak istenen ve köy halkına yüklenen ve halktan alınan akçe vergisinden muaftır ve gerçekliği herkesçe kabul edilmiştir.

Kadirî, Kadirli (Kadirli, Kadirlioglu), Kadrili (Kadrili) (Konar-Göçer Türkmân Tâifesinden): Rakka, Niğde, Arabgir, Divriği, Sivas, Malatya, Hama, Ana, Hums Sancakları, Selmanlu-i Sağır Kazâsı (Bozok Sancağı), Kırşehir Sancağı

“Kadirli Cemâatı, Beğdili Aşiretindendir. Kadirlioglu Cemâatı, Bozok Livâsı dâhilinde Selmanlu-i Sağır kazâsında vâki Karagöl karyesine iskân olunmuştur. Mezûr Cemâat, Kâfırkiran Cemâatı içindedir. Kadirli Cemâatı, Beğdili Aşiretindendir. Kadirlioglu Cemâatı, Bozok Livâsı¹²⁸(sancak)dâhilinde Sağır kazâsında bulunan Karagöl karyesinde (köy) iskân olunmuştur. Adı geçen topluluk, Kâfırkiran Cemâati içindedir.¹²⁹

Karaşeyh, (Karaşeyhler, Karaşeyhli, Karaşeyhli, Karaşeyhli Avşarı, Karaşih), (Türkmân Tâifesinden): Sivas, Meraş, Diyarbekir, Kütahya, Saruhan, Karaman, Haleb, Rakka, Niğde, Arabgir, Divriği, Malatya, Kengiri, Kilis, Ankara, Aydın, Hama ve Hums Sancakları, Yeni İl Kazâsı (Sivas Sancağı), Hısn-ı Mansur Kazâsı (Malatya Sancağı), Şiran Kazâsı (Erzurum Eyâleti, Selmanlu-i Kebîr Kazâsı (Kırşehir Sancağı).¹³⁰

Kasım, Kasımlar (Kasımlı, Kasımlu) (Türkmân Tâifesinden): Rakka, Haleb Eyâletleri, Alacahan mevkii (Sivas Sancağının Kangal Kazâsında), Kargı Kazâsı (Kengiri Sancağı), Mağnisa Kazâsı(Saruhan Sancağı), Saruhan Sancağı.¹³¹

Kayas, Kayaslar, Kayaslı, Kayaslu (Konar- Göçer Türkmân Tâifesinden): Rakka, Aksaray, Niğde Sancakları, Koçhisâr Kazâsı (Aksaray Sancağı).¹³²

Kılıçbeğli(Kılıçbeğli) (Türkmân Tâifesinden): Rakka, Erzurum, Kars, Ahıska ve Meraş Sancakları.

¹²⁸ Detaylı bilgi için bkz. DEVELLİOĞLU, Ferit, Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat, Aydın Kitabevi Yayınları, Ankara, 2000, s. 553.

¹²⁹ TÜRKAY, ... Oymak Aşiret ve Cemaatler, s. 384.

¹³⁰ TÜRKAY, ... Oymak Aşiret ve Cemaatler, ss. 416-417.

¹³¹ TÜRKAY, ... Oymak Aşiret ve Cemaatler, s. 423.

¹³² TÜRKAY, ... Oymak Aşiret ve Cemaatler, s. 428.

*Beğdili Aşiretinden olan Kılıçbeğli Cemâatı, bâ hatt-ı hümayun Rakka havâlisine iskân olunmuştur.*¹³³

Beğdili Aşiretinden olan Kılıçbeğli Cemâatı, padişah yazısında geçtiği üzere Rakka civarına iskân olunmuştur.

*Kırgıl, (Kırgıllu, Kargıl, Kargıllu, Kargıllu),(Konar-Göçer TürkmânYörükânı Tâifesinden) : Rakka, Aksaray, Hama, Hums, Adana, Sis ve Meraş Sancakları.*¹³⁴

Kızılkoyunlu (Konar-Göçer Türkmân Ekrâdı Tâifesinden): Rakka, Karaman, Kırşehir Sancakları, Haymana Kazâsı (Ankara Sancağı), Bolavadin Kazâsı (Karahisâr-ı Sâhib Sancağı), Şam havalîsi, Ankara civarı, Irak, Sabanca ve İznik-mid Kazâları (Kocaeli Sancağı), Ayazmend Kazâsı (Karasi Sancağı), Bergama Kazâsı (Hudâvendigâr Sancağı), Mağnisa Kazâsı (Saruhan Sancağı), Süleymanlı Kazâsı (Kırşehir Sancağı), Nevşehir Kazâsı (Niğde Sancağı).

Beğdili Aşiretinden olan Kızılkoyunlu Cemâatı, senevî 300 gurus mal ile Ekrâd-ı Lekvanik mukataası tevâbiindendir.¹³⁵

Beğdili Aşiretinden olan Kızılkoyunlu Cemâatı, bir yılda 300 gurusluk mal ile Ekrad-ı Lakvanik merkez mukataasına bağlıdır.

*Kömec, Kömenc, Könec, (Kömecli, Kömeclü, Gömec, Gömecli, Gömeclü) (Türkmân Tâifesinden): Rakka Eyâleti, Mağnisa Kazâsı (Saruhan Sancağı).*¹³⁶

*Mîrzâ (Türkmân Tâifesinden): Rakka ve Haleb Eyâletleri, Alacahan mevkii (Kangal Kazâsında).*¹³⁷

Perdeltâcirlisi (Perdaltecerlisi) (Türkmân Tâifesinden): Rakka, Bilecik, Erzurum, Kırşehir, Bozok, Sivas, Karaman ve Diyarbekir Sancakları, Havran Ovası (Haleb Eyâletinde).

Perdel tâcirlisi (Pardal tecerlisi) Cemâatı, Beğdili Türkmân Aşiretindendir. 150 hâne olan cemâatı mezbûre, Ruha (Urfa) ile Birecik beyinde vâki Çarmelik hanında iskân ve zer' ve hars ile meşgul iken, 120 senesinde firâr ve Erzurum tarafına gidüb ve mirileri Rakka tarafından tâhsil olunur iken, âhara mâlikâne olmağla, bu tarafda olan, bakiyesi yanlarına gitmişlerdir. Elyevm Kırşehir ve Bozok tarafında olurlar, deyu tahrîr olunmuş. Perdel tâcirlisi (Pardal tecerlisi) Cemâatı, Beğdili Türkmân Aşiretindendir. 150 hâne olan adı geçen cemâat, Ruha (Urfa) ile Birecik arasında olan (Çarmelik hanına iskân ve tarla sürme ve ekme ile meşgul iken, 120 senesinde kaçma ve Erzurum tarafına gidip ve mirileri(devlet hazinesine ait) Rakka tarafından tahsil olunur(ele geçirilir).

Bugün Kırşehir ve Bozok tarafında birçok Beydili yaşamakta ve bunlara deyu(anılmakta) denilmiştir.

*Tecerli-i Pardal, (Tecerlü-i Pardal) (Konar-Göçer Türkmân Tâifesinden): Karaman, Sivas, Kırşehir, Bozok ve Rakka Sancakları.*¹³⁸

Ulaş, Ulaşlı (Ulaşlu, Ulaşfakîh), Ulaşlar(Türkmân Yörükânı Tâifesinden: Adana, Tarsus, Meraş, Haleb, Karahisâr-ı Şarkî ve Rakka Sancakları, Yeni İl Kazâsı (Sivas Sancağı),

¹³³ TÜRKAY, ... Oymak Aşiret ve Cemaatler, s. 441.

¹³⁴ TÜRKAY, ... Oymak Aşiret ve Cemaatler, s. 445.

¹³⁵ TÜRKAY, ... Oymak Aşiret ve Cemaatler, s. 451.

¹³⁶ TÜRKAY, ... Oymak Aşiret ve Cemaatler, s. 461.

¹³⁷ TÜRKAY, ... Oymak Aşiret ve Cemaatler, s. 502.

¹³⁸ TÜRKAY, ... Oymak Aşiret ve Cemaatler, s. 611.

Ordu Kazâsı (Karahisâr-ı Şarkî Sancağı), Zülkadriye Kazâsı (Meraş Eyâleti), Çatalca Kazâsı (Hashâ-i İstanbul Sancağı), Diyarbekir Eyâleti, Yalakâbâd Kazâsı (Kocaeli Sancağı), Rumkal'a Kazâsı (Rakka Eyâleti).

Beğdili Türkmân Aşîretinden olan Ulaş (Ulaşlı) Cemâati, Çukurova'da Kurdulağı ile Burnaz Köprüsü mâbeyninde vâki, Karakûfiler nâm mahalde îva ve iskân etdirilmeleri için, Dîvan-ı hümayun'dan emr-i Şerîfi tahrîr olunmuştur. Beğdili Türkmân Aşîretinden olan Ulaş (Ulaşlı) Cemâati, Çukurova'da Kurdulağı ve Burnaz Köprüsü arasında olan Karakûfiler adlı yerde îva (iskân) etdirilmeleri için, Divân-ı hümayun'dan emr-i şerif (yüce emir) tahrîr olunmuştur (yazılmıştır).¹³⁹

Yâdigârlar, Yâdigârlı (Yadigârlı) (Türkmân Tâifesinden): Rakka, Niğde, Sivas, Kütahya, Aydın, Saruhan, Karaman, Haleb, Hama ve Hums Sancakları, Avunya Kazâsı (Biga Sancağı), Keakin Kazâsı (Kırşehir Sancağı).¹⁴⁰

III. GAZİANTEP BEYDİLİ AŞİRETİ

Horasan'dan göç ederek Ön Asya'ya gelen Oğuz Türklerinin geldikleri ve ilk vatan tuttıkları yerler Suriye ve Irak çevresidir. XI. yüzyılda Selçukluların akınları ile gelen Türkmenler, XIII. yüzyılda da Moğol istilası sebebi ile yurtlarından göç etmişlerdir. Kışın, sıcak olduğu için Halep ve çevresi; yazın serin olduğu için Uzun Yayla ve Sivas'ın güney kısmındaki yaylalar konargöçer hayat için kullanılmıştır. Konargöçer hayat yaşayan boy ve oymaklar şunlardır: Beydili, Çepni, Harbendelu, Bayat, İnallu, Avşar, Karkın, Kızık, Peçenek, Uç, Acurlu, Kaçılı, Döğer, Kınık, Eymür, Bahadırlu, Karakoyunlular'dır.¹⁴¹ XIII. yüzyılda Moğol istilası ile göç eden bu Türk kavimleri Anadolu'nun çeşitli yerlerine dağılmışlardır. Tez konumuzda adı geçen ve Oğuzlar'ın 24 kolundan biri olan Beydililer bu yüzyılda günümüz Anadolu coğrafyasına gelip yerleşmişlerdir. 1260-1277 yılları arasında Maraş, Memlükler tarafından feth olunmuş, Beydili'ye mensup bazı kişiler de Maraş, Çukurova ve Amik Ovası'na dağılmışlardır. Maraş çevresine yerleşen boylar özellikle: Beydili, Bayat ve Avşar'dır.

Oğuz boyları bir araya gelerek devletlerin teşkilatlanıp kurulmasında öncülük etmişlerdir. Şanda makalesinde atıfta bulunurken Faruk Sümer'in bilgilerinden de faydalanmıştır. O, makalesinde Sümer'in Beydililer hakkında şu tespitlerde bulunduğundan söz etmiştir: Beydililer, Safevî Devleti'nin kuruluşunda, Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgesinde hüküm süren Akkoyunlu Devleti'nin kuruluşunda etkili

¹³⁹ TÜRKAY, ... Oymak Aşîret ve Cemaatler, s. 635.

¹⁴⁰ TÜRKAY, ... Oymak Aşîret ve Cemaatler, s. 646.

¹⁴¹ AKKÖZ, Hakan, "XIX. Yüzyılda Halep Vilayetinin Etnik Yapısı Üzerine Bir Değerlendirme", *Tarih ve Gelecek Dergisi*, Nisan 2017, C. III, S. 1, s. 259.

olmuştur. Beydililer aynı zamanda Maraş ve çevresinde etkili olan Dulkadiroğlu Beyliği'nin kuruluşunda da etkili olmuştur.¹⁴²

Osmanlı Devleti'nde göçebelerin en önemli kollarından biri de Halep Türkmenleridir. Yukarıda da değindiğimiz üzere Halep Türkmenleri kışı Halep'te yazı ise Sivas'ın güneyinde Yeni-il bölgesinde geçirirlerdi. XVI. yüzyılda yaşayan başlıca Halep Türkmenleri ise şunlardır: Beğ-dili(Beydili), Harbendelü, Bayat, İnallu, Köpeklü Avşarı, Gündüzlü Avşarı gibi büyük topluluklar ile Karkın, Kızık, Uç, Acurlu, Kaçal, Peçenek, Döğer, Kınık, Eymür, Büğdüz, Alayuntlu, Bahadırlu, Kara-koyunlu ve saire gibi oymak ve topluluklardan oluşmuştur. Halep Türkmenlerinin nüfusu 1530'larda 40.000, 1570'lerde 60.000'dir.¹⁴³

Gaziantep'in yer adlarının yapılanmasında, bazı yerlerin adlarının boy, aşiret ve oymaklardan geldiği belirgin iken bazılarının adlarının boy, aşiret ve oymaklardan gelip gelmediği muallaktır. Barak, Beydili, Savcılı örneklerinde bu adlar boy, aşiret ve oymak adından gelmiş iken; İncilipınar, Karataş, Karagöz örneklerinin tahmini veya yoruma açık varsayımsal aşiret, boy ve oymak adlarıdır. Gaziantep'in yer adlandırmasında zengin bir tarihi ve kültürel mirasa sahip olması etkilidir.¹⁴⁴

Erdal Ceyhan eserinde, Gaziantep tarih ve kültürünü derinlemesine inceleyen Güzelbey'in anlatımına şu şekilde yer verir; Gaziantep çevresine 152 Türk oymağı yerleşmiştir. Türkmenler köken olarak 24 Oğuz boyuna mensuptur. Bunlardan 15 tanesi Gaziantep bölgesine gelerek iskân etmişlerdir. Bunu yer adlarından anlamaktayız. Oğuz boylarından 9 tanesinin adı Gaziantep'te günümüzde varlığını devam ettirmekte ve köy adı olarak geçmektedir. Bunlar: Beydili, Bayındır, Büydüz, Çavdar (Çavdur), Çepni, Emirler (Eymir), Kızık ve Yazır'dır. Şer'i Mahkeme Sicillerinde adları geçmesine rağmen günümüze dek ulaşamamış diğer Oğuz boy adları ise: Alayuntlu, Döğer, Karkın, Salur, Yıvalı (Yıva) ve Yüregir'dir. Sicillerde ilk kayıt 1528 yılı, iskânın son tarihi olan 1691

¹⁴² ŞANDA, Mehmet Nuri, "Geçmişten Günümüze Beydili Aşireti", *Doğu Anadolu Sosyal Bilimlerde Eğilimler Dergisi*, 2017, 1/ 2, s. 65.

¹⁴³ SAKİN, Orhan, *16. Yüzyılda Anadolu'da Türkmenler ve Yörükler*, Toplumsal Dönüşüm Yayınları, İstanbul 2006, ss. 65-66.

¹⁴⁴ İŞIKHAN, Tuğçe, "Gaziantep'te Yer Adlarının Verilişinde Etkili Olan Kültürel Unsurlardan Biri Olan Boy, Oymak ve Aşiret Adları", *Osmanlı'dan Cumhuriyete Yörükler ve Türkmenler*, (Ed.; Hayati BEŞİRLİ; İbrahim ERDAL), Phoenix Yayınevi, Ankara 2008, s. 137.

tarihleri arasında 15 Oğuz boyu ile oymak, oba ve aile adlarının yüzü geçmesi bizlere daha önceden de bu yerleşim yerlerine iskânın olduğunu göstermektedir.¹⁴⁵

Gaziantep’te Beydili Türkmen nüfusuna bağlı pek çok köy olmasına rağmen bu ad altında bulunan köy sayısı bir tanedir.

Boy Adı	Vasfı	İlçesi	İli
Yazıbeydili	Köy	Besni	Adıyaman
Beydili	Köy	Nallıhan	Ankara
Beydili	Köy	Çerkeş	Çankırı
Beydili	Köy	Merkez	Çorum
Asma Beydili	Köy	İskilip	Çorum
Beydili	Köy	Çivril	Denizli
Araban Beydili	Köy	Araban	Gaziantep
Beydili	Köy	Gülнар	İçel
Beydili	Köy	Sütlüce	Isparta
Beydili	Köy	Karaman ¹⁴⁶	Konya

Tablo 7. Türkiye’de Beydili Oğuz Adını Taşıyan Köyler

Bu yer adları dışında Kars’ın Tuzluca ilçesi Pervanut bucağına bağlı bir köy, Pervanut’a bağlı bir mahalle yine Kars’ın Tuzluca ilçesine bağlı Karanlık adlı köyün bir başka mahallesi; Ağrı’nın Eleşkirt ilçesine bağlı Bedilli köyü; Siirt’in Kurtalan ilçesi Hüsevnî bucağına bağlı Beyti köyü Beydili yer adlarına örnektir. Bu yer adlarının Beydili’nden bozma oldukları aşikârdır. Badılı adının Farsça şeklinde köy adlarına; Bingöl’ün Solhan, Bitlis’in Mutki; Mardin’in Kızıltepe ilçelerinde “Badınan” olarak yer verildiği görülmektedir. Bu yer adları haricinde, Necdet Sevinç’e göre, Urfa’nın Payamlı bucağına bağlı Beydini köyü ve Çankırı ilinin Çerkeş ilçesine bağlı bir köy ve mahallenin adı da Beydini’dir. Sevinç’e göre bu isimlerin Beydilinin değişmiş şekli olup olmadığı tespit edilememiştir.¹⁴⁷

Beydili Aşireti, günümüz Suriye’ye bağlı Rakka’ya yerleştirilme emri verilen ilk cemâatlerdendir.

“H. 1103/ m. 1691 tarihli bir emr-i şerifte Beğdili Cemâatinin de iskâna tâbi olduğu belirtilmiş ve Beğdili Türkmenine tâbi Ulaşlı, Baraklı; Üsküdar Evine tâbi Beğdili

¹⁴⁵ CEYHAN, Gaziantep Tarihi... , s. 55.

¹⁴⁶ Karaman: 21 Haziran 1989’da Orta Anadolu’nun gelişmesi maksadıyla alınan kararla birlikte Konya’dan ayrılarak il olmuştur.

¹⁴⁷ SEVİNÇ, Necdet, *Gaziantep’te Türk Boyları*, Turan Yayıncılık, İstanbul 1997, ss. 48-49.

Cemâatlerinden Beğmişli, Kara Şeyhli, Bozkoyunlu, Dimlekli Cemâatlerinin Rakka Eyaleti'nde Belih Nehri kenarında iskân edilmeleri istenmiştir. Gene Rakka Valisi Vezir Yusuf Paşa'ya hitaben yazılan H. 1109/ m. 1697 tarihli bir emr-i şerifte ise Rakka'ya iskân edilen Beğdili Taifesinden Kara Şeyhli, Yadigârlı, Şeyhli, Semen, Denizli, Kadirli, Arablı, Kazlı, Barak, Bayındır, Musacalı ve Çeçeli Cemâatlerinden yaklaşık üç bin miktarı evleriyle Fırat nehrini geçerek iskândan fîrar ettikleri belirtilmiş ve bunların bir an önce iskân mahalleri olan Rakka'ya geri getirilmeleri istenmiştir."¹⁴⁸

Yalman(Yılgin)'a göre; Türkmenler 84.000 hane olarak Colab'a yerleştirilmişlerdir. Padişah bu yerleştirmeyi yaparken her obadan yiğitler, yesir ve davarlardan birer sürü almıştır. Aşirettekiler yesir ve davarlarını alır almaz Colab'ı terk ederek Rakka'dan eski yurtları Anadolu'ya kaçmak istemişlerdir.

Yerleştirme başkanı Firuz Bey, iskân ettirildikleri yerde yaşayamayacaklarını anlayarak 30 bin hane ile Acem'e gitmiş ve elli bin hane ile kalınmıştır. Elli bin hane Rakka'dan Antakya'ya kadar olan yerde dağınık bir şekilde mevcuttur.

Aşiretlerden Beydili aşireti en büyük sıkıntıyı yerleşimden çekmiştir. Yalman(Yılgin)'a göre; Türkiye'nin güneyindeki oymaklar; Beydili, Barak, Elbeyli, Berelli, Bayındır'dır ve bu oymaklar 48 obadan müteşekkildir.¹⁴⁹

Firuz Bey ve aşireti Colab'a yerleştiğinde Firuz Bey'in okuduğu ve aşireti tarafından bilinen bu türkü şöyledir:

Seksen bin evle gelup konanda,
Yalan dünya benim derdi Beydili,
Kadıoğlu Yusuf Paşa gelende,
Bu nam kalsın derdi Beydili.

Firuz Beyim, böyle çalmış kalemi,
Ünü tutmuş Beydili'nin âlemi,
Haniya Şit-oğlu, Hasan Çelebi,
Çarhacımız Cafer oldu Beydili.

¹⁴⁸ÇELİKDEMİR, Murat, *Osmanlı Dönemi'nde Aşiretlerin Rakka'ya İskânı (1690-1840)*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ, 2001, s.

¹⁴⁹YALMAN(YILGIN), Cenup'ta Türkmen... , ss. 49-50.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

GAZİANTEP BEYDİLİLERİ'NDE SOSYAL VE KÜLTÜREL HAYAT

I. TARİHÇE

Geçmişten günümüze çeşitli kollarıyla yaygınlık gösteren boylar birçok yerleşim alanında yönetimler kurmuş ve çeşitli beyliklerin oluşumuna katkı sağlamıştır. Özellikle Oğuz boylarından Bozok koluna bağlı Dulkadiroğlu Beyliği bahsedilen bu oluşum şekline sahiptir. Dulkadiroğulları çeşitli boyların birleşimiyle oluşmuştur. Bu boylar; Bayat, Avşar ve Beydililerdir. Bahsedilen aşiretlerden özellikle Beydili aşireti Gaziantep ve civarında yerleşkeler oluşturmuştur. Araştırmaya konu olan Beydili aşiretinin sosyal ve kültürel hayatıyla ilgili bilgi vermeden önce ilgili aşiretin tarihçesi irdelenecektir.

Reşideddin'e göre Beydililer Oğuzların soyağacının bulunduğu listede on birinci sıradadır. Beydili "Büyükler gibi aziz" anlamına gelir. Beydililer kendi büyüklerinin, ninelerinin söylediklerine göre dört ev şeklinde gelip günümüzde kendi adlarını verdikleri köye yani köyün merkezindeki çeşmenin etrafına yerleşmişlerdir. Sonrasında bahsedilen yerleşim yerine sırasıyla Karacabey, Kareliler, Gücükler ve Köseveliler göç etmiştir. Devamında gelenlere yönelik çok az bilgi mevcuttur.

Araştırmaya konu olan Beydili aşiretinin zamanla Gaziantep'in ilçesi Araban'a göç ettiği bilinmektedir. Fakat aşiretin Araban'a göç tarihi tam olarak bilinmemektedir. Bu göçe gerekçe olarak ise Osmanlılar'ın Dulkadiroğullarını ortadan kaldırması gösterilebilir.¹⁵⁰ Bahsedilen göç neticesinde Beydililer üç minaresi olan "Maraşaltı" adlı köylerinden biri olan kendi adlarını verdikleri günümüz Beydili köyüne iskân etmişlerdir.¹⁵¹

Suriye Türkmen Beydililerinden Şan'a göre ise o zaman Beydili olarak anılmayıp sonradan bu ad ile anılan Beydililer, Osmanlı padişahlarından Yavuz Sultan Selim döneminde iskân, Suriye taraflarına göç ettirilmişlerdir. Eskiden yapılan göçler uzun bir

¹⁵⁰ Sabri DİNÇ, 1944, Beydili Köyü/Araban/Gaziantep, Çiftçi, İlkokul, 7 Ekim 2018

¹⁵¹ Sabri DİNÇ, 19 Ekim 2018

süreyi kapsardı. Yavuz'un emri üzerine iskân sırasında yapılan bu göç aylarca, senelerce sürmüştü. Dedemoğlu'nun şiirlerinde geçtiği üzere, Firuz(Feriz) Bey'in, kervanın bir ucundan diğer ucuna ulaşması iki gün sürmüştür.

"Suriye'ye giden Beydililer önceleri Bektaşî idi. Suriye topraklarına gittikten sonra Sünnî olmuşlardır. Göç Colab'a gelince 84.000 çadırlık oba gelmiş ama ne dilini, ne dinini biliyoruz, demişler. O zaman bunlara Bektaşî denir. Araplar, Fars bir tercüman yoluyla onların Türk ve Bektaşî olduğunu öğreniyorlar (16. yüzyıl). Arap Anize ve Muvayli aşireti Türklerden vergi istemişlerdir. Türkler toprağın devlete ve kendilerine ait olduğunu söylemişler, vergi vermeyi kabul etmemişlerdir. Türkler vergi vermeyi kabul etmeyince onların malları çalınmış, eşyaları ve ekinleri yağmalanmıştır. Çobanlarını alıyorlar. Çobanlarından biri davalarını götürürken Firuz Bey askerlerine diyor ki:

"Hemen 5-10 atlı gönderin." Ondan sonra çobanları tekrar alıp geliyorlar. Bu olaydan sonra Araplarla Ben-i Said Savaşı orada başlamıştır. Ondan sonra Muvayli aşireti ve Kürt aşireti olan Rışvan aşireti ile Beydililer arasında savaş yapılmıştır. Bunlar küçük çaplı aşiret savaşlarıdır. Feriz Bey Osmanlı sarayına gider. Beyler bu olaylar karşısında razı olmuyor. Abbas Paşa (Osmanlı Paşası)'na Dedemoğlu şu türküleri ile yanıt veriyor:

*"Çıktık Horasan'dan sökün eyledik,
Düşürdüler bizi tozlu yollara,
Omuzlarda parlar uzun şilveler,
Aşırdılar bizi karlı dağlara."*

Yani dağlardan ve Horasan'dan geldiklerini söylüyor.

*Bölük bölük oldu yüklendi göçler
Atlandı ihtiyarlar, yalandı gençler
Başımıza geldi gördüğüm düşler,
Düşürdüler bizi gurbet ellere*

*Gâhi gonder gâhi göçtük yollardan
Gelip bilmediğim garip ellerden
Kerbela çölünden, ıssız dağlardan
Bizden sonra bir nam kalsın illere."*

*Ordan geçirdi sürdü Colab'a (Rakka'daki çöl)
84 bin hanedir gelmez hesaba
Deve, koyun, insan çoktur kalaba
Dedemoğlu der ki, aşkın bağından
Aşırdılar bizi Yozgat dağından
Anadolu, Sivas şehri sağından*

Bu zamanda destan olsun dillere" (Yozgat ile Sivas arasından güneye doğru göç vardır).

Abbas Paşa'ya develeri çalanlar verilmeyince:

*“Evvel gelişimiz iskân olanda
Dağıttın Culab'ı sen Abbas Paşa
Aşiretsiz bakın siz böyle zamana
Dağıttın Culab'ı sen, Abbas Paşa”*

Dedemoğlu'nun birinci danışmanı yukarıdaki dörtlüğü söylüyor.

Osmanlı bir vezirini tebdil-i kıyafet gönderiyor. Hele git bunlar ne konuşur, dili nedir? Ne yer, ne içer? Daha o zaman Beydili olarak değil, Türkmen olarak geçiyorlar. Vezir geliyor, Dedemoğlu'nun çadırına bakıyor ki süslü bir çadır. “-Beyim” diyor. “-Buyur”. “-Biz üç gün misafire soru sormayız.” Adam oturuyor. “-Üç gün sonra seni dinleyebilirim.” diyor. “-Beyim, beni padişahlık gönderdi”, diyor. O konuşulan kişi, “-Haşa ben bey değilim, beyin abdalıyım.” diyor. “-Yaa” diyor, “-dili ne kadar güzel!””- Ben” diyor “-beyi görmek istiyorum.” Abdal da Beyin çadırının ilerdeki altın kozalı çadır olduğunu söylüyor. Firuz Bey'e gönderiyor. Vezir İstanbul'a gittiğinde nasıl konuştuklarını soruyor. O da diyor, “-Konuştukları dil “Beydili”. Ben abdalının dilinden kendisini “Bey” zannettim. Yani bunun abdalı böyle konuşuyorsa beyinin yanına gitmeye gerek yok” diyor.

Adam bakıyor dili tam Türkmen dili, aşiret iyi kılıç kullanıyor, iyi ata biniyorlar ve vezir gözlemliyor, padişaha söylüyor.

Firuz Bey, devlete karşı gelmemek için Acem'e gidiyor. Gitmeden önce gitmek isteyenler olursa diye akşamdan bütün aşirete haber salıyor. “-Gitmek isteyenler sabahleyin çadırlarının önüne ateş yaksın.” diye emir gönderiyor. 35 bin çadır ateş yakıyor. Firuz Bey'in oğlu Mehmet Bey ne kadar, “gitmeyin” dese de Firuz Bey ve onunla gelmek isteyenler birlikte Acem'e gidiyorlar. Yolda giderken kimileri konakladığı yerde kalıyor, kimileri hastalanıyor kalıyor. Bu şekilde Türkiye'nin çeşitli yerlerine dağılıyorlar, kendilerine yeni yerleşim yerleri ve köyler kuruyorlar. Aşiret dağılınca bazıları Antep yöresinde kalıyor. Bazıları Urfa'da kalıyor. Bazıları yol üzerinden Erzincan'a dönüyor. Bugün Erzurum'da Beydililer vardır. Günümüzde Gaziantep'te kurulan Barak köyleri de bu şekilde kurulan köyler arasındadır.”¹⁵²

II. NÜFUS VE YAŞADIKLARI BÖLGELER

Beydili aşireti çoğunluklu olarak Gaziantep'in Araban ilçesindeki Beydili köyü ile Adıyaman ve Suriye'de yaşamaktadır. İlk olarak; Gaziantep'in Araban ilçesindeki Beydili köyünün nüfusu hakkında köy halkının sözlerinden hareketle bilgi verilecektir. Bahsedilen köyde 200 hane bulunmakta olup genç nüfusun çoğunluğu köyü terk etmiştir. Nüfusun şehirlere doğru kayma sebebi; ekonomik açıdan iş imkânlarının şehirde daha fazla olmasındandır. Köyün Gaziantep il merkezine göç verme durumu oran olarak %80'dir. Köy nüfusu İstanbul'a da göç etmekte olup Ankara'ya nadiren de olsa köyden göç verilmektedir.

¹⁵² Adil ŞAN

Beydili mensuplarından bazıları Adıyaman tarafına doğru göç etmişlerdir. Göç eden bu Beydililer Besni ve Adıyaman arasında bulunan Atmalı köyüne yerleşmişlerdir.¹⁵³

Son olarak; Suriye'ye göç eden Beydililer hakkında bilgi verilecektir. XVI. yüzyıl Osmanlı kaynaklarından edinilen bilgilere göre Antakya ve Halep çevresinde yaşayan Türkler aşiret kurmuşlardır. Bahsedilen aşiretler ve bu aşiretlerin yönetimi altındaki oymaklar röportaj yaptığımız Adil Şan'ın kitabında değindiğine göre şu şekildedir:

“Beğdili: Kadirli, Araplı, Begmişli, Ulaşlı, Karaşlılı, Güneç, Bayraktar, Gazlı, Karakeçili.

Elbeyli: Gavureli, Tırıklı, Taflı, Kara Taşlı, Hacı Uşağı, Omuşlu, Çördüklü, Perenli, Ferizli, Şahveli, Keleşler.

Baraklar: Tabur, Kasımlı, Torun, İsallı, Tiryaki, Göğebakan, Mahmutlu, Bayat, İnallu, Avşar, Bayındır, Berilli, Yörük, İsa Beyli, Şark Evli, Gızıklı, Döğer, Kınık, Eymür, Bozgeyikli Dede, Karakoyunlu, Sincar gibi oymaklardır.”¹⁵⁴

Beylik aşirete, aşiret oymaklara, oymaklar kabileye dönüşmüştür. Gaziantep Barak'taki Beydililer 4'e ayrılmıştır. Bunlar: Abdürrezzaklı, Torun, Kürdülü, Adıklı (Kılıçlı). Bunlar da kendi içinde çeşitli sınıflara ayrılmıştır.¹⁵⁵

Tarihi Miras: Beydililerin bir kısmı, yer olarak Maraş Dulkadiroğulları tarafından gelip günümüzde yaşadıkları alana yerleşmişlerdir. Araban, Beydili köyüne gelen kişiler yerleştikleri yerde birçok tarihi miras bulmuşlar ve bu yerlere tarihi miras bırakmışlardır. Köyde bulunan pınar ve pınarın üzerindeki yazılı kitabe, Çurunca Çeşmesi, Socak Çeşmesi, Kilise, Zeyrato, Üç Pınar Çeşmesi, Kuskent Çeşmesi, Kavaklı Çeşmesi, Kalacık Mağarası, Kaya Mezarları bunlardandır.¹⁵⁶

Beydili Konuşma Ağzları: Beydililerin yayıldığı bölgelerde Türkçenin çeşitli ağız özellikleriyle kullanıldığı anlaşılmıştır. Sözü edilen bu çeşitli ağızlar, Araban, Barak, Gaziantep, Suriye Türkmen Beydililerinin konuşma özellikleri karşılaştırıldığında fark edilecektir. Örneğin; ilk olarak Araban ilçesindeki Beydili köyünde yaşayan Beydililer,

¹⁵³ Atmalı: Rivayete göre düşmandan kaçan bir suçlunun takip edilmesi süvari birlikleri tarafından ve bu kişinin kale burcuna kadar gelip kendini aşağı atması, aşağı atladıktan sonra kendini hemencecik toparlayıp koşmaya devam etmesi. Süvari birlikleri ise bu duruma çok şaşırılmış olup adın buradan geldiği söylenmektedir. Ramazan İNCE, 1940, Beydili Köyü/Araban/Gaziantep, Çiftçi, İlkokul, 8 Ocak 2018; İbrahim POLAT, 1938, Beydili Köyü/Araban/Gaziantep, Çiftçi, İlkokul, 8 Ocak 2018

¹⁵⁴ ŞAN, Adil, *Suriye Türkmenleri Kültürü*, Yıldızlar Yayıncılık, Ankara 2016, s. 33.

¹⁵⁵ Sedat DEMİR, 1984, Nizip/Gaziantep, Gaziantep Barak Kültür ve Dayanışma Derneği Başkanı, Lise, 24 Ekim 2018; Sedat TIRYAKI, 1962, Karkamış/Gaziantep, Balaban Mahallesi Muhtarı/Karkamış,(aynı zamanda Çiftçi), Lise, 24 Ekim 2018

¹⁵⁶ Vakkas KOCA, 1939, Beydili Köyü/Araban/Gaziantep, Çiftçi, İlkokul, 8 Ocak 2018

Gaziantep'ten, Kilis'ten tamamen bağımsızdır ve kendilerine özgü yerel bir ağza sahiptir. Barak'ta yaşayan Beydili mensupları ise, kendilerine has ağız özellikleriyle konuşmaktadırlar. Aynı durum Gaziantep Beydilileri için de geçerlidir. Zira Barak ve Gaziantep Beydilileri aynı coğrafi bölge sınırları içerisinde âdeta iç içedir. Son olarak; Suriye Türkmenleri, Arap kültürünün etkisinde kalmamak ve ana dile göstermiş oldukları bağlılıktan dolayı, Suriye yönetimi tarafından baskı altına alınmışlardır. Ayrıca kendi dil ve şivelerini aile ortamı içinde rahatça kullanan Suriye Beydilileri, dillerinin ve şivelerinin kaybolmaması için özlere bağlı asimilasyon politikasını iyi bir şekilde bertaraf etmeyi bilmişler ve dile yönelik kültürlerinin günümüze kadar başarı ile aktarılmasını sağlamışlardır.

Suriye Türkmenlerinin ağzının Barak yöresinin ağzı ile hemen hemen aynı olduğuna yönelik verilere ulaşılmıştır. Beydili mensuplarından Şan'a göre; Bayır-Bucak yöresindeki Türkmenler, Hatay ve Osmaniye yöresindekilerle ağız özellikleri bakımından benzerlik göstermektedir.

Kilis'in karşısında Halep'e bağlı elliye yakın köy mevcut olup bunlardan birkaç tanesi Kilis şivesi ile konuşur. Örneğin, “gidiyoruz, geliyoruz” yerine “gidoruk, geloruk” derler. Halep Türkmenleri “gidiyoruz, geliyoruz, ağam, yavrum” yerine, “gidiik, geliik, ağam, yoorum” derler. İsrail sınırına yakın Kuretra ve Golan Tepelerindeki Türkmenler daha çok Azerbaycan şivesiyle konuşurlar. Ek olarak; bu Türkmenler Azerbaycan'da kullanılan, “x, h ve gırtlak harflerini de” kullanırlar.¹⁵⁷

Sosyal Hayatları: Türk gelenek ve göreneklerine uygun bir yaşayış tarzı benimseyen Beydililer çeşitli sosyal etkileşimlere girmiş, bu etkileşimler neticesinde hem farklı sosyal hayatlardan etkilenmiş hem de çeşitli toplumları etkilemişlerdir. Özellikle misafirperverliğiyle ön plana çıkan Beydililer, hanelerine gelen misafirlere gerekli ilgi ve alakayı göstermişlerdir. Bu konuda yaşadıklarını anlatan Sabri Dinç, Beydililerin evlerine misafir geldiğinde kuzu, oğlak, çebiş, tekeden herhangi birinin kesilip, haşlandığını ya da kızartıldığını, pilav üstü et yemeği yapıldığını ve yemeklerin sinide yendiğini ifade etmiştir. Bu tür davranışlar, insanlar arasında toplumsal dayanışmayı ve kaynaşmayı sağlamaktadır.

¹⁵⁷ Adil ŞAN

Beydililerin misafirperver olma özelliklerine ek olarak; çeşitli sosyal ortamlar kurdukları da söylenmektedir. Öyle ki bu duruma yol üzerinde toplanıp sohbet etmeleri, komşuya gidip oturmaları örnek gösterilmektedir. Ayrıca Gaziantep Beydililerinde sosyal yaşamda yazları yaylalara göç olmazdı çünkü köy, yayla iklimindeydi.¹⁵⁸

Eğitim Durumları: Araban Beydililerinde eskiden okuma-yazma bilen kişi sayısı azdı. Günümüzde gençler şehirleşmenin de etkisiyle eğitim amaçlı köy dışına gitmektedir.

Suriye, bir Arap ülkesi olduğu için konuşulan dil de Arapça'dır. Orada yaşayan Türkmenler Arapların baskıcı yönetimi altında kendini geliştirme fırsatı bulamamış, Suriye tarafından eğitimde ve eğitim dilinde kasıtlı kültürlemeye maruz bırakılmışlardır. Şan bu konu hakkındaki görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir:

“Suriye'nin eğitim dili Arapça olduğu için, ana dilleri Türkçe olan buradaki Beydililer okullarda pek tahsil göremezler. En yüksek tahsilli olanlar üniversiteyi ya bitirir ya bitiremez. Yani doktor ve mühendislerin sayısı parmakla gösterilecek kadar azdır. Temel dillerinde eğitim olmadığı için yüksek tahsilli kişi sayısı çok çok azdır. Önceleri Suriye'de Türkiye'nin ve Türkçe'nin “T” si bile yasaktı. Son dönemlerde, Turgut Özal zamanında, Türkmenler yavaş yavaş Türkiye'de okutulmaya başlanmıştır. Turgut Özal “Suriye Türkmenlerinden yetişkin, iyi okuyan, iyi tahsil görmek isteyenleri Türkiye'de burslu okutalım.” emrini verir. Bu program ile gelen kişiler fişlenir, Suriye'ye alınmaz ve oradaki Türkmenlere faydası olmaz. Ayrıca Suriye'deki Türkmen soydaşlar Türk istihbaratına yardım edince Suriye yönetimi, “bunları okutmayalım, iş imkânlarından mahrum edelim ki bunlar yarın büyümesinler, tekrar Osmanlı'yı başımıza getirmesinler” diye düşünmüşlerdir. Beydili Türkmenleri eğitimden mahrum olmuşlardır lâkin anadilleri olan Türkçe, evlerinde ve günlük yaşamda konuşulduğu için özlerini korumayı başarmışlardır.”¹⁵⁹

III. EKONOMİK DURUMLARI

Gaziantep'in çok eski tarihlerden beri bulunduğu konum, Mezopotamya'ya yakınlığı ve elverişli iklimi ile birçok tarım ürününün yetişmesine olanak sağlamıştır. 1990'lı yıllarda Gaziantep'te yetiştirilen ürünler sıralamasında 225.851 tonla buğday ilk sırada yer alır (1997). Buğdaydan sonra 130.433 tonla üzüm ikinci sırada yer alır. Bunları ilde yetiştirilen önemli ürünlerden sırasıyla; zeytin, Antep fıstığı, pamuk ve soğan (kuru) takip etmektedir.¹⁶⁰

¹⁵⁸ Sabri DİNÇ, 7 Ekim 2018

¹⁵⁹ Adil ŞAN

¹⁶⁰ ÖZSABUNCUOĞLU, İsmail H. vd., “Son Dönem Gaziantep Ekonomisi”, *Cumhuriyetin 75. Yılına Armağan Gaziantep*, (Ed. Yusuf KÜÇÜKDAĞ), Gaziantep Üniversitesi Vakfı Kültür Yayınları, Gaziantep 1999, s. 39.

Günümüzde Gaziantep'te yetiştirilen ürünler sıralamasında Antep fıstığı ilk sıralarda yer almaktadır. Araban'da yaşayan Beydili köyü halkına göre: Geçimlerinin % 90'ı Antep fıstığı yetiştiriciliğine dayanmaktadır.

Beydililer ayrıca üzüm, badem(payam), ceviz, zeytin, dut yetiştiriciliği yaparlardı. Beydililerde son yıllarda zeytin yetiştiriciliği gelişmektedir çünkü devlet, dönüm olarak fazla zeytin dikenler için teşvik amaçlı destek sağlamaktadır. Köyde Beydililerin “heylik” adını verdikleri incir de yetiştirilmektedir.¹⁶¹

Beydililerde hayvancılık başta olmak üzere çiftçilik de yapılmaktadır. Özellikle sebze çiftçiliği konusunda köy halkı; domates, patlıcan vb. sebze ekimi yapmakta, tercihlerini yaparken evin ihtiyacı olan sebzeler ekilmektedir. Gelir ekonomik anlamda zayıftır. Eskiden ticaret fazla yapılmamakla birlikte arpa ve buğday alım satımı da yapılmaktadır. Genel anlamda taşrada yaşayan bu aşiret üyeleri kıt kanaat geçinmişlerdir. Günümüzde yaşanan iklim değişikliği arpa ve buğdayın yetişmemesine neden olmuştur. Bunun yerine, daha çok gelir getiren Antep fıstığı üretimi yaygınlaşmıştır. Antep fıstığı yetiştirme süresi yaklaşık on/on beş yıl gibi uzun bir süreyi kapsadığı için önceleri yaygın değildir. Günümüzde zeytin yetiştiriciliği, Antep fıstığı yetiştiriciliğine göre nispeten daha azdır.¹⁶²

Suriye Beydili Türkmenleri ise ekonomik anlamda ne çok zengin ne de çok fakirdirler yani gelir düzeyleri orta seviyededir. Günümüzde, Rakka ve Bayır-Bucak Türkmenlerinin ekonomik kaynakları; tarım ve hayvancılıktır. Ticaret ile uğraşanların ve devlet kademesinde memur olanların sayısı azdır. Haleb'in ilçe ve köylerindeki Beydililerde esas geçim kaynağını tarım, ayakkabıcılık, terzilik ve ticaret gibi alanlar oluşturmuştur. Az bir kesim ise devlet bürokrasisinde memurdur. Eskiden hayvancılık yapılırken sonraları bırakılıp getirisi daha fazla olduğu için halk ticarete yönelmiştir. Hama-Humus'ta olan Türkmenlerin birçoğu memurdur. Memurlukta da öncelikli tercih askeriye/ordudur, polislik ve benzeri meslek grupları bu sıralamayı takip etmektedir. Suriye Beydili Türkmen komutanlarının birçoğu Hama-Humus'tandır. Hama-Humus'ta olan az bir kesim de tarım ve ticaretle uğraşmaktadır. Eskiden hayvancılık yapılırken daha sonraları bırakılıp getirisi daha fazla olduğu için, halk ticarete yönelmiştir. Kendi ürettikleri

¹⁶¹ Cuma KOCA, 1943, Beydili Köyü/Araban/Gaziantep, Çiftçi, İlkokul, 8 Ocak 2018

¹⁶² Sedat TİRYAKI

ürünlerin ayakkabı vb. ticaretini yaparak geçimlerini sağlarlar. Ticaret ürünü olan ayakkabılarının derisi sunîdir.¹⁶³

Gaziantep Beydilileri edindikleri uğraş alanına göre eskiden deve tüyünden çadırlar yapmışlardır. Kendi ihtiyaçları doğrultusunda kazak gibi kıyafetler de örmüşlerdir. Köylü halkı, koyunun yününden kazak ve eldiven yapmış; erkeklerin kazak ve eldivenleri beyaz renkte olurken, kadın kıyafetleri ise daha renkli yapılmıştır.¹⁶⁴

Suriye Türkmenlerinde ayakkabıcılığın tarihini, gelişimini ve kendi ekonomik uğraşlarının neler olduğunu Adil Şan şu sözleriyle ifade etmiştir:

“Şehirde muhakkak ayakkabıcılık yapılır. Keza şu an Gaziantep’te de ayakkabıcılık Türkmenlerin elindedir. Beydili Türkmenleri Gaziantep’in elinden ayakkabıcılık sektörünü almıştır. Doğal yapım ve sanatkâr oldukları için. Kunduracılık nerden geldi? Ermeniler, Fransızlarla birlik olup Osmanlı’ya karşı savaştılar. Ermeniler Suriye’ye de sürgün edilmişlerdir. Sürgün edilenler arasında Antep’teki Ermeni ustalar da mevcuttur. Bu Ermeni ustalar sürgün gittiklerinde Türkçe konuşuyorlardı. Bu kişiler Halep’in kırsal kesimine sürgün edilmişlerdir. Dönemin Halep valisi Osmanlı’nın son atadığı valilerden olduğu için, “bunlar bizim Antep’teki gardaşlarımıza zulm etti, Fransızlarla birlik oldu, bunları kırsal kesime atın” diyor. Halep’in kırsal kesimlerine atılan Ermenilere, bizim Türkmenler yakın olarak yerleşiyorlar. Bakıyorlar ki Ermeniler, Türkçe konuşuyorlar ve zanaatkârlar, halı ve kilim dokuyorlar ayakkabı yapıyorlar. Bizim Türkmen uşağı hemen bunların elinin altında çıraklık yapmaya başlıyor. Günümüzde ayakkabı sektöründe ön planda olan Ermenilerden ayakkabıcılığı öğreniyorlar. Halıcılık, kilimcilik, abacılık daha sonra ise ayakkabıcılık Ermenilerden öğrenilmiştir. Köyde nohut, arpa, buğday, Antep fıstığı ve zeytin yetiştiriciliği yapılmakta olup, arpa ve buğday yetiştiriciliği ön plandadır. Fıstık, zeytin sonra gelir. Halep’te her evin en az 100 kadar fıstık ağacı vardır. Antep’te ise fıstık yetiştiriciliği halkın temel geçim kaynağıdır. Ecdad Türkmenler için Halep’te verimli topraklar bırakmıştır ancak su kanalları Türkmenlerin olduğu kısıma yapılmadığı ve bu topraklara su verilmediği için bu topraklardan istenilen verim elde edilememektedir. En düz, cam gibi arazi bizdedir, “can eksen, can çıkar” ama su olmadığı için maalesef arazilerden istenilen verim elde edilemez. Kalkınmamamız için su verilmiyor.”¹⁶⁵

diyen Şan’a göre; günümüz Fırat Kalkanı’ndan sonra Fırat nehrinin çevrilebileceğinden umutlarının Türkiye olduğunu söylüyor.¹⁶⁶

IV. AİLE

Aile toplumun en temel yapı taşıdır. Türklerde en eski tarihlerden beri aile kavramı önemli bir yer tutmaktadır. Ailenin varlığı ve düzeni; devletin varlığı, birlik ve bütünlüğü

¹⁶³ Mohammed MOSTAFA, 1992, Bab Limon Köyü/Çobanbey/Halep/Suriye, Suriye Türkmenleri Öğrenci Başkanı, (aynı zamanda Yüksek Lisans Öğrencisi), Üniversite, 12 Temmuz 2018

¹⁶⁴ Sabri DİNÇ, 19 Ekim 2018

¹⁶⁵ Adil ŞAN

¹⁶⁶ Adil ŞAN

için gereklidir. Türklerde çeşitli aile yapıları görülmektedir. Daha çok geniş aile yapısına rastlanmakla birlikte çekirdek aile yapısı da görülmektedir.

Türklerde çekirdek aile yapısı, anne, baba ve çocuklardan oluşmaktadır. Bu yapı Türklerin en eski zamanlarından beri varlığını koruyarak devam ettirmiştir. Ailenin korunması kadar akrabalık bağlarının kuvvetli olması da Türklerin geçmişten beri sıkı sıkıya bağlı olduğu değerlerden biri olmuştur. Akrabalık ilişkilerinin daha da sağlamlaşması için Türk boyları ve boy içindeki kişiler yakın akrabaları ile evlenmiş veya evlendirilmiştir. Bu durum asil olma özelliklerinin kaybedilmemesi için başvurulan geleneksel bir yöntemdir. Günümüzde akraba evlilikleri geçmişe nispeten az olmakla birlikte yine de kısmen bazı aileler ve akrabalar arasında devam etmektedir.

Türkmen aşiretlerinde ise aile kültürü Ural-Altay milletlerine kadar dayanmaktadır. Türkler bilindiği üzere çok eski çağlardan beri ataerkil bir yapıya sahiptir. Türklerde kadına verilen değer de bu bağlamda göz ardı edilemez. Türklerde kadının önemine değinecek olursak; Türk kadınları için verilen “Hatun” unvanının ilk defa Çinliler tarafından verildiğini ve bu unvanın “kraliçe, prenses” anlamlarına geldiğini bilinmektedir. Örneğin; Hatun unvanı Bumin Kağan’ın eşine Çinliler tarafından verilmiştir.¹⁶⁷ Eski Türklerde bu şekilde ifade edilen kadının, günümüz Türklerinde de toplum hayatında önemli bir yeri vardır.

Her Türk ailesinde ailenin temelini zevce ve zevce oluşturmuştur. Türklerde, lisanı Türkçe ve Türk kanından olan kişiler ile evlilik ön plandadır. Bu evlilikler çoğunlukla akraba içerisinde olmuştur. Türkler önceden de değindiğimiz üzere evliliklerinde kızlarını harice göndermemişler ama erkekler kendileri için cariyeler edinmişlerdir.¹⁶⁸ Daha açık bir ifadeyle Türk kızları evlenerek baba evinden ayrılırlar. Baba evinden ayrılan gelin, gelin gittiği evde dede, nine, kayın baba, kayınvalide, kardeşlerle aynı evde yaşamıştır.¹⁶⁹ Barak’taki Beydililer önceleri geniş aile şeklinde yaşamışlardır.¹⁷⁰ Gaziantep şehir merkezinde ikâmet eden Beydililerde, ev tek odalı olsa bile gelin-damat için araya perde çekilmiştir. Bölme olan bu yere böylelikle ayrı bir oda şekli verilmek istenmiştir. Geri

¹⁶⁷ İZGİ, Özkan, *Orta Asya Türk Tarihi Araştırmaları*, Türk Tarih Kurumu(TTK) Yayınları, Ankara 2014, s. 25.

¹⁶⁸ PELİSTER, Hâbil Âdem, *Türkmen Aşiretleri*, (Haz.: Hasan BABACAN, Servet AVŞAR), Geçit Kitabevi & Yayınları, İstanbul 2011, ss. 197-198.

¹⁶⁹ Faik AKYILMAZ, 1951, Oğuzeli/Gaziantep, Gaziantep Beydili Oğuz Boyları Federasyonu Yönetim Kurulu Başkanı, İlkokul, 9 Ekim 2018

¹⁷⁰ Sedat DEMİR; Sedat TİRYAKİ

kalan bölümde damadın ailesi ve kardeşleri birlikte yaşamıştır. Bu olaylar 60-80 yıl öncesine kadar yaşanan sosyal, kültürel ve geleneksel olaylardır. Eskiden anne-baba ayrı, damat ayrı, evlenenler için ayrı ev kurulurmuş. Ailenin büyük oğlu evlendiğinde eve tek oda şeklinde bölüm açılmıştır. Daha sonra küçük oğlu evlenince, büyük oğlan ve gelin için evin bitişiğinde toprak, kerpiç bir ev hazırlanır ve büyük oğlan ile gelin oraya geçermiş. Küçük oğlan ile gelin, kaynana ve kayınbaba ile kalmış ve gündelik hayatı böyle devam ettirmişlerdir. Gelin olarak giden kız da kaynana ve kayınbabası ile yine aynı çatı altında yaşamını sürdürmüştür.

Beydililer’de evliliklerin %70-80’i akraba evlilikleri olmakla birlikte kendi köylerinden veya komşu köylerden olanlarla birbirlerine kız alınıp vermişlerdir.¹⁷¹ Türkmenler, evlilik konusunda kendi soylarından olanlarla benzer şekilde evlenmişlerdir. Yukarıda da değindiğimiz üzere Türkmenlerde evlilik yakın akrabalar arasında olmuştur.¹⁷²

Türk aile yapısında oğlan tarafı kız tarafına hiçbir zaman iç güveyi olarak gitmemiştir. Bunun sebebi de örf-âdetlere bağlılıktır. Eskiden kız çocuğu evin tek evladı olsa bile iç güveyi geleneği yoktur. Günümüzde ise gelin tarafının malı-mülkü var ise erkeğin kendi isteği ile iç güveyi olarak gittiği görülmektedir.

Günümüzde gelin alınmadan önce gelin için ev kurulmakta ve daha sonra gelin ile damat oraya yerleşmektedirler.¹⁷³ Bir aile kurma bilincini oturtmaya çalışan yeni evli çift, çekirdek aile özelliği göstermektedir. Sevgi ve saygı içerisinde yaşanan Barak’taki Beydililerde de çekirdek aileden geniş aileye doğru bir aile yapısı görülmektedir. Evlenen kişilere ebeveynleri tarafından kendilerini geçindirebilecek, yaşamlarını idame edebilecek kaynak verilmektedir.¹⁷⁴

Baraklarda yeni evli çiftlerde sonradan kendi evlerini yaparak ayrı bir eve taşınma durumları da söz konusu olmuştur. Türklerde en eski tarihlerden bu yana tek eşle evlilik esastır ancak bazen farklı kültürlerin etkisi ile ailenin büyüğü olan dedelerin iki evlilik yaptığı da görülmektedir.

¹⁷¹ Faik AKYILMAZ

¹⁷² AKKÖZ, Hakan, “İngiliz Belgelerinde 19. Yüzyılda Halep ve Çevresinde Türkmenler”, *II. Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kongresi*, Turkuaz Kongre Yayınları, Çorum 2018, s. 6.

¹⁷³ Faik AKYILMAZ

¹⁷⁴ Sedat DEMİR; Sedat TİRYAKİ

Aile büyükleri vefat ettikten sonra geride bıraktıkları mal varlıklarına miras denilmektedir. Türkmenlerde miras, evin çocukları arasında taksim edilmektedir. Genel olarak küçük çocuğa verilen miras diğerlerinden fazla olmaktadır. Bunun nedeni, küçük çocuğa düşen görevlerin de diğerlerinden fazla olmasıdır. Örneğin; küçük çocuk aile ocağını terk edemez ve evden anne veya babasından herhangi birinin ölmesinin ardından evlenebilmektedir. Bazı yerlerde çocuk küçük iken de evlendirilmiş, ancak bu durumda gelin evin idaresini eline almıştır.¹⁷⁵

Suriye Türkmen Beydililerinde ise kız çocuğuna miras bırakılmaz lâkin miras evin erkek çocukları arasında eşit bir şekilde dağıtılırdı. Evin küçük olan erkek çocuğunun evde baba ve annesine baktığı için evin diğer çocuklarına nispeten yükümlülükleri biraz daha fazla idi. Erkek çocuk daha çok sevilirdi. Doğacak çocuğun erkek olması için dua edilirdi. Erkek çocuk olması için ikinci kez evlenen erkekler bile vardı. Örneğin Adil Şan'ın halasının kocası erkek çocuğu olsun diye ikinci kez evlenmiş ve bu evlilik sonucu erkek çocuğu olmuştur.¹⁷⁶

Eskiden 8-10-12 tane çocuktan oluşan çok çocuklu aile yapıları mevcut iken günümüzde aile başına düşen çocuk sayısı oldukça azalmış ve sayı 2-3-4 tane kadar olmuştur.¹⁷⁷

Suriye Beydili Türkmenleri'nde;

“Beydili Türkmenleri dört çocuklu bir ailedeki çocuk sayısının az olduğunu düşünüyorlar. İki çocuklu aileye gülerler. On yedi çocuklu bir kadın var ve çocuklarının hepsinin kendisinden olduğunu söyler. Geniş aile yapısı ön plandadır. Çocuk yapmayı seviyorlar. Tek çocuklu kadın için, “Tahh o da kadın mı?” diyenler bile vardır. On ikide hayır vardır, düşüncesi var. Türkmenlerde tek eşle evlilik esas iken nadiren de olsa iki eşle evlilik de görülür.”¹⁷⁸

Araban Beydililerindeki kişilerin her soyisminin aile kökeni farklı olup Beydili Türkmenlerine bağlıdır. Araban Beydili Aşireti'nden olan kişiler, 1934 yılında çıkarılan Soyadı Kanunu'na göre birbirlerinden habersiz, kendileri için farklı soyadları aldıklarını ifade etmişlerdir.¹⁷⁹

¹⁷⁵ PELİSTER, Türkmen... , s. 202.

¹⁷⁶ Adil ŞAN

¹⁷⁷ Faik AKYILMAZ

¹⁷⁸ Adil ŞAN

¹⁷⁹ Hüseyin İNCE, 1945, Beydili Köyü/Araban/Gaziantep, Çiftçi, İlkokul, 8 Ocak 2018

V. EVLENME

A. Kız İsteme

Türkmen kültüründe kız evlenmeden önce kesinlikle görücüye çıkmamıştır.¹⁸⁰ Görücüye çıkma olayı aslında şöyle olmuştur: Evlenecek yaştaki kız kuyuya giderken yaşlı teyze evlenmek isteyen damat adayına kızını işaret edermiş. Kızın da bu durumdan haberi olmazmış. Damat adayı kızını görüp de beğenirse bu durumu kendi ailesine bildirir ve daha sonra uygun görülürse kız tarafına haber gönderilerek kızını isteme safhasına geçirmiş. Kız istemedeki haber götüren kişiye “aracı” denilmiştir. Kız tarafından kız eğer verilecek ise gelinmesini, değilse yani kız verilmeyecekse bu durum ailelerin prestijleri açısından aileler arasında gizli tutularak kapatılmıştır. Eğer kız tarafının düşüncesi olumluysa müsait bir günde erkek evi kız evine davet edilirdi. Kız istemede ailenin büyük, saygın kişilerinin toplanmasına itina gösterilmiştir. İlk istemede kıza takı takılmaz ve orada misafir olarak yatıya kalınmamaya özen gösterilirdi. Kız isteme töreninde yemekler yenerek, çay ve kahve içilirdi.

Suriye Türkmen Beydililerinde kız isteme ise şu şekilde gerçekleşmektedir:

“Köyden kız istemede evlilik, akrabalar arasında olur. Eğer ki; köyde bir kız istenecekse köyde en iyi hitâbet yetisine sahip olan bir kadın veya erkek seçilerek; kız isteme merasimini tatbik etmek üzere vazifelendirilir. Vazifelendirilen kişiye “hele bir düğün düş, ağızlarını yokla. Verirler mi, vermezler mi?” denir. O “ - Filan buğdayı satmış da, bu sene tarlaları bol, oğlanı da evlendirecekler de güzel kız arıyorlarmış, sizin kız da yaşıt ha, verir misiniz, vermez misiniz, acaba isteseler sizden?” diye sorarlar. Onlar da “-Valla bacım hayırlısı olsun, hele bakak.” derler. O kişi bu şekilde bir ağız yoklar. O kişi de “gönülleri var vermeye” der, ondan sonra bu aileye düğüncü gidilir. Oğlanın anası, bacası, halası ön istemede heyet şeklinde giderler. “-Verecekseniz istemeye geldik.” denir. Şehirden tatlı ve o dönem hangi meyve varsa satışta ondan getirilir. Bunlar sandıkta getirilir. Kişiler: “Bizim oğlanın tatlısı, şirinceliği var.” diye davet edilir. Otururlar kızın babasının minderine. “-Geldik yoorum.” derler. Tarla, keçi, koyun, fıstıktan konuşurlar, kız evini ikna etmede muvaffak olurlar ve lafı oraya getirirler. Erkek tarafı: “ - Sebebi ziyaretimiz belli!” der. Kız tarafı: “ - Hoş gelmişsiniz, sefa gelmişsiniz.” der. Erkek tarafı: “-Sizden bir akrabalık umuik.” der. Kız tarafından kızın aile büyükleri de : “-Hele çaylarınızı için!” derler. Onlar da “-İçerik, içerik!” derler. Erkek tarafından yaşça büyük ve saygın olan kişi: “-Allah'ın emri, Peygamberin kavli ile kızınızı istemeye geldik.” der. Kızın babası: “-Hayırlısı ise olsun.” der. “Yük” olarak adlandırdıkları başlık parası için erkek tarafı kız tarafına “-Yükümüz ne, yükümüzü bilek?” der. “-Yoorum yükünüz 150 bin kâğıt derler”, “-Ya çok istedin ya!” der erkek tarafı. O kişi de “-Aha cemâatin huzuruna 25 bin kâğıt bağışlıyım, 125 bin olsun.” der. Pazarlık yapılır. Oğlan istemeye giderken kız tarafından hatırı sayılır bir kişiyi de götürmüştür ki o da indirim yapılırken yanlarında bulunsun. “-Onun için de 25 bin indireyim.” der. 100 bine anlaşılır sonra yaşlı olan kişi “-Okuyun Fatıhasını!” der. Fatıha okunur. İki el tabanca sıkılır. Kadınlar zılgıt çalar. Amaç, köye ilân edilmesidir. Köylü bilir ki o gün bir evde tatlı yendi.

Günümüzde de bu âdet buna benzer olarak devam eder. “Falanın kızının tatlısı yenecekti, onun yendi.” derler. Kızın babası kızın başlık parasından hiç harcamadan hatta

¹⁸⁰ Faik AKYILMAZ; Sabri DİNÇ; Sedat TİRYAKİ

üzerine ekleme yaparak kızın çeyizini tamamlar. Yükte amaç budur. Kızın babası oğlanı bilmiyorsa ya da oğlana güvenmiyorsa o parayı kızı için harcamıştır. Orada nişan, düğün tarihleri konuşulur. Misal “-Nişanı bir ay sonra, düğünü de harmanda yapalım.” derler. İstemedede kahve verilmez, çay verilir. Oğlanın annesi istedi ise, razı oldu ise tamamdır. Kadın “-Kızım sen iyi ekmek yapan mı, avlu süpürün mü, davar sağan mı?” diye sorar. Kız, hepsine “-Evet.” demişse kaynana “-Tamam, sen benim gelinim olursun.” der.¹⁸¹

Bu durum bizlere gösterir ki, eskiden kaynana tarafından kızın özellikle maharetli olmasına bakılırdı. Nişandan sonra Halep’e kızın ve oğlanın yakın akrabaları ile kendi deyimleriyle “*bazarlığa gidilir*”. Alınan eşyalar kızın kayınvalidesinin evine dizilir. Gelin genelde kayınvalidesi ile bir yıl aynı evde kalırdı. Günümüzde de bu usûl devam etmektedir. Gelinin çeyizi dizilirken de yine tabanca sıkılır, derler ki “*fılanın bazarlığı geldi*”.¹⁸² Yukarıda da değindiğimiz üzere başlık parası ilk isteme esnasında olduğu için kız tarafı kızı vermeme yanlısı ise kızın babası ya da aile büyüğü başlık parasının miktarını yüksek tutardı. Eğer kızlarını vermeye niyetleri var ise uygun bir fiyata anlaşılırdı. Bu para zaten kızın çeyiz ihtiyaçları için harcanırdı.

Suriye Türkmenlerinden Mohammed Mostafa’ya göre kız istemedede; tuzlu Türk kahvesi kız tarafından hazırlanırdı. Damadın aile büyükleri kızı istemeye giderlerdi. Mesela; kişinin büyük olan amcası veya dayısı onlar eğer yoksa bir küçüğü olan kişi gider (Damat, babası, büyük amcası, büyük dayısı). İlk gidişte damat gitmez ama kız istenirken damat ve aile büyükleri gider. İlk gidişte damat, gitmediği sürede hafta boyunca veyahut kızı istemeye kadar geçen süre zarfında araştırılır.¹⁸³

Önceden de değindiğimiz üzere, evlenmeden önce hiçbir şekilde görücüye çıkmayan gelinlik kızı, damat tarafının komşuları öğrenirdi. Komşularının tavsiyesi ile aile kız istemeye giderdi. Damat tarafı (damadın anne-babası ve diğer büyükleri) kızı daha önceden hiç görmemiş olurdu. Ama bazı delikanlılar evleneceği kızı görebilme fırsatını yakalamak için çeşme tarafına giderlerdi. Kızı görme fırsatı için kız evinin kapısının önüne kadar gelen, kızı bekleyen erkekler bile vardı.¹⁸⁴ Bir işaret ile kız-erkek anlaşabiliyordu. Genç kızlar, tarlalarda koyun-keçi sağmaya giderlerken, erkekler de onları böylelikle görebilme fırsatı buluyordu.¹⁸⁵ Eskiden bir araya gelme, tanışma, konuşma asla olmamakta

¹⁸¹ Adil ŞAN

¹⁸² Adil ŞAN

¹⁸³ Mohammed MOSTAFA

¹⁸⁴ Faik AKYILMAZ

¹⁸⁵ Bessey İNCE, 1946, Beydili Köyü/Araban/Gaziantep, Ev Hanımı, İlkokul, 8 Ocak 2018

idi. Günümüzde konuşup anlaşarak evlenen gençler olduğu gibi görücü usûlü ile yapılan evlilikler de devam etmektedir. Örneğin;

“Bir kişinin beş eşi varmış. 20 tane de çocuğu varmış. Bu çocuklarından üç-dört tane de kızı varmış. Bu kızlar gelinlik çağında imiş. Bu aileden kızları kimse görmediği için görücü geldiği gün, kızın babası, kızlardan hangisini vereceğine o gün karar verir. Çünkü karşı taraf sadece kız istemeye gelmiştir. Baba hangi kızı vermişse o kız artık gelin olacaktır. Kızın annesi, kızı sadece: “kızım seni filan aileye verdik.” der.

Kız nişanlısının adını bile soramaz, erkek de aynı şekilde kızın adını soramaz”.¹⁸⁶

Kız istemede her aile yapısı kendine has kültürel özellikler taşımakla birlikte geleneksel özelliklerin ortak olduğu yanlar da oldukça fazladır. Faik Akyılmaz da Suriye Beydililerinden Adil Şan’ın anlattığı gibi Gaziantep merkezdeki Beydililerde de kız istemede ilk gün çay içildiğinden bahsetmiştir. Beydililerde önceleri dışa açık olmayan (kapalı) bir aile yapısı mevcut olduğundan çayı, gelen konuklara kız tarafındaki evin erkek evladı ikram eder. Evin gelini ve istenecek kız çayı vermez, usûldendir. Kız eğer verilmek istenmiyorsa damat tarafı sadece çay içer, kalkar ve gider. İstemede âdet olduğu üzere - yine Şan’ın anlattığı gibi- burada da “Allah’ın emri, Peygamberin kavli ile kızınızı oğlumuzu istiyoruz.” denilir. Kız verilirse Fatıha Sûresi okunur, “hayırlı olsun” denilir ve kalkılır. Düğün günü sonradan kararlaştırılır. Kıza “Seni filan köyden şöyle bir aileye verdik.” denilir.

Şehirli ile köylü olan kesim arasında evlilik çok az bulunmakla birlikte, şehirli olan kişi “Biz kızımızı köylü olan birine vermeyiz.” derdi. Köylü olan kesim ise kızının daha rahat bir yaşam sürmesi için kızını şehirli birine vermek isterdi. Hatta bazı uyanık kişiler kendi kızı ile damat adayını görüştürme yollarını arardı.

Kız tarafı ile erkek tarafının her görüşmesinde bir tarih ayarlama söz konusudur. İkinci görüşmeleri herhangi bir gün olurdu. Aşirette İslam dininin etkisi ile Cuma gününü mübarek kabul ediyorlardı ama görüşmenin o gün olma şartı yoktu. Damadın ailesinde baba veya evin büyük erkek evladı ile kızın ailesinden kızın babası ile buluşarak geleceklerini haber verip anlaşırılar. Gelecekleri günü, niçin geleceklerini, nişan için tarih konusunda anlaşmak üzere gideceklerini bildirirler.

¹⁸⁶ Bu olaylar 1945-1950’li yılların daha öncesinde, o yıllarda yaşanan olaylar ve geleneklerdir. Günümüzde ise kız ile oğlan evlenmeden önce altı ay görüşse bile anlaşamadıkları takdirde ayrılabilirler. Faik AKYILMAZ

Kızın babası vefat etmişse büyük erkek kardeşine ya da kızın annesine söyleyip görüşerek anlaşırlar. Kızın öksüz ya da yetim olması erken evlilik sebebi olmamakla birlikte kızlar gelinlik çağında evlenmektedirler. Gelinlik çağı 16 ilâ 18 arasında olup 15 yaşında evlenen kızlar da vardır. Genelde kızlar istenmeye 16-17 yaşlarından itibaren başlanırdı. Kız eğer sonradan istenmişse 25 yaşında hatta 40 yaşında bile evlenebilirdi. Beydililer bunu “kader” olarak yorumlamaktadırlar. Örneğin; en büyüğü 65 en küçüğü 55 toplam 7 kızı olan ve erkek çocukları da bulunan bir ailede en büyük kıza görücü gelmeyip diğerlerine, ikinci kıza gelse bile yedisini de kızların evde büyütüp yaşlandırarak kızlar verilmemiştir. Köy usûlü gereği en büyük kızın ilk önce evlendirilmesi şartı olduğu için kızlar evde kalmış, bu usûl birçok aileye böyle kötü sonuçlar doğurması bakımından zarar vermiştir.

Günümüzde ise birinci kız değil; üçüncü kız istense bile o da evlenebiliyor. Erkekler de kız isteyip sıra ile evleniyorlardı. Erkek tarafına kız verilmek istenmiyorsa kız başka bir aileye gelin olabiliyordu.¹⁸⁷ Kızı damat adayına istemek için köyün büyükleri kızın evine giderlerdi. Kız istenir, anlaşmaya varılırsa kız için “kalın” adı verilen başlık parası alınırdı. Alınan bu para ile yine gelin olacak kız için harcama yapılırdı. Parası olmayanlar koyun, keçi inek verirlerdi.¹⁸⁸

Tarihte “kalın” sözcüğünün kökeni tahminimizce çok eski yıllara dayanmaktadır. Tarihte yerleşik düzene geçen ilk Türk Devleti olarak kabul edilen Uygur Türklerinin yerleşik düzene geçmesinde etkili olan topluluklar ve yerleşik düzenin onlar için kazandırdığı yeni hayat tarzı ile kendi dillerine giren kelime sayısı da doğal olarak artmıştır. Kelimelerin çeşitliliğinin çok olmasında, ilk olarak, Uygurların yerleşik hayata geçtikten sonra aynı şeyi farklı kelimelerle ifade etmiş olması gösterilebilir. İkinci olarak ise aile hayatının tam anlamı ile toplum düzenine oturması, toplumda ve ailede kadının saygınlığının artmasıdır. Uygurların edebi metinlerinde, şiirlerinde, Budist dini metinlerinde ve hukuk belgelerinde kadınla ilgili kullandıkları kelimeler:

“Bugün kullandığımız umumi mânada “kadın” için “mama”, “karı”, “tişi”, “işi” ve “âbci”, “kız” kelimesi karşılığı olarak “giz”, “kız”, “kız-kız”, “anne” karşılığında “ana”, “öğüç”, “uma”, “ög” kelimelerini ve “eş, zevce” karşılığında da “kişi”, “işi”, “âbci” kelimelerini kullanmışlardır. Bundan başka “baldız-baltır”, “abla-âkâ”, “gelin-kâln” , “ihtiyar ka-dm-kurtga”, “kızkardeş-sm-gıl”, “yenge-yângâ”, carıye-âbci karabaş, kırkın, küng” kelimeleriyle ifade edilmiştir.

¹⁸⁷ Faik AKYILMAZ

¹⁸⁸ Ramazan İNCE; Hasan ZENCİDİ, 1951, Beydili Köyü/Araban/Gaziantep, Çiftçi, İlkokul, 8 Ocak 2018

Uygurlar döneminde kadını ifade eden kelime sayısı oldukça artmıştır. Bu durum şüphesiz yerleşik hayata geçme sonucunda olmuştur.¹⁸⁹

Kanaatimizce “gelin” için kullanılan “kâln” sözcüğünün günümüzde süt parası olarak alınması anlamında kullanılan “kâln” sözcüğünün tarihi Uygurlar dönemine kadar dayanmaktadır.

Beydililer çocuklarını genellikle 16-18 yaş aralığında, erken yaşta evlendirirlerdi. Bazılarını ise askerden sonra evlendirirlerdi. Günümüzde ise askerden önce evlendirilen kişi sayısı oldukça azdır.¹⁹⁰

Şirincelik

Aileler arasında anlaşma sağlandığında “şirincelik” adı ile anılan hediyelikle birlikte kız evine gidilirdi. Şirinceliğin diğer adı; ağız tatlısıdır. Ağız tatlısında künefe ya da baklava olurdu, tatlının yanında ayrıca meyve de olurdu.¹⁹¹

B. Nişan

Söz ile düğün arasında yapılan geleneksel bir “söz verme” merasimidir. Evlenme yaşına gelmiş kişiler, kendi aralarında ve aileleri arasında örf ve âdetlerine uygun şekilde nişanlanırlar. Nişanda aileler, konuklar altınlarını ve paralarını geline takarlar. Nişan, aileler arasındaki anlaşmaya bağlı olarak belli bir gün olmaz, hafta arası ya da hafta sonu yapılır.

Nişan töreni düğünde olduğu gibi davul ve zurnalı bir merasim şeklinde yapılır. Nişandan sonra düğün günü kararlaştırılır. Düğün için 2 yıla kadar beklenilebilirdi. Evlatlarını küçükken nişanlayanlar, onların yaş almalarını, büyümesini beklerdi.¹⁹² Kızlar 14 yaşında nişanlandırılıp 16 yaşında gelin edilirdi. Günümüzde 18 yaşını doldurmayıp evlenmeler yasak olduğu için bu tür nişan olayları yoktur, buna rağmen erken yaşta nişanlanıp evlenen kız ve erkekler de vardır.

¹⁸⁹İZGİ, Orta Asya Türk Tarihi... , ss. 26-27.

¹⁹⁰ Faik AKYILMAZ

¹⁹¹ Sedat TİRYAKİ

¹⁹² Anadolu’da bu gelenek günümüz tabiri ile “beşik kertmesi” olarak bilinmektedir. Anadolu’nun kırsal kesimlerinde bu geleneğin tezahürleri nadiren de olsa karşımıza çıkmaktadır.

Beydililerin nişan esnasında veya nişandan sonra gelin için erkek evine gelmeden önce kayınvalidesinden çeşitli hediyeler alınmasına dair söz vermesi yönünde geleneksel bir âdetleri vardı. Geline kayınvalidesi tarafından; koyun, inek, altın, tarla, dönüm, vb. hediyeler verilirdi.¹⁹³

Düğüne gelecek kişiler kendileri için özel kıyafetler diktirirlerdi. Köylü elbisesi giyerlerdi. Buna “zıbın/zıibun” denilirdi.¹⁹⁴ Terzi kendisine getirilen kumaşı istenilen şekilde diker ve nişan için hazır hâle getirirdi.¹⁹⁵ Nişan, İslam usûlüne göre yapılır ve nişanda takı takılırdı. Bilezik, altın yüzük alınır, bunlar nişanda takılırdı. Nişana, davetiye gönderilen kişiler, akrabalar ve komşular gelirdi. Nişanda gelen bu kişiler geline, küçük altın, büyük altın takarlar ve para atarlardı.¹⁹⁶ Önce nişan, sonra düğün olurdu ve düğünde kına yakılırdı.

Kız istemeden sonra yenen tatlının hemen ardından 5-10 gün içerisinde nişan yapılırdı ama nişan ile düğün aralığı uzun olabilirdi. Evlenme ve evlenmeye dair her şey aileler arasında anlaşmaya, onların ortak karar almasına bağlıydı. Genel olarak askerden sonra kız isteme olayı olurdu. Evliliğin de askerden sonra olmasına özen gösterilirdi.

Eskiden akraba evliliği daha fazla idi. Genel anlamda tek eşle evlilik esastı. Kızların aile yakınlarından seçilmesinin nedeni: kendi kültüründen olanların aile hayatlarına uyum sağlama sıkıntısının az olacağı düşüncesindendir.¹⁹⁷

Sabri Dinç’e göre nişan; düğünden 3-5 ay ya da 1 sene önce yapılırdı. Nişanda takı takılırdı. Küpe, Mahmudiye¹⁹⁸, çeyrek altın, elbise için kumaş gelin adına getirilirdi.

Nişanda kına yakılmazdı. Nişan için önceleri belirli bir gün belirlenmez iken, nişan günü sonradan Cumartesi ya da Pazar’a çekilmiştir.

“Kız tarafının evine gidilir. Nişanda erkek gitmez sadece kızlar gider. Kız evinde kıza nişan elbisesi giydirilir. Nişanda yüzük takılır. Yüzüğü yaşlı ise ya oğlanın babası ya da annesi takar. Yaşlı olan kişiler yaşlı olduklarından dolayı kadınlarla aynı nişan yerinde

¹⁹³ Faik AKYILMAZ

¹⁹⁴ Zıbına, Beydili Türkmenlerinde “zıibun” da denilmektedir. Zıibunun ayrıca -kullanım amaçlarına göre-telli ve pullu çeşitleri de vardır. Adil ŞAN

¹⁹⁵ Faik AKYILMAZ

¹⁹⁶ Sabri DİNÇ, 7 Ekim 2018

¹⁹⁷ Sedat TİRYAKİ; Sedat DEMİR

¹⁹⁸ Mahmudiye a. Osm. (. - ..) bugün süs altını olarak kullanılan, Sultan II. Mahmut döneminde basılmış, ince altın sikke. PÜSKÜLLÜOĞLU, Ali, *Türkçe Sözlük*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 1995, s. 1065.

bulunabilirlerdi. Binde biri gelinin yanına damadı koyar. Çünkü nâmahremdir, dine uygun değildir.”¹⁹⁹

C. Düğün Âdetleri ve Evlenme

Her Türk boy ve aşiretinde olduğu gibi Beydili Türklerinde de düğün konusunda farklı âdetler uygulanırdı. Bunlardan bazılarını şu şekilde sıralayabiliriz:

Yas Alma: Eğer cenaze ile düğün aynı tarihlerde olursa komşu köyde ya da kendi köylerinde biri ölmüşse okuntu dağıtılırken, “yas alma” âdeti yapılırdı. Yas almaya oğlan tarafından büyük ve hatırı sayılır 5-6 kişi giderdi. Günümüzde de bu âdet hâlen devam etmektedir.

“Allah rahmet eylesin, başınız sağ olsun, yoorum dünya ölümlü dünya, hepimiz öleceğiz bizim de düğünümüz vardı. Dilerseniz biz düğünü iptal ederiz, izin vererseniz biz düğünümüzü yapacağız.” denir. İptal edilmesi istenirse iptal edilir, genelde de düğünün yapılmasına razı olunur. “-Gedin düğününüzü güle güle yapın, hayırlı uğurlu olsun ama biz gelemek.” denir. “-Yok yoorum, siz gelmeyin, Allah razı olsun, biz sizin hatrınızı almaya geldik.” denir. O taraf, o düğüne gel(-e)mez ama takı takacaksa veya kurban gönderecekse takının takıldığı gün ve hediyeinin kabul edildiği üçüncü gün takıyı ya da hediyeleri biri veyahut birileri aracılığıyla düğün sahibine gönderir.”²⁰⁰

Kalın: Kızı damat adayına istemek için köyün büyükleri kızın evine giderlerdi. Kız istenir, anlaşmaya varılırsa kız için “kalın” adı verilen başlık parası alınırdı.²⁰¹ Alınan bu para yukarıda da değindiğimiz üzere yine gelin olacak kız için harcanırdı. Parası olmayanlar koyun, keçi, inek verirdi.²⁰²

“Köyün gençleri düğün zamanında toplanır, davul gelir, üç gün üç gece düğün çalınır, halay çekilir ve kendilerine özgü, yöresel oyunlarını oynarlardı. Halayın içinde sesi güzel olanlar türkü söylerdi. Eskiden düğünler davul, zurna eşliğinde yapılırdı. Günümüzde ise bunların yerini orkestra almıştır. Düğünlerde köy halkı tura ve sinsili oynardı. Günümüzde bu tür oyunlar oynanmamaktadır.”²⁰³

Tura ve sinsili şu şekilde oynanırdı:

Tura: Kişiler düğünlerde abayı giyip ellerine ipleri sarıp birbirlerine atarak birbirlerini vurmaya çalışırlardı. Arada mesafe vardı, kendisine ip değen ebe olurdu. Düğünlerde şenlik amaçlı bu oyun oynanırdı.

¹⁹⁹ Sabri DİNÇ, 7 Ekim 2018

²⁰⁰ Adil ŞAN

²⁰¹ Bessey İNCE'nin eşi Ramazan İNCE adlı kişi, evlenmek için “kalın” olarak kız tarafına 5 bin kâğıt verdiğini söylemektedir. 5 bin kâğıt o zamanlar için yüklü bir miktardı. Ramazan İNCE; Bessey İNCE

²⁰² Sabri DİNÇ, 7 Ekim 2018

²⁰³ Adil ŞAN

Sinsili: Düğün meydanının ortasına ateş yakılır, düğünde oynayan kişiler iki ellerini açarak hareket eder, ebe olan kişi de oyundan gözüne kestirdiği birini vurup onu ebelerdi. Oyun böyle böyle yer değişikliği yapılarak devam ederdi.²⁰⁴

D. Kına

Kına, düğün için önemli bir merasimdi. Kınadan evvel, bir iki gün davul çalınır, şenlikler yapılırdı. Davetliler oyun oynardı. Beydililerde düğün en az iki gün sürerdi, yedi gün süren düğünler de olurdu.

Damat tarafından gelen kişilerden yakın akrabalar, okuntucu(davet edilen kişi)lar davul ve zurna ile birlikte gelirlerdi. Gelen kişiler yolda birbirleri ile karşılaşırdı. Yolda onları, düğün sahibi ile davulcu karşılardı.

Düğünde kirve ve sağdıç olurdu. Bunlar düğüne gelenler eğlensin diye halk için şenlik yaptırırlardı.

Beydililerde erkeğe de kına yakılırdı. Eskiden oğlanın kınası oğlanın evinde, kızın kınası da kızın evinde yakılırdı.

Gelin Kınası: Araban Beydililerinde kına satın alınır, köy muhtarının eşi tarafından kızın avuç içine yakılırdı.²⁰⁵ Suriye Beydililerinde ise erkek evinden damada yakın olan kadınlar ve kızlar, kız evine kına yakmaya giderlerdi. Kınayı orada yoğurur ve kıza yakarlardı.²⁰⁶ Araban Beydililerinde kınayı muhtarın eşinin yakmasının sebebi; köyün en yetkili kişinin muhtar olmasındandır. Araban Beydililerinde gelinin avucunun açılıp içine para ya da altın konulması âdettendir.²⁰⁷ Barak'ta yaşayan Beydililerde ise eskiden gelinin avcunun içine para ya da altın konulmazken günümüzde bu âdet kendileri tarafından kına merasimlerine dâhil edilmiştir.²⁰⁸ Eskiden “urup” denen çeyrek altın gelinin avuç içine konulurdu. Kına yakıldıktan sonra kınanın üzerine altın ya da para konularak gelinin eli tülbent gibi ince bir bez yardımı ile sarılıp bağlanır. Önceleri gelinin el ve ayak tırnaklarına ya da el ve ayaklarının tamamına kına yakılırdı. Günümüzde ise gelinin ellerinin avuç

²⁰⁴ Hüseyin İNCE

²⁰⁵ Sabri DİNÇ, 7 Ekim 2018

²⁰⁶ Adil ŞAN

²⁰⁷ Sabri Dinç, 7 Ekim 2018

²⁰⁸ Sedat TİRYAKİ; Sedat DEMİR

ortasına ve tırnaklarına kına yakılmaktadır.²⁰⁹ Ertesi gün gelin, sabah uyandığında elini yakardı. Günümüzde de kına yakma âdeti devam etmektedir.

Faik Akyılmaz'ın anlattığına göre;

“kına yakılırken damat tarafından olan kişiler kızın elinin içine yani gelinin el ayalarına çeyrek ya da yarım altın bırakırlardı. Altın yerine para veren de olabilirdi. Kızın iki eline de kına yakılır, iki eline de iki çeyrek ya da iki yarım altın konulurdu.”²¹⁰

Damat Kınası: Erkek evinde ise kınayı erkeğin yakınları yakardı. Kına, erkeğin sadece sağ eline yakılırdı. Önceleri sağ elin tamamına kına yakılır iken sonradan avuç içi ya da tek (serçe) parmakla sınırlı kalmıştır. Boyanın elde kalması için -gelinde olduğu gibi- erkek de bir gece kına ile uyurdu.

Kızda ve erkekte kınanın artan kısmı orada bulunan kişilere verilir ve onlar da kendilerine kına yakarlardı.

Gelin giderken gelinin kınası ve erkek kızı alırken erkeğin kınası kına yakılan yerlerinde görünürdü. Bunun sebebi ise evlenen kişilerin belli olmasının amaçlanmasındandır.

Düğünden önce harman yeri temizlenir, dikenler süpürülür, çer çöp (döküntü, süprüntü) yakılır, etraf tertemiz olurdu. Eskiden 3-4 tarafa 3-5 büyük kıl çadır kurulurdu. Ortaya bir tane direk dikilir, düğün yerini aydınlatır diye 2 tane löküs (eski gaz lambası) buna asılırdı. Çadırların içine de kıl keçeler, kilimler serilirdi. Ortaya yani direğin yanına su varili konulurdu. Yazın harman vakti olduğu için gelen konuklar içsin diye şehirden buz getirilip bu varilin içine atılırdı.²¹¹

Beydililerde düğün üç gün sürerdi. Suriye Beydilileri'nde, birinci gün:

Düğüne gelenler halaya dursun diye damadın yakın akrabaları (hala, teyze, vb.) halaya tutuşurdu. Davul çalınır, türküler söylenirdi. Düğündekiler telli, pullu zıbunlar, üç etek, şalvar, ezogelin kıyafetleri giyerlerdi. Suriye Beydililerinin düğünde oynadıkları halaylardan bazıları: üçayak, hosar, havşe, leylim, Çobanbey Havası, Kırıkhan Havası, düz hava, kırık hava, vb. dir. Söyledikleri türküler ise şunlardır: Karacaoğlan, İskân türküleri,

²⁰⁹ Sabri DİNÇ, 7 Ekim 2018

²¹⁰ Faik AKYILMAZ

²¹¹ Adil ŞAN

Barak, Ömerî, Kılıçoğlu. Ayrıca İran havası olan Urumu türküsü de Beydililerin söyledikleri bir tür Acem türküsüdür.²¹²

Akşam olur, misafirler dağılır. Herkes kimin evinde misafir kalacaksa oraya yatıya gider. Böylelikle düğünün birinci günü bitmiştir.

Suriye Beydililerinde akşam saat 22.00 civarında kına yakılırdı. Kına yaklaşık olarak iki saat sürerdi. Kınada eğlenmek amaçlı türkü söyleyenler, dümbelek çalanlar olurdu. Cuma akşamı kızın kınası yanar, Cumartesi öğle yemeğinden sonra düğün başlardı.²¹³

Kız tarafından erkek evine kına yakmak için gidenlere Gaziantep Beydililerinde “kınacı”, Suriye Türkmen Beydililerinde ise “kınaçı” denirdi. Kınacılar/Kınaçılar erkek evine geldikten sonra damadın kınasını yakarlardı. Çalgıcıların kız kınasında -günümüzde bahşiş dediğimiz- para toplama işine “şaba(takı merasimi)” denirdi.²¹⁴ Gaziantep düğünlerinde şaba önemli bir yer tutmakta idi. Hem gelinçi günü hem çalgıcı olan ve orada bulunan kadınlar tarafından eğlence amaçlı çalınan çalgının ücreti olan (şaba) çağrılır. Çalgıcı olan kadın tefini eline alarak orada bulunan kadınlardan birinin önüne gider. **(Şaaaaba! Filancanın Hanımından)** diye oradaki kişilere hitaben, etrafa sesini kullanarak o kişinin adını duyurmak için bağırır. O da kendi maddi gelirine göre parayı çıkarır ve elinde tef olan tefçi kadının tefinin içine parayı atar. Gelin hanım ve annesi adına da şaba çağrılır. Eğer düğün çalan kişi zengin ve kabadayı ise ortamda çalınan çalgının parasını kendisi karşılar ve düğünü şaba almadan yapar. Karahavanın şaba için çağırışı ve çok para verenleri methetmesi hep kendine özgü bir üslup taşır. Karahava şabayı az verenleri ise yemez (zemetmez), böyle bir âdetleri yoktur.²¹⁵ Şaba, Beydililerin düğününde de önemli yeri olan bir âdetti ancak biz şabayı gelinin düğününden ziyade damadın düğününün son gününde görmekteyiz.

“ İkinci gün akşamı gelin kınası yakmak için kadınlar kız evine giderdi. Kızın köyü ile erkeğin köyü aynı ise oraya gidilirdi. Gelinin evi uzak ise kız evinin ağırlayabileceği kadar misafir o günün vasıtasına binip kız evine giderdi. Kızlar orada türküler söyleyip, maniler

²¹² Adil ŞAN

²¹³ Mohammed MOSTAFA; Hüseyin İNCE

²¹⁴ Şaba ayrıca düğünlerde toplanan paraya da denirdi. Şaba, söyleniş şeklinin orijinalliğinin bozulmaması adına, tezimizde şu şekillerde de geçmektedir; “şabaş, şavbaş”. Sedat TİRYAKİ; Sedat DEMİR

²¹⁵ Karahava: Anlaşıldığı üzere çalgıcı ve şaba toplayan kadın. Daha geniş bilgi için lütfen bkz. YENER, Şakir Sabri, “Gaziantep’te Evlenme”, *Başpınar Gaziantep Halkevi Dergisi*, Gaziantep 1947, C. : 4, S. : 87-2, s. 13.

okurdu. Örneğin; kız Sekizler Köyü'nden, erkek Kalkımlı Köyü'nden, oğlan evinden giden kızlar, kız evini gıcıklandırmak için onlara maniler söylerler.

“Zibunum tahta tahta,
Lânet olsun şu bahta,
Eğer yârim gelirse,
Bırakmam sekiz hafta.”

“Kişe tavuğum kişe,
İçine gıran düşe,
Dul avratlar alanın,
Başına bomba düşe.”

“Bu derenin uzununu,
Gıramadım buzunu,
Aldım Çerkes kızını,
Çekemedim nazını”

“Tepsi kenarı sarı,
İçinde yedim narı,
Şu Sekizlerin gençleri,
gunduramın kenarı”.

“Hulililili” diye çağrılır.

Bu tür maniler söylenip, o köyün erkeklerini küçümseyerek, maniler eşliğinde insanları güldürmek amaçlanırdı.

“Oğlanın oğlanlığı,
Kadife yorganlığı,
Sekizlerden bir kız sevmiş,
Oğlanın hayvanlığı,
hulililili” denir, zılgıtlar çalınır

“İbiş ibişe benzer,
İbiş gümüşe benzer,
Şu Sekizlerin kızları,
Kirrik çebişe benzer.”²¹⁶

Burada ise amacın kız evini küçümsemek yahut hor görmek olmadığı; bunun yerine amacın insanları güldürerek eğlendirmek olduğu için dövüşülmez. Kız evi kınayı yakar, erkek evinde hazırlıklar görülür. Büyük bir halka olunur, kürsü(iskembe)ler, sandalyeler olur. Eskiden kürsü(iskembe)ler dizilirdi. Damadı halkanın en başköşesine oturturlar. Bekârlara

²¹⁶ Kirrik çebiş: Halep keçisi olup, küçük bir keçi türüdür. Adil ŞAN

küçük ve evlenmemiş olduklarından dolayı “cahal” denir. Yanına da iki tane sağdıç oturtulur. Yani “cahalbaşı” oturtulur. Düğünü en yakın olan “cahalbaşı” olur.²¹⁷

Erkek kınasında damat hediye almak için bir yerlere saklanırdı. Damada genel olarak verilen hediyeler; içki ve hindi idi. Damat hediye sözünü alır, gizlendiği yerden çıktıktan sonra kınasını başka bir evden kınayı hazırlamış kişiler kınayı yanlarında getirirken oyun oynarlardı. Birisinin kendisini vurduğunu söyleyip damadın önüne oyun amaçlı yatanlar olurdu. Arkadaşları “-Kim vurdu?” diye sorar. Türkü söylemede maharetli bir kişinin ismi verilir. O da oraya gelir, türkü söyler. Eğlence kaldığı yerden devam ederdi. Bekâr ve damada her konuda yardımcı olan kişi “sağdıç” tır. Sağdıca Suriye Beydilileri’nde “cahalbaşı” denirdi. Cahalbaşı düğünü olan kişiye düğünü en yakın olan kişidir. Sağdıç ve arkadaşları kınayı yakarlar. Sağdıç seçerken ve kınayı yakan kişilerin kismetleri açılması için bunların bekâr olanlardan seçilmesine özen gösterilirdi. Erkek kınası yanarken mani söylenir. Orta oyunları oynanır. Damadın yanındaki cahalbaşları kınayı hazırlarlar ve kınayı mumla süslerler. Kına güzel koksun diye tepsiye gül, iğde, vb. şeyler koyarlar. Bu tepsiyi alıp evli olanların önüne indirirler. “-Emrini söyle!” derler. Kimisi der ki:

*“Güle güle yakın kınanızı,
Güle güle yakın kınanızı!” der.*

Misafirlerin gönlünü etmek için isteklerinin yapılması gerekmektedir. Bazısı -mevsim kış olsa bile kimin evinde karpuz olduğunu önceden öğrenip- der : “-Ben karpuz istiyorum”. “-Falanın samanlığında varmış.” Cahalbaşı diğer cahalbaşıya karpuzu getirttirir.”-Karpuzun gelecek, gelene kadar yakırmam.”der. Mahçup olmamak için istek yerine getirilir. O karpuz, alınır. O gelene kadar diğerine sorar. Diğer mesela; türkü ister. Gençlerden biri türkü söyler. “Aman ben gider oldum da gene kavim, aşirett başıma deerildi. Aman gitme, dendi de yar boynuma sarıldı. Aman benim gısmetim, aney benim gısmetim de bu sene Antep’e verildi.”

Biri der “-Ben seni eşek etcem, halayı turluycaz.” Cahalbaşlarından biri eşek olur, halayı turlaması biterken, “-Ayaklarımı yere vurma ha, kabul etmem!” der. Cahalbaşı halayı turladıktan sonra onu sırtından indirir. Yere inen kişi, “-Gedin gınanızı güle güle yakın!” der. Kimi iki kilo lokum, kimi iki paket sigara ister. Bu istekler yerine getirilir.

Biri der “Değirmen yapcam” der.

Değirmen oyununda, davulcunun değneğini bir kişi alır, cahalbaşlardan birinin eline bir tabak un verilir ve o kişinin karşısına oturtulur. Bir ip cahalbaşının boynundan halka şeklinde geçirilir. İpin diğer ucu da o kişiye bağlanır. Sabit duran ve elinde bir tabak un olan cahalbaşıya doğru elinde değnek olan ve değneğin iki ucunu dolanmış ipin üstüne koyan kişi her seferinde cahalbaşıya doğru gidip gelir. Gidiş gelişinde de una üfleyerek cahalbaşının yüzünü unu bular ve böyle eğlenilir.

Normalde bir saat içinde biten kına, Suriye Beydili Türkmenleri’nde üç ya da dört saat sürer. Kahkaha ile gülme anı(hatıra) kalır. Günümüzde bu âdetler çok nadir de olsa devam etmektedir.²¹⁸

Bütün Türk boy ve aşiretlerinde olduğu gibi Beydililerde de kadının statüsü toplumda önemli bir yer tutmaktadır. Bu yüzden kadın, Türk destanlarına ve şiirlerine konu olmuştur. Eskiden kadının iki ülke arasındaki dostluk bağlarını kuvvetlendirmek, aradaki ilişkiyi yapılandırmak için yabancı memleketlere gelin olarak gittiği de bilinmektedir.

²¹⁷ Adil ŞAN

²¹⁸ Adil ŞAN

Kadına yazılan şiirlerin ve şarkıların çokluğu kadına verilen değerin önemini göstermiştir.²¹⁹

Kına yanarken adına türkü söylenen kızın kına türküsüne örnek:

*“Bir balıkçı aldı kaçtı fesimi,
Çok çağırdım işitmedi sesimi,
Uyan avcı avın geldi”.*

*“Asmalar üzüm oldu,
(Gelinin adı) bizim oldu.”²²⁰*

Buna benzer türküler söylenir ve bu söylenen türkülere “kına türküsü” denir. Kınada türkü söylenirken oyun da oynanmaya devam edilir. Damadın kınası yakılırken kınayı yakan arkadaşlarına mendil, havlu veya çorap hediye olarak verilirdi.

Gelinin kınası da damadın kınası gibi olmuştur. Sembolik anlamda ilk kına yakılır. Buradan erkek evine, kına yakmaya gidilir. Kız evi daha sonra kendi aralarında yine kına yakarak gelen yakın akrabalarına ve komşularına kına verip eğlenirler. Gelinin iki elinin birinci eklem yerlerine kadar yani parmak uçlarının tamamı ve avuç içine kına yakılır.²²¹

Kınadan sonra misafirler yatarlar. Sabah, misafirler uyanmadan önce çalgı aleti olarak davul ve zurna çalınırdı. Bunları çalanlara genel olarak “aşiret” denirdi. Günümüzde ise yöreden yöreye değişmekle birlikte bu kişilere “abdal” denir. Sabahları çalgı ile çaldıkları makama ise “fasıl” denirdi. Misafirlerin uyanması için genellikle zurna çalınırdı. Bu çalınan davul ve zurnalar ile birlikte misafirler uyanır, düğün meydanına gelirler. Halay ağırlıklı olan oyunlar oynanmaya başlanır. Halayda güzel, yöresel türküler, Barak havaları söylenir. Halayda makam olarak yöreye özgü ağır makamlı türküler söylenir.

DÖNE GELİN

*Döne, zülüflerin deste deste,
Derdinden oldum ben hasta,
Şeker şerbet altın tasta,
İçmez misin gelin Döne?*

Dön, altınların burma burma,

²¹⁹ İZGİ, Orta Asya Türk Tarihi... , ss. 27-28.

²²⁰ Sedat TİRYAKİ; Sedat DEMİR

²²¹ Sedat TİRYAKİ; Sedat DEMİR

*Sallanıp karşımda durma.
Ela göze siyah sürme,
Çekmez misin gelin Döne?*²²²

Genelde bu tarz türküler söylenir. Buna Barak'ta “dertli” makamı denir. Bu arada yemekler hazırlanır. “Şaba” hazırlığı öncesi düğün yemeği yapılır.²²³ Öğle yemeği olur. Öğlene yakın gelin alınmaya gidilir ve o gün gelin alınır. Cumartesi akşamı oğlanın kınası yanar, Pazar günü kız evinden gidilip gelin alınır ve kız kendi evinden gelin olarak çıkardı.²²⁴

Sabah düğün sahibinin isteği ile davulcu davulu alır, misafirin yatağının başucuna gelerek misafiri uyandırır. Amaç yine; “sana hörmət edim, seni davul zurna ile kaldırıyorum” mesajı vermektir ve davulcu bu şekilde yine bir miktar kendisi için bahşış edinmiş olur. Burada parayı düğün sahibi almaz, sadece abdal alır. Halk düğüne gelir. İlk gün gelecek kişiler şehir gibi uzak yerlerden geldikleri ve yemeklerini kendi evlerinde yedikleri için düğünün ikinci günü yemek verilir. İkinci günün akşamı da gelen konuklara düğün yemeği verilir. Kızlar kılık-kıyafet değişiminde adetâ birbirleri ile yarışır. Pullu zıbunlar giyilir, sonrasında telli zıbunlar giyilir. Sonra ezogelin (üç etek) kıyafeti giyilir. Halay renkli olur. Düğün en az 3 gün sürer. 4 gün ve bir hafta süren düğünler de vardır.²²⁵

Erken saatlerde davul çalmaya başlayan abdallardan, gelen misafirleri karşılamak için köyün girişinde abdallardan iki tanesi mutlaka hazır bulunurdu. Damadın anası, halası, teyzesi, bacısı ellerinde iki tane “şuğul” dedikleri mendili alıp oynayarak, “sana değer veriyoruz” anlamında şehirden ya da uzaktan gelen kişileri karşılar. Gelen misafir, şabayı verir. Abdal -Gaziantep düğünlerinde kadınlarda karahavanın dediği gibi- “şabaş, filandan şabaş” diye damat evinde çağırır ayrıca gelen misafir abdala da kendini karşıladığı, gönlünü hoş ettiği için bahşış verir. Düğünlerde erkek tarafına kız tarafından gelinmez. Gaziantep'teki Beydililerde düğün evine yakın olan komşular, düğüne gelen misafirleri kendi aralarında taksim ederler yani bölüşürlerdi. Düğün haricinde evlerde yapılan bu misafir ağırlama âdeti için düğün evi ile kişiler önceden anlaşır. Gaziantep'te ve Suriye'de sadece yer adları değiştirilerek yapılan taksimde, Suriye'den düğün sahibi olan kişi taksimi örneğin şu şekilde yapardı: “ ... filan kişi Halep'ten gelecek misafirimiz

²²² Sedat TİRYAKİ; Sedat DEMİR

²²³ Sedat TİRYAKİ; Sedat DEMİR

²²⁴ Sedat TİRYAKİ; Sedat DEMİR

²²⁵ Adil ŞAN

olacak. Sana kalması için 3 aile, sana 4 aile vereceğiz”. Bu taksim misafir, misafir olarak “ağırlanırken daha kolay olsun, düğün eşrafından memnun kalınsın” diye yapılır ve düğüne gelen kişilerin erkek tarafından ya da kız tarafından olması, taksim edilirken göz önünde bulundurulmazdı. Misafir gelecek kişi, misafirlerini damda, evde, harmanda, traktörün üstünde yatırır. Bu davranış insanlar arasındaki dayanışma örneğine bir kanıttır.²²⁶

Düğünün son günü de yemek çıkarılır. Büyük bir yemek ziyafeti verilir. Düğün yemeklerinde çeşit ikidir. Verilen yemekler şunlardır: Kelle, yahni, fasulye, patlıcan yahnisi, kabak yahnisi, turp, yeşillik, lahmacun (günümüzde), firik veya bulgur pilavı. Firik pilavını maddi durumu biraz daha iyi olanlar yapar. Pilav üstü et olur.²²⁷

Şabaş alınır. Abdal, “Şabaş filan ağadan şabaş” der. Şabaş en baştan verilir. Kurulmuş olan takı masasına şabaşlar konur. 5 bin şabaş veren kişinin önünde abdal iki davulu ile beraber iki takla atar. 100 lira da bahşiş verir. Takı takanların, para atanların ismi bir deftere yazılır. Şabaş bitince abdal biriken paraları damadın babasına verir. Abdal ayrıca para almaz, kendisine verilen bahşişleri kendisi için yeterli kabul eder. Kişiler yemek yer, elini yıkar, orada erkek tarafı elini yıkayanlara havlu kendi deyimleri ile halat verir, isteyen çorap da verir. Gelen konuklar evlerine yavaş yavaş dağılır. Böylelikle düğün biter.²²⁸

- **Güvey(Damat) Donatma:** Damadın arkadaşı ve gençler damadın yanında kalırdı. Akşam damat ve gelin gerdeğe gireceği için, “güvey donatma” yapılırdı. Damadın evinden büyük bir bakır yahut alüminyum tepsiye damadın elbisesi, ayakkabısı, çorabı, kırıyatı, gömleği hepsi konurdu. Güllerle ve benzeri misklerle bu tepsi süslenir. Damadın evinden bu tepsi alınır, çala oynaya o eve gidilirdi.²²⁹

- **Gelin Bayrağı:** Gaziantep Beydililerinde gelin bayrağı, ay-yıldızlı al bayraktır. Atın önünde bir kişi bu bayrağı tutarak gider, bir kişi de biraz önden giderek atın başını çekerti. Atın üzerine gelini bindirip köyün içerisinde gezdirirlerdi.

“İsteme ve nişandan sonra üçüncü evremiz “bayrak dikme” dir. Bu arada davetiye basılır. Yakınlar için davetiye olarak top kumaş verilir. Buna “halat” denir. Her halat bir etek çıkacak şekilde ayarlanmıştır. Düğünden bir hafta önce davetiye verilir. Mesela yüz köye kart verilecek şekilde. Düğün sahibi kartı abdal ile göndermiş, bununla birlikte top kumaş da göndermişse davet edilen kişi o düğüne iki eli kanda da olsa yani muhakkak gitmelidir.”²³⁰

²²⁶ Adil ŞAN; Sedat TİRYAKİ; Sedat DEMİR

²²⁷ Adil ŞAN

²²⁸ Adil ŞAN

²²⁹ Adil ŞAN

²³⁰ Adil ŞAN

Köyde düğün bayrağı asılırken, (bayrak yasak olduğu için onu temsilen kullanılan eşya), Türklüğün sembolü, baharın müjdecisi ve Şamanizm'den kalan simgeleri üzerine dikerler, yüzerlik, buhur da bunlar arasındadır. Simgeler örneğin; kırmızı ay, beyaz yıldız, renkli renkli çaputlar bağlama, bunlardan şekiller oluşturma, şekiller; üçgen, kare. Üzerine iğde, sedef, reyhan bağlarlar. Dama asarlar. Bayrak beyaz renkli olur. Eskiden de böyle olurdu. Bu şekilde hazırlanmış olan bayrağı dama çıkarana kadar, dama çıkaracak kişinin önünü pek çok kez keserler. Köyün delikanlıları toplanır,

*“Allı da yemenim şinanay nay,
Pullu da yemenim vay gidi vay,
Suya gider edem su küleği doldurur,
Büyüktür gaziler dedi: ‘aman ölüm yaman’²³¹*

Gelininiz kutlu olsun.” denir. Gençler “Aliho” derler, kadınlar zılgıt çalar. Bayrak giderken bir genç önüne çıkar, “durun durun” der, “Hasan ayağımı kırdı”. Hasan der “valla ben kırmadım”. İyileşmesi için bir türkü söyleyeceksin. Ayağı temsili olarak kırılan bu kişiler, türkü söylemesi güzel olan bir kişiyi önceden seçmiştir.

Hasan türkü biliyorsa söyler. Bilmiyorsa “Gomşular itlerinizi bağlayın, kemikler benim.” der. “Ebee” ya da “anaa” diye çağırırlar (Maksat rencide, alay etmek, oradaki insanlarla birlikte eğlenmektir.).

Bu şekilde bayrak dikilene kadar türküler söylenir.

*“Yeri, yeri, yeri,
sallan da yeri²³².
sallanmazsan sallanma,
dolan da yeri.
Bir taş attım zeytine,
sallan da yeri.
Zeytinin irisine,
dolan da yeri.
Allah beni çoban et,
kızların sürüsüne”.
söylenir. Artık düğün günü gelir.²³³ Düğüne iştirak edilir.*

²³¹ Adil ŞAN

²³² yeri: Beydililer –özellikle Suriye Beydilileri- de “yürümek” fiiline karşılık gelen sözcüktür.

²³³ Adil ŞAN

- **Gelin Başı:**

“Gelinin başı yapılırdı. Geline duvak takılırdı. Gelin kimseyi görmez, kimse de gelini görmezdi. Ancak gelinin duvağı kaldırılarak gelinin yüzüne bakılırdı. Bunu da sadece kadınlar yapardı. Damat bile gelini, gelinin yüzünü görmezdi sadece gerdek gecesi görürdü. Gelinin başlığına boyalı horoz tüyü takarlardı. Farklı renklere boyanmış horoz tüyünden yapılan süs eşyası ile gelin süslenirdi.”²³⁴

- **Gelin Çeyizi:** Beydililerde kız çeyizinin çıkmasının nasıl olduğu konusuna değinecek olursak; düğün gününde gelin ile beraber gelinin çeyizi de erkek evine götürülürdü. Kız için damat evine götürülmek üzere sandık hazırlanırdı. Kız evlendikten sonra kullansın diye kızın düğününe gelen kişiler kızın çeyizine hediye olarak konulmak amaçlı önceleri battaniye, ev eşyaları götürürlerdi. Aile tarafından kıza çeyiz olarak; karyola, sandık, birkaç tabak ve kaşık yani bir ev için ne gerekiyorsa azar azar alınıp çeyiz böylelikle tamamlanırdı.²³⁵ Barak Beydililerinde ise kızın çeyizi düğünden önce erkek evine götürülürdü.²³⁶

- **Damat Çeyizi:** Erkek çeyizinin nasıl olduğu ve nasıl çıktığı konusuna değinecek olursak; erkek çeyizinde yorgan, yastık olurdu. Kendi ailesinde olur, zaten gelin olacak kız buraya çeyizi ile birlikte damadın evine gelirdi.²³⁷

- **Gelin Atı:** Ata geleneksel olan, atı süslemek amaçlı takım giydirilirdi. At takımında püsküllü, allı-yeşilli püsküller olurdu. Atın üzerine parlak yeşil şal atılırdı. Atın üst takımına “eğer” denirdi. Atın kuyruğu bağlanırdı. Atın düğünde daha gösterişli ve heybetli durması bakımından yelesinin uzun olmasına dikkat edilirdi. Atlar nallı olurdu, ata yular takılırdı. Oğlan evi kızını almaya gelir. Kız, önceleri at ile gelin olarak getirilirdi. Oğlan, kız evine girmez.²³⁸ Gelin alındıktan sonra gelinin kucağına at ve deve üzerinde iken erkek çocuğu verilirdi ya da çocuk gelinin arkasına oturtulurdu. Oturtulan çocuk erkek tarafından olurdu. İlk doğacak çocuğun erkek olması açısından böyle bir âdet uygulanırdı.²³⁹ Suriye Beydililerinde de kız alındıktan sonra gezdirilirdi. İnsanlar görsün diye, 5-6 tane köy gezdirilirdi. Her geçilen köyde çocuklar yollara taş döşemiş olurdu. Önce deve sonra at ile getirilen gelin, attan sonra traktör ile getirilmiştir. Günümüzde ise gelin, arabayla getirilir.²⁴⁰

²³⁴ Faik AKYILMAZ

²³⁵ Faik AKYILMAZ

²³⁶ Sedat TİRYAKİ; Sedat DEMİR

²³⁷ Faik AKYILMAZ

²³⁸ Sabri DİNÇ, 7 Ekim 2018

²³⁹ Faik AKYILMAZ

²⁴⁰ Adil ŞAN

Gelin ilk geldiği zamanlar başka bir eve indirilir. Gelin ile damat o evde gerdeğe girecekleri ve o evde yaşayacakları için, ev temiz kalsın diye böyle yapıldı. Gelin, vasıttan inmeden damat, elinde bir torba şeker ile dama çıkar ve torbadaki şekerleri gelinin başına fırlatır. Kimi “başını yarmak için şeker fırlatıyor” der. Orada bulunan çocuklar atılanları toplar. Bereketli olsun, diye böyle bir âdet uygulanır. Bazıları bu torbanın içine buğday, bulgur da koyabilirdi. Burdaki genel amaç, çocukları sevindirmektir. Gelin o eve indirildikten sonra gelin ve damada yemek yedirilir.²⁴¹

Araban Beydililerinde; zılgıt, “dilili” çalarak, kalabalık bir şenlik yaparak kadınlar kız evine giderlerdi. Kızı kınada ortaya oturturlardı. Acıklı türkü söylenirdi. Şenlik yapıldı. Bir gün sonra öğle üzeri gelin kendi evinden çıkarılırdı. Gelinin binmesi için bir at getirtilirdi. Atın üzengisini tutan bir ya da iki kadın olurdu. Gelinin üstü, ipekli yahut atlas bez ile örtülü olurdu. Gelinin başında duvak olurdu. Gelin ata binince çok silah sıkılırdı. Oğlanın babasından kendisine ait bir yeri gelin için bağışlaması istenirdi. Oğlan da –Suriye Beydililerinde olduğu gibi- yüksekçe bir yerden gelinin ve gelincilerin üzerine para ve şeker atardı. Attan inen gelin içeri girer, atı götüren adam (gelin atını çeken kişi, damadın amcası, dayısı ya da yakınlarından biri) çocuklar tarafından taşlanırdı.²⁴²

- **Gerdek Gecesi:** zevc zevcesini kendi babasının evine getirirdi. Bunun sebebi; aileler arasındaki tesanüdün (dayanışmanın) güçlenmesidir. Besni tarafına gidilirdi. Yürüyerek giderlerdi. Burada fotoğraf çekiminden sonra nüfusa giderlerdi. Karakolda evlilik cüzdanını gösterip izinleme muamelesinden sonra köyde düğün çalınırdı. Beydililerde gerdeğe girildikten birkaç saat sonra damat zifaf odasından çıkar kendi babasının ve abisinin elini öperdi. Günümüzde artık böyle bir âdet uygulanmamaktadır.²⁴³

Eskiden, Suriye Beydili Türkmenlerinde gerdek gecesinin sabahında, kızın bakır olup olmadığını anlamak için damat ile gelinin yatak odasındaki çarşafa kızın kayınvalidesi tarafından bakılırdı.²⁴⁴ Gaziantep yöresindeki Türkmenlerde ve Beydililerde de böyle bir durum söz konusu idi ancak günümüzde bu âdet uygulanmamaktadır.²⁴⁵

²⁴¹ Adil ŞAN; Sabri DİNÇ, 19 Ekim 2018

²⁴² Sabri DİNÇ, 19 Ekim 2018

²⁴³ Sabri DİNÇ, 19 Ekim 2018

²⁴⁴ Adil ŞAN

²⁴⁵ Bessey İNCE

Türkmenler gençlerin evliliğinin severek, gönül rızası ile yapılmasına büyük önem vermişlerdir. Evliliklerini sonradan yapanların bir iki sene baba evinde kalmaları gerekirdi. Türkmenlerde gelin olarak gelen kız çadırın önünde durur, buraya aileden önemli bir zât gelir, kızın başına bir hayvan gemi geçirilirdi. Bu gem ile kızın yanında bulunan ihtiyar kişi, gelinin başını üç defa “-Başını ocağa vur!” diyerek her bağıırışta gelinin başını ocağa vurdururdu. O sırada evin reisi ve arkasına misafirler toplanır, gelinin yanındaki ihtiyar oradakilere teveccüh ederek: “Evimizde kalacak.” diye bağıırırdu.²⁴⁶ Beydili Türkmenlerinde ise damat evine gelen kıza nar ya da küçük küp verilir, gelin bunlardan birini kapıya vurarak kırardı.

Suriye Beydili Türkmenlerinde Gaziantep Beydilileri’nde olduğu gibi erkeklere de kına yakılırdı. Düğünden bir gün önce iki tarafta da kına yakılırdı. Gelinin iki elinin içi ve tırnaklarının üstü, ayaklarını ise bazısı kına yapardı. O da kına gününden bir gün önce yani düğün gününden iki gün önce. Erkeklerin sağ elinin serçe parmağındaki tırnağı ile birlikte bu parmağın tamamına kına yakılırdı. Kına, erkeğin ergen başları (sağdıç), kızın ergen başları (sağdıç) tarafından yoğrulur, düğünden bir gün önce akşam yakılırdı. Kına akşamüstü 18.00’den sonra olurdu. Kına gece 21.00’e kadar olur ve üç saat sürerdi. Düğün de 18.00’de başlayıp gece 00.00, 01.00 ve en geç saat 02.00’ye kadar sürerdi. Önceden davetiye olarak aile yakınlarına havlu; uzaktan tanıdıklara ise davetiye gönderilirken; şimdi tamamen davetiye kâğıt şeklinde gönderilmektedir. Eskiden köy odasına davetiye gönderilirdi. Böylelikle tüm köy ahalisinin düğüne daveti sağlanmış olurdu.²⁴⁷

Eskiden hiç görmeden, gelin gelene kadar, damat gelini görmeden evlenmeler vardı. Örneğin; Faik Akyılmaz’ın babası annesi ile birbirlerini hiç görmeden evlenmişlerdir. Faik Akyılmaz’ın anlattığına göre:

“Köyde, babası annesine nişanlanmış. Bir adam gönderip evine bakmasını ve kızı görüp kendisine anlatmasını o tuttuğu kişiden rica eder. Adam gider, kapıyı çalar. Kapıdaki kişi evin gelini imiş. Sarı saçlı, mavi gözlü olduğunu anlatır ama gelin geldiğinde, damat gelini gördüğünde saçları siyah, gözleri kahverengi, teni esmer olan bir gelin ile düğün günü karşılaşır. Kıza sorulduğunda o kişinin kim olduğu, kız “o benim kardeşimin hanımı idi” der.

Düğün Cuma günü Cuma namazından sonra başlar, Pazar günü gelen misafirlere öğle yemeği ikram edilip gelin, damat evine getirilerek düğün sonlandırılmış olunurdu. Köy düğünlerinde genelde çalgı aleti olarak davul zurna kullanılmıştır. Günümüzde de bu âdet devam etmektedir. Ekseriyetle düğünden bir veya iki gün sonra kına yakılıyordu.

²⁴⁶ PELİSTER, Türkmen... , ss. 199-200.

²⁴⁷ Mohammed MOSTAFA

*Önceleri gelinlik yoktu. Özel bir elbise giydirilerek kız gelin edilirdi. Bu özel kıyafeti damat tarafı alırdı. Her türlü renkten özel bir elbise terziye diktirilirdi. Günümüzde ise gelinlik alma usûlü yine aynı şekilde devam etmektedir.*²⁴⁸

Beydililerde durum şunu gösterir ki; düğünün her günü oyunlar oynanır, halaylar çekilirdi. Düğünün ikinci ya da üçüncü günü akşamı gelinin ve damadın evinde karşılıklı kınalar yakılırdı.²⁴⁹

Beydililer, mahsüllerin toplanmasından sonra elde edilen gelirin fazla olabileceği yönündeki beklentilerinden dolayı düğünlerinin genelde güzün yani sonbaharda yapılmasına özen göstermişlerdir. Çocuklar sevilirken: “Ömrün uzun olsun, düğünün güzün olsun.” diye dua edilmesinin sebebi; güz mevsiminin köylü açısından bereketli kabul edilmesi ve küçük çocuğun büyüğünde rahat dönemde, eli bollukta iken düğününü yapması dileğiyledir.²⁵⁰

Diğer Türk devlet ve toplumlarında olduğu gibi Beydililerde de evlilik, önemli bir müessesedir ve aile bağlarının kuvvetli olması bakımından gereklidir. Beydililerde boşanma olayı yok denecek kadar azdır. 1926 Türk Medeni Kanunu ile kadınların elde ettiği boşanma hakkı sonrası Araban Beydili köyünde 1956-1957’li yıllarda bir kadın, açtığı dava sonucunda kendi eşinden gönül rızası ile ayrılarak boşanmıştır.²⁵¹

E. Kız Kaçırma

Beydililerde diğer Türk boy ve aşiretlerinde olduğu gibi kız kaçırma olayı da olurdu.

“Kız istenildiği hâlde verilmiyorsa kız kendi isteği ile kaçardı. Anne-baba kızlarını vermek istemedikleri için gençler böyle bir yola başvurlardı. Namus temizleme anlayışı hâkim olduğundan kız tarafından ayarlanan biri ya da birileri tarafından, (kaçan) kız ve (kaçıran) erkek genellikle vurulurdu. Eskiden kaçma olayından sonra barıştırılan aileler de çok az olmakla birlikte vardı. İki aile arasına komşular veya yakın akrabalar girip arabuluculuk yaparak onların barışmalarını sağlayabiliyorlardı. Kızını alıp gelen aileler, geri vermeyen aileler, kaçırılan kızlarını başkası ile nişanlayan aileler de vardı. Evlendirip yuva kurmasını sağlayan aileler de vardı. Ayrıca kız kaçırıldıktan sonra düğün yapan ve yapmayan aileler de vardı.

*Günümüzde kaçma olayları nadiren de olsa devam etmektedir. En son kaçan kız vurulmamış; İstanbul’da Marmara Denizi’ne atılmıştır. Bu kişi iki çocuk annesi olan bir kadındır. Beydili aşiretine mensup olan bazı ailelerde bu âdet hâlen devam etmektedir. Bu cinayet olayları mahkemede hafifletilsin diye kaçan kişi ve kaçıran kişinin başına silah dayayıp öldürmek yerine, onlar için trafik kazası, suya atma gibi değişik öldürme yöntemleri kullanılarak cinayetlere kaza süsü verilmek istenmiştir.”*²⁵²

²⁴⁸ Faik AKYILMAZ

²⁴⁹ Adil ŞAN

²⁵⁰ Sabri DİNÇ, 7 Ekim 2018

²⁵¹ Sabri DİNÇ, 19 Ekim 2018

²⁵² Faik AKYILMAZ

Kaçırma olayında oğlan tarafının maddi anlamda sıkıntı çekiyor olması en önemli kız kaçırma sebebidir. Kaçıran oğlan tarafı isteğe bağlı olarak sonradan düğün de yapabiliyordu. Oğlan kızı kaçırdıktan sonra kendi evlerinde yani erkeğin evinde yaşıyorlardı. Düğün günü erkek tarafının maddi imkânına göre ayarlanırdı. Hatta kız tarafına başlık parası bile verilirdi. “Süt parası” adı altında anneye de bir miktar para verilirdi. Anne, durumuna uygun olarak bu parayı isterse kızının çeyizi için harcar, durumu iyi değilse de kendi evine harcardı. Kızın büyük amcası, halası ya da teyzesine de yol parası adı altında belli bir miktar para verilirdi. Alınan “yol parası”, eski bir âdettir. Bu para verildikten sonra düğün yeri kurulur, kız ata bindirilip gelin olarak alınır ve erkek evine getirilirdi.²⁵³

Beydililer ile yapılan röportajımızdaki kişilerin yöresel ağız ile bu durumu anlatmaları şu şekilde olmuştur:

“Kız kaçırma olayı da olurdu fakat Türkmen aşiretleri bu yükü götüremezlerdi. Çok vahşi hareketti. Ayıp sayılırdı. Kızın babası, kardeşi; kızı ve oğlanı vurma girişiminde bulunabilirler fakat genelde aşiret reisleri araya girip aileleri barıştıırırlardı.”²⁵⁴

Suriye Türkmenlerinde ise Gaziantep Beydililerine benzer olarak, kız kaçırmanın sebepleri arasında; kız tarafının kızını vermemesi ve maddi imkânsızlıklar sayılabilir. Gaziantep Beydililerinden farklı olarak ayrıca ailelerin toplum içinde birbirlerini küçük düşürmek istemeleri de vardır. Bunlar arasında en önemli sebep aileyi küçük düşürmektir. Bir kız bir erkeği severken kızın amcasının oğlu kızın önüne durur, kızı karşı tarafa verdirtmezdi. Kızın amcasının oğlunun böyle yapmasının sebebi; ya kızı sevdiğinden ya da onlara engel olmak istediğindendir.

Kaçıran güçlü ise kimse onlara yaklaştırmaz; barış sağlanınca iki taraf arasında düğün yapılırdı.²⁵⁵

VI. DOĞUM ÂDETLERİ

Doğumu köylerde ebe gerçekleştirirdi. İşi bilen, köylerdeki yaşlı kadınlar, köy veya köy dışındaki yerlerden gelen kadınlar hamile kadınların doğumunu yaptıırırdı. Bebek

²⁵³ Ramazan İNCE; Bessey İNCE

²⁵⁴ Faik AKYILMAZ; Hasan ZENCİDİ

²⁵⁵ Mohammed MOSTAFA

büyüyünce o kişi hakkında konuşulurken “o çocuğun ebesi, o kişinin ebesi” denirdi.²⁵⁶ Bebeğe hediye amaçlı eşyalar götürülürdü.²⁵⁷

İsim Verme: Kulağa ezanla birlikte yeni doğmuş bebeğin ismi okunurdu. Kulağa ezan okunduktan sonra o çocuğa o isimle çağrılırdı. Babası, dedesi, annesi, nenesi, çevresi yeni doğan bebeğe isim verirdi. İsim verme konusunda başta bebeğin babası olmak üzere aile bireyleri arasında ortak, müşterek bir şekilde karara varılırdı. Genelde ölmüş birinin ya da yakınlarının ismi bebeğe verilirdi.²⁵⁸ Gaziantep Beydililerinde kız ve erkek çocuklarının isimleri aile büyüklerinin inandıkları dine ya da geçmişten devam eden isim geleneğine göre verilirdi. Kız çocuklarının isimleri genellikle şöyleydi: Güllü, Fatma, Emine, Ayşe, vb.²⁵⁹

“19. yüzyıl ortalarında Araban Beydili köyünde yaşayan Beydili Türkmenleri, geçmişten tevariüs ettikleri bazı Türkçe isimleri muhafaza etmekle beraber İslamiyet’in etkisiyle özellikle Hz. Peygamber ve ehlibeytine ait isimler başta olmak üzere muhtelif İslami kökenli isimleri de hem kişi adı hem de aile adı olarak kullanmışlardır. Mustafa, Mehmet, Ali, Osman, Ömer, Hasan, Hüseyin ve Vakkas gibi.”²⁶⁰

Suriye Türkmenlerinde ise doğan bebeğe ismi; damadın babası yani bebeğin dedesi, bebeğe ismini verirdi. Damadın babasının babası yaşıyorsa -damadın dedesi- doğan bebeğe ismi o verirdi. Şayet damadın babası ve dedesi yaşamıyorsa bebeğe ismi damat verirdi.²⁶¹

Türk Dil Kurumu uzmanı Nevin Balta, Türk boy ve oymak adlarının bazılarının çocuklara ad olarak verildiğinden bahsetmektedir. Beydili isim olarak değil ancak soyisim olarak Baydili, Badılı, Badıl vb. şekillerinde kullanılmaktadır.²⁶²

Çocuk Bakımı: “Höllük” elenmiş toprağa denir. Höllüğü ısıtırlar ve çocuğu buna sararlardı. “Bez” denen basma, bebeğe toprakla birlikte bağlanırdı. Yeni doğan bebeklerin her tarafının sarılmasına “kundaklama” denilirdi.²⁶³

²⁵⁶ Sedat DEMİR; Sedat TİRYAKİ; Bessey İnce

²⁵⁷ Bessey İNCE

²⁵⁸ Sabri DİNÇ, 19 Ekim 2018

²⁵⁹ Sabri DİNÇ, 19 Ekim 2018

²⁶⁰ ÖZLÜ, Zeynel, “Gaziantep’in Araban Beydilli Köyü’nde Yaşayan Beydili Aşiretine Mensup Aileler (19. Yüzyıl Ortalarında)”, *Uluslararası Gaziantep Tarihi Sempozyumu Milli Mücadele Döneminde Gaziantep, Gaziantep Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları-23*, Ankara 2018, s. 476.

²⁶¹ Adil ŞAN

²⁶² Mehmet BAYDİLİ, Ahmet BAYDİLİ, ... gibi isimlerde kullanılan soyisimler mevcuttur.

²⁶³ Sabri DİNÇ, 19 Ekim 2018

Çocuğun diş çıkarması, ailesi için mutluluk verici bir olaydı. Çocuk diş çıkarmaya başlayınca, o evde 2-3 kg buğday bir kazanda kaynatılarak dağıtılır ve yenirdi.²⁶⁴ Kaynatılan bu buğdaya “hedik” denirdi.²⁶⁵

Köylüler, bebeğin bakımı için ve hediye amaçlı bebek sahibi aileye; kıyafet, altın, para vb. götürürdü.

Ağlayan bebekleri veyahut çocukları susturmak için, parmaklara isim verilir, isim verilmiş parmaklar şu şekilde söylenir:

“Baş barmak(başparmak), badıla barmak(işaret parmağı), orta hacı(orta parmak), gül ağacı(yüzük parmağı)” son parmak da diğer elin baş ve işaret parmakları ile tutularak iki defa ileri geri şeklinde çekiştirilip ağlayan bebeğe veyahut çocuğa tebessüm eşliğinde gösterilerek : “hamı bizim min min bacı(serçe parmak)”denir. Böylelikle bebek veyahut çocuktaki ağlama önlenmiş ve yerini tebessüm ifadesi almış olur.”²⁶⁶

Türkmenlerde kötü ruhlardan korunmak için -batıl bir inanç olan- yeni doğan bebeğin yastığının altına demir koyma âdeti de vardı.²⁶⁷

VII. SÜNNET

Güzel ve hayırlı bir gün olduğu için Cuma günü yapılır. Haftanın istenilen herhangi bir günü de yapılabilir ama Cuma günü, İslam dinine göre kutsal kabul edildiği için özellikle tercih edilir. Sünnet olacak erkek çocuğu kucağında tutan kişiye “kirve” denilir. Kişinin durumuna göre çocuğu sünnet edilirdi. Adamın erkek çocuğu çok ise hepsi aynı gün sünnet edilirdi. Sünnette 5-6 yaşını geçirmemek esastı. Sünneti doktora yakın sünnet ile ilgili “sünnetçi” denilen bir kişi yapardı. Sünnette mevlit okutulur, yemek yapılır, misafirler kabul edilir; kirve sünnet edilen çocuk için hediye verir, elbise yaptırır, altın takar, tabanca hediye eden kirve de olurdu.

Kirve, akrabadan olmaz. Yabancı, tanınmayan bir aile dostundan kirve yapılır. Kirvenin sonradan kızı ne alınır ne verilirdi; iki aile arasında sadece evlilikler olmaz.²⁶⁸

Sünnet olmadan önce ve sonra çocuk için kıyafetler alınır.

²⁶⁴ Sabri DİNÇ, 7 Ekim 2018

²⁶⁵ Kaynatılıp hedik adını alan buğday, komşu çocuklarına da dağıtılırdı. Buna dair fotoğraf için ayrıca bkz. Resimler, Resim 3. Adil ŞAN

²⁶⁶ Adil ŞAN

²⁶⁷ Sabri Dinç, 19 Ekim 2018

²⁶⁸ Faik AKYILMAZ

Araban Beydili köyünden İbrahim Polat ise kirve ve sünneti şu şekilde anlatmıştır:

“Sünnet olan çocuğun ailesinin bir yakını ya da tanıdığı, sünnet esnasında çocuğun ailesi ile birlikte yanında bulunurdu. Çocuk bu kişinin kucağına verilir. Sünnet ile birlikte kirve olan kişi ile de dostluk pekiştirilirdi. Sünnet edilen çocuğa altın takmak isteyenler ve hediye götürmek isteyenler çocuğun ziyaretleri esnasında bunları yanlarında giderken götürürlerdi.”²⁶⁹

Beydili köyünden Sabri Dinç’e göre;

“sünnette kirve olurdu. Kirve olacak kişi ile önceden anlaşılırdı. Kirvenin kucağında çocuk sünnet edilirdi. Kirve, sünnet olacak çocuk için hediyeler yaptırırdı. Çocuğunu sünnet ettiren diğer kişi de kirvenin çocuğu için daha sonra çeşitli hediyeler yaptırırdı. Kirveler ve onunla anlaşılan kişi için ilerde kirvenin kızının alınması dahi söz konusu değildi. Kirve, kirvesi olduğu çocuğun şavbaş edilirken en yüksek para meblağını bırakırdı. Hatta en başta durur, parayı verirdi. Ölene kadar da birbirlerinin işlerine bakarlardı. Kirve akrabadan olmazdı. Anlaşmalarına yani gönül rızalarına dayanılarak kirve olunurdu. Günümüzde sünnette dümbelek de çalınır, eskiden böyle bir âdet yoktu.”²⁷⁰

“Kirvesi olan çocuk o evin kızına yan gözle bakamaz. Kirvenin kızına oğlan çocuğu ilerde “yemek yap” diyebilir. Kirvesinin evinde çocuk yatıya kalabilir. Kirve evde yoksa bile o kişi eve girebilir. Kirve durumuna göre, davul-zurna çaldırma, çocuğun kıyafeti, sünnetçinin masrafı, yemek yapılması için kuzu ya da koyun verir, Kur’an okunur. 30-40 ev davet edilir. Eskiden köye sünnetçiyi kirve getirir ve sünnet masraflarını yine kirve karşılardı. Sünnet iki ya da üç saat sürer.”²⁷¹

VIII. ASKER UĞURLAMA

Beydililer askerleri için kına yakarlardı. Askerin kınasının yakılma amacı onun şehit olacağı düşüncesi ile değil, âdet olması sebebiyledir. Vatan savunması ve taarruzda hep bir adım önde olan Türklerin geçmişteki askerlik anılarından birine değinecek olursak;

Sabri Dinç’in babası (Topal İbo) ve üç amcasının dahil olduğu olay şu şekildedir. Topal İbo ile iki kardeşi Mehmet ve Vakkas Karaoğlan Antep Harbi’ne katılmışlardır. Besni o zamanlar Gaziantep’e bağlıdır. Sabri Dinç’in diğer amcası olan Ahmet’i Topal İbo, kardeşleri Mehmet, şikâyet edildiği ve asker kaçağı olarak görüldüğü için Gaziantep merkeze gönderir. Mehmet asker kaçağı olarak görüldüğünden Gelibolu’ya gönderilmiştir. Ahmet, dönemin önemli bir kişisi olan Hüseyin İncoğlu’ndan Antep Harbine katılan aile bireyleri adına belge almaya çalışır. Çünkü onlar Antep Harbi’nde çeteler kurarak çarpışmış kişilerdir. Hüseyin İncoğlu kayıtları bulur. İncoğlu kayıtları çıkarıp Ahmet’e verir. Topal İbo da getirilen kayıtlı belgeleri Besni’deki askerlik şubesine götürür. Telgrafla Gelibolu askerlik şubesine bu belgeler bildirilir ve Mehmet, mürur-ı affa

²⁶⁹ İbrahim POLAT

²⁷⁰ Sabri DİNÇ, 7 Ekim 2018

²⁷¹ Adil ŞAN

uğrayarak serbest bırakılır. 1920-1921 Antep Harbi’nde savaşa katılıp, düşmanla çarpışan kişiler savaşta yararlılık gösterdikleri için daha sonradan askerliğe gitmemiş ve askerlikten muaf tutulmuşlardır.²⁷²

*“Suriye Türkmenlerinde askere uğurlama sessiz bir şekilde olmakta, düğün gibi olmamaktadır. Bunun sebebi; Türkmenlerin ana vatandan ayrı, kendilerini yetim gibi hissetmeleri ve uzakta bulunmaları dolayısıyladır”.*²⁷³

IX. İNANIŞLAR VE BATIL İNANIŞLAR

Faik Akyılmaz’a göre Gaziantep Beydililerinin hepsi Müslüman olup Sünni, Hanefi idi.²⁷⁴ Suriye Türkmenleri de genelde Müslüman, Sünni ve Hanefi idiler. Çok az bir kesim yani dört milyon Suriye Türkmeninden 300.000-400.000’i abdaldı yani Alevi, Bektaşî idi.

Gaziantep Beydililerinde Türkmenlerinde Batıl İnançlar:

a) Eskiden Türkiye’nin her yerinde yeterli sayıda doktor bulunmamakta, olan doktorlar da il ve ilçe merkezlerinde yaşamaktaydılar. Bu durum ülkenin daha çok köyünde ya da kırsal kesiminde halkın kendi içinden birkaç kişiyi doktora benzetir (onlara doktor vazifesi verilmesi) gibi olmasına yol açmış; halk, benzetilen kişilerin söylediklerini yaparak bir nevi şifa bulacağına inanmış ya da inandırılmıştır. Sabri Dinç’in dediğine göre *“hatta bazen doktorlar bile şifacı olarak kabul edilen bu kişileri hastaların hastalıklarının tedavisi için tavsiye etmiştir.”*²⁷⁵ Araban, Beydililerinde hastalanan veya korkan çocuklar için de değişik, yöresel tedavi yöntemleri uygulanırdı. Örneğin; yaşlı bir kadın, kayalarda yetişen “perıavşanı(acı yavşan)” adlı bitkinin acı suyunu korkan ya da hastalanan çocuğa içirirdi. Bu suyun bir miktarı da yine hasta olan çocuğun eline, yüzüne sürülürdü. Böylelikle çocuğun şifa bulacağı ümit edilirdi.

b) Çocuğu olmayanlar hocalara gider, çocukları olması için muska yazdırırlardı. Dua okudukları bir miktar suyu kadın ve erkeğin eline, yüzüne sürerlerdi, onlar elini yüzünü bu su ile yıkarlardı. Bu suya “efsunlu su” denirdi. Bu sudan kendileri de içerlerdi.

²⁷² Topal İbo’nun Antep Harbi’ndeki faaliyetleri için lütfen bkz. Resimler, Resim 12 .

²⁷³ Adil ŞAN

²⁷⁴ Faik AKYILMAZ

²⁷⁵ Sabri DİNÇ, 7 Ekim 2018

Efsunlu su en çok, doğum yapması ümit edilen kadına sürülürdü. Korkanlar için ayrıca muska da yazdırılırdı.²⁷⁶

c) Beydili köyünde eskiden Şih Mehmet Ulukök vardı, sonra “Maho Baba” diye biri gelmiştir. Bunlar İslam dinine bağlı ve saygın kişilerdir. İmam olarak kendilerine Ahmed bin Hanbel’i kabul ederlerdi ve tarikatı yayan şihlardan oldukları için bu kişilere “baba” denirdi. Günümüzde sayıları azalmıştır. Evlerinde dini konularda öğüt ve bilgiler verilen oda şeklinde “tekke” bulunurdu. Araban’ın köyünde Rışvan aşiretinden olanların felçli olanlara, ağzı eğrilenlere tedavi uygularken bu kişilerin hastalıklı bölgesine kendisinin papuçlarının altlarını o hastalıklı bölgelere sürmesi, dualar okuması ve okunan dualardan “şifa gelir düşüncesi” ile hastaların özellikle hastalıklı bölgelerine doğru üflenmesi ile hastadaki hastalığın gittiğine inanılırdı. Buluşulan bu yerlere “ocak” denirdi. Göze yakın ve çibana benzeyen “piroz” adlı bir hastalık eskiden insanlarda görülürdü. Bıçak vb. aletler bu hastalıklı kısma sürülmezdi. Doktorlar bile bu hastalığa yakalanan kişilerin bir şiha gitmesini tavsiye ederdi. Hastalar bu tür mekânlara giderlerdi. Günümüzde teknolojinin hızla gelişimi ve sağlık şartlarının iyileştirilmesinden dolayı hastaların şifası için bu tür yollara başvurulmamaktadır.²⁷⁷

ç) Seyyid-i Vakkas Hazretlerini ziyaretleri Beydililerin dini ritüelleri (gelenekleri) arasındadır. Vakkas ismi günümüzde Pazarcık, Besni, Gölbaşı, Yavuzeli’nde sıklıkla kullanılmaktadır. Rivayetlere göre Said ibni Vakkas İslam ordusu komutanıdır. İslam ordusu Bizans ordusu ile Araban’da bulunan bir mevkiide çarpışır. Bu çarpışmada Said ibni Vakkas(Seyyid-i Vakkas)’ın bir askeri ya da komutanı şehit düşer ve sonrasında oraya o kişi adına bir türbe yapılır. Ancak çok eski zamanlardan beri halk burayı Seyyid-i Vakkas Hazretlerinin türbesi olarak ziyaret etmektedir. Eskiden Pazarcık, Besni, Gölbaşı, Yavuzeli ve bu ilçelerin köyleri de dâhil senede bir defa insanlar burayı ziyaret ederlerdi. İlkbaharın sonuna doğru buraya kfile kfile giden insanlar burada birer oğlak(keçi yavrusu) keser, pilav üstü et yapardı. Bu yemek topluca yenirdi ve ardından yine topluca dua edilirdi. Günümüzde yolda işaret tabelaları vardır. Bu türbe insanlar tarafından hâlen ziyaret edilmektedir. Ziyarete gelenler; çocuğu olmayanlarla dua ve inançları gereği gelenlerdi. Hatta günümüzde üç köyün cenazesi oraya defnedilmektedir. Bu köyler; Ziyaret Köyü,

²⁷⁶ Sabri DİNÇ, 7 Ekim 2018

²⁷⁷ Sabri DİNÇ, 19 Ekim 2018

Bağlıca Köyü ve Karacaören Köyü’leridir. İnsanlar orada ağaca çaput bağlarlar ve dilekte bulunurlar.²⁷⁸

d) Gece tırnak kesmenin doğru olmadığına dair batıl inançları vardı. Tırnak gün içerisinde evin dışında kesilirdi. Tırnak kesildikten sonra el sabunlanarak yıkanır.²⁷⁹ Gece tırnak kesmenin günah olacağına dair batıl inanç Barak Beydililerinde de vardır.²⁸⁰

e) Bir kuş türü olan baykuş bilindiği üzere genellikle geceleri ortaya çıkar ve öter. Eğer baykuş birinin evinin yakınına konmuş, ötmüşse, kişiler, o muhit yahut evin zarar göreceği düşüncesine kapılırlar ve baykuşu oradan uzaklaştırırlar. Böylelikle kötülükleri uzaklaştırabileceklerini düşünürler.²⁸¹

f) Evin eşiğinde, kapının girişinde oturulmazdı. Günah olacağı ve yerin temiz olmadığı düşüncesi ile çocuklar bile buraya oturtulmazdı.

g) Bir kişi yolda yürürken önünden tilki veya kara kedi geçerse o hayvanları görmeyen gören kişiye uğursuzluk getireceği düşüncesi vardı.²⁸²

ğ) Erkekler siyah renkteki kıyafetlerini sadece bir gün giyerler. İki-üç gün üst üste giymezler. Giydikleri zaman başlarına musibet geleceğine dair bir batıl inanç vardır.

h) Gök gürlemesi sırasında kapı eşiğinde durulmaması gerektiği, bunun olması hâlinde kötü günler ile karşılaşılacağına dair batıl inançları mevcuttur.

ı) Güzel işler eğer Cuma günü yapılmaz ise Pazartesi veya Perşembe günü yapılmasının gerektiğine dair batıl bir inançları vardır.

i) Kötülüğün uzak olması için elini kulak memesine götürüp baş ve işaret parmağı ile kulak memesini birazcık çekiştirdikten sonra bu parmakların birkaç kez arka arkaya tahtaya vurulması ve böylelikle kötülüklerin uzaklaştırılacağı düşüncesine dayanan batıl bir inançları vardır.

²⁷⁸ Sabri DİNÇ, 19 Ekim 2018; Vakkas KOCA; Cuma KOCA

²⁷⁹ Faik AKYILMAZ

²⁸⁰ Sedat TİRYAKİ

²⁸¹ Faik AKYILMAZ; Sedat TİRYAKİ; Sedat DEMİR

²⁸² Faik AKYILMAZ

j) Siyah renkte kedi, keçi, köpek evde bulundurmamak ve bulundurulursa uğursuzluk getireceğine dair batıl bir inançları vardır.

k) Bir bitkinin adı olan yüzerliğin tohumu saç veya mangalda yakılırdı. Bunun nazara iyi geldiği söylenirdi. Evlere yüzerlik takılırdı. Düğün sahibi aileye nazar olmasın diye düğün halayında yakılır ve tüttürülürdü.

l) Islık çalınca ısılık sesinin şeytan getireceğine dair batıl bir inançları vardır.

m) Ölü eti çiğnemek olarak kabul edildiği için gece sakız çiğnenmezdi.

n) Doğum yapan kadınların yastığının altına üç harflilerden korunmaları için muska ile birlikte makas koyarlardı. Günümüzde bu âdet devam etmektedir. Yine Doğum Âdetleri'nde geçen, yeni doğan bebeğin yastığının altına demir koyma geleneği de batıl bir inançtır.

o) Bir ailede normal doğumdan kırk gün önce doğum yapan varsa doğum yapan ile onun doğum yaptığı tarihe, tarih olarak en yakın doğum yapan diğer kadın iğne değişirdi. Çocukların sakat olmaması ve birbirlerine zarar vermemesi için bu âdet uygulanırdı.

ö) Bir rüzgâr türü olan ve hızla gelen hortumu görür görmez, hortumun başka yere gitmesi için “Ali burada, Ali burada” derlerdi. Hortuma karşı sesli bir şekilde böyle söylenilmesinin sebebi; Hz. Ali'nin rüzgâra hükmettiğine dair olan inançtır.

p) Köpeklerin uluması, yakın olan yerden cenaze çıkacağı anlamına gelir.²⁸³ O eve bela getireceği düşüncesi olur, köpek o evden uzaklaştırılırdı ve başkasına verilirdi.²⁸⁴

r) Beydililerde albastı olayı da yaşanmıştır.

Albastı bilimsel literatürde şu şekilde geçer:

Albastı: “Türk halklarının inançlarından olup, demonolojik²⁸⁵ görüşlerde geniş yer tutan, şeytanî bir varlık.

Türk dillerinde, “korkulu ruh, eziyet verici ruh, ev cini ve doğum sırasında zarar veren kötü ruh” gibi anlamlarda kullanılan “Albastı” motifi çok farklı adlarla kullanılmıştır. “Albastı” (Türkmen), “Albaslı” (Karakalpak, Nogay, Kumuk), “Al”, “Albıs” (Tuva), “Albastı” (Karaçay, Balkar, Kazak), “Alvasti” (Uygur), “Olboostı” (Özbekistan), “Albarstı” (Kırgız), “Abaahı” (Yakut) v.b.

²⁸³ Sedat TİRYAKİ; Sedat DEMİR

²⁸⁴ Sabri DİNÇ, 19 Ekim 2018

²⁸⁵ Demonizm (Yun. İ.) Cincilik. bkz. DOĞAN, Mehmet, *Büyük Türkçe Sözlük*, Vadi Yayınları, Ankara 2001, s. 300.

Bazı sözlüklerde, “korkulu ruh, bedbaht ruh” anlamında kullanılan, “Alpas” , “Alpasta” sözcüklerine de rastlamak mümkündür.”²⁸⁶
Kısaca albasma diğer Türk topluluklarında da görülmektedir.

Sabri Dinç’in doğum yaptıktan sonra üvey annesini albasmıştır. Olay şöyle cereyan etmiştir: Doğumun yapıldığı günün akşamı Sabri Dinç’in babası işleri dolayısıyla Malatya’dadır. Kendilerine komşu olan İbiş adlı bir kişi vardır. Üvey anne bu kişiyi gece eve girmiş olarak ve canavar şeklinde görmüştür. O kişinin evin direğine yaslandığını görünce ona: “Gel, otur!” demiştir. O kişinin suretine bürünen kişi aslında yoktur, hayalidir. İki-üç gün sonra üvey anne bu olay sonucu oluşan korkunun etkisi ile vefat etmiştir. Aslında olayın içinde hiç bulunmamış olan İbiş adlı zât da bu kadından yıllar sonra vefat etmiştir.²⁸⁷

Suriye Beydili Türkmenlerinde Batıl İnançlar:

a) Baykuş görmek: Baykuşu yakın olduğu muhitten ya da evden ses çıkartarak yahut taş atarak kovarlar ve oradan uzaklaştırırlar. Gaziantep Beydililerinde olduğu gibi Suriye Beydililerinde de baykuş görmenin uğursuzluk getireceğine dair batıl bir inanç vardır. Ayrıca Suriye Türkmenlerinde baykuşun öldürülmesi hâlinde başlarına bir felaket geleceği düşüncesi vardır.

b) Köpeğin uluması, ölüme işaret olup, batıl inançtır.

c) Yüzerlik yakmanın, ateş buğusu (Şamanizmden kalma) ve puhur yapmanın kötülükleri kovacağına dair batıl bir inanç vardır.

ç) Tamamen kara olan kedi ve köpeklerin uğursuzluk getireceğine dair batıl bir inanç vardır.

d) Ölülerin başında ağıt yakmak batıl bir inançtır. Ölünün kıyafeti ortaya bırakılıp kadınlar kıyafetler üzerine ağıt yakarlar. Son çıkarılan elbise üzerine ağıt yakılır. Ölünün ölüm sebebi (trafik kazası, doğal afet, tekerlek geldi) ne göre yakılan ağıtlara örnek:

*“Zalim kurşun da ciğerini deldi,
Zalim kurşun da sol yanından vurdu.*

²⁸⁶ BEYDİLİ, Celal, *Türk Mitolojisi Ansiklopedik Sözlük*, Çev. : Eren ERCAN, Yurt Kitap-Yayın, Ankara 2004, s. 37.

²⁸⁷ Sabri DİNÇ, 19 Ekim 2018

Yağlı kurşun da sol yanından vurdu. ”²⁸⁸

O anki psikolojik duruma göre ağıt yakılır.

e) Gece tırnak kesme, uğursuzluk getirir.

f) Gece tırnağa batan diken gece çıkarılmaz, çıkarmak için gündüzün olması beklenir. Dikenin uğursuzluk getireceği düşüncesinden dolayı “diken gelin olur” derler.

g) Süpürge devrilmesi, ortada bırakılması uğursuzluk getirir. Ot süpürge ortada kalmasın diye uydurulmuş bir batıl inançtır.

ğ) Ayakkabının ters çevrilmesi, ayakkabının yerlere bastığı, Allah’ın gökte olduğuna inanıldığı için göğe çevrilmemesi gerektiğine dair batıl bir inanç vardır.

h) Kible tarafına işemenin günah olacağı ve uğursuzluk getireceği düşüncesi vardır.

ı) Ayakları batı ve kibleye uzatmanın yanlış olduğu düşüncesi vardır.

i) Çocuk Oyunları’nda değinildiği için burada tekrar değinilmeye gerek duyulmayan çocuk düşmesin, yere sağlam bassın diye yapılan köstek kırma âdeti batıl bir inançtır.

j) Kirve oğlana kız veremez. Batıl inançtır. Kirve olunca akrabadan da ileri olunduğu düşüncesinden dolayı böyle batıl bir inanca sahiptirler.

k) Uzun bir sefere gidecek kişinin arkasından “yolu açık olsun” ve “gittiği yerden çabuk dönsün” diye, o giden kişinin ardından su dökme âdeti vardır.

l)Kötülüklerin uzak olması için elin kulak memesine götürülüp parmaklar ile çekiştirildikten sonra arka arkaya birkaç kez tahtaya vurulmasına dair batıl inanç Suriye Beydililerinde de vardır.²⁸⁹

X. DEYİŞLER, DEYİMLER VE ATASÖZLERİ

Deyiş: Arapça kökenli bir sözcüktür. Birinci anlamı: Deme biçimi, söyleme biçimi, anlatım biçimi, anlatış. **Eş. esk.** Üslup, yenibiçem. Ör. Yazının deyişi dikkat çekiyordu. İkinci anlamı: Bir kimsenin bir olayla ilgili olarak anlattıkları. Ör. Senin deyişine göre, bu

²⁸⁸ Adil ŞAN

²⁸⁹ Mohammed MOSTAFA

iş olmayacak demek. Üçüncü anlamı: **yaz**. Halk şiiri, halk koşuğu, halk türküsü. Ör. Ozanın deyişleri bir kitapta toplanmış.²⁹⁰

Gaziantep-Araban Beydilileri'nde “eci” nineye, “bibi” halaya denir.²⁹¹

Suriye Türkmen Beydililerinde günümüz Türkçesi ile kullandığımız sözcükler farklı şekillerde söylenmektedir.

Ağrı-agrı, su kanalı-arık, elbise-asbap, sitem-atep, hanım-ayel, inat-aynat, avare-avara, tuvalet-ayakyolu, hala-bibi, az önce-bayak, çelme atma-bağda çekme, pazarlık-bahşire, patlıcan-balcan, geçen yıl-buldır, testere-bıhçı, kümes-pin, demin-bayaktan, az önce-bayak, süslü-çirtikli, farklı-ayırıksı, tertemiz-arısili (çocukların üzerinden su dökerken), durumu olmayan çocuk-akıs, hamile kadın-guzlaçı, garamet atma-iftira atma ile aynı anlama gelmektedir.²⁹²

Beydililer örf ve âdetlerine bağlılardı. Güzel ahlâklı ve iyi yaşamak için birbirlerine öğüt, nasihat verirlerdi. Büyükler küçük çocukları terbiye eder. Hayır işler söylerlerdi. Hacı Bektaş-ı Veli gibi önemli zâtların sözleri onların yaşamlarını şekillendirmişti. Örneğin; “Eline, beline, diline hâkim ol! , vb.”²⁹³

Deyim; sözlükte “anlatıma akıcılık, çekicilik katan, çoğunun gerçek anlamından ayrı bir anlamı bulunan, genellikle de birden çok sözcüklü dil ögesi, kalıplaşmış sözcük topluluğu.” olarak geçmektedir. **eş. esk.** tabir. Ör. “Aba altından değnek göstermek”, “baharı başına vurmak” birer deyimdir.²⁹⁴

“Komkuyruk”, işe yaramaz kişi, it demektir.²⁹⁵

Atasözü b. a. ataların, uzun denemelere, gözlemlere dayanan yargılarını genel kural, bilgece düşünce ya da öğüt olarak veren ve kalıplaşmış bir biçimi olan, kamuca benimsenmiş kısa, özlü söz. **eş. esk.** darbimesel.²⁹⁶

²⁹⁰ PÜSKÜLLÜOĞLU, Türkçe ... , s. 452.

²⁹¹ Sabri DİNÇ, 19 Ekim 2018

²⁹² Adil ŞAN

²⁹³ Sabri DİNÇ, 19 Ekim 2018

²⁹⁴ PÜSKÜLLÜOĞLU, Türkçe ... , s. 452.

²⁹⁵ Sedat TİRYAKİ; Sedat DEMİR

²⁹⁶ PÜSKÜLLÜOĞLU, Türkçe ... , s. 152.

Atasözleri İsmail Özçelik’e göre gelenekle yerleşmiş, milli varlıklardır. Ona göre atasözleri Türk yaşayış tarzlarından doğmuştur ve bunun sonucu olarak ortaya çıkmıştır.

Atasözleri toplumun sosyal hayatına dair bizlere bilgiler verir, bunlardan ders çıkarmamızı sağlar. Geçmişte yaşamış insanların tecrübelerini bizlere yansıtır ve öğüt niteliğindedir. Yine Özçelik’e göre;

“Dilciler ve halk edebiyatçılarının atasözlerine ilişkin toplayacakları malzeme sadece filoloji ve psikoloji bilimleri için değil tarih ve sosyoloji bilimleri için de katkı sağlayabilirler. Nitekim Türk hayatı, görüş ve felsefesi ile Türk düşünce hayatı ve düşünce tarihine ilişkin yapılacak araştırmalarda da atasözlerinden geniş bir şekilde yararlanmak mümkündür.”²⁹⁷

-“Ürmesini bilmeyen it sahibine konak getirir.” Konuşmasını bilmeyen kişi, ailesine zarar, bela getirir.

-“Evine kilim dokumayan, ellere halı dokur.” Kendi ailesine faydası olmayıp başkasına faydası olanlar için kullanılan atasözüdür.

-“Yavuz itin yarası eksik olmaz.” Gençler için kullanılan sözdür. Sürekli kavga eden kişinin başının beladan kurtulmayacağını anlatmak için kullanılır.

-“Elin çanağını yalayan itten hayır gelmez.” Devamlı başkalarına yaranmak isteyen kişiden hayır gelmez.

-“Oğlan öğrenir babadan sofrayı açmayı, kız öğrenir anneden bıçkı biçmeyi.” Hem bir evladı överken hem de onu yererken söylenir.

“Asil azmaz, bal kokmaz. Kokarsa yağ kokar çünkü aslı ayrandır.”

Hakiki bal soğuktan veya sıcaktan bozulmaz. Özelliğini kaybetmez. İyi olan bir kişiyi, asil olan bir aileyi övmek için kullanılır.

İyi muhafaza edilmezse yoğurttan elde edilen yağ bozulur.

-“Balın ve pekmezin iyi olursa sineğin ta Bağdat’tan gelir”. Kalitenin öneminden bahsedilir.

²⁹⁷ ÖZÇELİK, İsmail, *Tarih ve Metodoloji*, Gazi Kitabevi, Ankara 2014, ss. 106-107.

-“İtin kılı ağarmaz, kurdun kocası yüz çakala bedeldir.” Bir yiğit kişinin kırk korkak kişiye bedel olduğu vurgulanmak istenmektedir. Bilindiği üzere “kurt”, Türkler için kutsal kabul edilen bir hayvandır.

-“Halımız itin halı, keyfimiz beyde yok.” Durumu zayıf ama eğlenceden ve ikramdan geri kalmayanlar için söylenen sözdür.²⁹⁸ Gaziantep ağzında buna benzer derleme(seçilip toplanmış) sözler bulunmaktadır. Örneğin; “Acından karnı kurlar, başında nergis parlar.” Bu derleme fakir olup süste ve lüks yaşantıda zengin kimselerden geri kalmayan kişilerden söz ederken kullanılır. “Ayrılanı yok içmeye, otlar gider sıçmıya.” yine bu türden olan insanları anlatırken kullanılır.²⁹⁹

-“Adamın ahmağı da avcı olurmuş.³⁰⁰ Bu atasözü avcılığın kayda değer bir uğraş olmadığını belirtmekte, avcılık yapan kişileri olumsuz yönde eleştirmektedir.

Deyimler ve atasözleri Beydililerin günlük konuşma dillerinde kullandıkları en önemli söz kalıplarıdır. Deyimler kısa ve en az iki kelimedenden oluşmakla birlikte atasözleri, cümlelerden meydana gelmiştir. Deyimler ve atasözleri kullanılırken kullanımlarında yer yer gözümüze çarpan noktalar ise şunlardır:

- 1) Bulunulan yörenin yöresel ağzı ve şivesi kullanılmıştır.
- 2) Eylem ve yaşayış tarzlarına göre oluşturulan bu şiveler anonimdir.

XI. TÜRKÜLER VE HİKÂYELER

Barak Beydilileri, türkülerini Barak havaları şeklinde söylerler. Barak havası, uzun havalardır. Türküler önceleri davul ve zurna ile söylenirdi. Saz eşliğinde ise sonradan söylenmeye başlanmıştır.³⁰¹ Bu türkülerden bazılarına düğün bölümünde değinilmiştir. Tekrara düşmemek amacıyla bu kısımda tekrar bahsedilmek istenmemiştir.

Köy odasında, köy muhtarının evinde veya odasında, eskiden radyoda Malatyalı Battal Gazi’nin hikâyeleri, Hz. Ali Cenklere okunurdu ya da bunları köyden okuma yazmayı bilen bir kişiye okuturlardı.³⁰²

²⁹⁸ Sedat TİRYAKİ; Sedat DEMİR

²⁹⁹ AKSOY, Ömer Asım, *Gaziantep Ağzı II, Deyimler, Meşhur Sözler, Atasözleri, Dualar, Beddualar*, İbrahim Horoz Basımevi, İstanbul 1945, s. 18.

³⁰⁰ Sabri DİNÇ, 7 Ekim 2018

³⁰¹ Sedat TİRYAKİ; Sedat DEMİR

³⁰² Sabri DİNÇ, 19 Ekim 2018

Sabri Dinç röportaj yapılırken tekti.³⁰³

XII. ŞİİRLER

Beydililerde şiir, yaşamın içinden tarihe tanıklık eder. Tarih boyunca Beydilileri anlatan şiirlere değinecek olursak:

Kadı-Oğlu Yusuf Paşa gelende
Yalan dünya benim derdi Beydili
Seksen bin evle Rakka'ya iskân olanda
Tayl, Muvâli'yi kırdı Beydili,

Döğülür davullar, iniler dağlar
Harbiler çağrışır analar ağlar
Gürleyip Fiyahan'a konduğu çağlar
Şemseddin'den ubur etti Beydili

Döğülür davullar, çekildi sancak
Koç yiğit atına takıldı poncak
Hamed il-Abbas bu işi tuttu ancak
Göç ile düşmana vardı Beydili

Şeyh Efendi böyle çaldı kalemi
Nam tuttu Beydili'nin âlemi
Ânnak Süddoğlu Hüseyin Çelebi
Çarhacınız Cafer olsun Beydili

Kara Bayrak salsak Şark Evi yırak
Kara gün olanda aşîret gerek
Şunda eyi bir nam kazandı Soyban Barak
Binde birin oma dikri Beydili

Taş- Demir'im söyler özünden
Methedelim Beydili'nin yazından

Ala Bucak Kettele'nin düzündü
Hamed'in sancağın bastı Beydili³⁰⁴

Yukarıdaki şiirde Beydililerin iskânı anlatılmaktadır. Beydililer bilindiği üzere Colab'a iskân ettirilmişlerdir. Colab (Cullab), günümüzde Şanlıurfa'nın doğusunda kalan bir köyün ve ırmağın adıdır. Evliya Çelebi ise eserinde Colab'ın bir kasaba olduğundan söz eder.³⁰⁵

Toplandık aşîret geldik Colab'a
Baş bend de Firûz Beğ'in değil mi?
Emretti beğler konduk yan yana
Hacı Ali'nin yurdu Seylân değil mi?

Ondan aşağı budak düzüldü
Bend sahibi ismi ismine yazıldı
Orda Berk Ağa'nın keyfi bozuldu
Torunların yurdu Şirvan değil mi?

Yurd verildi Ulaşlı'nın beğine
O da kondu Berk Ağa'nın sağına
Firkat geldi Ağça-Kale dağına
Bayındır'ın yurdu Goncan değil mi?

Dedem-Oğlu, haymaların kurulsun
Çekilsin bayraklar mehter vurulsun
Döğülsün kahven harbin çağrılısın
Abdalların yurdu Ören değil mi?³⁰⁶

³⁰³ Sabri DİNÇ röportaj yapılırken yalnız olduğundan türküler ve hikâyeleri pek bilmiyor yahut kendi deyimiyle: “Böyle konuşma esnasında aklıma gelmiyor ancak biri deyince hatırlayabiliyorum”. Çünkü bilindiği üzere geçmişe dair bilgiler paylaşılrken insanın geçmişte anılar yaşadığı kişilerin yanında olması o anıların kişinin gözünde tekrar canlanmasını sağlamaktadır. Sabri DİNÇ

³⁰⁴ SÜMER, Oğuzlar (Türkmenler) Tarihleri... , s. 302.

³⁰⁵ SÜMER, Oğuzlar (Türkmenler) Tarihleri... , s. 302.

³⁰⁶ SÜMER, Oğuzlar (Türkmenler) Tarihleri... , s. 303.

Yukarıdaki şiirde Rakka iskânı anlatılmaktadır. Rakka'ya yerleştirilen Beydili ve diğer oymakların hatıralarında Şahin Bey yerine babası Firuz Bey bu şekilde geçmektedir.

Seherden avazın bağrımı deler
Durnanın kanadı köz gibi yanar
Kaldırmış kanadın yavru baş sanar
Firûz Beğ Acem'e gitti durnalar.

Yedi atlı ile bindik Allah emanet
Yetmiş bin evliya eylesin himmet
Yurdumu beklesin oğlum Muhammed
Firûz Beğ Acem'e gitti durnalar

Çağrışı çağrışı yayladan inin
İnin Ayn Elize bir semah dönün
Beğden izin oldu koruya konun
Firûz Beğ Acem'e gitti durnalar

Benden selâm eyle Hazna hatuna
Çıkarsın alları kara bağlasın
Küçük oğlu ile gönül eğlesin
Firûz Beğ Acem'e gitti durnalar.³⁰⁷

Hatıralarda Feriz Bey şeklinde geçen Firuz Bey, bu fena yerlerde yaşanmaz diyerek yanına aldığı bir kısım oba ile beraber İran'a göç etmiştir. Şahin Bey'in (hatıralarda Firuz Bey) İran'a gittiği yukarıdaki şiirden anlaşılmaktadır.

Beydililer kendilerini yakıcı Rakka çöllerinde bırakıp gitmek durumunda kalan boy Beylerini unutamamışlar, çocuklarına onun ismini (Feriz şeklinde) vererek hatırasının zamanımıza kadar yaşatılmasını sağlamışlardır.

“Rakka iskânı Türkmenlerinin Arablar, Kürdler ve bilhassa bu sonuncuların Rişvan ve Milli aşiretleri ile yaptıkları savaşırlara dair birçok şiiri zamanımıza kadar gelmiştir”.³⁰⁸

Şu şiir bu mücadeleler ile ilgilidir:

Rakka çöllerinden gelen gaziler
Rakka'nın konca gülü soldu mu?
Yeniden bir haber duydum oradan
Cerid Bekir öldü derler öldü mü?

Cerid Bekir öldü ise kırıldı kilit
Yolumuza çöktü bir kara bulut
Kürdülü Kerim'le Bayındır Halit,
Kolu bağlı cellâtlara vardı mı?

Kul Sa'dun'um der ki bulamadık vefa
Hükmümüz geçerdi şol Kaf'tan Kaf'a
Ulaşlı oğlu Hacı Mustafa
Alayları bölük bölük böldü mü?³⁰⁹

Şiirden de anlaşılacağı üzere şiirde bu savaşlarda ünlenmiş yiğitlerin adı geçiyor ve Cerid Bekir'in ölümünden duyulan acı anlatılıyor. Ceridler'den bir oymağın Belih Çayı kıyısına Beydililere komşu olarak yerleştirildikleri bilinmektedir.

Rakka'da kalan Beydili boyu buraya alışmış hatta kendileri için tehlikeli olan düşmanları –Arap boylarına bile kendilerini zamanla kabul ettirmişlerdir. Hatıralara göre Halep valisi Abbas Paşa Rakka'da yaşanan bir

³⁰⁷ SÜMER, Oğuzlar (Türkmenler) Tarihleri ... , s. 304.

³⁰⁸ SÜMER, Oğuzlar (Türkmenler) Tarihleri ... , s. 305.

³⁰⁹ SÜMER, Oğuzlar (Türkmenler) Tarihleri ... , s. 305.

kervan soygunundan dolayı sorumlu tuttuğu Türk oymaklarının üzerine yürümüş ve onları dağıtmıştır. Bu olayı anlatan şiir şu şekildedir:

“Evvelce gelmişiz iskân olanda
Dağıttın Culab’ı sen Abbas Paşa
Aşîret! Siz de bakın böyle zamana
Dağıttın Culab’ı sen Abbas Paşa

Haydarlı, Çelebi çıksın bir yana
Arablı, Kadırlı döndü aslana
Dört çevremiz döndü kana dumana
Dağıttın Culab’ı hey Abbas Paşa

Güneçle, Ulaşlı dövüşe insin
Bayındırlı, Kazlı arkada dursun
Torunla, Şark-Evli hazırlık görsün
Dağıttın Culab’ı hey Abbas Paşa

Mehmed Beğ’im der ki belim büküldü
Gözüm yaşı sinelere döküldü
Dağıldı aşiretim, bendim söküldü
Dağıttın Culab’ı sen Abbas Paşa”.³¹⁰

Abbas Paşa’ya yenilen Beydili, Barak ve diğer oymaklar Culab’ı terk ederek dağılmışlardır. Bu hadisenin XIX. yüzyılda olduğu anlaşılmaktadır. Rakka’dan ayrılan Beydililerin önemli bir kısmı tezimize konu olan Gaziantep’in güney yöresine göç eden Beydililerdir. Onlardan altı obanın köyleri de Suriye topraklarında yaşamaktadır.

YÜRÜYÜŞ

Süngümü demir gibi
Ellerimle kavradım
Şanlara, zaferlere

Yürüdüm adım adım

İrkim doğudan koptu
Dört bucakla savaştım
Altay’dan attığım ok,
Alp dağlarını aştı.

Yürüdüğüm izlere,
Eğil de hürmetle bak,
Ecdadımın kanıyla
Yoğrulmuştur bu toprak.

Yurdumu çiğneyenin
Saçından süzülen kan
Kulağında küpedir
Yahut damarlarından

Kalsa sınırlarımda
Tek bir kol, tek bir bilek
Tarih bunu bir kılıç
Kaldırsın da görececek

Varsa hakkın kılıçtır,
Tutunacak bir dalı.
Yaşayacak milletler
Hakkını tanımalı.

Adımın biri Oğuz,
Biri Mustafa Kemal.
İrkimin istediği
Ya ölüm, ya istiklâl.³¹¹

Güneyde yaşayan Türkmen,
Beydili ve Baraklara ait olan şu şiir
Kurtuluş Savaşı yıllarını anlatır:

“Ecnebler oturdular dizbediz
Suriye’yı zapteyledi Fransız
Anadolu, Yunan, Irak, İngiliz
Mandasına kaldı, oldu kurbanı
Bu veçhile mülkü yaptılar taksim
İslamın mahvını kıldılar teslim
Gazeteler yazıp etdiler tamim
Kaldırmaya Kur’an’ı azımşanı

³¹⁰ SÜMER, Oğuzlar (Türkmenler) Tarihleri ... , s. 306.

³¹¹ Faik AKYILMAZ’ın dedesi Mustafa AKYILMAZ tarafından Kurtuluş Savaşı

yıllarında Beydili Beyi, Firuz Bey adına söylenmiş bir şiirdir. Faik AKYILMAZ

Bunun üzerine alemislam
Uyandı birbirlerine kıyam
Çektiler din için cihadı Ağlem
Şadan için ruhufahricihanı
Kâzım Karabekir Enverle Cemal
Talat Paşa ile Mustafa Kemal
Sirayet için ettiler melal
Seyreyleyim şimdi sahip Kur'an'ı
Enverle Cemal gitti Kafkas'a
Talat Paşa girdi ebedi yasa
İbret olmak için âlem-i nasa
Ankara'dan koptu bunun tufanı
Karabekir Kemale geldi gayret
Çekti albayrağı dedi: Ey millet!
Cem olsun başıma ehlihamiyet
Alalım düşmandan ana vatanı
Geldi Ankara'dan güzel bir name
Neşir olundu bütün Irak-ı Şam'a
Hâsıl bilcümle ehli İslam'a
Emir etti cihadı ol keremi'kani
Ol zaman İslamlar hayyî'lâyenam
Etiler cihada birbirlerine kıyam
İmdade yetişti seyyidül'en'am
Himaye eyledi ehli imana
Başdan Anadolu çekti alsancak
Saldı Fransıza atını ancak
Terk etti silahı darda kalıncak
Teslim etti Fransıza inanı
Ondan sonra Maraş salisen Antep
Başladılar harbe ol ali'cenab
Maraş muzaffer Antep bitap
Kaldı defneyledi Karayılan'ı
Çekti Anadolu kayreti namusu
Askerimiz yoktur cümlemiz me'yus
Emretti Rumlar ve hem de Venizelos
O' alçak Yunanın başkumandanı
İzmir'de başladı bir azim kıtal
Ayakaltı yatdı muhterem hilal
Nasıl ki gelmesin insana melal
Nice masumların döküldü kanı
Anadolu etdi bir nice feryat
Kimseler etmedi zerrece imdat
Yunan vahşetini Kabil mi tadat
Gelmemiş cihana böylesi canı
Hayli zaman Anadolu dinledi
Birdenbire cuşa geldi inledi
Topun sedasından kulaklar çınladı
Kapladi cihanı barut dumanı
Kemal Paşa çekdi bir azim ordu
Götürdü düşmanın önüne kurdu

Sakarya şehrine gelince durdu
Gönderdi düşmana Ali İhsanı
Yunanlılar Sakarya'ya erişti
Kemal ile büyük harbe girişti
Bu mes'ele mühim alışverişti
Hayretlere gark eyledi insanı
Kâzım Karabekir yetişti hemen
Ordular Yunan'a vermedi aman
Yunan askerleri dedi el'aman
Sel gibi akıtdı alkızıl kanı
Uzun uzadıya yazmak ne hacet
Kalemimde yoktur çünkü o' takat
Düşman zayıfatı çoktur bekayet
Saymak için yoktur asla imkânı
Düşman geri döndü izi üstüne
İngiliz kapandı yüzü üstüne
Venizelos çöktü dizi üstüne
Arşa çıktı o' gün ahufiganı
Bilcümle ecnebi Azerbeycan
Mısırda Suriye hem Arabistan
Acem ile Afgan koca Hindistan
Dediler Kemal'e Hakk'ın arslanı
Söyleyeyim hakikatı aşıkâr
Derlerdi bir geldi haydar-ı kerrar
Ankara'dan zuhur etti batekrar
Mustafa Kemaldir şiri yezdanı
Aralıktan geçti hayli bir zaman
Fevzi ile İsmet tanzim etti mühim bir plan
Dediler Ali İhsan eyledi isyan
Harp için Kemal'a etti isyanı
İngilizler dedi vermeyin ruhsat
Daim ele geçmez böyle bir fırsat
Birbirine düşman iken bir millet
Kaldırın aradan vermeyin amanı
Cepheyi keşfetti düşman serbeser
Gördüğü hiç yoktur İslam'dan eser
Emretti ileri yürüdü asker
Artık ölümün zamanı
Nagâh zuhur etti Ali İhsan yandan
Mağaralar bastılar sıtkıyla candan
Yüzmeye başladı cesetler kandan
Mahvettiler bütün Yunanistan'ı
İndirdi hasmına darbe'izafer
Kıpdeler eyledi evladıbeşer
Kâffe'inücumat şemsile kamer
Bilcümle melâik huricenani
Kırıldı düşmanın kanadı kolu
Aralıkta kaldı kesildi yolu
Mezbehaya döndü hep Anadolu
Kalmadı gitmeye tabı-tuvanı

İslam'ın bayramı işte o gündü
Muharebe değil o' bir düğündü
Loiccorc bu hale hayli düşündü
Ziri zeber oldu cümle planı
Dinle havadisi şimdi birader
Yatırdı düşmanı haki seraser
Mütapakisini aldı beraber
Esir ile doldu cümle miyanı
Yunanlılar başladı ric'ata birden
Terki silah ile kaçtı her yerden
Nakliyatı kaldı seyrüseferden
Kalmadı arada namı'nişanı
Hüseyin firarinde hayli kasaba
Yaktı harap etti geldi hesaba
Türk askeri tekrar kasaba
Alkana boyandı kılınç kalkanı
Düşmanı ettiler kâmilten tetmir
Getirdi bilcümle mü'münler tekbir

XIII. MANİLER

Mani: Başta aşk olmak üzere hemen hemen her konuda yazılıp söylenebilen anonim edebiyat türüdür. Mani sözcüğü Arapça kökenli olup halk arasında “koşa” olarak da bilinmektedir. Koşa, Türkçe’de çiftlenmiş (ikili) demektir. Beyit manasına da gelen bu sözcük Anonim Halk Edebiyatı’nın en küçük nazım şeklidir. Mani, Suriye Türkmenlerinde genelde yaşlı kadınlar tarafından düğün ve kına gecelerinde söylenmektedir. Mani, Suriye Türkmen Folklor geleneği için çok önemlidir.

Tenekede katıran,
Sağ yanımda oturan,
Kız sen bana varırsan
Naylon fistan getirem

Tenekede şekerim
Üstüne gül dökerim
Kaynanamın derdini
Ölenecek çekerim

Kekliğim avla beni

Kavuştı hilale Bursayla İzmir
Maderi vatanın konca civanı
Anadolu bahsi bitti burada
Payitaht mes'elesi kaldı arada
Gazi Kemal Paşa kıldı irade
Çıkmak için İstanbul'dan ezanı
Döndü İngiliz'e dedi bak bana
Emirlerim vardır dikkat et ona
İtiraz eyleme düşün sen sana
Sebeptir mahvine kaldır kemani
Zaglul Paşa Mısır'a gitmeli muhakkak
Söylerim, auzu- Birabbil felak
Kılınç ile istirdat eylerim anı
Sonra hükmündeki ehli imanlar
Hukukca müsavi olmalı anlar
İtiraz eylersen hayli kurbanlar
Kesirim bu yola koymuşum canı.”³¹²

Dağlara salma beni
Geceler yanımda uyu
Gündüzler bağla beni

Almayı nazik soydum
Yarin ağzına koydum
Afiyet olsun yârim
Sen yedikçe ben doydum

Bu derenin uzununu,
Kıramadım buzunu

³¹²ŞAHİN'in kitabında geçen bu şiir Türkmenlerin Kurtuluş Savaşı yıllarını anlatması açısından kayda değer bulunmuştur.

ŞAHİN, Ali, *Güneydoğu Anadolu'da Beydili Türkmenleri ve Baraklar*, Doğu Ltd. Şti. Matbaası, Ankara 1962, ss. 66-70.

Aldım Çerkes kızını
Çekemedim nazını

Bu derenin armudu

Anan baban var mıydı?
Anan baban olsaydı
Seni burada kor muydu?³¹³

Tek dörtlük hâlinde söylenen maniler, Gaziantep Beydililerinde herkes tarafından bilinen manilerdir yani anonimdir. Gaziantep Beydililerinde mani, ya kadın kadın arasında söylenir ya erkek erkek arasında söylenir ya da çocuklar kendi aralarında maniler söylerlerdi. Beydililerde mani Şeklinde olan deyiŐlere daha çok oyunlarda denk gelmekteyiz. Çömçeli gelin oyununda söylenen sözler mani Őeklindeydir. Gaziantep Beydililerinde maniler, kadın-erkek arasında atıŐma olarak sylenmezdi çünkü bu durum örf ve âdetlere göre halk arasında ayıp karŐılanırdı.³¹⁴

XIV. NİNNİLER

Bebeğın beŐiğı sallanıırken onların ağlamasını önlemek ve uyumasını sağlamak iin söylenirdi. Bu ninniler, Gaziantep Beydililerinin hıllangı dediğı “salıncak”ta bebek ya da çocuklar sallanıırken büyükleri tarafından söylenirdi.³¹⁵ Sade bir dille söylenen ninniler, söyleyen kişilerin o anki psikolojik durumuna bağlı olarak deėiŐebilir, hece ls ile veya serbest l ile de olabilirdi.

Bebeğın beŐiğı amdan,
Yuvarlandı düŐtü damdan,
Ağlama bebeğım ağlama
Bey babası gelir Şam’dan
Ninni yavrum ninni.³¹⁶

Dağ başında durnalar,
Çocuk tutturur zurnalar,
Ağlama böyle yavrucuğım
Gece oldu tenhalar.³¹⁷

³¹³ ŞAN, Suriye Türkmenleri... , ss. 110-112.

³¹⁴ Bessey İNCE; Cuma KOCA; Hasan ZENCİDİ;
Hüseyin İNCE; İbrahim POLAT; Mustafa
BULUT, 1970, Beydili

Köyü/Araban/Gaziantep, Çiftçi, İlkokul, 8 Ocak
2018; Ramazan İNCE; Vakkas KOCA

³¹⁵ Sabri DİNÇ, 7 Ekim 2018

³¹⁶ Bessey İNCE; Ramazan İNCE

³¹⁷ Adil ŞAN

XV. FIKRALAR

Fıkralar, güldürürken düşündürmeyi sağlayan kısa hikâyelerdir.

Gaziantep Beydili aşiretine mensup kişilerin ve köylülerin kendi deyimleri ile: *“Kendilerine özgü fıkraları bulunmamaktadır. Kültürlerine yerleşmiş olan fıkraları halk tarafından bilinen anonim tarzda olan fıkralardır.”*³¹⁸

Suriye Beydililerinin yaşantısında fıkralar çok olmamakla birlikte vardır. Bunlardan birine değinecek olursak:

Abdal ve Bayram:

*“Abdalın biri Ramazan ayında bir Türkmen köyüne misafir olur. Her gün biraz sahurda biraz da iftarda yemek getirirler, abdal doymaz tabii. Ramazan biter. Abdal başka bir köye gider. Orada da Kurban Bayramına denk gelir. Sabah kalkar ki kurban kesiyorlar. “-Ne yapıyorsunuz?” diye sorar. “-Ya işte bayram.” derler. “-Ne bayramı bu?” der. “-Büyük bayram, Kurban Bayramı.” derler. Abdal “-Kurban olurum ben bu bayrama. Bunun şu köyde bir de küçük gardaşı var, milleti bir ay kırıp geçiriyor, vallah!” der.”*³¹⁹

XVI. LAKAPLAR

Halk arasında lakaplar önemli bir yer tutmaktadır. Köy halkı birbirlerine çeşitli lakaplar verirlerdi. Bu lakaplardan bazıları ise şunlardır:

Horoz Ali, Selli Kasım, Deli Ali, Kör Ahmet, Deli Mustafa, Laklakı Mehmet Ali.³²⁰

Suriye Türkmenleri’nde ise lakaplar Gaziantep Beydililerine benzer olarak herhangi bir kimseye veya gruba örneğin, sülaleye belirli bir özelliğinden dolayı başkaları tarafından verilirdi. Lakaplar bir kimsenin fiziksel özelliğine göre de verilebilirdi: Kör Tahir, Topal Mahmut, vb.

Yaptıkları işlere atfen de verilmiş olabilirdi. Mıhtar Hasan, Patosçu Halil, Demirçi Ali, Ayı Hasan, Arap Hüseyin, Abdal Hasan, Balı Mehmet, Cücük Mustafa, Çebiş Halil, Tabancalı Hüseyin, Donbalak Ahmet, Boz Ahmet, Hırkız Hasan, vb.³²¹

Bu tür lakaplar Beydililer arasında hâlen kullanılmaktadır.

³¹⁸ Faik AKYILMAZ; Sabri DİNÇ, 19 Ekim 2018

³¹⁹ Adil ŞAN, Suriye Türkmenleri... , s. 117.

³²⁰ Mustafa BULUT; Bessey İNCE

³²¹ Adil ŞAN

XVII. DUALAR, BEDDUALAR ve YEMİNLER

Dualar kişilerin birbirleri arasında konuşma sırasında, birine güzel, kulağa hoş gelen bir söz söylemek amaçlı; beddualar ise karşıdaki kişi diğer kişinin kendisine ya da çevreye olan tutumundan hoşlanmadığında onu yermek için kullanılan kötü, kulağa hoş gelmeyen sözlerdir. Beydililer de günlük hayatlarında konuşma dillerinde yaşayış tarzları, örf ve âdetlerine göre dua ve beddua şeklinde birbirlerine karşı sözler sarf etmişlerdir.

Araban Beydililerinde edilen dualardan bazıları şu şekildedir:

- Allah seni korusun.
- Hızır Aleyhisselam yoldaşın olsun.
- Güle güle git, güle güle gel.
- Yaşın uzun olsun, düğünün güzün olsun. (Harmandan ve bağcılıktan gelir elde edilirdi ve bu gelir kaynağı daha çok güzün elde edilirdi. Güz mevsiminde havaların ne çok sıcak ne çok soğuk olmasından yani iklimin ılıman olmasından ve güzün ekonomik anlamdaki rahatlığın daha fazla olmasından dolayı Beydililer arasında bu dua edilirdi.)
- Avuçladığım altın olsun.
- Hayırlı uğurlu olsun.
- İşin gücün rast gelsin.
- Allah kazadan beladan esirgesin.

Suriye Beydililerinde edilen dualardan bazıları ise şu şekildedir:

- Allah ağzını bozmaya.
- Allah analı-babalı büyütsün.
- Allah aydınlığa çıkara.
- Allah daha çok sevindire.
- Allah bol kazanç vere.
- Allah dünya ahret ateş göstermeye.
- Allah başınızı bozmaya. (Yeni evlenmiş çiftler için edilen duadır.)³²²

³²² Adil ŞAN

Gaziantep Beydililerinde edilen beddualardan bazıları şu şekildedir:

Allah canını alsın, Allah belanı versin, kurşun bedenine değe, öllüğünün körü, yaşına doymayasıca, dert dutasıca, çer alasıca³²³, kurt yiyesice, vb.

Suriye Beydililerinde edilen beddualardan bazıları ise şu şekildedir:

-Allah seni getirtmeye.

-Allah seni yeşertmeye.

-Allah seni töretmeye.

-Allah'ından bulasıca.

-Allah başını bağrını yiye.

-Gara gara dert.³²⁴

Gaziantep Beydililerinde edilen yeminlerden bazıları şu şekildedir:

-Vallahi billahi,

-Dinin hakkı için,

-Nikâhım gitsin,

-Namusum şerefim üzerine,

-Allah bana kulum demesin ki.³²⁵

Suriye Beydililerinde edilen yeminlerden bazıları ise şu şekildedir:

-Dinime, imanıma.

-İki gözüm çıksınkine

-İki gözüm önüme aksınkine,

³²³çer alasıca: Bu bedduanın anlamına ilişkin onların da bilgileri bulunmamakta ama beddua olarak onlar tarafından bu deyim kullanılmaktadır. Bessey İNCE; Cuma KOCA; Hasan ZENCİDİ; Hüseyin İNCE; İbrahim POLAT; Mustafa BULUT; Ramazan İNCE; Vakkas KOCA

³²⁴ Adil ŞAN

³²⁵ Sabri DİNÇ, 19 Ekim 2018

-Allah'ıma kitabıma, ben geldim seni bulamadım, (Yemin ederken bu tür yeminlerin başına -insanların daha çok İslam inancına sahip olmalarından dolayı- yemin eden kişinin karşı tarafın inanması için “Allah'ıma kitabıma, ...” deyip devamında üzerine yemin edilen durumu söylemesi.)

-Allah'ıma kitabıma, ben söylemedim.

-Allah'ıma kitabıma, ben etmedim.

-Ölümüne,³²⁶ gibi ifadeler kullanılırdı.

XVIII. OYUNLARI

“Şemseddin Sami (1317)'ye göre, “Kamûs-ı Türkî' de oyun kelimesinin ‘yetişkin ve çocuk oyunu; kumar; dans ve cambazlık gösterileri; hile; tiyatro oyunu’ anlamlarında kullanıldığı kaydedilmiştir. Ayrıca, oyunla ilgili olarak oyun almak (kumarda kazanmak), oyun ebesi, oyun başı, oyun etmek, oyun çıkarmak, orta oyunu, kılıç oyunu, kâğıt oyunu, oyunbaz, oyuncak, oyuncakçı ve oyuncu kelimelerine de yer verilmiştir.”³²⁷

İp ip ilmeden, yüssük, zille, aşşık, bip, dol dol dolbaşı, gelin gok, beş taş, göz bağlammaç, çukur, parmak sayma.³²⁸ Çizgi, uzuneşek, beş taş (kendi deyimleri ile takara) oyunu, çelik-çomak, hılç oyunu, çömçeli gelin, salkım oyunu, yüssük oyunu, saklamaç, ip atlama, cereyan oyunu.³²⁹

A. Çocuk Oyunları

Arası Kestim: Bu oyunda çocuklar birbirlerinin önünden geçerek “arası kestim” derlerdi.

Zilley Oyunu: Höl oyunun köyde oynanan diğer şekline “zilley oyunu” denir. Yuvarlak çizilmiş çemberin içinde bir taş vardır ve oyunda kullanılan taşlara “zilley” denilir. Her çocuğun elinde de bir taş vardır. Çocuklar ortadaki taşı vurmaya çalışırlar. Ortadaki taşın sahibi ebe olan çocuktur. Ortadaki taşı vuran ve dışarı sektiren çocuk ortadaki taşı dışarıdan alıp içeri gelene kadar diğer taş sahibi olan çocuklar taşlarını almaya çalışırlar. Yakalanan ebe olur. Yakalayamazsa ebeliği devam eder ve oyun böylelikle

³²⁶ Adil ŞAN

³²⁷ AKBAŞ, Banu, Ö. ÜNAL, Selma, “Oyuncaklarla Oynanan Geleneksel Gaziantep Oyunları”, *Uluslararası Erken Çocukluk Eğitimi Çalışmaları Dergisi*, 4. Uluslararası Okul Öncesi Eğitim Kongresi, 2015, C.1, S.:1, s. 25.

³²⁸ Dol dol dolbaşı: Bu oyun oynanırken, oyun ile söylenen sözler şu şekildedir: “dol dol dolbaşı, oturmuş hıyarbaşı”. Adil ŞAN

³²⁹ Bessey İNCE; Ramazan İNCE; Cuma KOCA

devam eder.³³⁰ Mohammed Mostafa, bu oyunu sadece isim olarak büyüklerinden duyduğunu ifade etmiştir.³³¹

Çelik Çomak Oyunu: Küçük, ince kavak veya başka bir ağacın çubuklarından çelik çomak yaparlar. Sadece oyunun adı olduğu için böyledir. Yumuşak bir toprak zemin üzerinde yere atılan çubuğun dik duranına diğer oyuncu çocuklar vurmaya çalışır. Çubuğu kim yıkarsa yıkan kişi yıktığı çubuğu alır. Çok sayıda çubuğu yıkılan kişi oyunu kaybeder, yıkan kişi ise oyunu kazanır. Her bir oyuncu bu oyun için 5-10 tane çubuk hazırlar. Bu oyun en az 3, en fazla 7 kişi arasında oynanır.³³²

Çömçeli Gelin: Gaziantep Beydililerinde, Türkmen çocukları arasında oynanan oyunların en meşhurdur. Genç kızların oynadığı bir oyundur. Çömçeye ya da bir sopanın ucuna bağlanan beze bebek şekli verilirdi. Haç şekli verilen ağaç parçası birbirine sıkı bir şekilde iplerle bağlanırdı. Bebeğe benzetmek amaçlı bez ve çaputlarla baş yapılır, kömürle göz, kaş ve ağız çizilirdi. Bebek ayrıca çiçek ve ağaç yaprakları ile süslenirdi. Çocuklar kapı kapı gezer, evlerden kendilerine yemek yapmak için malzemeler toplarlardı. Malzeme isterken malzemenin adına göre mani söylenirdi. Örneğin; ³³³

*Çömçeli gelin ne ister?
Bir kaşıcık yağ ister.
Yağ olmazsa bal olsun,
Bal olmazsa tuz olsun,
Benim yavrum sağ olsun,
Yaz yağmuru yalancı,
Gâvur gızı dilenci.*³³⁴

Çocuklar topladıkları malzemelerden yemek yapıp yedikten sonra köfte yoğurulacak kabı ters çevirip müzik aleti yaparlar ve şarkılar söyleyip oyunlar oynarlardı. Büyük kaşığa denen “çömçe” ile hazırlanan bebeğin yerini günümüzde küçük kaşıkla yapılan bebekler almıştır ve çocuklar yağmur yağarken çömçeli gelin manisinin tamamını ya da bir kısmını hâlen söylemektedirler.

³³⁰ Faik AKYILMAZ; Hüseyin İNCE; Sabri DİNÇ, 19 Ekim 2018

³³¹ Mohammed MOSTAFA

³³² Faik AKYILMAZ; Hüseyin İNCE; Sabri DİNÇ, 19 Ekim 2018

³³³ Yukarıdaki oyunların tamamında oyuncu sayısı en az 3 ve en fazla 5 aralığındadır. Faik AKYILMAZ

³³⁴ Bessey İNCE

Salkım Oyunu: Perşembe’yi Cuma’ya bağlayan akşamda çocuklar toplanırlar, bir evin bacasından torba salkıtırlar. Ev sahibi de onlara çeşitli ikramlarda bulunurdu. Oyun esnasında söylenen söz ise şu şekildedir: “Salkım salkım salkıtan, yok mu beni korkutan?”

335

Güş: Yumuşak toprak yahut çamur olan yerde sivri uçlu değneklerle oynanan oyundur. 2-3 kişi arasında ve 8-10 çubukla oynanır. Oyunculardan biri yere çubuk saplar. Diğer oyuncu o saplanan çubuğu vurduğunda onu alır. Oyun bu şekilde, çubuklar bitinceye ve oyuncular yoruluncaya dek devam eder.

Höl: İki değnek ile oynanan oyunun adıdır. Bu oyuna “çim hokeyinin ilkel şeklidir” de denilebilir. Kozalak veya bez parçalarının birleştirilmesi sonucu elde edilen toplar, kaleci olup elinde sopa ile bekleyen çocuğun kalesine girdirilmeye çalışılır.

Körebe: Ebe seçilen bir oyuncunun gözlerinin bir mendil veya eşarp gibi bir malzemeye bağlanması sonucu ebe etrafını göremez bir hâl alır. Diğer oyuncular onun etrafındadır. Etrafında dolaşan ve kendisine dokunan oyuncuları ebe olan oyuncu yakalamaya çalışır.³³⁶ Körebe oyununun diğer adı “**göz bağlama oyunu**”dur.³³⁷

7 Kule: 7 tane taşın üst üste dizilmesi ile olur. Taşlar 8-10 adım kadar uzaklıktaki bir mesafeden sıraya girmiş iki gruptan, sayıları 8 ilâ 14 arasında değişen ve yarı yarıya ayrılmış grup oyuncuları tarafından top/topa benzeyen bir araç yardımı ile vurulmaya çalışılır. İlk grup sıra ile topu atar. Grup oyuncuları kuleyi deviremezse sıra diğer gruba geçer. Taşlar devrilirse ebe olan grup, taşı deviren grubun üyeleri kuleyi dikmeden taşı deviren çocuğu top ile vurmaya ve oyunu kazanmaya çalışır.

Köstek Kırma: Bu oyun Suriye Beydili Türkmenlerinde günümüze kadar devam etmektedir. Kösteğin esas anlamı hayvanların kaçmasını önlemek için ayaklarına bağlanan iptir. Bu oyundaki esas amaç kösteği kırılan çocuğun ayağında engel kalmaması, koşup yürümesidir.³³⁸ Yeni yürümeye başlayan çocuğun yürümeye başladığını insanlara göstermek amaçlı çocuk kapı kapı gezdirilir. Çocuk gezdirilirken her ev durumuna göre şeker, para, yumurta, vb. verir. Toplanan bu malzemeler bir meydan yerine çocukla birlikte

³³⁵ Bessey İNCE; Hasan ZENCİDİ

³³⁶ Sedat TİRYAKİ; Sedat DEMİR

³³⁷ Mohammed MOSTAFA; Faik AKYILMAZ; Hüseyin İNCE; Sabri DİNÇ, 19 Ekim 2018

³³⁸ ŞAN, Suriye Türkmenleri... , s.123.

getirilir. Bu arada çocuk bir zembil(sepet)e oturtulur. Burdaki amaç çocuğa komik bir özellik verilerek etrafta bulunan çocukları meydana toplamaktır. Meydana toplanan çocuklar zembile oturtulup ayak parmaklarına karşılıklı pamuktan ip bağlanan çocuğa doğru koşarak kösteğe benzetilen ipi kırmaya ve çocuğun eteğindeki hediyeleri almaya çalışırlar. Kim kösteği kırarsa hediyein çoğunu o alır. Diğer hediyeler kalan çocuklar arasında pay edilir. Kösteği kırılan çocuk ve aile mutluluk içerisinde evlerine döner. Böylelikle kırkuncı gününü geçen bebeğin daha sağlam, daha doğru, daha dik ve tökezlemeden yürüyeceğine inanılır.³³⁹

Aşık Oyunu: Kurbanlık hayvanların ilikleri toplanır. İlik sayısı önceden belirlenir. Anlaştıktan sonra oyuna başlanır. Oyunun uzayıp uzamaması kişilerin elindeki ilik sayısına bağlıdır. Birçok kişi oyunun uzamaması için ilik sayısı eşit şekilde oyuna başlar. Karşıdaki atış mesafesi en fazla 3 metreyi geçmeyecek şekilde ayarlanır, daha sonra ilikler hedefe atılır. Vuran kişi ilikleri toplar. Oyundaki hedef ilikleri almaktır. Kim daha çok ilik toplarsa oyunu o kazanır.

Saklambaç Oyunu: Oyunda en az üç kişi olmalıdır. Oyun oynanmazdan evvel kurallar konulur. Ebe 100'e kadar sayar ve "sağım-solum sobe, saklanmayan ebe" der. Daha sonra gözlerini açarak saklananları aramaya ve onları sobelemeye çalışır. Beydililerde saklambaç oyunun diğer adı "kâh" tır.³⁴⁰ Bu oyun Türkiye'nin hemen hemen her yerinde oynandığı gibi Suriye Beydililerinde de oynanmaktaydı. Günümüzdeki çocuklar arasında da bu oyun oynanmaya devam edilmektedir.³⁴¹

Birdirbir Oyunu: 10-15 tane çocuk birdirbir diyerek birbirlerinin üzerinden atlardı. İlk başta atlayan dizili olan on-on beş kişinin üzerinden birdirbir diyerek atlayıp en sona geçiyor ve ikinci sıradaki de yine aynı şekilde. Oyun, çocuklar arasında mızıkçılık çıkana kadar yahut onlar yoruluncaya devam ederdi.

Çoturum Eşek: 7 çocuk kafalarını bir araya getirirlerdi. Bellerini eğerlerdi. Öbür grup da 7 çocuktan oluşurdu. Bu 7 çocuk fırsat bulunca gelip o kümenin üstüne her biri bir diğerinin üstüne gelecek şekilde binerdi. Üstüne binilen grubun reisi binmek isteyenleri bindirmemeye çalışırdı. Gelecek kişilerden birine diğer gruptan biri tarafından

³³⁹ ŞAN, Suriye Türkmenleri... , s. 123; Mohammed MOSTAFA

³⁴⁰ Sedat TİRYAKİ; Sedat DEMİR

³⁴¹ Faik AKYILMAZ; Hüseyin İNCE; Sabri DİNÇ, 19 Ekim 2018

dokunulursa, eliyle değilirse, tekme ile vurulursa o çocuk hakkını kaybederdi. Onlar da diğer gruba aynısını yaparlardı. Değilen çocuğun grubu yenilmiş olurdu ve oyun sonuna kadar bu böyle sürerdi.³⁴²

Tekme/Tepik Oyunu: İki grup oluşturulur. Bir grupta 7 çocuk yan yana dizilidir, diğer grupta da aynı şekilde dizilidir. Bunlar birbirlerine tekme atmaya çalışırlar.

Ebe Beni Kurda Verme Oyunu: Eskiden bu oyun da oynanırdı ancak Sabri Dinç bu oyunu isim olarak bilmektedir.

Hırç: 10 tane kadar “hırç” denen sopanın yumuşak bir toprak parçasına saplanmaya çalışılarak oynanan oyundur. Oyunculardan biri toprağa çubuğu saplamışsa diğerleri o sopayı devirip kendi sopasını dikerek o kişiyi ürtmüş yani yenmiş olur. Deviremeyip de ordaki toprağa attığı çubuğu dikerse ve ondan sonra gelecek kişi attığı çubukla dikilen diğer çubukları devirmeyi başarır ise deviren kişi oyunu kazanır. Oyun sonunda devirdiği çubukların hepsini ve parayı alır.

Gülle Oyunu: Mermerden ya da sert taştan -misket yok iken- damın üzerinde akşama kadar oynanan oyundur. İşaret parmağı üstte orta parmak altta gülle fırlatılır. Fırlatılan gülle, gidip diğer oyuncunun güllesine vurur. İlk olarak gülleyi kim vurursa oyunu o kazanır. Kimse vuramaz yani gülleler birbirlerine isabet etmez ise sıra ilk baştaki oyuncuya tekrar döner. Gülle atma sırasında ilkin parayı vuran parayı alır daha sonra o kişi en yakınındakine gülle vurmaya çalışır. Oyuncu sayısı oynayanların sayısına bağlı olarak 4 ilâ 7 arasında değişir. Eskiden gülle olmadığında bu oyun yuvarlak, gülle gibi taşlarla oynanırdı.³⁴³

B. Düğün Oyunları

Beydililerde düğünler genelde güz mevsimine, mahsüllerin toplanıp satıldığı, gelir elde edildiği ve ahalinin rahat ettiği döneme denk getirilmeye çalışılmıştır. Hasat sonu yapılan düğün şenliklerinde halkın katılımı ve eğlenme oranı daha yüksek olmuştur. İnsanlar düğünlerini davul-zurna eşliğinde yaparlardı. Düğün yeri için geniş bir meydan seçilirdi. Burada bir kalabalık oluşturulur ve oyunlar oynanırdı.

³⁴² Sabri DİNÇ, 19 Ekim 2018

³⁴³ Sabri DİNÇ, 7 Ekim 2018

Uzun hava eşliğinde halay çekilir. Eskiden düğün başlamadan önce çoğu yerlerde yağlı güreş oynanırdı. Yağ sürülen iki kişi hakem eşliğinde halkın önünde güreşe tutuşurdu. Güreş sayısı yediye kadar tutulurdu. Zamanla üçe düşmüştür. Yağlı güreş, 2010-2011'in Suriye Savaşı'ndan önce devam eden bir oyundu. Yağlı güreşi kazanan kişi elde ettiği başarı ile şu iki mesajı karşı taraf rakibe ve oyunu seyreden kişilere vermek isterdi:

1. olarak: "Ben daha güçlüyüm" imajı,
2. olarak ise damat tarafından damadın babası ya da damadın amcası oyunu kazanan kişiye ne istiyorsa onu hediye ederdi (yemek, vb.).³⁴⁴

Beydili düğünlerinde oynanan oyunlardan tura ve sinsiliye tezimizin düğün kısmında değindiğimiz için burada o oyunlara değinmeye tekrar lüzûm görülmemiştir.

Düğün de oynanan oyunlardan biri de cirit oyunudur. Oyunda binilecek atların ağzına gem vurularak oynanırdı.³⁴⁵

Düğün günü ağaçlara kilimler asılıp deveye benzetilirdi. İçinde insan vardı. Bir tür gölge oyunudur. İçerdeki kişi birtakım hareketler yapar, meydandaki kişileri eğlendirirdi. Bu oyun akşamları düğünlerde sinsili oyunundan sonra oynanırdı. Sinsili oyunundan hemen sonra halay çekilirdi. Halay, sinsili oyununda yakılan ateşin etrafında çember şeklini alarak ve el ele tutuşularak çekilirdi. Halayın son sırasındaki erkek, inanç ve âdetleri gereği, halayın ilk sırasındaki kadının kardeşi veya yakın akrabalarından birisi olurdu.

Gündüzleri ve geceleri türkü söylenirdi. Düğüne gelen misafirlerden halaya katılanlar, "Yahyoooo", "Alihey" çalarak yani topluca başlarını aşağı eğip böyle söyleyerek yine başlarını topluca yukarı doğru kaldırıp bu sözleri tek seferde ve gür bir şekilde söyleyip düğüne ayrıca canlılık katarlardı.³⁴⁶

XIX. CENAZE

"Beydilililerin hepsi Müslümandı. Köyde cenaze olduğunda çevre köylülere haber verilirdi. Kişinin yakın akrabalarının ve tanıdıklarının cenaze törenine katılmaları böylelikle sağlanırdı. Cenazeden dolayı cenaze evinde yemek hazırlanır, definden sonra taziye gelenlere bu yemekten verilirdi. 3 çeşit yemek yapılırdı. Haşlama et, pilav ve kuru fasulye verilirdi. Murra kahve ve çay da verilirdi. Cenaze evinde Kur'an okunurdu.

³⁴⁴ Mohammed MOSTAFA

³⁴⁵ Sabri DİNÇ, 7 Ekim 2018

³⁴⁶ Sabri DİNÇ, 19 Ekim 2018

Ölen kişi kadınsa bir kadın hoca getirilir, erkek ise köyün imamı cenazeyi yıkardı.

Yas günü yas tutulurken; kadınlar ağıtlar yakarlar ve dualar ederler; erkekler ağıt yakmaz ama dua ederlerdi. Kadınlar ile erkekler yas günü ayrı ayrı yerlerde otururlardı. Ölen kişinin cenazesi sabunla yıkandıktan sonra kefenlenmesi yapıldı. Cenaze kefene sarıldıktan sonra, köyde morg gibi ayrı bir oda içinde şişmemesi için cenazenin etrafına buz konulurdu. Akrabalar ve uzaktan gelenler için toprağa sonradan verilmek üzere cenaze bir gün bekletilirdi.

Cenazeden üç beş gün sonra cenaze adına mevlit okutulurdu. Evlerde, komşu evlerinde, köy odalarında taziye için gelen misafirler ağırlanırdı. Cenazeden sonra cenaze evinde öğle ve akşam yemeği sürekli olarak yapılır, taziye gelenlere bu yemekten ikram edilirdi. Gelen kişiler ölen kimsenin ardından dua ederlerdi. Her yemek sonrası cenaze için dualar okunurdu. Yemek pişirme en az on gün sürerdi, daha uzun süreler de vardı.³⁴⁷

Örneğin; Faik Akyılmaz Bey'in babasının cenaze merasimi kırk gün sürmüştü.

Cenaze töreninden üç gün ya da bir hafta geçtikten sonra ölen kişinin ruhu için mevlid töreni yapıldı. Ayrıca kırkıncı gün de yemek yapılır ve komşulara ikram edilirdi. Bu yemek, kırkıncı gün yapılmasından dolayı halk arasında "Kırkıncı Gün Yemeği" olarak bilinirdi. Bazı yerlerde bu yemeğe "Kırklık Köftesi" de denilirdi.³⁴⁸ Cenaze sahibi tarafından, vefat eden kişinin amel defterine sevap olarak yazılması için gelen misafirlere bu yemekten ikram edilir, artan yemek olursa komşulara dağıtılırdı.³⁴⁹ Bu tür âdetler günümüzde de devam etmektedir.

Suriye Beydili Türkmeni Mohammed Mostafa'ya göre ise;

"Cenazelerin yası, eskiden 40 gün tutulurdu, günümüzde ise üç gün tutulmaktadır. Cenazeye gelenler cenazeye kendileri gibi gelecekler için gıda maddeleri getirirlerdi. Bunlar kurban, bir çuval pirinç, yemek, vb. idi. Günlük olarak yine cenaze evinde yemekler yapıldı. Komşular ve akrabalar taziye gelenler için çeşitli yemekler getirirlerdi."³⁵⁰

"Cenazede ağıt yakılır; on beş, yirmi gün boyunca ölü evine yakın akraba ve komşuları tarafından yemek, vb. götürülür. Bunlar arasında; koyun, kuzu, koç olabilir. Şehirden gelenler bir çuval çay şekeri getirir. Televizyon açılmaz, müzik çalınmaz, on beş, yirmi gün boyunca kimse açmaz, açan olursa da sesi kısılmış olur. Ölüye saygıdan ölü evinin en yakın komşu ya da akrabası televizyonun üstünü kapatır. Ağıt yakılır. Cenaze camide anons edilir. Kabir eşilir. İmam cenaze yıkar. Köyde öldüyse köyde yıkanır. Tahta salaca, sedye gibi olup üzerine döşek serilir. Kefelenmiş ölü bunun üzerine yatırılır. Ölü mezara kefeni ile indirilir. Musallada namaz kılınır. Harmanlıkta kuru yere indirilir. Ölü'nün cenazesi mezarlıkta da kılınabilir.

Baba ölmüşse oğulları indirir, yoksa cenazeyi köylü indirir. Kadın ölmüşse erkek çocukları veya kardeşleri indirir. Kadınlar mezar defnedildiğinde mezar başına çok yaklaştırılmaz. Sesi mahrem olduğu için uzak tutulur, defnedildikten sonra yaklaşabilirler. Kadınlar ağlarlar, ağıt yakarlar, dövünürler. Münferit gidebilirler.³⁵¹

³⁴⁷ Faik AKYILMAZ

³⁴⁸ Faik AKYILMAZ

³⁴⁹ Hüseyin İNCE

³⁵⁰ Mohammed MOSTAFA

³⁵¹ Adil ŞAN

Suriye Beydililerinde de yine “Yemek Kırklığı” vardır ve mevlit okutulurdu.

“Yas günü yas nasıl tutulur?” sorusuna ise bizler şu cevabı verebiliriz:

İlk gün cenaze kalkmadan önce akrabaları tabut kalkmadan yas tutarlar, ağıt yakarlardı.³⁵²

Arabian Beydili köyündeki Sabri Dinç’ e göre ise “Kırkıncı ve Elli İkinci Gün diye deyiş vardır” ama onun dediğine göre: “kabul edilmiyor”.

“Ağıt yakarken Türkler “Leli” diye, Kürtler ise “lolo” diye ağlar. Sesi iyi olanlar türkü söyleyip ağıt yakardı. Bilen bir kadın söylerdi, erkekler pek söylemezdi.”³⁵³

Beydililerde ölen kişinin yönü kibleye yan gelecek şekilde olur, baş kısmı batı, ayak kısmı ise doğuya çevrilirdi. Mezar eşilir, sular konulur ve ölen kişi için sıcak su ısıtılırdı. Ölen kişi kadın ise cenaze yıkamadan anlayan bir iki usta kadın tarafından perde çekilerek vefat eden kişinin vücudu avluda uzun bir teneşir tahtasının üzerinde yıkanır. Erkek de yine teneşir tahtasının üzerinde bilen erkekler ya da hoca tarafından yıkanır. Meydan yerinde ikisinin cenazesini de erkekler kılardı. Kadınlar arkada bulunurlar, ağlarlar; erkek cenazesinde de yine aynı durum geçerlidir. Ağıt yakarlar. Uzun tabuta konan cenaze beton teneşirin üzerine konur, başı batıya, ayağı doğuya gelecek şekilde ölen kişinin cenaze namazı kılınır. Tabutun ön alt ve arka alt kısımlarına uzun ağaç tahtası koyarlar. Erkekler cenazeyi taşırlar. Kadınlar eskiden mezara da gitmezdi. Günümüzde gidenler vardır. Mezarlığa götürülen ve daha önceden eşilen mezara ölen kişi defnedilir. Hoca mezar kapanırken “dua” onların deyişi ile “talgın” okur.”³⁵⁴

Mezarlar:

“Açılan mezarın üstüne kapatılırken uzun ve çapraz şekilde sopalar konur. Toprak örtülür. İlerleyen zamanlarda mezar yaptıran yaptırdı. Günümüzde pirketle yapıyorlar. Toprağın olması daha makbûldür. Eski yazılar ile “El-Fatiha, kişinin adı, doğum tarihi ve ölüm tarihi” yazılırdı. Eskiden toprak ile yapılan mezar yapılmazdı.”³⁵⁵

Cenaze Evi Âdetleri: Bir odaya sığılmazsa iki odaya sığılırdı. Civar köylerden gelenler için ev sahibi yemek yapardı. Ölüyü mezara defnedip gelenler için komşular birer sini pilav getirirlerdi. Onu mezarlıktan gelen kişiler yerlerdi. Civar köylerden gelenler için çay ve yemek verilirdi. Yemekten sonra “Fatiha” suresi okunurdu ve duadan sonra gelenler dağılırlardı. Taziye yerine mevlitten sonra gelen sayısı azalır, sadece uzaktan duymayanlar kalırdı. Ölen kişinin kim olduğu sela yolu ile ya da kulaktan kulağa duyurulurdu. Mevlit yemeği için köylüler ve civar köyden gelenler olurdu.³⁵⁶

³⁵² Mohammed MOSTAFA

³⁵³ Sabri DİNÇ, 19 Ekim 2018

³⁵⁴ Sabri DİNÇ, 7 Ekim 2018

³⁵⁵ Sabri DİNÇ, 7 Ekim 2018

³⁵⁶ Sabri DİNÇ, 7 Ekim 2018

XX. MUTFAK

Beydililer’de mutfak kültürü geçim şekillerine bağlıydı. Eskiden hayvancılıkla geçimlerini sağlayan Beydililer’in mutfaklarında kullanılan malzemeler genellikle hayvansal gıdalara dayanıyordu. Ekonomik hayatın değişmesiyle birlikte mutfak kültüründe de değişikliklerin olduğu göze çarpar.

Beydililerde yemek çeşitliliği oldukça fazladır. Genel anlamda yemeklerinde bulundukları yöreye özgü malzemeleri kullanırlardı. Hayvansal besinlerden süt, yoğurt, ayran ile yapılanları ve kuru baklagillerden; nohut, mercimek ile yapılanları öncelikliydi.

Yöresel ve Anadolu’da gelenekselleşmiş yemeklerden; bulgur pilavı, et haşlama, yoğurtlu bir çeşit yemek olan katma, yoğurda su katılarak ve dövmeden yapılan dövme çorbası, haşlanmış buğday ve yoğurttan yapılan çorba, mercimek pilavı, mercimek çorbası, domatesli pilav, ayran çorbası, tavuk suyundan çorba, vb. yemekler Beydililerin yaptıkları yemekler arasında sayılabilir. Günümüzde de bu yemekler yapılmaya devam edilmektedir.

Beydililer’in mutfak kültüründe tatlının yeri önemlidir. Beydililerde yapılan tatlılar ve yapılış şekillerine aşağıda değinilmiştir:

Hoşaf: Kuru üzümün şekerli suda haşlanarak soğumaya bırakıldıktan sonra elde edilen tatlının adıdır. Hoşaf, soğuk yenilir. Ramazan ayında yenilmekle birlikte diğer aylarda da yenilir, misafirlere ve komşulara ikram edilir.

Kuru İncirden Tatlı: İncirin suda haşlanıp üzerine şerbet dökülerek soğumaya bırakılması şeklinde yapılan tatlıdır.

Bal Kabağı Tatlısı: Kabak, kaynamış suda kaynatılıp pişirilerek, süzmeye alınır, üzerine şeker atılarak, ateşte şekerin çözünmesi beklenir, şeker çözündüğü zaman soğumaya bırakılır, tatlı böylelikle hazırlanmış olur.

Kadayıf Tatlısı:

“Çiğ kadayıf satın alınarak “amadan” adlı kabın içerisine yayılıp ateşte pişirilip üzerine suyla şekerin ateşte kaynatılarak bir araya gelmesi sonucu oluşturulmuş “kavum” dökülürdü. Eğer ceviz varsa kadayıfın arasına ceviz konulurdu. Antep fıstığı yoktu varsa da bilinmiyordu. Hazırlanan tatlı soğumaya bırakılır ardından servis yapılırdı.”³⁵⁷

Şehriye: Ekmek hamurundan küçük küçük yuvarlaklar şeklinde yapılır, kurumaya bırakılır, yağda kavrulduktan sonra pilava konulurdu.

İçecek: Ayran ve su tüketilirdi. “Kıımızın içecekleri arasında olup olmadığı” sorulduğunda ise olmadığını ancak Kazak taraflarında olduğunu ifade etmişlerdir.

Kurutma: Kurutma kış için yapılan bir nevi hazırlıktı. Patlıcan, biber, domates, kabak, bamya, acur (hıta) kurutulur; kurutulan temel besinler arasında et yoktur. Kurutmaların hepsi yedinci ve sekizinci ayda olur. Altıncı ayda bile kurutma yapılamaz, tercihe bağlı olarak yapılsa da istenilen seviyede olmaz. Çünkü kurutma, kurak ve sıcak bir iklim şartı ister.

Kurutmalıklar, ipe dizilerek kurutulurdu yahut yere bez serilerek bezin üzerinde de kurutulabilirdi. Toprak dam üzerinde ya da evin önünde kurutma olurdu.

Üzüm Kurutması: Eski adı Peygamber üzümü olan Besni üzümü yedinci ay sonu sekizinci ay ortasında elenmiş(ince) toprak üzerinde kurutulurdu. Günümüzde yağlı muşamba, bez veya gazete üzerinde kurutulur. Üzümü kurutmak için önceleri tereyağlı suya kalbur batırılıp çıkarılır ve kurutmalar zeytinyağı ile yapılırdı. Günümüzde yapılan kurutmalarda yine zeytinyağı kullanılmakta olup ayrıca kurutmalar “patoz” adlı ilaç katılarak serilmektedir.

Üzüm, kuruyuncaya kadar sergide kalırdı. Kuruyan üzümler, kıl, bez, yün çuvalara ya da çuvaldan biraz daha küçük olan torbalara konularak muhafaza edilirdi. Yemek için ya da satmak için üzüm kurutması yapılırdı. Misafirlere tatlı yerine de üzüm kurusu ikram edilirdi.

Kurutulacak üzüm cinsi “ağkurunur”/ “karakurunur” günümüzde ise Antep karası ya da Kilis karası denen üzüm toplanır, temizlenir, sağlamları salkım salkım bez üzerinde çöpü ile kurutulurdu. Kuruduktan sonra ovalanır, üflenir ve çöpleri savrulurdu. Çöpler yele verilir, rüzgârla birlikte giderdi. Savrulan üzümler toplanır, muhafaza edilir ve kurutulmuş olan bu üzümler kışın işte yahut günlük hayatta yenir, ekmek ile birlikte de yenilebilirdi. Fazlası satılırdı. Beydili’de en fazla üretimi yapılan ve pekmezlik olan üzüm cinsleri: Azezi üzümü ve kızlar tahtası idi.

Ağ üzüm ve öküz üzümü adı verilen üzümlerin de pekmezi nadiren yapılırdı. Ayrıca bu üzümler yaş üzüm olarak da tüketilirdi. Satmak isteyenler olursa satardı.

Kabarcık: Yaş yemek ve misafire ikram amaçlı olan üzüm türüdür.

Üzüm pekmezi yapılan yerin adına “muhasere” denirdi. Köyde 4-5 âdet muhasere olurdu. Diğer köylüler üzümünü buraya getirirdi. Muhaserede kırma(sade üzüm tatlısı), pestil (bastık) yapılır ve üzüm pekmezi çıkarılırdı.³⁵⁸Üzümü keserken muhasere gitmeyen uluk ve çürük olanlarının ayrı bir kaptan toplanmasına, Gaziantep’liler “tah”, Beydililer “tey” der. Bir araya getirilen üzümlerin, “satıl” da ekşimesi beklenir. Bu yenilir, bunun adına da “ravandı” denir. Teyde pekmez olacak üzümlerin yaralıları, çürükleri vardır. Bunlar satıldan deriye aktarılır. Bu işlemler sonucunda ekşime olur, bozulma olmaz. Ravandı bir miktar suyla karıştırılıp yenir. Baklava olmadan önce, Beydililerde dört mevsim boyunca yenen “ravandı” Beydili mutfağı için önemlidir.

Dımışlı: Adı bir üzüm çeşididir.

Şerbetin nişasta ile yapılmış hâline Gaziantep’te “kesme” denir. Üzümlerin, kesmenin, ravandı, tey’in, pekmezin hepsinin adına “şire” denir. Gaziantep’te “şıra” denir. Şire, Gaziantep’te bulunan Şirehan’da satılırdı. Beydililer’de eskiden yapılan bağcılık onların hayatlarında üzümden çeşitli gıdalar yapmalarını sağlamıştır. Üzümden yapılan gıdalara çeşitli adlar verilmiştir. Örneğin; şıra, şire bunlardandır.

şire = şıra: 1) “Başta üzüm olmak üzere meyvelerden çıkarılan su. Bağbozumu mevsiminde üzüm şirasından pekmez, şıralı reçel, murabba ve tatlı sucuk yapılırdı. Şıra halkası da pişirilirdi. =âb-ı engûr, şire, şirec 1> aksar, şıra halkası, şıra köftesi, şıralık, şıralı murabba, şıralı reçel, şıralı sucuk.

3. Üzüm suyundan yapılan hafif ekşitilmiş içecek. Ezilmiş kuru üzümden de yapılırdı. Dayanması için taze şıraya çöven suyu veya pekmez toprağı³⁵⁹ katılarak artırılırdı.”³⁶⁰

Beydililerin üzüme bağlı olarak yaptığı yiyeceklerden biri de sucuktu. Üzüm pekmezinden yapılan sucuğu -konumuzla ilgili olan- sözlükteki ikinci anlamından itibaren şu şekilde ele alabiliriz:

³⁵⁸ Sabri DİNÇ, 19 Ekim 2018

³⁵⁹ Pekmez toprağı > Şıraya konduğu zaman şıradaki katı parçacıkların tortu olarak dibe çökmesini ve pekmezi ekşitmemesini sağlar. 16. yüzyılda pekmez toprağı İstanbul’da bakkallarda satılırdı. Şarap yapımında da kullanılırdı. Fatih Sultan Mehmed için hazırlanan şerbet, pekmez toprağı kullanılarak yapılırdı.= hâk-ı pekmez, pekmez kumu>pekmez külü. İŞİN, Priscilla Mary, *Osmanlı Mutfak Sözlüğü*, Kitap Yayınevi, İstanbul 2010, s. 295.

³⁶⁰ İŞİN, Osmanlı Mutfak... , ss. 356-357.

Sucuk:

Tezimizde geçen sucuğun anlamı sözlükteki ikinci anlamdan itibaren karşılanmaktadır ve şu şekilde geçmektedir:

2) Nişastalı üzüm sırasıyla kaplanmış ceviz, badem, Şam fıstığı, fındık veya kuru üzümünden oluşan sucuk şeklinde çerez. İpliklere dizilmiş kuru yemişler sıraya tekrar tekrar batırılır, istenen kalınlığa gelince kurutulup kışa saklanırdı. Şıralı sucuk 15. yüzyılın ilk yarısında Afyon'da yapılırdı. Evliya Çelebi zamanında Antep, Manisa, Eğriboz ve İstanbul'un şıralı sucukları meşhurdur. 19. yüzyıla ait kaynaklarda sıra yerine nişastalı şeker şurubundan yapılan tatlı sucuğa rastlanır. = bandırma 1, basdık 2, köfter sucuğu, köftür, palude köfteri, sıra köfteri, şıralı sucuk> ferâne, ferânik, meyde 2, sucuk şekeri, sükkeri köfter. ”³⁶¹

Cevizi aralarında belli mesafeler olacak şekilde ipe dizip bir tahtaya bu ipler çakılırdı. İri ceviz içlerinin dizili olduğu bu ipler kazana batırılır, biraz durdurulur, sıcak iken veya indirdikten sonra kazana batırıp asılırdı. İki ağaç arasına kuruması için asılan bu tatlının altına sırası damlar diye muşamba serilirdi ama sıra zaten damlamazdı. Bunun adına “sucuk” denirdi.

Kırma: Üzüm pekmezi ile yapılan, baklava dilimi şeklinde dilimlenmiş sade tatlının adıdır. Muska gibi olan ceviz ve fıstıktan yapılan kırmaya da “sucuk” denirdi.³⁶² Günümüzde sucuk yapım geleneği hâlen devam etmektedir.

Dut ve üzümünden elde edilen pekmez, Gaziantep halkı için geçmişten günümüze çok önemli bir besin kaynağı olmuştur. XVI. yüzyılda Osmanlı Devleti döneminde pekmez satışından alacak-verecek meselesinden dolayı sıkıntı yaşanması mahkeme kayıtlarına bile yansımıştır. Bu durum bizlere pekmezin ekonomik anlamda değerinin yüksek olduğunu gösterir.³⁶³

Bastık(Pestil): Üzüm şerbeti ve nişastanın karıştırılıp kaynatılıp mala ile serilmesi sonucu elde edilir. Bastık, yere ve damların üzerine serilir. Biraz kaynayınca sügüklerde, evin kenarında sallandırılır. İyice kuruyunca çatıdan aşağı indirilir ve eve getirilir. Bastığın muşambadan ayrılması için muşamba ıslanır. Muşambada olan bastık serginin üzerine ters çevrilir. Ayrılan bastık kareler hâlinde parçalara ayrılır, demetlenir, kıvrılır, katlanarak küçültülür. Üzerine kıvrımadan önce, dilimledikten sonra, kıvrırken nişasta atarlar. Nişasta tozu, yaşlık kalmışsa onu gidermiş olur. Yere açılan bezde istiflenen bastık yan

³⁶¹ İŞİN, Osmanlı Mutfak... , ss. 339-340.

³⁶² Sabri DİNÇ, 19 Ekim 2018

³⁶³ ÇAKIR, İbrahim Etem, 16. Yüzyılda Ayntâb Şehri, Yeditepe Yayınevi, İstanbul 2015, s. 305.

yana ve üst üste konur. Bez toplanır, bastık bu serginin ya da bir çuvalın içinde muhafaza edilir.

Nişasta ile pekmezin kurutulması sonucu oluşan bastığın kaldırılmadan önce muska gibi kesilip içine fıstık ve ceviziçi konmasına “muska sucuğu” denir. Akşamları misafirlerin önüne tatlı, meyve yerine konulurdu.³⁶⁴

Eskiden portakal, elma köyde bulunmadığı için satın alınırdı. Gaziantep’ten yıllık gelen tüccarlar bunları köylülere satardı.

Eskiden hayvansal gıdalardan biri olan yoğurttan yapılan tarhana, Beydili mutfağını oluşturan bir gıda çeşidi idi. Tarhana, buğdayın değirmende çekilmesi sonucu elde edilen dövme ile keçiden alınan sütün pişirilip mayalanması sonucu elde edilen yoğurttan yapılırdı. Dövme ıslanır ve kazanlarda pişirilirdi. Dövmenin beyazı çıkartılırdı. Ortaya çıkarılan gıda maddesi yoğurt ile birlikte tepelenir ve yoğurulurdu. Elde edilen tarhana aşırı bir ilâ üç gün arasında bekletilirdi. Menengiç yaprağı üzerinde kurutulan tarhananın lezzet ve kokusu daha güzel olurdu. Tomarlar şeklinde dizilen yaprakların üzerine tarhana, kalın bir şekilde serilirdi. Beydililer günümüzde de tarhana yapımına devam etmektedirler. Günümüzde tarhana serme işleminde muşambalar ve bezler kullanılmaktadır.³⁶⁵ Aşağıda verilen kitabî bilgilerden de anlaşılacağı üzere tarhana yapımının tarihi çok eski yıllara dayanmaktadır.

Tarhana: “1. Çok eski bir yiyecek olan tarhananın adı 15. yüzyılın ilk yarısında Kaygusuz Abdal’ ın şiirlerinde geçiyor. 1540 yılına ait bir saray defterine göre Bursa’da saray için tarhana, yarma buğday ve yoğurttan yapılırdı. Bu tarhanaya başka malzemelerin katılıp katılmadığı bilinmiyor, fakat yarma buğdayın kazanlarda pişirildiği, yaşlı kadınlarca küçük parçalara ayrılıp hasırlar üzerinde kurumaya bırakıldığı ve hazır olunca çuvallara konduğu bu belgede belirtilir. Torbalarda iki üç sene bozulmadan durabildiği ve çorba yaparken kolaylık sağladığı için tarhana önemli bir hazır yiyecekti. Protein oranı yüksek olan tarhanaya çeşitli otlar, salça, nohut, et suyu katılması besin değerini daha da yükseltiyordu. 17. yüzyılın ilk yarısında evde yapamayanlar için çarşıda hazır tarhana satılırdı. Şam’a yakın Tarhana Hanı’nın bulunması tarhana ticaretinin önemini gösterir.

1. Tarhanadan yapılan çorba.

2. Francala veya hünkârî has ekmek içi, yoğurt veya et suyuyla yapılan çorba.”³⁶⁶

³⁶⁴ Sabri DİNÇ, 19 Ekim 2018

³⁶⁵ Sabri DİNÇ, 19 Ekim 2018

³⁶⁶ İŞİN, Osmanlı Mutfak ... , ss. 363-364.

Gaziantep merkezdeki Beydililerden Faik Akyılmaz’a göre ise tarhananın yapımı şu şekildedir:

“Dövmeye pişirilir, soğumaya bırakılır, yoğurda katılıp tuz atılır ve yoğurulur. Yoğurma işleminden sonra aynı gün içerisinde bez üzerine serilir. Yoğurt, tarhana için vazgeçilmez bir aromadır. Normal yoğurdun, tutması yani dövme ile birbirini bağlaması için içerisine biraz da un katılırdı. Tarhana yapıldıktan sonra evin üzerine(dama) serilirdi. Kuruduğu zaman da toplanarak torbalara konulur, böylelikle kış için yapılan hazırlıklardan birisi tamamlanmış olurdu. Komşular, tarhana yapılırken dövmenin kazanlara konulup işin bitmesine kadar geçen sürede tarhana yapılan eve yardımda bulunurdu. Yardımlaşma karşılıklı olurdu. Yardımlaşma, gelenek ve göreneklere bağlılık; aşiret içinde dayanışmayı, insanlar arasında kaynaşmayı, birlik ve beraberliği sağlardı.”³⁶⁷

Ocak: Karşılıklı ekmek yapmaya, tarhana yapmaya ve bunların yapıldığı yere “ocak” denirdi.³⁶⁸

Yukarıda değindiğimiz üzere keçi sütünden yoğurt yapılır, ayrıca peynir de yapılırdı. Günümüzde “yayık” denilen Beydililerin ise “yannık” dediği alet ayran yapmak için kullanılırdı. Yannık, keçi derisinin kurutulup yapılması ile olurdu. Yayığı yayarken kullanılan ağaçtan yapılmış alete “bişşek” denirdi. Yayma işlemi sonucu tereyağı ortaya çıkar, yoğurdun kalan suyuna ise ayran denilirdi. Yannık yayıldıktan sonra yıkanır ve kurumaya bırakılırdı. Yannık ıslı olurdu. Tarlaya, araziye giderken çalışan kişiler yemeğin yanında içmek için kendileri ile birlikte ayranlarını da götürürlerdi.³⁶⁹

“Keş=kurut: Yayık ayranı kaynatılarak hazırlanan çökeleğin veya süzme yoğurdun topak şeklinde kurutulmuş hâli. Kurut çok eski bir yiyecek olup Divânü Lugatı’t-Türk’ta adı geçer. Marco Polo gibi Orta Asya’ya giden gezginler kuruttan bahsederler. Önemli bir yol yiyeceğiydi ve sulandırılarak ayran yapılırdı. Anadolu’da çorbası yapılır ve rendeleyerek erişte yemeğine konur. = keş, keşk 1>çökelek 2)keşkezen.”³⁷⁰

Eskiden yapılan yemeklerin çoğu yoğurdun yayılması sonucu elde edilen tereyağı ile olurdu. Tereyağı eritilip soğuyunca bozulmasın diye muhafaza amaçlı küplere konurdu. Bu küplere “küpercik” denirdi. Küpercikler en az 10-15 kg yağ alırdı.

³⁶⁷ Faik AKYILMAZ

³⁶⁸ Faik AKYILMAZ

³⁶⁹ Sabri DİNÇ, 19 Ekim 2018

³⁷⁰ IŞIN, Osmanlı Mutfak... , ss. 208-225, keşkezen: İçinde keş ezilen tekne. IŞIN, Osmanlı Mutfak... , s. 208.

Eriyen yağın kalan tortularının içine nişasta, pekmez konulup “bulamaç” veya “cacırın” denilen bir çeşit tatlı yapıldı. Sabri DİNÇ’e göre; “cacırın, ırmık helvasından daha lezzetli olur, kaşıkla yenir ayrıca komşulara ve misafirlere de ikram edilirdi.”

Beydililerde nohutlu yemekler ağırlıklı olarak yapıldı. Kırılıp iki parçaya bölünen nohuta “muhaşer” denirdi. Muhaşerli nohut haşlandıktan sonra etli yemeklerde kullanılırdı. Buna da “muhaşerli yahni” denirdi.³⁷¹ Pilavlı yemeğin yanında mutlaka sulu bir yemek yöre halkı deyişi ile “cıvık” olurdu.³⁷² Bu yemekler günlük olarak ve misafir gelince yapıldı. Etli dolma ve sarma da yapılan yemekler arasındadır. Yağda hamurdan çökelekli, etli, soğanlı, “kömme” ya da diğer adıyla bilinen “gömmе” yapıldı. Hamurun altına yağ, hamur, hamurun üstüne de soğanla kavrulmuş et konurdu ya da sadece pekmez hamurun üzerine sürülerek hamur yağda pişirilirdi. Yapıldığı malzemenin çokluğuna göre bu kömmelere isim verilirdi. Patatesin köye sonradan gelmesi ile de patatesli kömmeler evlerde yapılmaya başlanmıştır.

Evin içinde soba yok iken “ocaklık” denilen yerde ateş yakılırdı. Duvarın içinden göğe doğru açılan bir delikten duman dışarı verilir, buna “paca (baca)” denirdi. Günümüzde de bu ocaklıklar hâlâ yöre insanları tarafından kullanılmaktadır. Ocaklıkta ateş yakılıp kül olduktan sonra küller eşilip üzerinde “küllü kömme” yapıldı. Kömme kışın en çok yenilen hamur işidir.³⁷³

Beydili köyünde yapılan yemeklerden bazıları şunlardır; kömbe, dolma, zeytinyağlı yaprak sarması, domatesli pilav, domatesli ekmek köftesi, patlıcan kavurması, içli köfte, yağlı köfte (çiğ köftenin yağda pişmiş hâli), fırık pilavı, mercimek köftesi, tarhana çorbası, Beydililerin mantı çorbası dedikleri nohutla yapılan, mantı çorbası.³⁷⁴

Cumalık: Perşembe akşamı bir kişi durumu olmayan bir aileye o haftanın sadakası olarak yemeğinden bir tabak vermektedir ve buna da “cumalık yemeği” denilmektedir.³⁷⁵

Suriye Beydililerinden Mohammed Mostafa’ya göre yemek kültüründe;

³⁷¹ Sabri DİNÇ, 19 Ekim 2018

³⁷² Sabri DİNÇ, 19 Ekim 2018; Tezimizde bu kısımdan sonra Sedat TİRYAKİ ve Sedat DEMİR’in konuşmalarına, Faik AKYILMAZ’ın kendilerinin vermiş olduğu bilgiler ile aynı olduğunun söylenmesi, yaşadıkları sosyo-kültürel coğrafyanın ve yaşayış tarzlarının aynı olması sebebi ile yer verilmemiştir. Sedat DEMİR; Sedat TİRYAKİ

³⁷³ Sabri DİNÇ, 19 Ekim 2018

³⁷⁴ Bessey İNCE

³⁷⁵ Vakkas KOCA; Cuma KOCA

“belli kişiler gelince kurban kesilmesi gerekir. Kurbanın kellesinin pilav üzerine çıkarılması şarttır şayet çıkarılmaz ise bu davranış gelen misafiri küçümsemek anlamına gelmektedir.”

Suriye Beydili Türkmenlerinde de tarhana ve kurutma yapılırdı.³⁷⁶

Ağız:

“Doğum yapan hayvanın ilk günkü sütü. Sarı renkli ve koyu kıvamlı bu süt, içindeki süt kesici maddelerden dolayı taze peynir yapımında maya olarak kullanılırdı. Ağız ısıtılırsa bu maddeler yüzünden hemen kesilir. = ağuz, gölemiz 1. pele, süt ağzı>anız“³⁷⁷

Araban Beydililerinde ağız; 1, 2, 3 günlük olan sütlere denir. Ağıza pekmez ya da şeker katılarak da yenilir.

Teleme: Keçi, koyun ya da inek sütünün tasta konulup incirin çubuğundan yahut meyvesinden alınıp tasta sütün bir süre çırpılarak donması sonucu elde edilen yiyecektir. Beydililerde süt ve süt ürünlerinden yapılan gıda maddeleri şunlardır:³⁷⁸

1. Peynir, mayalanmış süttten yapılırdı.

2. Lor: Yağlı peynirdir.

3. Çökelek: Yağsız peynirdir.

4. Teleme: Tasta yapılan süt keşiği, bir tür yoğurt. Telemenin içine şeker ya da pekmez de katılabilirdi.

5. Keş: Ayranın son şeklidir. Ayranın dipte kalan, ufak ufak sert misket gibi olan kısmı suda ıslatılıp yağda kavrulurdu ve buna “keş” denirdi.³⁷⁹

Çökelek: Kaynatılan ayrandan elde edilen gıda maddesidir. Yaş çökelek oğlak derisine basılıp kışın yenirdi. Kurusu da kurutulur yine deri içine konulup dört mevsim yenirdi.

Katık: Yoğurt, çökelek ve hayvan sütünden yapılan yemeklerin hepsine “katık” denir. Gaziantep-Araban Beydililerinde küçükbaş hayvancılık yaygın olduğu için katıkların çoğu keçi sütünden yapılırdı.

Süt ve pirinçten sütlaç ve sütlü çorba yapılırdı.

³⁷⁶ Mohammed MOSTAFA

³⁷⁷ İŞİN, Osmanlı Mutfak... , ss. 22-23.

³⁷⁸ Sabri DİNÇ, 19 Ekim 2018

³⁷⁹ Sabri DİNÇ, 19 Ekim 2018

Zerde: Beydililer’de bayramlarda yapılan sütlaca benzer koyu kıvamlı bir yemektir.³⁸⁰ Beydililerde yapılan diğer yemekler ise şunlardır:

Yuvalama: Beydililer’de haşlanmış et yoğurda katılırdı, yoğurtla pişerdi ya da sonradan içine yoğurt da katılırdı. Yuvalamanın içinde nohut da olurdu.

Lölüklü: Yoğurt ve nohutla yapılan bir tür yemektir.

Yapma: Hamur işidir. Köftelik bulgur ve un kullanılarak yapılırdı.

Bulama Çorbası: Dövme ile ateşte yapılır, yoğurdun kıvamı ayran gibi olurdu.

Et Yemekleri: Haşlama, yahni, kel yahni (etsiz), cıvık(sulu yemek) yapılırdı. Kuru fasulye sonradan Beydili yemekleri içerisinde yerini almıştır.

Ekmek: Yufka ekmek her sabah yapılırdı. Sabahları simitle(ince bulgurla) karışık yapılan mercimek çorbasının ya da pirinç çorbasının yanında tereyağı ile birlikte, yapılan yufka ekmek yenirdi.

Bazlama: Açılmış kalın ekmek, saçta pişirilirdi ve buna “bazlama” denirdi.³⁸¹

Antep Fıstığı: Olmuş fıstığa “ben” denir. Fıstığın %80-90’ı ben olursa ağaçlardan toplanır. Toplama işine “sıyırma” denir. Ben olanlar eskiden toprak üzerine serilirken, günümüzde muşamba üzerine serilmektedir. Ben olan fıstık, bezler üzerine genişçe serilir ve kurutulur. Ayaklar ile iz yapılır. Kuruması için ayaklar sürtülerek yere hat hat şeritler yapılır. Toplanır. Kuruması, 5-6 gün sürer. İçinde ben olmayan boz olan fıstıklar seçilir. Çöp, taş vb. yabancı cisimler seçilir. Torbalara ve çuvallara konur. Kabuklu kırmızı fıstık satılır. Onu alan sanayiciler ve tüccarlar ıslatır. Kabuğunu attırırlar. Sanayiciler ve tüccarlar çıtlatmaya verirler. Ağzı açılmış fıstıklar tuzla kavrulur, buna tuzlu Antep fıstığı derler. Bu fıstık, fiyatlar bakımından yüksektir. Olmamış boz fıstık evlerde kırılır ya da sanayilerde makinede iç olur. İçi çıkar. İç olan daha yüksek fiyatlara satılır. Baklavacılar da alır. Fos fıstık sobada yakılır. Tuzlanmış fıstık çerezcilere, kuruyemişçilere satılır. Tüccarlar aracılığıyla zaruri durumda kırmızı olan fıstık (ben) kırılır, içi satılır. Değerli olan fıstık boz(iç), kızarmamış, içi ham olan fıstıktır.

³⁸⁰ Sabri DİNÇ, 19 Ekim 2018

³⁸¹ Sabri DİNÇ, 19 Ekim 2018

Teşt: Kazandan daha geniş ama boy olarak kısa tencere türüdür.³⁸²

“Köy yerinde mutfığa “ocak” denir.

Kadınlar, sabah uyanır uyanmaz gün için ekmek yapardı. Her sabah yapılan ekmekle birlikte kahvaltılık “sıkmaç” da yapılırdı. Türkiye’de sıkmaca “sıkma” denir. “Çökelek-ekmek, peynir-ekmek” dürüm gibi yapılır. Son kalan iki yumak hamur da bazlama yapılır.

Ocağın olmazsa olmazları: Kara kazan(yemek yapmak için), ekmek sacı, su kazanı, ekmek tahtası, ekmek şişi (ekmeği ocağa sürmeye yarayan alet), oklağı(oklava), iteği (un yere dökülmesin diye ekmek tahtasının altına serilen şal). Her evde –Gaziantep Beydililerinde olduğu gibi- bir tane ocaklık olur. Ocağın kubbemsi şekilde dışarıya açılan bacasına Gaziantep Beydililerinden farklı olarak “sulukluk” denir. İçine su konulan kiremitten kaba “küp”; küpün konulduğu küçük odacığa “küplük” denir. Tahta kaplıkta bakır ve alüminyumdan tabaklar; kullanılan mutfak araçları arasında yine bakır ve alüminyumdan yapılmış tepsiler olurdu. Suriye Beydililerinde kiremitten yapılan; yağ, reçel, pekmez, turşu vb. gıda maddelerinin özenle saklandığı kaba “carra” denir.

İçinde bulgur dövülen oyulmuş kaba “soku taşı”, taş ve diğer araçlarla birlikte bir bütünü oluşturan değirmene “bulgur değirmeni”, bulgur değirmenini oluşturan ve değirmenin daireler çizerek sabit olarak bulunduğu yerde dönmesini sağlayan ve bu amaç için kullanılan kola “değirmen tahtası” ya da “değirmen kolu” denir.

İçinde bulgur kaynatılan, büyük kazanlara “halle” denir.

Yemek pişirmek için kullanılan, Fransız menşeli gazlı ocağa “papır” denir. Kilere “maklap” denir.”³⁸³

Kalay: Bakır eşyalara sürülen bir çeşit madendir. Sıcak ateşte yapılırdı, parlak olurdu ve bakırı parlatırdı. Bakırdan yapılan ve kalayı olan sini, tabaktan büyük, bir mutfak aletidir. Siniyi ve kapları kalaylamak için yılda bir defa “kalaycı” denen kişi köye gelirdi. Kalaycı, köy evlerindeki kalaylanması gereken eşyaların kalayını yapmak için köyde bir-iki ay kalırdı ve evleri bunun için bir sıraya koyardı. Sağlık açısından zarar gelmesin diye eşyalara kalay yapılırdı. Ateşe hararet vermek amaçlı “körüklü küre” bulunurdu. Kalaycı, bazı kapların dışına ve kalayın üzerine süs amaçlı kırmızı noktalar vururdu.

Körük: Körük; iki tane davulun bir araya gelmesi gibi havayı üstten verip ateşi körüklerdi. Körük deriden (gön) ve ağaçtan yapılırdı. Köydeki demirciler de körükle çalışırlardı. Demirler o ateş ile ısıtılır ve dövülürdü. Kalaycı da aynı işlemi uygulardı.³⁸⁴

XXI. BEYDİLİLER’DE EV

Cenup’ta Türkmen Oymakları kitabının yazarı Ali Rıza Yalman(Yılgin)’a göre; Çukurova’daki Türkmenlerin çadırı üç türden oluşmakta idi. Bunlar; Alaçık, Topak, Kara

³⁸² Sabri DİNÇ, 19 Ekim 2018

³⁸³ Adil ŞAN

³⁸⁴ Sabri DİNÇ, 19 Ekim 2018

çadır veya Çul çadır'dır. Bu çadırlar, göçebe Oğuzların Güneyden geçerken bıraktıkları etnografik kültürel açıdan önemli değerlerindendir.

Alacık: Birbirlerine sıırım ile bağlanmış birçok değnekten oluşur. Bu değneklerden 3-4 tanesi bir araya gelerek kanadı, 3-4 kanat da bir araya gelerek çadırı oluşturur. Bu kanatlar ile sıkıştırılan değnekler gerginleştirildikleri zaman arada dikdörtgen şeklinde boşluklar oluşur, buna çadırın iskeleti denir ve çadırın üstü keçe ile örtülerek çadır kurulmuş olur.

Toprak Ev: Kurulan bu çadırın Çukurova'da diğer ismi de Bekdik çadır'dır. Bu çadırın kuruluşu da Alaçık çadıra benzer olup değneklerden ve kanatlardan yuvarlak olarak kurulur.

Kara Çadır veya Çul Çadır: Bu çadır türü; 1, 2, 3, 5, 7 direkli olabilir. Kumaş kıldan olduğu için “çul” adını almıştır. Obalarda direk sayısı çok olan çadırlar ulu evdir. Oymakbaşının evi, ulu evdir. Bu eve “Şor evi” de denir. Şor evine gelen yürükler burada dertlerini anlatır ve onlara deva bulurlardı. Misafirin oturduğu yere “komşu oturağı” denirdi. Güzelce dokunmuş ve ev ahalisine ait süslenmiş, motiflenmiş, içerisine giyecek ve yiyecek konulan ve her birey için bir veya iki tane olan kişiye özgü çuvalların adı, “Giysi çuvalı”dır.

Ocağın başında bulunan çağın (direğin) adı ocak çağı veya ışık çağıdır. Kadınlar çadıra bir misafir geldiğinde bu çağı geçemezdi. Kara çadırın diğer adı “keşli evi” dir.³⁸⁵

Beydililer de diğer Türkmenlerde olduğu gibi önceki yaşantılarında barınak olarak, çadır ve toprak evlerde (kerpiç evler) yaşamışlardır.

Beydililerde önceleri göçebe hayat yaşanırken, çadırdaki yaşamıyordu. Çadır keçi kılından ip örülerek yapılıyordu. Göçebe hayattan yerleşik hayata geçince evlerin tamamı kerpiçten yapılmaya başlanmıştır. Kerpiç; günümüzde betonarme yapılarda kullanılan pirkete benzemekle birlikte çamurdan yapılırdı. Çamur kıvamındaki kerpiçler güneşte kuruyunca üst üste dizilerek evler meydana getiriliyordu.³⁸⁶

³⁸⁵ YALMAN(YILGIN), Cenup'ta Türkmen... , ss. 437-441.

³⁸⁶Faik AKYILMAZ

Beydililerde ev, önceleri çadırdan sonra kerpiçten ve en son olarak betonarme şeklinde yapılmıştır. Beydililer’de barınmak amaçlı, genellikle keçi kılından çadır yapılırdı. Bu çadır kışın sıcak, yazın serin tutardı. Keçi kılından yapılan çadırlardan birinde kalan Sabri Dinç’in babası ve ailesi bir sabah “terledik” deyip çadırdan çıkmışlar lâkin dışarıda karın olduğunu görmüşlerdir. Bu durum bizlere; çadırın barınmak için gerçekten güvenilir ve yaşanılabilir bir yer olduğunu göstermektedir.³⁸⁷

Süsleme: Beyaz toprak siyah toprakla çamur yapılırdı. Yapılan bu çamur, duvarlara el ile sıvanırdı. Daha sonra bu duvarlar boz toprakla sıvanırdı. O da kuruduktan sonra duvarlara beyaz toprak, süpürge aracılığıyla çarpılarak süslemek amaçlı türlü şekiller verilirdi. Beyaz toprak madeni, köyün yakınındaki Beş Tepeler’den kadınlar ve erkekler tarafından yük taşımaya yarayan hayvanlar vasıtası ile çekilirdi. Taban siyah, boz toprak çamur edilirdi.³⁸⁸ Yukarıda da değindiğimiz üzere eskiden evler kerpiçten yapılmaktaydı. Kadınlar ev yapımı için kullanılan bu kerpiçleri keser, kullanım için uygun hâle getirirdi. Günümüzde ise evler, çağın gereklerine ayak uydurarak betonarme binalardan oluşacak şekilde yapılmaktadır.³⁸⁹

En son betonarme yapılarda kullanılan çimento ve pirket evleri oluştururken yine evlerin yapımında kullanılan malzemeler olarak tuğla ve çinko da göze çarpar. Sabri Dinç’in de dediği üzere Gaziantep Beydili köyündeki Beydililerin evleri iklim özellikleri ve temiz havası bakımından diğer köy ve yerleşimlerden insanların uğrak noktası olmuştur. Eskiden hastaların tedavisi için doktorlar tarafından önerilen açık ve temiz havanın Beydili köyünde bol miktarda bulunması burayı insanlar açısından çekici ve cazip kılmıştır. Hastalar burada bulunan yakınlarının yanında bir süre kalarak tedavi süreçlerini istenen şekilde atlatmayı başarmışlardır.³⁹⁰

“Kerpiç evin yapımında kırmızı toprak kullanılır. Köylerde “köy odası” bulunur. “Hölle” iki katlı eve denir. Dikmeli olan evin ortasında dikilmiş bir direk bulunur ve ev adını buradan alır.

Tavukların ve köpeklerin su içtiği, taştan oyulmuş kaba “yalak” denir. Ahırda sap koymak için samanlık, odun koymak için odunluk mutlaka bulunur.

İnsanların maddi durumlarına göre evler de şekillendirilir. Ekleme yapılarak daha sonradan evler kişilerin tercihine uygun şekilde genişletilebilir.”³⁹¹

³⁸⁷ Sabri DİNÇ, 7 Ekim 2018

³⁸⁸ Sabri DİNÇ, 7 Ekim 2018

³⁸⁹ Adil ŞAN

³⁹⁰ Sabri DİNÇ, 19 Ekim 2018

³⁹¹ Adil ŞAN

XXII. GİYİM

Beydililerde giyim kültürün önemli bir taşıyıcısı olmuştur. Erkekler alt giyim için genellikle siyah ve mavi renkte olan şalvar, şalvarın üzerine ise aba giyerlerdi.

Eski tarihlerden bu yana Türk kadınları giyimde kendi kültürlerini korumuşlar bununla birlikte komşu ülkelerin ve göç ettikleri coğrafyalardaki halkın kadınlarının giyim tarzlarından da etkilenmişlerdir. Eski Türk kadınlarının giyim tarzlarına dair bilgileri o devirlerden günümüze kadar kalmış duvar resimlerinden, seyyahların seyahat notlarından öğrenmekteyiz. Giyiniş ve süslenişleri üzerinde din ve komşu ülke kadınlarının etkileri olan Türkler, Maniheizm ve Budizm dinleri ile Sasani, Hind, Çin kadınlarının giyinişleri ve giysinin üretimini sağlayan kumaşlarını kendi giyim hayatlarında örnek almışlardır. Kadınların kullandıkları elbiselerin etek kısımları ayaklara kadar inerdi. Üste kıyafet olarak blüz ve onun atına da yine uzun eteklikler giyilirdi. Kadınlar bele bağlanan zarif ve adı “bilbağı” olan kemerler takarlardı.³⁹² Süse oldukça düşkün olan bu kadınlar başlarına ipekten başörtü takarlar, kulaklarına ise süs amaçlı kıymetli taşlardan yapılmış küpeler takarlardı. Boyunlarındaki aksesuar olan gerdanlıkları yani kolyeleri yine kıymetli taşlardan olurdu. Eskiden Türk kadınları “etük” denilen ayakkabı, terlik ve kendilerinin “uçuk” dedikleri çoraplarını giyerlerdi.

982 senesinde Çinli bir seyyaha göre Türk kadınları süslü ve çiçek desenli elbiseler giyerlerdi. Eski Türk kadınlarının hayatları boyunca kullandıkları kıyafetler onların kültürleri hakkında bilgi edinmemizi sağlar. Kadınların yaşayış, giyiniş, sorumluluk ve âdetlerinin yansımalarını günümüz kadınlarında da görmemiz eskiye yönelik araştırma ve inceleme çalışmaları yapılmasının haklı gerekçelerindendir.

Kadınlar, zıibun ve köynek adlı elbiseler giyerlerdi. Bellerine ise kemer olarak kullandıkları ve kendilerinin “kuşak” dedikleri kemerleri takarlardı.

Erkek ve kız çocuklarının giyiminde “fistan” kullanılırdı. Kadınlar da fistan giyerdi.

“**Belek**” bebekler için kumaştan yapılmış bir bez parçasıdır. Çocuk pişmesin diye elekten geçirilmiş un gibi ince bir toprak, çocuğa bununla birlikte sarılırdı.

³⁹² İZGİ, Orta Asya... , ss. 39-40.

Kışın giymek amacıyla ayaklar için koyunyününden çoraplar yapılırdı. Ayakkabıya “hide” denilirdi. Hide her mevsimde giyilme özelliğine sahipti. Kışın çorap ile yazın çorapsız giyilirdi. Hidenin rengi kırmızı olurdu ve hayvan derisinden (gön) yapılırdı.”³⁹³

Koyun derisinden, “post” (namazlık); öküz derisinden “çarık” yapılırdı. Beydililerde kamalak avına ve çalışmaya çarık giyilerek gidilirdi. Çarıklar güneşli günlerde kuruma yaparsa hafif suya ıslanırdı. Kadınlar, pabuç, vb. giyerlerdi. Kunduranın altında başları büyük olan çakma çiviler olurdu. Ayakkabıların derisi böylelikle yere değmezdi.

İğde: Kazak, çorap ve eldiven örmede kullanılan aletin adıdır.

Çuha: Kumaş türüdür. Çuha şalvarı yapılır. Düğmeli çuha gömleği de olurdu. Beydililer’de çuha ile ilgili şöyle bir atasözü de kullanılmaktadır: “Fukara hâlini bilse çuha giyer.”³⁹⁴ Dinç ayrıca, giyim konusundaki gelenek ve göreneklerini bizlere şu şekilde aktarmaktadır:

“Suriye ceket, Avrupa’dan Suriye üzerinden kaçak yollarla gelirdi.

Kadınlar; fistan, zibun, üç kanatlı zibun (etek), ceket, başlarına puşu giyerlerdi. Kadınlar ayrıca günümüzde “don” olarak kullanılan “tuman”ı da giyerlerdi.

Aba giyerlerdi. Aba, kaba kumaştan yapılan uzun bir kıyafettir. Ceketten uzun ve pardesüden kısadır. Abayı, çoban ve fakir fukara kişiler giyerdi. Zenginler ise ceket ve yakasız içlik giyerlerdi.

Köylerde beyaz bezden köynek giyilirdi. Köynek, içliğin altından beyaz bezden diz kapağının üzerine kadar uzanan kıyafettir. Kısaca gömlek ya da iç gömleğine köynek denilir. Köylüler alt giyim için düğme ile iliklenen tuman denilen beyaz don giyerlerdi. Kadınlar da tuman giyerdi ve kadınların tumanı renkli olurdu. Kadınlar tuman üstüne renkli ve kendilerine özgü köynek giyerlerdi. Kadınlarda köynek diz kapağı altına kadar uzanırdı. Köyneğin üzerine ya zibun ya da fistan giyilirdi. Günümüzde fistan “entari” denir. Kadın, köynek ile gezecek ise içinden renkli de olabilecek bir içlik mutlaka giyerdi.

Çocukların ve bebeklerin kıyafetleri; yazın bebekler fistan giyerdi. Çoğunun donu bile olmazdı. Kışın büyük çocuklar fistan giyerdi. Giyilen şalvarlar siyah renkli olurdu, bazıları ise gri renkli idi. İç çamaşırı sonradan çıkmıştır.”³⁹⁵

Erkek çocukları; fistan, bezden yapılma tuman, dizlere kadar uzanan köynek, iç giyim(içlik) (günümüzde kullanılan beyaz atlet) giyerdi. Üzerine şalvar giyilirdi. Pantolon ve pijama ise sonradan çıkmıştır.”³⁹⁶

Erkekler aksesuar olarak yanlarında kordonlu ve zinciri dışarı çıkan bir cep saati ve tarak taşırdı. Gümüşten veya beyaz madenden olan içerisine tütün koymaya yarayan “tabaka” yı da yine yanlarında taşırlardı.

³⁹³ Faik AKYILMAZ

³⁹⁴ Sabri DİNÇ, 19 Ekim 2018

³⁹⁵ Sabri DİNÇ, 19 Ekim 2018

³⁹⁶ Sabri DİNÇ, 19 Ekim 2018

Kaytanlı belikte örgünün aşağıya uzaması için emzik gibi ufak, ince gümüş sıralanır yani dizilirdi. 1980 öncesinde saçı uzun göstermek için böyle yapıldı. Kadınların başlarına taktıkları taçlar günlük olarak kullanılmazdı. Gümüş kemer, işlenmiş bir sanat eseridir. Kadınlar özel günlerde ve düğünlerde bunları takarlardı.

Bebeklerin saçlarının bir miktarı alınlarında toplanır ve toplanan bu kısma aksesuar olarak bir âdet gazi altını ya da çeyrek altın takılırdı.

Muska: Bebek ve çocuklara, onların kötülüklerden korunması için, içinde çeşitli duaların olduğu “muska” yazılırdı. Yazmasını bilen kişi tarafından, adına muska yazılan kişi ya da onun yakınları tarafından, muska bez gibi bir koruyucuya sarılıp, ona üçgen şekli verilirdi ve bu şekilde yapılan muska, boyna ince bir iple takılırdı.

Erkekler başlarına “Yörük atkısı” da denen “puşu(poşu)” giyerlerdi. Kadınlar da puşu veya puşunun altına yazma gibi olan kumaştan yapılan Ahmediye’yi -sonradan ise Yemeni denen yazmayı- bağlarlardı. Puşu, Suriye’den gelirdi. Nakışlı ve sırmalı olurdu. Cumhuriyet öncesi seferberlik döneminde erkeklerin başına puşu aldıkları bilinmektedir. Erkekler ve kadınlarda puşu, siyah veya koyu kahverengi olurdu. Kumaş adı olan “sırma” ise parlak bir görünüme sahipti ve günlük hayatta kullanılırdı.³⁹⁷

Gaziantep Beydililerinde kullanılan takılar: beşi bir yerde, küpe, bilenzik diye adlandırdıkları bilezik, vb. dir.

Suriye Beydillerinde giyimde kullanılan eşya ve aksesuarlar: Zıbun, telli zıbun, etek, üç etek, fistan, şalvar, önlük; kuşak, yağlık, lastik hayde(mavi renkli lastik ayakkabı), gellabiye (uzun entari(elbise)) ve taraktır.³⁹⁸

XXIII. VERGİ ve EKONOMİK HAYAT

“Vergi olarak vergi yerine buğday, mercimek, koyun ve keçi alınırdı. Para kullanılmazdı, bunun yerine altın verilir yahut yaygın olan takas usûlü, vergi için kullanılırdı. Devletin kendine göre bir vergi alma şartı vardı. Bu şart malın azlığına-çokluğuna göre değişirdi. Devlet tarafından görevlendirilen memurlar vergiyi toplardı. Senede bir defa olmak şartı ile vergi alınırdı. Memur aniden, habersiz gelirdi. Vergi vermede sıkıntı çıkaran kişiler için polis-jandarma görevlendirilirdi.”³⁹⁹

Beydililer vergiyi daha az vermek için davarları, koyunları, keçileri böler ve saklarlardı. Vergisini veremeyen ise günlerce devletin uyguladığı yol çalışmasında demir,

³⁹⁷ Sabri DİNÇ, 19 Ekim 2018

³⁹⁸ Adil ŞAN

³⁹⁹ Faik AKYILMAZ

asfalt işlerinde çalışırdı. Buğdaylarını, arpalarını köylüler harmana yığarlardı. Harmanı, saman yapmak için “düven” kullanılırdı. Düven, küçük küçük çakmak taşları birleştirilmiş birkaç tahta parçasının, kalın tarafının tahta içine gömülüp keskin tarafının dışa gelecek şekilde yapılması ile olurdu. Harmandaki saplar düven yardımı ile kesilir ve saman hâline getirilirdi.⁴⁰⁰

Eskiden vergiler genellikle halkın geçim kaynağı ne ise onun belli bir miktarı üzerinden alınırdı. Buğday, arpa, mercimek ve küşnenin samanı olur. Buğday ve arpanın taneleri sapından zor ayrılırken; mercimek ve küşnenin kolay ayrılırdı. Her ev yirmi gün düven sürerdi, düvenler öküze takılırdı. Yaba ile mahsül o harman yerinde toplanırdı. Uzunlamasına bent, küme yapılırdı. Bir aşar vergicisi gelir, aşarı vurur ve mahsülün üzerine belli bir işaret koyardı. Çiftçi sonra aşar memurundan sap ile samanı ayırmak için gün isterdi. Çiftçi savuracağı günden önce harmana el atarsa ceza alır, yapılacak günde aşar memurunun müsaadesi ile yabayı yele karşı sapa batırıp batırıp kendisine yardıma gelenlerle birlikte çevirirler, yel samanı doğuya sevk ederdi. Buğday elerken gelen yel garp (batı) yönündendir. Bu yüzden bu rüzgâra garbî rüzgârı denir ve bu rüzgâr buğday savurma işini kolaylaştırır. Savrulan buğday toplanır ve buğdayın hepsi bir araya getirilir. Buğday savurma işlemi bitirildikten sonra buğday elenir. Sabahleyin vergi memuru gelir, ölçümü tekrar yaparlar. Buğday sahibi vergi olarak alınan buğdayı şehre kendisi götürür. Götürmeyenler aşarı ihale yoluyla müteahhite teslim eder. Parası olan alır. Beydili'dekiler vergi vermek için Besni'ye gitmiş; Araban'daki kişiler ise Gaziantep'e gitmişlerdir.⁴⁰¹ 1990'lı-1980'li yıllarda, Suriye'de köylüden vergi alınmazdı. Hayvanların sayısı alınırdı. Şehirdeki iş yerlerinden vergi alınırdı. Devlet, eskiden karşılığında gübre vermek şartıyla köylüden arpa, buğday alırdı.⁴⁰²

Beydililerde ekonomik hayat konusuna değinecek olursak:

Günümüzde Gaziantep Beydililerinin geçimlerinin %90'ı Antep fıstığı yetiştiriciliğine dayanmaktadır.

⁴⁰⁰ Sabri DİNÇ, 19 Ekim 2018

⁴⁰¹ Sabri DİNÇ, 19 Ekim 2018

⁴⁰² Adil ŞAN

Üzüm, Beydililerin geçim kaynağı için önemli bir tutmaktaydı. Hayma kurulus, araziler, bağlar, bahçeler onun altında beklenirdi. Çardakta da oturulurdu. Yazın bir iki ay boyunca buralarda oturulurdu ve üzüm sergisi yapılırdı.

Hayvancılıkla da uğraşan kişilerin, inek, öküz sürüsüne “nahr” denirdi. Sürüler dağlar ve meralarda otlatılırdı. Nahr bir tane olur; küçükbaş hayvan sürüsü 3-5 tane olurdu.⁴⁰³ Beydililerde keçi, koyun ve büyükbaş hayvan çoğunluktadır. Köyde en az 300 büyükbaş hayvan vardı. Önceleri hayvancılık ön planda iken sonradan onun yerini günümüzde Antep fıstığı yetiştiriciliği almıştır. Eskiden öküzler ile de çift sürümü yapılmaktaydı. Beydililerde günümüzde hayvancılık yapılmamaktadır.

Ulaşımda önceleri merkep kullanılırken sonradan at kullanılmaya başlanmıştır. Eskiden taşımacılığı yapan “kervan” adlı deve katarları için köy uğrak noktasıydı. Bu deve katarları Suriye’den ve Gaziantep merkezden gelirdi. Gaziantep’in köyleri de yer yer deve yetiştiriciliği yapardı. Develer ile yük taşımacılığı yapılırdı ve katar katar olan bu deve sürülerindeki develerin boyunlarında çanlar asılı olurdu.⁴⁰⁴

Önceden de değindiğimiz üzere Beydililerin pin dedikleri kümeste bulunan, kümes hayvanları ise şöyle idi: tavuk, hindi (culluk), culluk cücüğü, kaz, kaz cücüğü.⁴⁰⁵

⁴⁰³ Sabri DİNÇ, 7 Ekim 2018

⁴⁰⁴ Sabri DİNÇ, 19 Ekim 2018

⁴⁰⁵ Adil ŞAN

SONUÇ

Oğuzların tarih sahnesine çıkışları kesin olarak bilinmemekle birlikte, Oğuzlar, tahminen V. yüzyıldan itibaren günümüze kadar varlığını korumuş Türk topluluklarıdır. Oğuzlar, Türklerin büyük bir bölümünü teşkil eder. Oğuz adı 24 Oğuz boyunun atası olan Oğuz Kağan'dan gelmektedir. Oğuz Kağan'ın ne zaman yaşadığı tam olarak bilinmemektedir. Destanlarda 6 oğlu olduğu ve 24 boyun, bu 6 oğlundan olduğu belirtilmiştir. Bir başka tezde ise Oğuz isminin, ismin sahibi olarak kabul edilen Asya Hun Hakanlığı ünlü devlet adamlarından Mete Han'dan geldiği ileri sürülmektedir. Oğuzlar, teşkilatçı bir yapıya sahiplerdir ve bilindiği üzere Asya Hun Hakanlığı, Türkleri bir bayrak altında toplayan ilk devlettir. Oğuz'un oğulları Boz-Oklar ve Üç-Oklar şeklinde ikiye ayrılmıştır. Boz-Oklar ve Üç-Oklar da kendi aralarında kollara ayrılmışlardır. Kollara ayrılan bu boylar bulundukları coğrafyalardan zamanla çeşitli sebeplerden dolayı farklı coğrafyalara göç etmek durumunda kalmışlardır.

Oğuz Türkleri, 1071 Malazgirt Savaşı'ndan sonra Anadolu coğrafyasına akın akın göç etmişler, burada kendilerine yaşamaya elverişli iskân yerleri edinmişlerdir. Tezimizin ana başlığından da anlaşılacağı üzere araştırma konumuz olan Beydililer hakkında detaylı alan araştırması yapılmıştır. Bahsedilen alan araştırmalarına göre Beydililer, 24 Oğuz boyundan Boz-Ok koluna mensup, geçmişten günümüze varlığını sürdüren; Anadolu'nun, Rumeli'nin, Suriye-Irak coğrafyasının ve komşu ülkelerin coğrafyalarının çeşitli bölgelerinde yaşayan bir Türk boyu olması açısından önemlidir.

Gaziantep ve Suriye topraklarında önemli ölçüde Beydili boyuna mensup aşiretler yaşamaktadır. Bu aşiretler Gaziantep merkez ile Araban ilçesinde daha yoğun olarak varlık göstermektedirler.

Geçmişten günümüze varlığını koruyan Beydililer'in yaşayış tarzları, örf ve âdetleri üzerine yapılan çalışmada, Beydililerin geçmişteki yaşayışları, günümüz yaşayış tarzları ve bu yaşayış tarzları arasındaki farklar ortaya konulmaya çalışılmıştır. Tespitlerimize göre, Beydililer kendi kültürlerini muhafaza ederek günümüze kadar taşımışlar, bazı kültürlerini ise değişen yaşam şartları ve yaşayış tarzları sebebi ile unutmuşlardır. Beydililer 24 Oğuz boyundan olduklarını bilmenin bilinci ile Türk örf ve âdetlerine göre

yaşayış tarzlarını geleceğe aktarmayı başarmış Türk boylarından birisidir. Türk kültürünün devamı açısından Beydililerin geçmişlerine olan saygıları, özlcrine bağılılıkları ve bunu devam ettirmeleri övgüye şayandır.

Beydililerin yaşadıkları bu coğrafyada kültürlerini diğer gruplara göre uzun yıllar korudukları ve yaşattıkları bir gerçektir. Başta evlenme, doğum, ölüm, vb. pek çok gelenek ve göreneklerini devam ettirmişlerdir. Ancak hızlı şehirleşme, iletişim ve ulaşım araçlarının yaygınlaşmasıyla birlikte gelenek ve göreneklerde değişim yaşanmış, günün şartlarına uyum sağlanmıştır.

Beydili boyuna mensup Gaziantep Beydili aşiretlerinin bölgenin ekonomik şartlarına uyum sağlayarak daha çok tarımla uğraştıkları ve büyükbaş hayvan beslemeleri neticesinde belli bir ekonomik güçleri oluşmuştur.

Beydili aşiret mensuplarıyla konuştuğumuzda aşiret mensuplarının, aşiret bilinci hemen hemen kalmamıştır ve Beydili aşiretine mensubiyet şuuru yok denecek kadar azalmıştır. Bazı kişilerde bu mensubiyet duygusunun oluşması da onların özel ilgisinden dolaydır. Bu tür çıkarımlara röportaj esnasındaki gözlemler sonucunda ulaşılmıştır. Diğer boy ve aşiretlerde olduğu gibi Beydililerde zamanın şartlarına büyük ölçüde uyum sağlamışlardır.

Beydililerin, bütün dış etkenlere rağmen az da olsa hâlâ Beydili ismini yaşatmaları ve bu ismi gelecek nesillere aktarmak için gayret göstermeleri önemlidir. Gaziantep merkez, Barak, Araban Beydili köyü ve kısmen de Suriye Türkmen Beydililerinin tarihi ve kültürünü içeren çalışmamız Türklerin geçmişine dair bizlere bilgiler sunması açısından önemlidir.

KAYNAKÇA

I. KİTAPLAR

AGACANOV, Sergey Grigoreviç, *Oğuzlar*, Rusçadan Çevirenler: Ekber N. NECEF-Ahmet ANNABERDİYEYEV, Selenge Yayınları, İstanbul 2010.

AHMETBEYOĞLU, Ali, *Sorularla Eski Türk Tarihi*, Yeditepe Yayınevi, İstanbul 2015.

AKSOY, Ömer Asım, *Gaziantep Ağzı II, Deyimler, Meşhur Sözler, Atasözleri, Dualar, Beddualar*, İbrahim Horoz Basımevi, İstanbul 1945.

BAYAR, Muharrem, *Karakeçili Yörük Aşireti'nin Eskişehir'e İskânı*, Lider Ajans Matbaacılık, İstanbul 2004.

BAYDİL, Emin, *Tunalı'dan Beydili'ye*, Berikan Yayınevi, Ankara 2010.

BEYDİLİ, Celal, *Türk Mitolojisi Ansiklopedik Sözlük*, Çev. Eren ERCAN, Yurt Kitap-Yayın, Ankara 2004.

BOZGEYİK, Burhan, *Her Yönüyle Gaziantep Tarih/Kültür/Folklor*, Şehitkâmil Belediyesi Yayınları, Gaziantep 1996.

CEYHAN, Erdal, *Gaziantep Tarihi (Gaziantep'in Siyasi, Toplumsal, Eğitim Tarihi)*, Gaziyurt Matbaası, Gaziantep 1999.

ÇAKIR, İbrahim Etem, *XVI. Yüzyılda Ayntâb Şehri*, Yeditepe Yayınevi, İstanbul 2015.

ÇAY, Abdülhalûk M. v.d., *Doğu ve Güneydoğu Anadolu Üzerine Araştırmalar III*, Boğaziçi Yayınları, İstanbul 1992.

DEVELLİOĞLU, Ferit, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Aydın Kitabevi Yayınları, Ankara 2000.

DOĞAN, Mehmet, *Büyük Türkçe Sözlük*, Vadi Yayınları, Ankara 2003.

GÖMEÇ, Saadettin, *Türk Kültürünün Ana Hatları*, Akçağ Yayınları, Ankara 2006.

HALAÇOĞLU, Yusuf, *Anadolu'da Aşiretler, Cemâatler, Oymaklar (1453-1650)*, Togan Yayıncılık, İstanbul 2011.

İŞİN, Priscilla Mary, *Osmanlı Mutfak Sözlüğü*, Kitap Yayınevi, İstanbul 2010.

İNAN, Afet vd., *Türk Tarihinin Ana Hatları*, Türk Tarih Kurumu Yayınları IV/A-1. 1. Dizi – S.: 19, Ankara 2014.

İZGİ, Özkan, *Orta Asya Türk Tarihi Araştırmaları*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2014.

KAFESOĞLU, İbrahim, *Selçuklu Tarihi*, Başbakanlık Kültür Müsteşarlığı Yayınları (Millî Eğitim Basımevi), İstanbul 1972.

KAFESOĞLU, İbrahim, *Türk Millî Kültürü*, Ötüken Neşriyat, Ankara 1997.

KAFESOĞLU, İbrahim, *Türk Milli Kültürü*, Ötüken Yayınları, Ankara 2014.

LAYPANOV, Kazi T. , **MİZİYOV**, İsmail M., *Türk Halklarının Kökeni*, Selenge Yayınları, İstanbul 2010.

ÖNDER, Ali Tayyar, *Türkiye'nin Etnik Yapısı*, Fark Yayınları, Ankara 2007.

ÖZÇELİK, İsmail, *Tarih ve Metodolojisi*, Gazi Kitabevi, Ankara 2014.

PELİSTER, Hâbil Âdem, *Türkmen Aşiretleri*, (Haz. Hasan BABACAN, Servet AVŞAR), Geçit Kitabevi & Yayınları, İstanbul 2011.

POLAT, M. Said, *Selçuklu Göçerlerinin Dünyası*, Kitabevi Yayınları, İstanbul 2004.

PÜSKÜLLÜOĞLU, Ali, *Türkçe Sözlük*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 1995.

ROUX, Jean Paul, *Orta Asya Tarih ve Uygarlık*, Çev. Lale ARSLAN, Kabalcı Yayınevi, İstanbul 2006.

SAKİN, Orhan, *XVI. Yüzyılda Anadolu'da Türkmenler ve Yörükler*, Toplumsal Dönüşüm Yayınları, İstanbul 2006.

SEVİM, Ali, *Suriye ve Filistin Selçukluları Tarihi*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2000.

SEVİM, Ali, *Anadolu'nun Fethi Selçuklular Dönemi*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2014.

SEVİM, Ali, **MERÇİL**, Erdoğan, *Selçuklu Devletleri Tarihi Siyaset, Teşkilât ve Kültür*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, XXIV. Dizi- S. : 19, II. Baskı, Ankara 2014.

SEVİNÇ, Necdet, *Gaziantep'te Türk Boyları*, Turan Yayıncılık, İstanbul 1997.

SÜMER, Faruk, *Oğuzlar (Türkmenler) Tarihleri-Boy Teşkilâtı-Destanları*, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, V. Baskı, İstanbul 1999.

ŞAHİN, Ali, *Güneydoğu Anadolu'da Beydili Türkmenleri ve Baraklar*, Doğu Ltd. Şti. Matbaası, Ankara 1962.

ŞAN, Adil, *Suriye Türkmenleri Kültürü*, Yıldızlar Yayıncılık, Ankara 2016.

TOGAN, A. Zeki Velidî, *Umumî Türk Tarihi'ne Giriş*, Enderun Kitabevi, İstanbul 1981.

TOGAN, A. Zeki Velidî, *Oğuz Destanı Reşideddin Oğuznâmesi Tercüme ve Tahlili*, Enderun Kitabevi, İstanbul 1982.

TURAN, Osman, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, Turan Neşriyat Yurdu, İstanbul 1971.

TURAN, Osman, *Türk Cihân Hâkimiyeti Mefkûresi Tarihi*, Boğaziçi Yayınları, İstanbul 1998.

TÜRKAY, Cevdet, *Başbakanlık Arşiv Belgelerine Göre Osmanlı İmparatorluğu'nda Oymak Aşiret ve Cemaatler*, İşaret Yayınları, İstanbul 2012.

UÇAKÇI, İsmail, “Çorum, Kırşehir, Kırıkkale, Çankırı Yöresi'nde” *Oğuz Boyları –I- Aşiret, Oymak, Cemaatler*, Bilge Oğuz Yayınları, Ankara 2013.

UÇAKÇI, İsmail, “Sivas, Kayseri, Niğde, Aksaray, Nevşehir, Kırşehir, Yozgat, Çorum, Kırıkkale, Çankırı Yöresi” *Oğuz Boyları Aşiret, Oymak, Cemaatler - I - Bozoklar*, Bilge Oğuz Yayınları, İstanbul 2015.

UÇAKCI, İsmail, *Oğuz Boyları Aşiret, Oymak, Cemaatler I, Bozoklar*, Bilge Oğuz Yayınları, İstanbul 2015.

YALMAN (YILGIN), Ali Rıza, *Cenup'ta Türkmen Oymakları II*, (Haz. Sabahat Emir), Kültür Bakanlığı Yayınları/Yayımlar Dairesi Başkanlığı Başvuru Kitapları Dizisi / 12, Yazır Matbaacılık, Ankara KB Yayınları, Ankara 1993.

YAZICI, Nesimi, *İlk Türk-İslam Devletleri Tarihi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2013.

Ziya Gökalp, *Türk Medeniyeti Tarihi*, (Haz. Kâzım Yaşar KOPRAMAN, Afşar İsmail AKA), Kültür Bakanlığı I. Seri: 8, Ziya Gökalp Yayınları, İstanbul 1976.

II. TEZLER

BOSTANCI, Işıl Işık, *Halep Türkmenleri (Boy ve Oymaklar)*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ, 1998.

ÇELİKDEMİR, Murat, *Osmanlı Dönemi'nde Aşiretlerin Rakka'ya İskânı (1690-1840)*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ, 2001.

ŞALBAYEV, Aydos, *IX-XI Yüzyıllarda Sır Derya Oğuzları*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2000.

ŞALBAYEV, Aydos, *Oğuzların Göçleri ve Yayılmaları (Başlangıçtan (VII. Yüzyıl) XIII. Yüzyıla Kadar)*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2005.

TURAN, Şakir, *XIII. Yüzyılda Orta ve Doğu Anadolu'dan Batı Anadolu'ya Göçler*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 2009.

III. MAKALELER

AKBAŞ, Banu, **Ö. ÜNAL**, Selma, “Oyuncaklarla Oynanan Geleneksel Gaziantep Oyunları”, *Uluslararası Erken Çocukluk Eğitimi Çalışmaları Dergisi*, 4. Uluslararası Okul Öncesi Eğitim Kongresi, 2015, S.:1 , s. 25-42.

AKKÖZ, Hakan, “XIX. Yüzyılda Halep Vilayetinin Etnik Yapısı Üzerine Bir Değerlendirme”, *Tarih ve Gelecek Dergisi*, Nisan 2017, S.: 1, s. 256-271.

“İngiliz Belgelerinde 19. Yüzyılda Halep ve Çevresinde Türkmenler”, *II. Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kongresi*, Turkuaz Kongre Yayınları, Çorum 2018, s. 2-10.

ÇAM, Nusret, “Gaziantep”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, İstanbul 1996, s. 466-474.

EMECEN, Feridun, “Bennâk”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, İstanbul 1992, s. 458-459.

GÜNDÜZ, Tufan, “Oğuzlar/Türkmenler”, *Türkler Ansiklopedisi*, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s. 263-276.

HALAÇOĞLU, Yusuf, “Beydili”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, İstanbul 1992, s. 56-57.

İŞIKHAN, Tuğçe, “Gaziantep'te Yer Adlarının Verilişinde Etkili Olan Kültürel Unsurlardan Biri Olan Boy, Oymak ve Aşiret Adları”, (Ed. Hayati BEŞİRLİ-İbrahim ERDAL), *Osmanlı'dan Cumhuriyete Yörükler ve Türkmenler*, Phoenix Yayınevi, Ankara 2008, s. 135-153.

İNAN, Abdülkadir, ““Orun” ve “Ülüş” Meselesi”, *Türkler Ansiklopedisi*, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s. 38-43.

KOCA, Salim, “Türklerin Göçleri ve Yayılmaları”, *Türkler Ansiklopedisi*, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s. 651-663.

KURAT, Akdes Nimet, “Türk Tarihinin Karanlık Devri”, *Tarih İncelemeleri Dergisi*, 2013, XXVIII/II, s. 417-428.

KÜRKÇÜOĞLU, Erol, “Anadolu’nun Parlayan Yüzü: Kayılar”, *Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Erzurum 2013, S. 51, s. 135-148.

ÖZCAN, Azmi, “Pencabî (Pencap)”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2007, s. 224-225.

ÖZLÜ, Zeynel, “Gaziantep’in Araban Beydilli Köyü’nde Yaşayan Beydili Aşiretine Mensup Aileler (19. Yüzyıl Ortalarında)”, *Uluslararası Gaziantep Tarihi Sempozyumu Milli Mücadele Döneminde Gaziantep*, Gaziantep Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları-23, Ankara 2018, s. 461-488.

ÖZSABUNCUOĞLU, İsmail H. vd., “Son Dönem Gaziantep Ekonomisi”, (Ed. Yusuf KÜÇÜKDAĞ), *Cumhuriyetin 75. Yılına Armağan Gaziantep*, Gaziantep Üniversitesi Vakfı Kültür Yayınları, Gaziantep 1999, s. 31-46.

SAĞIR, Güner, “Bizans İmparatorluğu Döneminde Anadolu’da Ermeni Yerleşimleri”, *Tarihte Türkler ve Ermeniler, İlkçağ ve Ortaçağ*, Ankara 2014, s. 183-205.

SÜMER, Faruk, *Oğuzlar (Türkmenler) Tarihleri-Boy Teşkilâtı-Destanları*, Ankara Üniversitesi DTCF Yayınları, Ankara 1972, 170.

ŞAHİN, İlhan, “Anadolu’da Oğuzlar”, (Ed. Hasan Celâl GÜZEL, Ali BİRİNCİ), Yeni Türkiye Yayınları, *Genel Türk Tarihi Ansiklopedisi*, Ankara 2002, s. 41-63.

ŞANDA, Mehmet Nuri, “Geçmişten Günümüze Beydili Aşireti”, *Doğu Anadolu Sosyal Bilimlerde Eğilimler Dergisi*, 2017, 1/ 2, s. 64-75.

ŞIVGIN, Hale, “XIX. Yüzyılın İlk Yarısında Ayıntap”, *Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, 2000, S. 11, s. 503-553.

YENER, Şakir Sabri, “Gaziantep’te Evlenme”, *Başpınar Gaziantep Halkevi Dergisi*, Gaziantep 1947, S. : 87-2, s. 1-17.

IV. ANSİKLOPEDİLER

Genel Türk Tarihi Ansiklopedisi, C. IV.

Yeni Rehber Ansiklopedisi, C. 15.

V. ELEKTRONİK KAYNAKLAR

ATANIYAZOV, Soltanğa, Türkmen Boylarının Geçmişi, Yayılışı, Bugünkü Durumu ve Geleceği, Türkmenistan Bilim ve Teknik Yüksek Kurulu,<http://bilig.yesevi.edu.tr/yonetim/icerik/makaleler/1244-published.pdf> . (07.07.2019)

EKLER

EK A.1. ÇEŞİTLİ KAYNAKLARDA OĞUZ BOYLARINI GÖSTERİR TABLO

KAŞGARLI'DAKİ OĞUZ BOYLARI

BOYUN ADI			DAMGASI
1	Kınık	قنق	ك
2	Kayığ	قېغ	ك
3	Bayundur	بابدر	ك
4	İwa, Yıwa	اڧا-يڧا	ك
5	Salğur	سلفر	ك
6	Afşar	اڧشار	ك
7	Beg-Tili	بكتلى	ك
8	Bügdüz	بكدز	ك
9	Bayat	بيات	ك
10	Yazğır	يىزغور	ك

REŞİDÜDDİN'E GÖRE OĞUZ BOYLAR

		BOYUN ADI	ANLAMI	ET KISMI	ONKUNU	DAMGASI	
B O Z - O K L A R	GÜN-HAN	Kayı قايى	Muhkem	Sağ karı yağrın	Şahin	اوا	1
		Bayat بايات	Devletli ve nimeti bol	"	"	ك	2
		Alkaravlı القاراولى	Nereye varsa başarır	"	"	—	3
		Kara-ıvli قرايولى	Kara otağlı	"	"	ك	4
	AY - HAN	Yazır يازىر	Çok ülkeye hakim	Aşığlu	Kartal	ك	5
		Döğer دوگر	Toplanmak için	"	"	ك	6
		Dodurga دورورغا	Ülke almak ve hanlık yapmak	"	"	ك	7
		Yaparlı ياپرلى	—	"	"	ك	8
	YILDIZ-HAN	Avşar اوشر	Çevik ve vahşi hayvan avına hevesli	Sağ Umaca	Tavşancıl	ك	9
		Kızık قزىق	Kuvvetli, yasakda ciddi	"	"	ك	10
		Beg-dili بيكدلى	Büyükler gibi aziz	"	"	ك	11
		Karkın قارقين	Çok ve doyuran aş	"	"	ك	12

YAZICIOĞLU'NDAKİ OĞUZ BOYLARI LİSTESİ

Hanlar harı sünüğü baş ve uca buna kan derler								
		BOYUN ADI	ANLAMI	SÜNÜK	KUŞ	DAMGASI		
B O Z O K	S A Ğ K O L	G Ü N - H A N	Kayı قايي	Yani muhkem	Sağ karı yağrın	Şahin	۱۲۱	1
			Bayat بايات	Yani devletlu ve nimetlu	"	"	↑	2
			Alka-evli الله اوي	Yani her yere yürürler, muvafakat ederler	"	"	۱۱	3
			Kara-evlu قرا اولو	Yani evleri kara	"	"	۱	4
	A Y - H A N	Y I L D I Z - H A N	Yazır يازير	Yani çok viâyet anun ola	Aşıklı Umaca	Kartal	×	5
			Döger دوگر	Yani derilmeğiçün bir yire geleler	"	"	^	6
			Dodurğa دودرغا	Yani milk dutmak ve yasamak	"	"	^	7
			Yaparlı ياپرلی	-----	"	"	π	8
	Avşar آوشار		Yani cüst u çalak ve ava ve canavara ve kuşa hevesli	Sağ Umaca ve adlu	Tavşancıl	×	9	
	Kızık قيزيق		Yani kuvvetli ve yasakda ciddi cehd edici	"	"	۱	10	
	Begdili بيگ ديلي		Yani beğler sözü azizdur	"	"	۲	11	
	Karkın قارقين		Yani ulu aş ve doyurucu	"	"	۷۱	12	

EK A.2. OĞUZ BOYUNA MENSUP CEMÂATLERİN YAŞADIKLARI YERLERİ GÖSTERİR TABLO

KIZIK	BOZOK Yıldız Han Oğulları	Adana (Dündarlı, Karaisalu, Sarıçam, Yüreğir), Afyon, Aksaray, Akşehir, Ankara, Aydın, Beyşehir, Birecik, Bolu, Bozok (Yozgat), Çankırı, Çorum, Erzurum (Tercan), Halep, Hamid, Hüdavendigâr (Bursa), Kastamonu, Kırşehir, Konya, Kütahya, Malatya (Kederbeyt), Maraş, Manisa, Menteşe, Niğde, Saruhan (Adala, Akçahisar, Demirci, Gördüs, Güzelhisar, Ilıca, Kayacık, Marmara, Menemen, Nif), Sivas, Tarsus.
BEĞDİLİ	BOZOK Yıldız Han Oğulları	Adana (Dündarlı, Hacı, Karaisalu, Yüreğir), Afyon, Aksaray (Eyüb ili, Bayburd, Turgud), Akşehir, Ankara, Antakya, Aydın, Antep, Biga, Birecik, Bozok (Yozgat), Çorum (Bayadözü, İskilip, Katar), Diyarbakir, Dulkadir (Maraş, Antep), Halep, Hamid (Karaağaç, Yalvaç), Hüdavendigâr (Bursa), İçel (Anamur, Gülnar, Mud), Karaman, Kadirli, Kayseri, Kırşehir, Kilis, Konya (Bayburd, Turgud, Eski il, Ereğli, Kureyşözü, Saidili), Kütahya, Malatya (Besni, Hısn-ı Mansur=Adıyaman), Maraş (Elbistan), Mardin, Muğla, Niğde (Bor, Develi, Ortaköy, Zeytun), Özer (Payas), Samsun, Saruhan, Sivas, Tarsus (Kosun), Urfa, Şark Vilâyeti.
KARKIN	BOZOK Yıldız Han Oğulları	Adana (Dündarlı, Karaisalu, Sarıçam), Afyon, Aksaray (Koçhisar, Eyüb ili), Ankara, Aydın, Antep, Birecik, Bolu, Bozok (Yozgat), Çankırı, Çorum, Diyarbakir, Erzurum, Halep, Hamid (Eğridir, Gölhisar, Yalvaç), Hüdavendigâr (Bursa), İçel, Karaman, Karesi (Ayazmend, Balıkesir, Bigadiç, Fart, Giresun, İvrindi, Manyas, Pınarhisar, Sındırgı), Kastamonu, Kırşehir, Kocaeli, Konya, Kütahya, Maraş, Menteşe, Niğde (Ürgü, Eski il), Saruhan (Adala, Akçahisar, Conşa, Demirci, Gördüs, Güzelhisar, Ilıca, Kestel=Nazilli, Manisa, Marmara Nah., Nif, Yengi), Sığla (Ayasulug, İzmir), Sivas (Niksar, Tokat), Tarsus (Kosun, Kuştemür), Teke (Antalya).
PEÇENEK (Beçene)	ÜÇÜK Gök Han Oğulları	Adana (Karaisalu, Kınık, Sarıçam), Afyon (Sandıklı), Aksaray (Koçhisar), Alaiye (Alanya), Ankara (Çubuk, Haymana, Murtazaâbâd, Yabanâbâd), Bitlis (Ahlat), Bozok (Yozgat, Akdağ, Çubuk, Delüce Özü, Eğri Su), Halep, İçel (Anamur, Ermenek, Gülnar, Silifke), Karaman, Kars-ı Maraş (Kadirli), Kayseri (Malya), Konya Bayburd, Eski il, Karacadağ, Kureyşözü, Kilis, Malatya (Hısn-ı Mansur=Adıyaman), Maraş (Elbistan, Güğercinlik, Keferdiz), Sivas (Eşkinçian, Tokat Erkilet), Tarsus.
ÇEPNİ (Çebni)	ÜÇÜK Gök Han Oğulları	Adana (Dündarlı, Sarıçam, Yüreğir), Aksaray (Koçhisar), Akşehir, Amasya, Ankara, Aydın, Bayburd (Kelkid), Birecik (Araban, Merzüman, Suruç), Bolu (Mudurnu, Todurga), Bozok (Yozgat), Çankırı, Çorum (Osmancık), Diyarbakir (Bertiz, Savur), İçel (Mud), Halep, Hamid (Eğridir, Irle), Hüdavendigâr (Bursa), Karaman, Konya, Karesi (Giresun, İvrindi), Kadirli, Kastamonu (Araç, Ayan-dan, Küre), Kayseri, Konya (Alaşehir, Aladağ, Ilgın, Mahmudlar, Turgud), Kütahya, Maraş, Niğde, Ordu (Ünye), Samsun (Kavak), Sivas, Trabzon (Çepni, Kürtün).

**EK A.3. ANADOLU'DAKİ CEMAATLARIN BAĞLI BULUNDUKLARI
OĞUZ BOYLARINI GÖSTERİR TABLO⁴⁰⁶**

ANADOLU'DAKİ CEMAATLERİN BAĞLI BULUNDUKLARI OĞUZ BOYLARI

Sıra	Boy	Cemaat sayısı	Hane	Mücerred
1	Avşar	5.406	140.357	43.627
2	Beğdili	1.540	42.738	13.297
3	Kayı	1.707	70.406	13.874
4	Bayad	2.099	59.222	17.333
5	Büğdüz	229	4.358	993
6	Yüreğir	1.261	26.405	9.016
7	Çepni	512	22.128	5.885
8	Çavundur	146	4.432	1.686
9	Yıva	3.782	120.939	30.692
10	Karaevli	44	1.953	1.179
11	Yazır	569	22.049	4.743
12	Dodurga	637	15.926	4.624
13	Karkın	1.480	23.544	6.243

14	Kızık	1.587	19.051	9.314
15	Salur	2.309	69.220	21.526
16	Peçenek	547	14.025	4.271
17	Eymür	2.320	58.805	19.023
18	Bayındır	3.011	88.860	23.900
19	Kınık	1.200	25.601	9.270
20	Yaparlı	181	3.635	1.324
21	Döğer	1.560	40.720	12.784
22	Alayundlu	624	15.829	3.609
23	İğdir	1.182	35.359	11.140
24	Alkaevli	2	19	15
	TOPLAM	33.935	925.583	269.374

1	Varsak ¹	1.555	40.252	14.666
2	Barak	195	5.960	1.969
3	Çunkar	494	12.428	5.183
	TOPLAM	2.244	58.637	21.818
	GENEL TOPLAM	36,187	984.377	291.237

⁴⁰⁶ EK 1, EK 2, EK 3'teki tablolar HALAÇOĞLU'nun 6 ciltlik eseri olan Anadolu'da Aşiretler, Cemâatler, Oymaklar (1453-1650) adlı eserinin I. cildindeki XXVIII, XXIX, XXX, XXI, XXII ve XXVII sayfelerden alıntıdır. HALAÇOĞLU, Yusuf, Anadolu'da Aşiretler, Cemâatler, Oymaklar (1453-1650), Togan Yayıncılık, C. I, İstanbul, 2011, ss. XXVIII, XXIX, XXX, XXI, XXII, XXVII.

EK A. 4. ÇEŞİTLİ KAYNAKLARDA OĞUZ BOYLARININ SİRALAMALARI⁴⁰⁷

Boy Adları	Kaşgarlı 1068-1072	Mübarekşah 1206	Reşidüddin 1300-1310	Yazıcıoğlu XV. yüzyıl	Salar Baba 1555-1556	Ebulgazi 1660-1661
	I	II	III	IV	V	VI
Gınık/ Kınık	1	2	24	24	24	24
Gayı/ Kayı	2	5	1	1	1	1
Bayındır	3	9	13	13	13	13
Iva/ Yıva	4	16	23	23	20	23
Salır	5	6	17	17	18	17
Ovşar	6	13	9	9	5	9
Bekdili	7	15	11	11	11	11
Bükdüz	8	14	22	22	16	22
Bayat	9	11	2	2	4	2
Yazır	10	7	5	5	7	5
Eymir	11	1	18	18	22	18
Garabölük	12	-	4	-	-	-
Alkabölük	13	-	19	-	-	-
İgdir	14	-	21	21	15	21
Üregir	15	4	20	20	17	20
Dodurga	16	12	7	7	9	7
Alayontlı	17	10	-	19	21	19
Tüver/ Döğer	18	8	6	6	2	8
Beçenek	19	3	14	14	14	14
Çovdur	20	-	15	15	19	15
Çepni	21	-	16	16	23	16
Çarıklık	22	-	-	-	-	-
Yaparlı	-	8	8	-	-	-
Kızık	-	10	10	-	10	-
Garkın	-	-	12	12	12	12
Alkaevli	-	-	3	3	3	3
Karaevli	-	-	-	4	6	4
Kınık	-	-	-	-	8	-
Bayırlı	-	-	-	-	10	-
Yyüzyıl	-	-	-	-	-	6

⁴⁰⁷ ATANIYAZOV, Soltanğa, “Türkmen Boylarının Geçmişi, Yayılışı, Bugünkü Durumu ve Geleceği”, Türkmenistan Bilim ve Teknik Yüksek Kurulu, s. 4, <http://bilig.yesevi.edu.tr/yonetim/icerik/makaleler/1244-published.pdf>. (07.07.2019)

Ek A.5. BEYDİLİ TÜRKMENLERİNE AİT RESİMLER

Resim 1. Hasattan sonra Suriye Beydili Türkmenlerinde kız alma

Resim 2. Suriye Beydili Türkmenlerinde düğün yemeği

Resim 3. Hedik Kaynatma

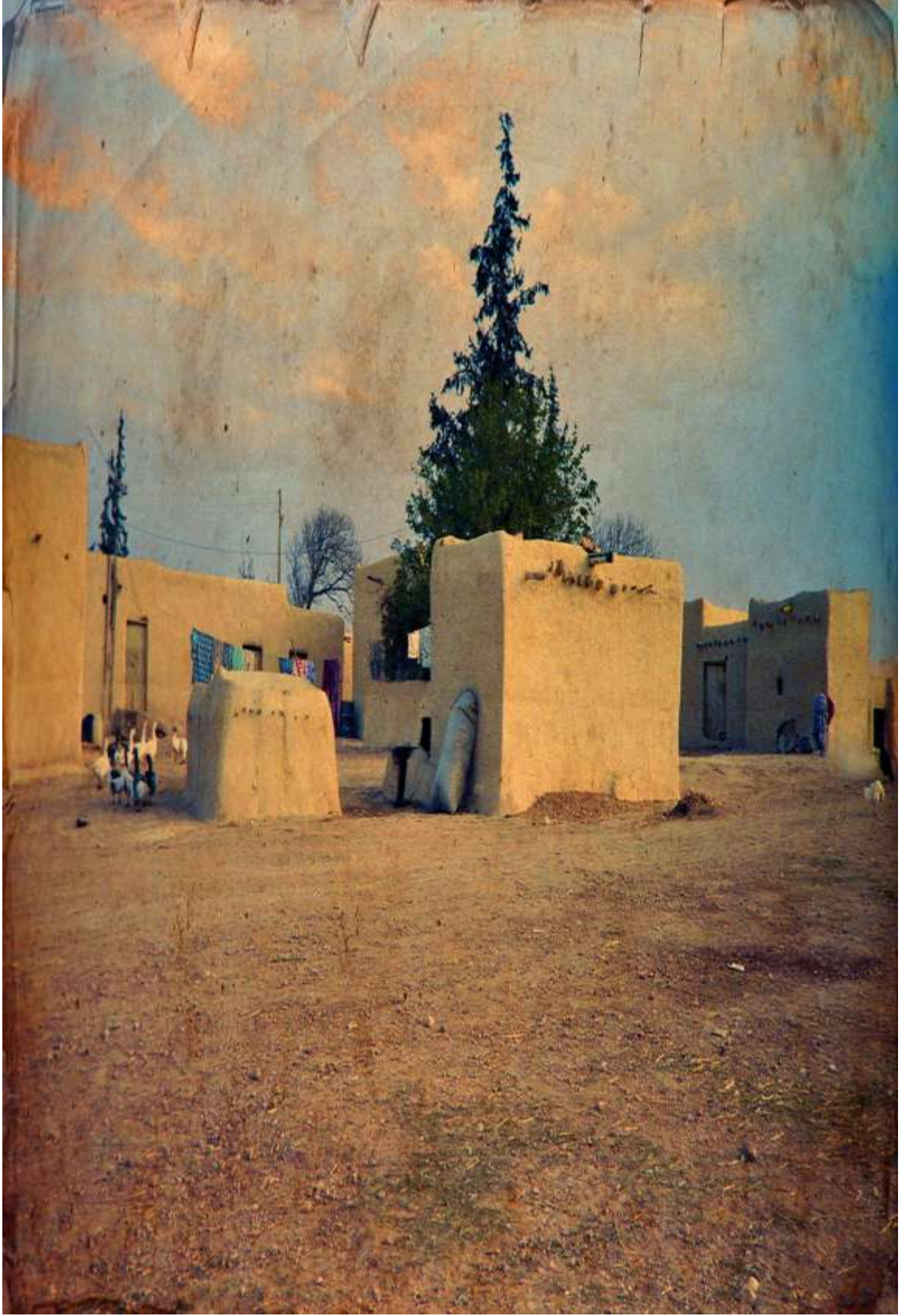
Resim.4. Halepli Türkmen nineler değirmen başında

Resim 5. Suriye Beydili Türkmenlerinde ekmek yapan kadınlar

Resim 6. Yüzerlik takma

Resim 7. Suriye Beydili Türkmenlerinde kerpiç evler

Resim 8. Suriye Beydili Türkmenlerinde kadınlarda giyim-kuşam

Resim 9. Araban-Beydili köyünde tarihi geçmişi çok eskilere dayanan çeşme⁴⁰⁸

⁴⁰⁸ Gaziantep Araban İlçesi Beydili Köyündeki çeşme için bkz. <https://www.google.com/url?sa=i&source=images&cd=&ved=2ahUKEwjpsJzRnNvjAhWspIsKHV8VAK8QjRx6BAgBEAU&url=https%3A%2F%2Fwww.facebook.com%2Fbeydillikoyu&psig=AOvVaw0SO0FH0y4nL1huYnH-n6fe&ust=1564526701468161>

Resim 10. Araban Beydili Antep fıstığı tarlaları⁴⁰⁹

Resim 11. Araban Beydili köy girişi⁴¹⁰

⁴⁰⁹Gaziantep Araban ilçesi Beydili köyü Antep fıstığı yetiştiriciliği için bkz. <https://www.google.com/url?sa=i&source=images&cd=&ved=2ahUKEwiXk63unNvjAhWlpIsKHYmGBqMQjRx6BAGBEAU&url=https%3A%2F%2Fwww.youtube.com%2Fwatch%3Fv%3DD9OktAe-Ne8&psig=AOvVaw0SO0FH0y4nL1huYnH-n6fe&ust=156452670146816>

⁴¹⁰ Gaziantep Araban İlçesi Beydili Köyü girişi için bkz. <http://www.beydiliradyo.com/sayfadetay-12-iletisim.html#>

10
KASIM
1995

İslahiye'nin ARABAN'A SELAM Sesi

31.
YIL
Sayı 3537

SIYASİ BAĞIMSIZ GAZETE

Salı ve Cuma günleri çıkar

75. YIL

İslahiye ilçemizin Düşman isgalinden kurtuluşunun 75. yıldönümü şenlikleri 13 KASIM 1995 pazartesi günü şenliklerle kutlanacaktır.

İslahiye ilçemiz Hatay caddesi üzerinde düzenlenecek olan törende, celenk koyma törenine bir okuldun birer grup öğrenci, Kurum ve Kuruluşların Amirleri katılacaklardır.

Celenk koyma töreninin ardından Ulu önder Atatürk ve Şehitler için bir dakikalık saygı duruşunda bulunulacak. İstiklal Marşı eşliğinde göndere bayrak çekilecektir.

Törende İlçemiz Kaymakamı Mehmet KURDOĞLU, Garnizon Komutanı ve Belediye Başkanı törene katılanların bayramını kutlayacaklardır. Günün anlam ve önemini belirten

konuşmayı Belediye Başkanı Nuri KÖSE yapacaktır. Ayrıca öğrenciler tarafından günün anlamı ile ilgili şiirler okunacak. Halk Eğitimi Merkezi Müdürlüğünce Halk oyunları gösterisi yapılacaktır.

Geçti töreninin ardından ilçemizin Düşman işgalinden kurtuluşunun 75. yıl kutlama şenlikleri sona erecek.

SABANCI Öğretmenevi açılıyor

Daha önce Akbank Şubesinin binası olan ve daha sonra bu Şubenin kapatılması sonunda Kaymakamımız ve değerli İslahiye halkının sahip çıkmasıyla Sabancı Vakfı ta-

rafından İslahiye'ye öğretmenevi olarak verilen bina Sabancı Öğretmenevi olarak hizmete açılıyor.

13 KASIM 1995 günü resmi açılışı Gazi-antep Valisi Muammer

GÜLER tarafından saat 13.00'de yapılacak.

İlçemizin uzun bir zamandan beri büyük ihtiyacı olan Öğretmeninin hayrî olmasını diler, amacına uygun kullanılmasını bekleriz.

Belediye'den güzel bir hizmet

İslahiye ilçemiz pazaryeri yanında bulunan Basketbol sahası Belediyemiz tarafından restore edildi.

Etraf duvarlarla çevrilen çocuk parkının malzemeleri getirilerek kurtuldu.

Dervişpaşa mahallesi sakinleri Belediye'ye

teşekkür ediyorlar. Başkanımız birde mahallemiz giriş kaldırımlarını yaparsa daha çok sevinceğiz. Kaldırımların bir kısmı yerleri bozuk ve yapımaya ihtiyacı var. Bunu da yaparsa teşekkür borçlu olacağız şeklinde konuşuyorlar.

Antep savunmasında Besnili Hasan bey ve adamlarının hizmetleri

Besnîliler'in, özellikle Antep ve Maraş savunmalarına büyük destek verdikleri kaydedildi. O dönemin silah kadar önemli ihtiyacı olan, yiyecek, giyecek ve biner hususlarında ilçe halkı, din adamlarının da teşvikleriyle, büyük katkılarda bulunmuşlardır. Her cuma sahabî kâter ve devçilerle, yiyecek, giyecek ve silah göndermek adeti, savaş sonuna kadar sürmüştür.

Bu organizasyonu, Antep savunmasında büyük ün kazanan Besnili Hasan Bey yapmaktaydı. Bu şanlı yigidin üzerinden biraz duralım:

Hasan Bey, Alıklar şüuresinden Vakıf Ağası'nın, Yagup Bey'den aldığı Emine Hatun adlı kadından doğmuştur.

Kendisine meşhur bir konak yaptıran Hasan Bey, Hüseyin Açıret'i içinde, büyük nüfuz sahibiydi. Otortir, hoaker misafirperverliğiyle tanınmıştı. Etrafında, gözün pık ve silahlı adamlarıyla, çevrenin çekimlen kuvveti hâline gelmişti.

Antep, Fransızlar tarafından işgal edilince, Antep'te ki Türk kuvvetleri Komutanı yüzbaşı Aslan Bey'den ısrarlı davetiyeler alır. Ali Çetinkaya (Kel Ali)'nin özel bir adam göndermesiyle de, savaşa katılmaya karar verir. Ve böylece Hasan Bey, Besni dolaylarının milis kuvvetleri komutanı olarak, 140 tane atlı ve silahlı gönüllü asker toplar. Buna, Kahtalı Hacı Bedir Ağa, 48 atlı ve silahlı adamını katar.

Hasan Bey, kuvvetleri içinde cesaretiyle ün yapmış adamlar vardır. Aşağıdaki isimleri bunların içinden tesbit ettik:

Sambayalı Kâçık Mustafa, Besnili Beko'nun oğlu ve Halit bey, Mevlüt ve Tupal Nacar, Tutlu Mehmet Ali, Emir köylü Hanifi, Belviranlı Kara Hasan, Aruban Beydilli Topal İbo, Kösececi Çello vs.

Hasan bey için şu dörtlükler yazılmıştır.

HASAN BEY

Millî âkın erlerinden,
Besni Beyi Hasan beydir.
Atçı sazan gözlerinden,
Besni Beyi, Hasan beydir.

Hasan Beyi meteclemek,
Layiktir, hakkı demek,
Konağında türlü yemek,
Sofra kurun Hasan beydir.

Gazi yurtlu yoldaşlarla,
Harp eyleyen gardaşlarla.
140 erle, atışlere,
Göğsü geren Hasan beydir.

Hasan bey, güzel huylu,
Yakışıklı, orta boylu,
Halk içinde parlak soylu,
Bellî durun, Hasan beydir.

Resim 12. Araban Beydilili Topal İbo'nun kahramanlıklarının anlatıldığı gazete

EK B.1. KAYNAK KİŞİLER LİSTESİ

Adil ŞAN: 1980, Kalkım köyü, Çobanbey, Halep, Suriye doğumlu olan ŞAN, ortaokul mezunudur. Şair, sanatçı ve yazardır. Kendisi ile 19 Haziran 2019 tarihinde röportaj yapılmıştır. Tezimizin üçüncü bölümündeki “Beydililerin Yerleşim Yerleri” ve dördüncü bölümündeki röportaja dayalı tüm soruların cevaplanmasında kendisinin bilgilerinden yararlanılmıştır.

Bessey İNCE: 1946, Beydili köyü, Araban, Gaziantep doğumlu olan İNCE, ilkokul mezunudur. Ev hanımıdır. Kendisi ile 8 Ocak 2018 tarihinde röportaj yapılmıştır. Kız İsteme, Düğün Âdetleri ve Evlenme, Kına, Kız Kaçırma, Doğum Âdetleri, Maniler, Ninniler, Lakaplar, Dualar, Beddualar ve Yeminler, Oyunları, Çocuk Oyunları, Mutfak konularında kendisinin bilgilerinden yararlanılmıştır.

Cuma KOCA: 1943, Beydili köyü, Araban, Gaziantep doğumlu olan KOCA, ilkokul mezunudur. Çiftçidir. Kendisi ile 8 Ocak 2018 tarihinde röportaj yapılmıştır. Ekonomik Durumları, İnanışlar ve Batıl İnanışlar, Maniler, Dualar, Beddualar ve Yeminler, Oyunları, Mutfak konularında kendisinin bilgilerinden yararlanılmıştır.

Faik AKYILMAZ: 1951, Oğuzeli, Gaziantep doğumlu olan AKYILMAZ, ilkokul mezunudur. Gaziantep Beydili Oğuz Boyları Federasyonu Yönetim Kurulu Başkanı. Kendisi ile 9 Ekim 2018 tarihinde röportaj yapılmıştır. Tezimizin dördüncü bölümündeki ilgili soruların tümünün cevaplanmasında bizlere yardımcı olmuş ve bilgiler vermiştir.

Hasan ZENCİDİ: 1951, Beydili köyü, Araban, Gaziantep doğumlu olan ZENCİDİ, ilkokul mezunudur. Çiftçidir. Kendisi ile 8 Ocak 2018 tarihinde röportaj yapılmıştır. Kız İsteme, Kız Kaçırma, Maniler, Dualar, Beddualar ve Yeminler, Oyunları, Çocuk Oyunları konularında kendisinin bilgilerinden yararlanılmıştır.

Hüseyin İNCE: 1945, Beydili köyü, Araban, Gaziantep doğumlu olan İNCE, ilkokul mezunudur. Çiftçidir. Kendisi ile 8 Ocak 2018 tarihinde röportaj yapılmıştır. Aile, Düğün Âdetleri ve Evlenme, Kına, Maniler, Dualar, Beddualar ve Yeminler, Çocuk Oyunları, Cenaze konularında kendisinin bilgilerinden yararlanılmıştır.

İbrahim POLAT: 1938, Beydili köyü, Araban, Gaziantep doğumlu olan POLAT, ilkokul mezunudur. Çiftçidir. Kendisi ile 8 Ocak 2018 tarihinde röportaj yapılmıştır. Nüfus ve Yaşadıkları Bölgeler, Sünnet, Maniler, Dualar, Beddualar ve Yeminler konularında kendisinin bilgilerinden yararlanılmıştır.

Mohammed MOSTAFA: 1992, Bab Limon köyü, Çobanbey, Halep, Suriye doğumlu olan MOSTAFA, üniversite mezunudur. Suriye Türkmenleri Öğrenci Başkanı

olup aynı zamanda Yüksek Lisans öğrencisidir. Kendisi ile 12 Temmuz 2018 tarihinde röportaj yapılmıştır. Tezimizin dördüncü bölümündeki ilgili soruların tümünün cevaplanmasında bizlere yardımcı olmuş ve bilgiler vermiştir.

Mustafa BULUT: 1970, Beydili köyü, Araban, Gaziantep doğumlu olan BULUT, ilkokul mezunudur. Çiftçidir. Kendisi ile 8 Ocak 2018 tarihinde röportaj yapılmıştır. Maniler, Lakaplar, Dualar, Beddualar ve Yeminler konularında kendisinin bilgilerinden yararlanılmıştır.

Ramazan İNCE: 1940, Beydili köyü, Araban, Gaziantep doğumlu olan İNCE, ilkokul mezunudur. Çiftçidir. Kendisi ile 8 Ocak 2018 tarihinde röportaj yapılmıştır. Nüfus ve Yaşadıkları Bölgeler, Kız İsteme, Düğün Âdetleri ve Evlenme, Kız Kaçırma, Maniler, Ninniler, Dualar, Beddualar ve Yeminler, Oyunları konularında kendisinin bilgilerinden yararlanılmıştır.

Sabri DİNÇ: 1944, Beydili köyü, Araban doğumlu olan DİNÇ, ilkokul mezunudur. Çiftçidir. Kendisi ile 7 Ekim 2018 ve 19 Ekim 2018 tarihlerinde iki defa röportaj yapılmıştır. Tezimizin dördüncü bölümündeki ilgili soruların tümünün cevaplanmasında bizlere yardımcı olmuş ve bilgiler vermiştir.

Sedat DEMİR: 1984, Nizip, Gaziantep doğumlu olan DEMİR, lise mezunudur. Gaziantep Barak Kültür ve Dayanışma Derneği Başkanı. Kendisi ile 24 Ekim 2018 tarihinde röportaj yapılmıştır. Nüfus ve Yaşadıkları Bölgeler, Aile, Nişan, Kına, Doğum Âdetleri, İnanışlar ve Batıl İnanışlar, Deyişler, Deyimler ve Atasözleri, Türküler ve Hikâyeler, Çocuk Oyunları, Mutfak konularında kendisinin bilgilerinden yararlanılmıştır.

Sedat TİRYAKİ: 1962, Karkamış, Gaziantep doğumlu olan TİRYAKİ, lise mezunudur. Balaban Mahallesi Muhtarı/Karkamış olup aynı zamanda çiftçidir. Kendisi ile 24 Ekim 2018 tarihinde röportaj yapılmıştır. Nüfus ve Yaşadıkları Bölgeler, Ekonomik Durumları, Aile, Kız İsteme, Nişan, Kına, Doğum Âdetleri, İnanışlar ve Batıl İnanışlar, Deyişler, Deyimler ve Atasözleri, Türküler ve Hikâyeler, Çocuk Oyunları, Mutfak konularında kendisinin bilgilerinden yararlanılmıştır.

Vakkas KOCA: 1939, Beydili köyü, Araban, Gaziantep doğumlu olan KOCA, ilkokul mezunudur. Çiftçidir. Kendisi ile 8 Ocak 2018 tarihinde röportaj yapılmıştır. Nüfus ve Yaşadıkları Bölgeler, İnanışlar ve Batıl İnanışlar, Maniler, Dualar, Beddualar ve Yeminler, Mutfak konularında kendisinin bilgilerinden yararlanılmıştır.

ÖZGEÇMİŞ

Fatma Çebiş, 1992 yılında Kahramanmarař/Andırın ilçesinde doğdu. İlköğrenimini Kızık Şehit Attila Kurt İlköğretim Okulunda tamamladı. Ortaöğrenimini Şehit Tacettin Çeribař Anadolu Lisesi'nde tamamladı. Kilis 7 Aralık Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesine 2010 yılında yerleşti. Bu bölümden 2014 yılında mezun oldu. 2015-2016 eğitim öğretim yılında Gaziantep Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Tarih bölümünde Yüksek Lisans yapmaya başladı.

VİTAE

Fatma Çebiş was born in 1992 in Andırın/Kahramanmarař. She had primary education in Kızık Şehit Attila Kurt Primary School. She had high education in Şehit Tacettin Çeribař Anatolian High School. She entered department of History in Kilis 7 Aralık University in 2010. She was graduated from this university in 2014. Then, she started to have master of History department at Gaziantep University in 2015-2016 education year.